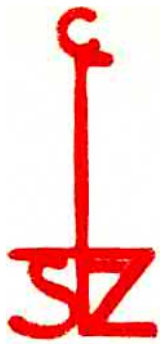

AZ ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH
10 ÉVES JUBILEUMÁRA KIADOTT DÍSZKIADÁS

GRÓF BÁNFFY MIKLÓS

ÉS HIJJÁVAL TALÁLTATTÁL...

ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH KOLOZSVÁR

... Már tűzbetűkkel vala írva az első szó az Király palotájának falára: „Megg-számiáltattál...”

De az lakodalmazók meg nem látók, hanem nagy részegségükben kiáltozának: hoznák elő az Úr kincses házából amaz ezüst és arany edényeket, kiket őseik szerzőnek vala.

És előhozák az edényeket. És ivónak belőlük sok bort és ittasak valának.

És elprédálák magok között az Úrnak edényeit, veszekedvén miattuk és mocskozván egymást az ércből, fából, kőből és agyagból csinált isteneik mián.

Pedig a lángozó kéznek ujjai folytatók az írást a palotának falán, A második szó pedig ez vala: És híjjóval találtattál..

I. RÉSZ

I.

Nagyon népes ülés a mai. A képviselőház terme zsúfolásig megtelt. Az egész kabinet is teljes számmal. Hogyne, hiszen nagy nap ez: a költségvetést nyújtják be, mégpedig a megszavazás biztonságával, ami 1903 óta meg nem történt, hanem csupa imdemnitás, vagy ahogy a rím kedvéért rossz latinsággal hívták: „ex-lex“ állapotban vitték az ország pénzügyeit.

Most végre 1906 őszén helyreállt az államháztartás rendje. Nagy érdeme ez a koalíciós kormánynak.

Az előadó, Hoitsy Pál ment föl az emelvényre. Szép ősz feje a rövidre nyírt császárszakállal! jól fest az elnöki talapzat tölgyburkolata előtt. Cirkalmazott szavakban méltatja a pillanatot ünnepélyességét, azt az áldásos harmóniát, mely helyreállt a nemzet és a király között.

Csupán néhány buzgólkodó bocsát el egy-egy sovány „éljen“-t. A Ház néma marad. Nemcsak a nemzetiségi csoport, mely a jobbközép felső padjainál szorul szótlan, az elnökük, a szerb Polit Mihály köré, aki határozati javaslatot lesz benyújtandó, hanem a többi pártok is komolyan hallgatnak. Mert éppen a mai reggelen, november 22-én jelent meg a bécsi „Fremdenblatt“ egy cikke, ami bizony ellentmond ennek a nagy harmóniának.

A cikk az előző napi javaslatra vonatkozott, melyet az igazságügyi bizottság fogalmazott meg és amit — úgy hitték —, a mai gyűlés fog országos határozattá emelni.

Kényes ügy. Kellemetlen ügy.

Ügy kezdődött, hogy egyik néppárti képviselő tegnapelőtt a lelépett Fejérváry-kabinet vád alá helyezését indítványozta. A kormány most már nem térhetett ki az indítvány tárgyalása elől, ahogy júliusban a megyék és városok hasonló írásaival tette a felirati vita idején. Annál kevésbé tehetette, mert az indítványozó belső embere Rakovszkynak. Ez utóbbit sejtették hát a dolog mögött és a Kossuth Ferenc táborában ortámadásról suttogtak, gonosz fondorlatról, szándékról, mellyel a szövetszertett pártok együttműködését akarják megbontani. És éppen itt támadnak a legkényesebb ponton! — Hiszen mindenki tudta, Rakovszky bizonyára a legjobban, hogy a kormányátruházás egyik föltétele volt, hogy a múlt kabinet tagjait bántódás nem érheti. Erre a királlyal szemben kötelezettséget vállaltak a koalíciós pártok vezérei. Nyilvánosságra ez nem jött, sőt midőn a nyáron a „darabont-kormány” kereskedelmi minisztere, Vörös László a paktumot szellőztette, a félhivatalosak bár kissé bizonytalan fogalmazásban, de letagadták az állításait. Most azonban szembe kellett nézni ezzel a dologgal, ha már a Néppárt provokálja és megoldani úgy, hogy a kurucos közvélemény is örülhessen és a király felé is betartsák, amit vállaltak.

Hát ez sikerült is, hála Kossuth Ferenc föllépésének.

Egész tekintélyét latbavetette a bizottságban. Kijelentette, hogy: *„paktum nincs, hiszen az sérelmes volna az alkotmány szempontjából*— Ez veszélyes mondat volt. Hiszen tudott dolog, hogy körülírt pontok alapján bírta meg őket az ural-

kodó, de nagyon jól hatott, önérzetesen és hangzatosán. Így érte el, hogy a vád alá helyezést elveti a bizottság és helyette megbélyegző határozatot hoz, mely szerint Fejérváryt és társait „*a király és a nemzet hűtlen tanácsosai*“-nak nevezi és kiszolgáltatja őket „*a nemzet lesújtó ítéletének*“. Elrendeli továbbá, hogy miután a Ház ezt országos határozattá fogja emelni, az egész szöveg falragaszok útján ki fog hirdettetni.

Ez jó formula, kitűnő formula. Mindenki megelégedve távozott a bizottságból, a szélsőségesek, mert hát szégyenbillogot nyomnak a gyűlölt „darabont“-kormányra, a miniszterek is, mert kikerülték a követelést, melynek teljesítése számukra kizárt dolog lett volna.

De ma reggel beütött a bomba. A bécsi „Fremdenblatt“-ban, melyről tudva volt, hogy az udvar szócsöve, vezető cikk jelent meg. Ebben ki volt fejtve budapesti híradás címén, hogy a tegnapi határozatot „*át fogják alakítani*“, mert képtelenség, hogy azokat, akik az uralkodó bizalmát bírták, országvilág előtt pelengérré állítsák; és utána még egy hír is „*Fejérváry környezetéből*“, miszerint ő a főrendház legközelebbi ülésén föl fog szólni és a paktum részleteit elő fogja adni.

Több nem. Csak ennyi.

Nyomott hangulat volt a Házban. Nemcsak azért, mert komoly, őszi idő van odakünn és sötét az üvegmennyezettel borított terem. Az újságírói, valamint az emeleti karzatokon égő villany még sötétebbé teszi tán és a sok hamis márvány és a hamis aranyozások csak itt-ott csillogtak tőle; a füstött gipszszobrok pedig ott a magasban már alig látszanak. Egyedül az előadó ősz haja tündöklük az emelvényen.

A képviselők illendőnek tartották, hogy bennmaradjanak az ülésben, de mindenki másra gondolt. Alig hallgatták az

előadó jól görgő mondatait. Mindenfelé, a 48-asok különböző csoportjaiban, az Alkotmánypárt és a Néppárt padjaiban öten-hatan összehajolva, suttogva tárgyalták. egymással a legújabb fordulatot, a „Fremdenblatt“ sorai között lappangó fenyegetést.

Kossuth Ferenc és az igazságügyminiszter Polónyi hal-kan, de izgatottan tanácskoztak Visontaival, aki a tegnapi határozatot fogalmazta volt. Egyedül Wekerle dőlt hátra széles nyugalmával a miniszterelnöki székből, szép római császárszerű arcát az előadó felé emelve. Az ő műve a költséget és abban gyönyörködött tán. Különben is jóidegű és sok vihart látott ember.

„Mégis más világ van!“ — gondolta Abády Bálint, ki mint pártönkívüli képviselő szemben az elnökséggel a közép felső padsorában ül. — „Még másfélévvel ezelőtt micsoda vihar tombolt volna itt. Hogy ugráltak volna föl a napirend előtti szónokok, hogy harsogtak volna az átkos Bécsről, a sötét kamarilláról. Tán az elnök maga is szóvátette volna, *egy idegen újság*’ jogtalan beavatkozását. Most már realisabbak, számolnak a valódi viszonyokkal. Talán bele is tanulnak...“

Ilyen gondolatok között hallgatta végig a szónokot.

Az előadás vége felé valaki átjött a 48-as padokból és Abády mellé helyezkedett. Dr. Boros Zsigmond, marosvásárhelyi ügyvéd és képviselő. A karrierje szépen indult. Az 1904-es választások után egyik vezérszónok a szélső baloldalon. A koalíciós kormány megalakulásakor államtitkár Kossuth minisztériumában. Alig két hónap múlva azonban hirtelen és látszólag ok nélkül lemondott. Az a hír járta, hogy ügyvédi praxisában valami baj lenne. Bár senki sem tudott vagy nem mondott bizonyosat, mindenki hűvösen bánt vele azóta,

mert akkoriban, ha politikában sok mindent elnéztek is, de magántisztesség dolgában roppant szigorúak voltak. — Boros lemondása óta ritkán járt a Házba, talán távol volt, talán az ügyeit rendezte. Két napja újra megjelent. Abády megfigyelte, hogy már a gyűlés kezdete óta *egy-egy* csoporttal beszélget, halkán magyaráz valamit, aztán ismét másikhöz költözik át. Most ideült melléje. Bizonyára szándékkal.

Valóban alighogy az elnök tíz perc szünettel tisztelte meg az elhangzott beszédet, Boros Abádyhoz fordult:

— Szeretnék veled pár szót beszélni.

A kitóduló képviselők között kimentek a folyosóra és át abba a tágas, de sötét társalgó terembe, melynek oszloppal, lam-bériával elválasztott divánait mintha csak összeesküvők számára építették volna.

Léültek a szélső kanapéra.

— Fontos országos ügyben szeretném a tanácsodat kérni — ezzel kezdte Boros a társalgást. — Súlyos aggodalmaim vannak és nem tudom, hol van a kötelesség útja. Kissé megszire kell visszatérjek; a lemondásom körülményeire.

Bálinton átvillant, amit erről hallott. Semmi bizonyosat persze, hanem félszavú gyanúsításokat és most, midőn itt szemben ült vele, arra gondolt, vájjon igazak-e. Nem tudta elhinni.

Szép ember Boros Zsigmond. Magas márványhomloka ráncatlan, egyenesen néz, nyugodtan, halvány arca körül jól-ápol, rőt, ásóforma szakáll. Mindez kitűnő benyomást tett. Még az sem rontotta meg, hogy kissé szokatlan divatossággal öltözik, ami vidéki ügyvédnél inkább váratlan.

Zengő, bársonyos hangján Boros arra a Vörös-féle cikkre tért vissza, melyről fönebb szóltunk.

— Te akkor nem voltál itt? — mondotta.

— Nem, — válaszolt Abády zárkózottan — külföldön voltam.

— Igaz, hallottam, hogy Itáliában jársz. Tehát megengeded, hogy kissé vázoljam.

És elmondotta, hogy a cikkben a darabonték exminisztere állítja, hogy a tárgyalások során arról volt szó, miszerint *ad hoc* kabinet veszi át a kormányzást az általános választói jog megalkotására és hogy azt csupán a 48-as pártból és a volt kormány tagjaiból alakították volna meg. Az elnöke Vörös László lett volna. Azt is állította, hogy Kossuth Ferenc elfogadta ezt.

— Ekkor kerestem föl Kossuthot. Világosan akartam látni, amihez jogom volt, az ő' államtitkára lévén, tehát bizalmi ember. Kossuth elismerte, hogy ilyen tervet szóba hoztak ugyan, de ő csupán „ad referendum“ vette; minthogy azonban az addig ellenzéki koalíció másik két pártja, az Alkotmány- és a Néppárt, melyek addig az általános választójog ellenzői voltak, elfogadták a választójogi reformot alapul, tehát természetes, hogy minden más kombináció tárgyalanná vált. Ekkor mutatta meg nekem a paktum szövegét Kossuth. És e miatt határoztam el, hogy lemondok, nem pedig azokért a rágalmakért, amiket, hallom, ellenem felhoznak és amiket főleg azóta terjesztenek, amióta megváltam az állásomtól. Nem nyilatkozhatván, miért megyek el, természetes, hogy ilyenekkel akarják magyarázni, „bizonyos körök!“ — tette hozzá hangsúlyozva.

Egy pillanatig Boros megállt a beszéddel, mintha azt várná, hogy Bálint hozzászól. Azután folytatta:

— Tehát paktum igenis van. Kossuth pedig tegnap a

bizottságban — mondjuk szépen — a valónak nem mindenben megfelelő tényállítást kockáztatott. Így hát elem lép a kérdés, vajjon szabad-e ezt eltérni? Szabad-e meghagyni az országot ebben a tévedésben? Nem kötelesség-e közbelépni és végetvetni annak a balhitnek, melyben a közönség él? Nem kötelességem-e ez éppen nekem? — Engem semmi sem köt. Hallgatást nem fogadtam. Igaz, hogy hivatalban voltam akkor, de ez politikai ügy, nem pedig szolgálati. Ha én most előállnék ezzel a Házban, úgy a kormány fölborul, akár egy kártyavár.

Boros újra kérdoleg nézett Bálintra.

— Miért fordulsz éppen hozzám? — kérdezte Abády.

— Mert önálló gondolkozású embernek tartalak, akinek szélesebb látóköre van, mint a legtöbbnek. Ismerem azt a munkát is, melyet Erdélyben a szövetségi ügyben vállaltál és nagyrabecsülöm. Engedd meg, hogy vázoljam, miként látom a mai helyzetet. Miért tartom károsnak, sőt talán végzetesnek ezt az állapotot.

Most egy másik Boros Zsigmond bontakozott ki, nem az, akit Abády eddig ismert. Idáig csak mint előkelő és kissé bombasztikus szónokot ismerte, aki hazafias, de kissé üres mondatokat gyönyörűen tudott formálni, szép frázisokat, melyek inkább népgyűlésre valók. Ma azonban tárgyilagosan beszélt és váratlan szemszögből.

Kissé epésen szólt és mélyen a szavak között burkolt gyűlölet hallatszott. Ezeket mondotta:

— Világos, hogy a mai kormányzat hazugságon alapszik. Elhitték a közönséggel, hogy a koalíció győzött. Pedig az ellenkezője igaz. A király maradt fölül és bebizonyult, hogy az az út, mely különösen katonai téren, de máshol is, úgynevezett

vívmányokat akart kierőskakolni, teljességgel járhatatlan. Ezt azonban nem vallja be senki. Hogy pedig ezt a hazugságot tovább is fönntartsák, csupa maszlaggal tartják a közönséget. Egész októbert a Rákóczi-rehabilitáló törvényekkel töltötte el a parlament. Ez a mostani határozat, ez is olyan maszlag. És lesz még több is minden olyan téren, ahol népszerűséget lehet szerezni. Mert kénytelenek vele. — Minthogy nem merték bevallani, hogy mindaz, amit a választásokkor hirdettek, meg nem valósítható, tehát vadászniok kell tetszetős dolgokra, amikkel kendőzzék az eddigi programmjuk teljes fiaskóját. Ez pedig szörnyű veszedelmes, mert csupa látszat-törvény és látszat-intézkedés fog megszületni. Olyan, ami a sajtónak tetszik, amiről vezéreikhezni lehet. Minthogy pedig Ausztriával való viszonyunkon nem tudunk változtatni, csupa formulákba fogják öltöztetni a tehetetlenségüket. — így lesz a bank, a vámterület, a „kvóta“ dolgában. Az osztrák pedig okos. A mi önállósági formuláinkat meg fogja fizettetni csengő pénzzel, mi pedig megadjuk, csak azért, hogy ne vámúniónak hívják a vámközösséget, hanem vámszerződésnek. És így lesz mindenben, mert muszáj nekik az Ő fokozottan nemzeti voltak látszatát fönntartani és legalább olyan dolgoknál bemutatni, melyek a paktumban nincsenek korlátozva, — így tervez Apponyi, azt hallottam, egy új népiskola-törvényt, ahol isok pénzt áldoz azért, hogy papiroson magyarabb oktatás legyen és így akar Kossuth új szabályzatot hozni a MÁV horvátországi ügyvitelére. Ennek a tervén már dolgoznak. El akarják rendelni, hogy az államvasuti alkalmazottak ott is magyarul beszéljenek! — Hát oktanabbat lehet-e kigondolni?!

— Igazán? — csodálkozott Bálint. — De hiszen a törvény szerint ott horvát az államnyelv.

— Persze! És en, míg ott voltam, ellent is mondtam ennek. Ellent, mivel mi robbantottuk fel a Khuen-féle báni kormánypártot és a szerb-koalíciót segítettük többségre. Ez éppen Kossuth Ferenc politikája volt, hiszen a szerb pártok voltak az egyetlenek, kik a personal-únió terén a független-ségi párttal közös platformra álltak.

Abády most először szólt hevesebben közbe:

— Ezt biztosan nem a mi kedvünkért tették. A magyar personal-úniónak rögtöni következménye lenne Horvátország azonos joga és elszakadása tőlünk és később tán, de csakhamar, egy délszláv ország kialakulása Boszniával és Dalmáciával, vagyis a trializmus. — Tudom, hogy ez bizonyos bécsi köröknek is kedvenc gondolata!

— Erről azt hiszem vitatkozni lehet. Bizonyos azonban, hogy abszurdum előbb hatalomhoz juttatni egy irányzatot és azután föbe kólintani, akit magunk erősítettünk meg. Pedig, ha uralmon marad ez a kormány, akkor ez be fog következni. Ezért lép elembe az a kérdés: vájjon nem kötelességem-e felborítani ezt az egész rendszert?

Bálintnak eszébe jutottak azok a tárgyalások, melyeket az Erdélyben fokozottabb szövetkezeti szervezés és telepítési akció miatt folytatott különböző miniszterekkel és amelyek jó kilátással haladtak. — Ilyen nagy kérdésben, mint amilyen a kormánykrízis fölidézése volna, nem is akart felelősséget vállalni.

— Bizonyos, hogy amit elmondottál, nagyon komoly. Rendkívül káros, ha a kormányzati intézkedések nem az állami hasznosság szempontjából, hanem túlzott nacionalizmusból születnek meg. Nagyon megtiszteltél, hogy ezeket elmondad. Én

azonban ez ügyben tanácsot nem adhatok. Úgyis — gondolom — az ülés alatt másokkal is beszéltem...

— Ó, nem erről, vagy nem ilyen világosan. — Különbem nem is tanácsot vártam tőled, hanem valakivel, akit nagyra becsülök, szemlét tartani és egyszersmint bemutatni, miért mondtam le, milyen komoly országos dolgok miatt, nem pedig valami gyanús anyagi ügyért, amikkel körülvádoltak.

És most hirtelen Boros Zsigmond dr. visszaesett az ő szokásos szónokiasságába. Elővette azt az ő bársonyos baritonját, melyet csak ilyenkor használt:

— Mert én, ki életem és vérem árán csakis a haza üdvét szolgálom, más akaratot, más indokot, más szándékot nem ismerek, nem is ismertem soha, csak azt, ami a nemzetünket nagygyá, hatalmassá, virágzóvá teheti. Szemben az álnokok furfangjával . . .

Éles csöngetés zengett végig az összes folyosókon. Még a szomszédos kupolacsarnokból is sívított feléjük.

Mindenhonnán képviselők siettek az ülésterem felé. A 48-asok egyik ifjú tagja átrohant és hozzájuk kiáltotta:

— Apponyi beszél! Mindenki jöjjön be! Apponyi beszél! — és szaladt tovább.

Abády megőrült a megszakításnak. Az, hogy Boros ismét elővette az ő szokott frázisait, kellemetlenül érintette és valahogy lerontotta azokat a tárgyilagossnak látszó érveket, melyeket előbb mondott.

Mindketten visszasétáltak a gyűlésterembe.

A következő időkbén Bálint nem találkozott többé Boros Zsigmonddal. Az nem szólalt föl. Nem leplezte le a paktumot.

A Fejérváry-kormány megbélyegzése is elmaradt. Az igazságügyi bizottság másnap újra összeült, itt új szöveg fogalmazására kiküldtek öt urat, kik az ügyet örökre elföldelték.

A „Fremdenblatt“-nak mégis igaza lett.

II.

Úgy félkettő lehetett, mikor a cigánybanda összeszedelőzködött és kiindult a tavaszi éjszakába. Enyhe március volt az idén. Pongrácz Laji elől, ahogy primásnak dukál, vaskos orcái mellé fölhajtott prémgallérral és karja alatt a drága hegedűje, az is puha kabátban; leghátul pedig a cimbalomhordozó sántítva és kettégörnyedve a nehéz hangszerrel a hátán. Mögöttük konflis léptetett, melyre ráraktak egy asztalt és hat széket, a bakra pedig az egyik pincér kapaszkodott fel, tartván az ölében kosarat számos poharakkal, míg a térde között vagy tíz üveg pezsgő szorongott, két üveg konyak és egy lélvödör jéggel. Két városi rendőr zárta le a menetet.

A városházáról hívták őket ide, mert az a szabály, hogy éjjelizenét be kell jelenteni és rendőrt kérni hozzá.

Midőn a zenészek csoportja befordult az Egyetem-utcába a szerenádozók jöttek ki a szálloda terméből. Elől karonfogva egymást, egy szépszál legény és egy alacsony: Alvinczy Ádám és Kendy Pityu.

ők nagyon összetartottak, mióta már több mint egy éve mindketten egyformán kilátás nélkül szerették Milóth Adriennét. Minthogy a megosztott bánatot könnyebb elviselni, mindig együtt voltak és ha elég alkohol volt bennük, elmagyarázták hosszan, mennyire bánkódnak. Jól elsajnálták egymást

miglen kellő ital után búsan tóitok végül haza. Így volt ez nap-nap után. Most is ezt tárgyalták sok szószaporítással.

Mögöttük hárman következtek. Jobbfelől Kadacsay Gazsi, Id aktívan szolgál a brassói közös huszároknál, de most ismét szabadságon lévén, ahogy igen gyakran, hát civilben jár, kurta bekecs van rajta és egy nyúttos báránybőrsapka félrevágva a fején. Balról Ákos, a legifjabb Alvinczy. Így kísérik a közbül lépkedő Kendy Ambrust, az ifjúság vezérét. Buzgón udvarolnak neki kétfelől, mert nagy dolog ám, hogy Ambrus bá nem átallotta megszakítani a jóízű cigány ozást és velük tart a szerenád-körúton. Ha ellentmond, ők a cigányt el nem vihették volna tőle. Alig is merték szóbahozni.

Nagy örömkre volt, hogy Ambrus bá rögtön reáállt:

— Bánja a fene! — mondotta. — Hát én is kijövök veletek, pedig látom az orrotok cimpáján, hogy messzi akartok elvinni. Mi?! — Ti lurkók! Persze odaki! Persze a szépasszonyhoz! Az üzdy-villához, mi? Milóth Adriennehez, oda! — Na jó, hát oda is eljövök, bár inkább bévülről szoktam dudálni a nőknek, mint kívülről cincogni nekik!

Most hosszút sivitott: — Hii-ji-ji-ji! — és összefelve vaskos tenyereit, ahogy csárdásnál teszik a parasztleányek, zsírosán kacagott hozzá.

Az ifjak máma ezért vitettek maguk után széket, hogy Ambrus bának ne kelljen állingálnia, amit tudták, hogy nem szeret és ha egy szék van, hát legyen több is és ha szék van, hát legyen asztal és ha asztal van, hát legyen pezsgő is.

Ez már néhányszor volt így, de kivételes dolog.

A hatodik, aki velük tart, Gyeróffy László. Ő csak ténfereg oldalvást mint lógós. Így sötétben most is még nagyon elegáns. A rosszul világított utcában nem látszik, mennyire

gyűrött és kissé kopott is jólszabott felöltője és hogy a Lob-féle londoni kalapnak megsérült a teteje. Angol ruháiban olyan délcegnek néznéd, mint egykor fénykorában, mikor előtáncos volt Pesten, tavaly és tavalyelőtt, mielőtt tönkretette a kártya és ki kellett lépnie a fővárosi klubokból. A külleme a régi, csak a viselkedésén érezni mindezt, azon a kissé félszeg, önmagát alárendelő modoron, ahogy asztalvégekre ül csupán; akkor jön, ha kifejezetten hívják és mintha mindig megtiszteltetésnek venné, ha megszólítja valaki. Csupán ha nagyon itatják, akkor változik ez meg nála. Akkor váratlanul valami furcsa dölyf ütökzik ki belőle, valami felcsigázott önérzet: ilyenkor magasan hordja a fejét, hátracsapja a kalapját és fitymálva beszél akárkivel, megvető hangon és roppant fölülről. Most nincs így, nincs elég ital benne. Most szerényen oldalog a többiek mellett kissé visszamaradva is néha.

Az első stációt a Kül-Torda-uteában tartották. Ott az egykori várfalhoz támasztott házban székel a vén Eamuthyné, kinél az unokái laknak. Itt az udvarba kellett bemenni, odanyílik az ablakuk. Itt húzatta a kisebbiknek Alvinczy Ákos a leánya nótáját és a magáét, egy pár valóért és még két hallgatót és miután az ablakban megjelent a gyertyafény, jelzendő, hogy a szerenádot hallgatják, egy ropogós csárdást is. Ezután továbbhaladt a társaság. A Monostori-úton álltak *meg* most a Laczók Jenőné háza előtt. Így a járdán táboroztak. Lerakták a kocsiról az asztalt, amit aztán körülültek Ambrus és társai és nagyban ittak, koccintgattak egymással, egyedül Gazsi báró maradt állva a cigány előtt, mivelhogy ő zenéltet itt. Ha józan volt, akkor soha, de ha részeg volt, megvolt győződve, hogy halálosan szerelmes Laczók Idusba. Húzatta a nótákat keservesen, miközben föl-fölsandított a megvilágosult ablakra és

félrevetve harkályforma orrát, kitűnően jelképezte a szerelmi sóvárgást

A szomszédos ház szakácsnéja a vasrácsos kapunál éppen most eresztette ki az ő bakáját. A szép muzsikát hallva, meglapultak a bálványkő mellett. A rendőrök már reájuk akartak mordulni, de látva, hogy ottmaradnak állva a sötétben és nem zavarognak, hát elhagyták Őket.

A szerenád végével nekiindultak ki Monostor felé. Az üzdy-villáig vagy 3—400 méternyi utat kell itt megtenni, ami Kolozsvárit nagy távolságnak számít, dehát nincs olyan súlyos áldozat, amit a szerelmes szív meg ne hozna az ő imádottjáéiri. A! zenéltetőkből pedig hárman éreztek így a fiatal üzdy Pálné, Milóth Adrienne iránt. Ádám és Pityu már régóta és közismer-ten, de most újabban maga Ambrus bá is, bár ő titkolta nagyon.

Eddig ő a könnyű női sikerek embere volt. Héjjavágású orrával, kajla barna bajuszával azt a férfiszépség-típust képviselte, melytől megnyikkannak a szógálók, ha a lépcsőn találkoznak vele. Jó dolga volt mindig, ámbár hódításai nem is hódítások, hanem olyan „gyerünk gyorsan!“ félórás kalandok, mihez nem kellett egyéb, mint alkalom és egy kanapé. Kamaszkora óta soha meg nem dobbant a szíve senkiért és mostanig azt hitte, minden asszony azonnal az övé, ha ő megkívánja.

Igaz, hogy nem is próbálkozott olyanokkal, akik nem kezdtek ki vele.

Adrienne-t eddig meg sem látta. Évek óta egy társaságba jártak; számtalanszor táncolt vele, vacsoráit a közelében, de Adrienne az ő mindeddig leányos külsejével, szikár nyakával, azzal a fagyosan elutasító modorával, mellyel távortartott magától minden kétértelmű beszédet, Ambrus bút nem érdekelte.

Valahogy öntudatlanul megérezte, hogy még nem egészen asszony, bár férje van és gyermeke, megérezte, hogy más, mint azok a nők, akikhez ő van szokva. Ezért idáig Alvinczy Ádámot és Kendy Pityut, kik nyilván szerelmesek voltak e nőbe, ő szamaraknak tartotta. Ez azonban most, amidőn az idei farsangon Adrienne-t viszontlátta, hirtelen megváltozott.

Hogy miben volt Adrienne más, mint eddig, az alig fejezhető ki. Eddig is hűvösen kacér volt, szerette ugratni udvarlóját, néha meg is szenvedtetni kissé. Tulajdonképpen játszott velük, akárha érzéketlen, de mulattató bábuk volnának. Öntudatlan játék, tisztán ösztönös, ahogy a mesében az óriás királykisasszony a kötényébe dobálja a törpéket, mitsem sejtve, hogy azok is érző emberek. Nagyon kordában tartotta őket. Semmi kétértelmű szót, sőt még burkoltat sem, vágyról, csókról nem tűrt, sem közvetlen bókot, vagy célzást a bőrére, a testére, a szépségére. És ez így maradt most is. De most mintha több részvét volna benne, mintha valami puhább, tudóbb megértés és bár éppen úgy tilalmazott mindent, ami nemi vonatkozású, de mintha most ez a tiltás nem a szerelmi ismeretlenségéből fakadna, ahogy azelőtt, hanem akárha nagyobbak, szentebbnek tartaná azt, olyannak, mihez profán ajakkal szólni sem szabad.

Az udvarlói most is csak bábuk — hogyne! — de már nem érzéketlen tárgyak, hanem csak alacsonyabbrendű lények, kiknek fogalmuk sincs, miről beszélnek valóban és ha szenvednek, az picike szenvedés csak és ha vágynak, az csupán

kisszerű és banális kívánczóság, ezért szánni is kell őket, meghallgatni a panaszukat, egy-egy mondattal vigasztalni is, de komolyan venni— Mit tudnak ezek arról, amit ő tud, amit ő átélt.

Amit ő átélt a múlt nyáron, azon a rövid hónapon át, midőn leánynővéreit Velencébe kísérte, azalatt a négy hét alatt, melynek minden hajnalán egy lépéssel közelebb lépett a halál felé, szemközt ment vele fölemelt fejjel és boldogan, mintha piros szívét vitte volna örvendő áldozásul a két kezén, beteljesült asszonyiségének pazar igézetében. Hogy nem ölte meg magát a hazatérés előtt, ahogy tervezte, hanem visszajött onnan, vissza a férjéhez, akitől félt és akit gyűlölt és tovább élt vele, az áldozat volt az ő számára. Ár, amit fizetnie kellett, hogy a szerelmesét megmentse az életnek. A maga halálát vállalta szívesen, de a társáét, azt nem volt szabad vállalnia. Pedig az is megölte volna magát, ha ő megteszi. Hát ezért jött vissza onnan. És a lelkében ezzel az emlékkel, melyben azt hitte, hogy az életnek összes fájdalmát és boldogságát, kéjt és halált átélt, ennek a titoknak a birtokában minden más szürke és köznapi, olcsó és szegényessé lett a szemében. Ezért megértő, de kissé szánakozó mosollyal hallgatta, ha Alvinczy Ádám, vagy Kendy István, a' Pityu, hosszan panaszolták miatta való keservüket, úgy bánt velük, akár a gyermekkel, akit vigasztalgatnak, ha valamibe belekoccintotta a homlokát.

Abból a drámából, amit Velencében átélt, tán csak a hűga, a kis Milóth Margit sejtett valamit, ő is csak sejtett, mert nagy megfigyelő leánya ő, de nem tudott semmit, más pedig éppen nem.

Adrienne külsejében is alig van változás. A termete olyan sudár és szigorúan rajzolt, ahogy a görög archaikus szobrok,

de a karjai gömbölyűbbek, a kulcsontja fölött behajtó gödör, mely eddig annyira lányossá tette, ha esti ruhában volt, most kitelve és az elefáncsontsín bőre még simábban tündöklöklik, ahogy a valóban asszonyá lett nőknél, mintha alóla ragyogna ki valami áttetsző fény. És már nem is burkolja be magát boába, vagy kendőbe, ahogy a soványka leányok teszik és ahogy eddig tette, ha valamelyik férfi szeme a nyakára i'édvedt, hanem hagyja kissé megvetően, hadd csodálják meg, mert a szép nők úgy viselik vállaik kívánatosságát, akárha *fegyverzet volna*. Miként a lovagok egykor ezüst páncéljukat.

Mindezt ilyen világosan nem látt.. meg senki; Ádám és Pityu csak még szerelmesebbek voltak; Ambrus bá is csupán ösztönösen érezte meg és udvarolni kezdett. Azt hitte, egy-kettőre célhoz jut. Elsőben az ő rendes, szándékosan parasztos módszerével kezdte, amidőn azonban Adrienne rögtön leintette, mindjobban meghunyászkodott, próbálta másként, alázatoskodva és érzelmösen, üzdy Pálnéval szemben egészen kivetkőzött eddigi modorából. A hűséges komondort alakította most, persze csak Addy-val szemben, mert másként, már a tekintélye miatt is, fönn kellett tartsa az eddigi pózát, a minden nőt leigázó, asszonyfaló férfi hírnevét. Ezért a csatlósai előtt *egy-egy szót* úgy ejtett el, hadd higyjék, hogy ő nem hiába legyeskedik „az eszemadta menyecskéje“ körül.

Az Uzdy-villa főépülete szabadon áll nagyocska előkert mögött, a zenéltető társaság azonban befordult mögéje, mert Adrienne a hátsó földszintes szárnyban lakik. Elvonultak majdnem a ház legvégéig és ott telepedtek le, mert az üvegezett folyosó utolsó boltíve mögött, ott tudták az asszony hálósobáját.

Lopva, lábujjhegyen ment idáig mindenki, suttogva ren-

delkeztek, még a nagybögös is roppant vigyázott, nehogy megdobbanjon a hangszere, mert szerenád-törvény, hogy semmi egyéb zaj, csakis a zene költi fel az alvó házat. Így hát nagyvigyázva lerakták a székeket és asztalt, reája pohárt, pezsgőt és konyakot is és csak amikor *ezzel* mind megvoltak és köréje ültek, akkor került sor a muzsikálásra.

A fiatalok útközben már sorsot húztak volt. Így döntöttek el, hogy Ambrus bá után, kinek persze előjoga van, ki következék. Így hát míg a többi hátrább ült le, Ambrus az asztal üres oldalához állt, szemben az ablakkal és a banda pianissimo kezdte az ő nótáját: „Akkor gyere, mikor mondom ...“ — majd erősödve az Adrienne-ét. Ezután újra néhány magyar hallgató és a folyosón túli ablaktábla résén már világosság szűrődvén ki, Ambrus bá énekelni kezdett. Kissé borizú, de kellemes bariton hangja volt. A többiek szenvtelenül iszogattak a háttérben. Nóta-nótára következett, míg végül egy ropogós csárdás után Ambrus bá leintette a cigányt. Nem lépett azonban vissza, bár rövid pauza után a Pityu szerenádja következik most, hanem egy széket állíttatott oda, ahol addig állott és pohárt maga mellé és ott maradt az ablakkal szemben.

Ha ő visszamegy a többiek közé, nehéz helyzete lett volna.

Ott azt a fölényes, diadalmasan hódító nembánomságot kéne mutassa, az ő rendes modorát nőekkel, míg Adrienne-nel szemben ő újabban a megigézett és búbaborult szerelme alakította.

Már pedig lehetséges, hogy az asszony kikémlél valamely ablakon. Így hát az ő számára ezt most is meg kell játszania, annál inkább, mert holdvilágos az éjjel. Ott maradt hát, az asztalra könyökölt, hátatfordítva az ifjoknak és elég

jól ábrázolta a „búsuló juhászat. Bele is énekelt a nótákba olykor, dacára, hogy más zenéltetvén, ehhez nem lett volna joga. Dehát neki több szabad, mint másnak. Pityu ezt nem nagyon szerette, de nem szólhatott. Szerény fiú is volt, a Kendy-ek erőteljes fájának egyik gyöngébb hajtása. A külsején is kifejezésre jött ez. Cingárabb, vékonyabb volt, mint a többi és az a ragadozó madárcsőr-szerű orr, mely a többi Kendy-utódnál, saskeselyű, sólyom, vagy vércseszabású, ő nála eltúlozódott exotikus madárcsőrre, mely erőtlen állával olyanná tette, mintha nem is lenne egyéb az arcában, mint ez az óriási hajlott orr és szomorúnézésű fekete szemei.

Már a végefelé járt ez a szerenád is, midőn a főépület mögül váratlanul hangos lódobogás csattogott.

Szédületes ügetéssel kanyarodik be egy négyesfogat a fővilla sarkánál és hirtelen megtorpan alig egy araszra a cimbalmos hátától. A gyeplősök kissé horkoltak ugyan, de mozdulatlan álltak, a cigányok azonban széjjeugráltak, ahányan, annyifelé.

Ambrus bá nagy hangosan beléfogott ama zaftos káromkodások egyikébe, miknek annyira mestere volt, de ki nem vághatta a csattanóját, mert aki a magas bricskáról most leszállt, az Uzdy Pali volt, az Adrienne férje. Így hát mosolygósra idomította az arcát és barátságosan harsogta: „Szervusz, Pali! Hát te honnan a fenéből érkezel ilyenkor?“

Uzdy kimért léptekkel jött a muzsikáltak közé. Hónorgas termete tán még hosszabbnak látszott a sarkigéő két-soros bundában, akárha valami sétáló sovány torony volna. Válltalan termete miatt úgy hatott, mintha alulról fölfelé mind keskenyebbé lenne és a vaskos prémgallér fölött a halvány arca, hosszúra kifent fekete bajszával, kecskeszakállá-

val, olyan talán, mint mikor karsú rajnai butéliába valami karakterfejes dugót tesznek. Onnan a magasból, a sötétségből válaszolt:

— Almáskőről jövök, hazulról. Szeretek váratlan indulni, érkezni. Néha meglepetés éri így az embert, mint például most, ilyen roppant kellemes meglepetés — mondotta egyenként hangsúlyozva a szavakat.

Hosszú, száraz kezével parolákat osztott.

Rézsútos, apró szemei gúnyosan villogtak és már le is tilt az asztal mellé.

— Úgy-e, megengeditek, hogy hozzátok üljek¹? — udvariaszkodott az ő furcsa, mindig csúfondáros hangján. A zenéltetők persze szörnyen bosszankodtak, ők a mai éjjelt azért választották, mert bizonyos volt, hogy Uzdy nincs a városon. És most közéjük toppan!

— Tehát szerenád? Szerenád úgy-e? — Adrienne-nek, hogyne! — Az jó, jó, jó! Nagyon helyes. Nagyon örülök, hogy megtisztelitek a házamat. — Sajnálom, hogy megzavartam, de hát mentségemül szolgáljon, hogy nem tudtam róla, úgy-e? — Úgy-e, megbocsátok, mi? — fűzte tovább a szót Uzdy majd nem monológyszerűen. — Kérlek, folytassátok, folytassátok — és ha megengeditek, én is itt maradok, hadd halljak egyszer én is ilyen szép muzsikát, hiszen ha itthon vagyok, akkor soh'-sincs abban részem ...

Ambrus bából most kikíváncozott a haragja:

— Olyan marha nincsen, aki szerenádöt vigyen, ha a férj odahaza van. Te tán azt kívánnád, hogy még muzsikát hozzunk, amikor... — de itt elakadt a szava, mert Uzdy szemei furcsán villantak feléje:

— Amikor?... — kérdezte fagyosan és hosszú vékony nyaka hirtelen kinőtt a prémgallérból.

— Hát amikor ... amikor jóízűen alszol,.. vagy... vagy egyáltalán... az nem szokás... — szabadkozott Ambrus és hogy vége legyen, hát rászólt a primásra. — Húzd hát az Alvinczy úrfi nótáját, vagy megbámultál? — és ismét üzdy felé mondotta bizalmaskodva: — Mert most Ádámon van a sor, úgy egyeztek a fiatalok.

Újra nóta következett nóta után. A cigányok azonban most minden tempót kissé sebesebben vettek, mintha mentői hamarabb a szerenád végére szeretnének jutni és menekülni innen.

Az asztal körüli társaság nyomott hangulatában Alvinczy Ádám a primás mellett áll, a többiek ülnek. Ambrus bá a ház felőli saroknál, üzdy a külsőnél, utána Kadacsay és Pityu az asztal hosszú oldalán és rajtuk túl a Szamosárok felől, mely a villa kertjét bezárja, Gyerőffy László. Míg a többiek meg-látszik az ünneprontó üzdy jelenlétének nyomasztó hatása, László teljesen egykedvű. Mereven ül, maga elé bámul a vilá-gos éjjelbe és vizespohárból önti magába a konyakozott pezsgőt.

Ezt igen gyakran teszi és gépiesen.

Alvinczy a „Száz szál gyertyát.. húzatja.

üzdy eddig mozdulatlan az ablak résein kiszűrődő fényre szögezte vékonyra húzott szeméit. A szája kissé megnyílván széles, lapos fogai fölött, mintha harapni akarna. Most azonban lassan kiegyenesedik ültében. A keze elsüllyed a bundában, majd midőn a banda erővel kivágja: „... száz icce bort...“ a karja hirtelen kilövel egy Browningot onnan és a „bo-o-ort“ fortissimójában elsüti, át az asztal fölött, arra

az ajtóféltre, amely a Szamosárok pallója előtt áll, vagy hús méterre tőlük.

A cigányok a zene zajában szerencsére nem hallották a lövést, de az asztalnál ülők annál jobban, még a golyó becsapását is a faoszlopba. Megrezzent mindenik és Ambrus bá kiböfentette: — Tyi! az áldóját!... — és elkapta a fejét, Uzdy harsányan kacagott.

Csak Gyerőffy maradt mozdulatlan, pedig a golyó ott fűtyült el közvetlen az orra előtt. Szenttelen nézett most is maga elé és automata nyugalommal vitte a poharat a szájához.

Ez a nyugalom még Uzdynak is úgy látszik imponált.

— Neked úgy látom, jó idegeid vannak! — szólta Lászlóhoz.

— Nekem? — válaszolt Gyerőffy és hangja mintha nagyon távolról jönne. — Miért?

— Ezért! — kiáltott hozzá Uzdy és villámgyorsan még két lövést átröpített előtte gyors egymásutánban, de László majdnem megvetően nyúlt a poharához és nyugodtan ivott úgy, mint az előbb.

De a szerenádnak most azonnal végeszakadt. A zenéltetők megkönnyebbülten kótródtak ki a konflishoz. — Kényelmetlen bolond fráter ez az Uzdy Pali! — mondták egymásnak. Meglehetősen leforrázott kedvvel jöttek eh Kivétel egyedül Gyerőffy László.

ő most sokkal önrzetesebben lépdel, mint idejövet. Emelt fővel megy. A kalapját hátracsapta, összenőtt szemöldökei kissé fölhúzva, mintha figymálná a világot. Az alsó ajka dölyfösen dübbeszkedik. — Ne botorkálj itt előttem! — szólta rá Kendy Pityura, aki vagy ötven lépésnyire a villától véletlenül elébe került.

A többiek összesúgtak, mindjárt tudták, hogy szörnyen be van rúgva.

Úgy is volt. Ilyenkor pedig az alkohol eltörölte azt a sok fájdalmas érzést, amellyel visszatért Erdélybe múlt tavaszon. El az önvádat, mely mindig mardosta, ha józan volt, azt a tudatot, hogy unokahúga Kollonich Klára, kibe annyi éve szerelmes volt, azért ment férjhez máshoz, mert ő, László bizonyult gyöngének; el azt a megalázást is, hogy kártyaadós-ságai miatt ki kellett lépnie a pesti kaszinóból; el azt a másodrendűséget, melyet mindig érzett akárkivel szemben, azt a hitet, hogy ő már nem teljes értékű ember, hogy láthatatlan bár, de billogot visel a homlokán, amiről mindenki tud, ha nem is mutatják, ha barátkoznak is vele.

Akkor, midőn ez az utolsó nagy kártyavesztesége volt, tulajdonképpen rendezni tudta volna, de ő elsőbnek tartotta, hogy akkori szeretőjének fizesse vissza azt, amivel neki tartozott, ki azelőtt egy hasonló katasztrófától mentette meg. Mert szörnyűbbnek vélte a nő pénzével adós maradni, mint azt a nyilvános botrányt, melyben egész fővárosi szereplése végződött és akkoriban midőn így határozott, volt abban az önitélkezésben valami fölemelő és kegyetlenül diadalmas is.

Azonban az a lelkiemelő, amely akkor fölemelte, elszállt hamarosan. A régmúlt bűnei, a régmúlt gyengeségei azok éltek csak tovább benne és mardosták folyton és csak akkor szabadult tőlük, ha leitta magát. Ilyenkor aztán a másik végletbe csapott át. Roppant fenhéjazó lett és fitymálkodó. Az lett úrrá rajta, hogy ő különb a többinél. Belsejében nagy művésznek érezte magát, ami lehetett volna is, ha el nem prédái ja a tehetőségét és idejét. Erről nem beszélt. — Ezt úgy sem értik ezek!

— gondolta még részegen is, hanem nagyvilági sikereiről, azokról szeretett előadni, megszégyeníteni ezeket a „vidékieket“.

A pajtásai persze tudták ezt és amint elkezdett peckesen járnai és megvető arckifejezést öltött, rögtön ugratni kezdtek, ami erdélyi embernek a legnagyobb öröme. Most is rögtön melléje szegődött Gazsi báró és ügyesen elkezdte:

— Jól teszed, ha reászólsz Pityura, nagyon reáfér egy kis nevelés! — és Pityu folytatta: — Igazán csak örülök, ha tanítasz, Te, aki egészen más körökben vagy otthonos — és Alvinczy Ádám is: — Az történnék, amit te parancsolsz! — És Ádám öccse is helyeselt és még Ambrus bá is folytatta, karon ragadván Gyeroffy-t:

— Ezek itt mind akár a medvebocsok! — harsogta — soh'sem láttak semmit, nem úgy mint te, aki a legnagyobb marhákkal komáztál Pesten!

Körülvették Lászlót és hajbókolgatva egymásra kacsintottak; az egyik elkezdte:

— óh, be szép is lehetett az az udvari bál, amit elmeséltél! Az a bál a szerb királlyal!

László nem vette észre, hogy az szándékosan téveszti el a király országát:

— Nem a szerb király volt, hanem a spanyol király! XIII. Alfonz, aki unokaöccse Frigyes főhercegnek. Ezt illenék tudni...

— és már bőségesen magyarázta is kedvenc témáját — regélt a részegek fontoskodó taglejtésével.

Így haladtak vissza a főtér felé. Már világosodott a hajnal.

Az úttesten tejeskocsik dőcögtek be a városba. Már majdnem a megyeház elé értek, midőn Gyeroffy parancsoló mozdulattal megállította az egész társaságot. — Itt most én mu-

zsikáltatok! — szólt a cigány felé és lerakatta a járdára az asztalt és a székeket.

Már mióta az Uzdy-villából kilépett, folyton azon töprengett, hogy ő is szerenádot fog adni. Hogy, csak huszonegynéhány korona van nála, azzal ő most nem gondolt. Úrnak érezte magát, aki mindenki fölött áll, messze fölötté; most ő meg kell mutassa, példát kell adnia. De hol? Kinél? ő senkinek sem udvarolt, som lánynak, sem asszonynak. — Ha néihanap bejárt ide Szamos-Kozádról, mikor valami kis pénzt uborkából, salátából össze tudott kaparászni, eljárt ide is, oda is, táncolt, ha bál volt, haboskázott a lányos mamák házánál, ott néha zongorázott is, ha kérték, de mindez csak olyan gépies dolog volt, amit minden érdeklődés nélkül tett. Pedig csinos, tetszős ember volt, kit nem egy leány megsímogatott a szemével, de ő semmit sem bánt, semmi flirt-szándékot észre nem vett és annyira mindegy volt: kivel beszélget, hogy akárki maga mellé hívhatta és ott maradt udvariasságból és főleg nembánomságból. Így hát valóban nyílt kérdés volt, kinek zenéltessen, ha már mindenkép szerenádot kell adnia.

Csak most döntötte el a Gyalakuthyék kis palotája előtt, mely éppen szemközt állt a Laczók-házzal.

Jó kis lány a Gyalakuthy Dodó, egészen kedves, elég muzikális is, ki ha náluk van, megszokta kérni, hogy zongorázzon neki.

Most, hogy megerőltette az eszét, visszaemlékezett, hogy gyakran jósággal beszél vele, hogy sok mindent kérdezett tőle, zimei dolgokat is és az életmódjáról is ott falun. Igen! — ennek a Dódénak fogja húzatni.

Öt óra felé járt az idő, mikor Dodó ma éjjel már másod, szór felébredt. Zene szól odakinn. — Furcsa! — gondolta — ma kétszer visznek szerenádot a Laczók-lányoknak? Ugyan jó dolguk van!

Mert Dodónak soha senki sem vitt éjjeli zenét. Nem tette senki, mert a Gyalakuthy-leány nagy partié. Így hát az összes úrfiak féltek, hogy hozományvadász hírbe találnak jönni, ha legkevesebb is méltatják. Ez pedig — ments Isten — szörnyű szégyen volna!

Dodó tudta ezt és nem is gondolt arra, hogy neki húzatnák.

A másik oldalára fordult, hogy tovább aludjék. Minek kelne föl, ahogy másfélórával ezelőtt tette, mikor odalopózott az ablakfüggönyhöz és kikémlelt mellette. Bizonyára ugyanazok: a két Alvinczy, Gazi báró meg Ambrus bá. És Gyerőffy László.

Az is velük van. Igen. Velük tart, bár nem bánt senkit és semmit. — Szegény Gyerőffy! Milyen keserűn, sebzetten került haza Pestről! óh! Az a Kollonich Klára, az a cousine, aki ilyen fájdalmat okozott neki, aki így megmérgezte ezt a kedves, kedves fiút... Hogy is tehetett ilyet! Hogy is tehetete?! Meg tudnám ölni! — gondolta — miközben megpróbált újra elaludni.

De mintha erősebben hangzana a zene. Mintha közelébb volna. Fölfülett. — Valóban! Mintha itt volna a házuk előtt, nem pedig odatúl! — És mást is játszanak... Mi ez? — ez az a csüddögölő, amit László zongorázott neki a múltkor uzsonna után! Az, bizony az!

Kiugrott az ágyból. Csak úgy mezítláb az ablakhoz sietett lábujjhegyen. Kikukucskált a rolló mellett. Odakünn már egészen világos van.

A széles járda szélén asztal áll, melyet körülülnek. Pezsgő is van és poharak. Két rendőr áll kétfelől és eltereli a hajnali járókelőket. Azonban itt az ablak alatt Pongrácz Laji bandája és közöttük, előttük Gyerőffy! — Hát neki szól a szerenád! Neki hozza, neki, kinek soha senki sem hozott éjjeli zenét!

Éppen ő az, László!

Pár percig megigézve állt Dodó az ablakban. Két kezét a domború kis melleire szorította, akárha a szívét akarná csitítani, mely kövéres nyakában nagyokat koppant az örömtől. — Majd eszébe jutott, hogy nem gyújtott gyertyát, óh, be bosszantó! Még azt találja hinni, hogy nem fogadják a szerenádját! Hamar, hamar! Hiszen a második nóta is már végét járja!

Átlibbent sietve az ágyához és égő gyertyával vissza a dupla ablakhoz. A felsőt gyorsan kinyitotta és a függöny mögé állította a lángot!

óh, de ez nem jó. — Künn már nappal van, nem találja meglátni ezt a kicsi fényt. — Gyorsan határozott. Félrehúzta a gyolcs-függönyt és a gyertyatartót kitette a vászon és a külső ablak közé. Így már helyes, így már jól van. Igaz, hogy egy pillanatig az ő csupaszkövéreke karját megláthatták alulról, de hát mit tehetett volna? — És nem is olyan baj, hiszen bálban is látják a karját így és... és csinos karja van és pici kezei... Nem, azért nem róhat ja meg senki! — és most megkereste a habtollas hálóköntösét, mert elég hűvös van a szobában és ő nem akart visszafeküdni az ágyába, — nem — ő a másik ablakból akart kikémlelni, nézni, nézni a fiatalembert, aki muzsikáltat neki, aki végre, végre valahára észrevette őt, észrevette, mennyire érdekli, — talán viszont is szereti, — óh, ha csak egy kicsit is, az is elég volna! óh, az olyan szép volna!

Jól bebugyolálta magát a selyemköpenyeggel, mely körülírta kissé telt, de jól épített leánytestét és elmerengett a nótákon. És a zene szárnyán előrepültek az emlékei.

Régiiek: midőn most másfélévé a Laczókék Ida-napi bálján először beszélt hosszabban Lászlóval; az arra következő két farsang hiábavaló sóvárgása, mikor csak itt-ott nagynéha láthatta; azok a hírek, amelyek akkor jöttek róla, hogy Kollonich Klárának udvarol, hogy szörnyen kártyázik és végül — most majd egy éve annak! — az a hír, hogy kilépett a pesti kaszinóból. — „Csak a befolyásos rokonságának köszönhetne, hogy kiléphetett, hogy ki nem dobták!” — mondták többen Dódénak kárörvendő mosollyal, nem is képzelve, mennyire fáj ez neki. De nem csupán fáj, — nem! — volt az újságban valami halk öröme is. Öröme, mert azonnal arra gondolt: Lászlónak haza kell jönnie Erdélybe, el arról az átkozott Pestről és ha itt van, ha itt lesz, akkor mégis csak valahogy közel juthat hozzá, vigasztalhatja és talán... talán akkor... akkor talán mégis...

És újabbak: az idei télen többször bent volt Kolozsvárt. Ha Dodó meghallotta, hogy Gyerőffy megjött, az anyjával nemcsak uzsonnára, de ebédre is meghívatta, persze más fiatalokkal. Így elég gyakran láthatta, bár László alig maradt pár napnál tovább a városon.

Zenéről társalogtak és a leány a szerelmes nő ösztönével jól eltalálta azt a hangot, ami az ifjú művészeleknék megfelel.

Beszéd közben más dolgokat is kikutatott. Abból az itt-ott elejtett szavakból, miket óvatosan tovább fűzött újra minden alkalomkor, lassanként megtudta Gyerőffy anyagi helyzetét. Hogy bérbe adta a birtokát Azbejnek, Abádi grófné jószágigazgatójának, hogy az tíz évre előre kifizette az árendát. — „Oh, ez nagy szívesség volt Azbejtől!” — mondotta László

— „hálásnak kell lennem“. — Így hát neki nincs egyebe, mint amit a kertésze összeszerez almából, véleményből; hűséges embere. — És hitele sincs sehol, csupán adósságai. Mindezt persze nem egyszerre mondta el László és nem is tudta, hogy elmondta. Néha itt, néha ott, elejtett egy-egy adatot, amikvt Dodó összeillesztgetett magának nagy szorgalommal. Már akkor, midő'n e kép kialakult, gondolt arra, hogy ezen segíteni kéne valahogy, de most, midő'n László ott állt lenn a járdán és húzatta az ő nótáit, most mikor végre jelét adta, mintha érdeklődne iránta, Dódéban elhatározássá lett, ami eddig csak bizonytalan tervezgetés volt.

Az ablakfa és a függönyvászon közötti sávocskán jól láttott le a zenéltető társaságra. Ambrus bá és Pityu, Kadac.ay és a két Alvinczy álmosan üldögéltek az asztal körül és a pincér, aki pezsgőt töltött nekik, nagyokat ásított. A cimbalomhordozó a járda szélére gubbaszkodva bóbiskolt nekitámaszkodva a szemetesládának. Teljes napvilág van már. Ilyenkor ütközik ki a fáradtság az éjszakázókon. A két rendőr még mindig buzgón terelgeti a túlsó oldalra a járókelőket. Nagyrészt monostori népek, kik két-három pár csirkét, egy koszorú hagyományt vagy más téli veteményt visznek a reggeli piacra és közülük néhányan odatúl megállnak hallgatni a muzsikát, míglf-n tovább indulnak újra.

László azonban szerenádozott még mindig. Már az előbb átvette a Laji hegedűjét és maga játszott. Szép széles hang zeng a nyirettyűje jártán. Bizonyára mindent elfelejtett maga körül, időt és helyet, csak a dalt hallotta, amit maga hívott életre. Hátratett kalappal, behúnyt szemmel áll mereven és most is, midő'n új nótába kezdett, így fordult a banda felév — „Cserepezik a kaszárnya tetejét..

Dodo nem tudott betelni a látásával...

A nóta közepén azonban az asztalmellettiék hirtelen föl ugrálnak. Ambrus bá valamit ordít, a zene megáll és mindenki, még a túlnani hallgatóság is fölnéz, fölmutat arra az ablakra, hová Dodó a gyertyát tette volt a külső üveg és a függő^ közé. — A vászon gyúlt meg. Hosszú lángok szaladnak végig rajta go_{mo}iyg_oft b_ca szobába, miközben az ablaküveg ketté hasac.·»_{cs}örömpölve hullott az utcára.

Dodó odaugrott. Szaladtában gyorsan az[^]_n az ablakhoz lépve bátran megragadta a függöny két oldana letépte.

Most vissza a mosdóhoz! Hamar egy kanta vizet!

És mikor riadt szobalánya berohant a szobába, már ott ontözgette a függönyt a parketten és apró papucsáival taposgatta el a még itt-ott serkedő lángocskákat.

Szerencse, hogy ilyen gyorsan cselekedett. Ha a láng beleskap a félrehúzott csipkedrapériába, nagy tűz támadhatott volna. Így csak a padló szenesedett meg kissé. Csak ennyi baj történt. És hogy a papucs vékony talpai átégtek. Csak ennyi anyagi kár.

Miközben a szobalány és a két odakiáltott szolgáló sietve szárítgatták a széjjelömlött vizet, cipelték kifelé az elégeti függönyt, Dodó megegyeszer kipillantott az utcára.

Csak a rendőrök álltak már ott, ezeknek szólt le, hogy nem történt semmi baj, hogy bátran elmehetnek. Aztán ott maradi a kitört ablakban.

A szívét összeszorította valami, mintha gonosz ómen lenne, hogy éppen most, éppen most, mikor őt oly boldoggá tette ez

a szerenád, hogy így kell annak végződnie! De aztán megrázta akaratos fejét, akárha ki akarná rázni onnan a kételkedést.

— Bolondság! — mondta magának, — nincsenek ómenek!

Bolondság!

És visszabújt nyugodtan az ágyába, mert csak most érezte, hogy milyen csípős hideg öntötte el a szobát.

III.

Abády Róza grófnének ma van a születésnapja, ő ezt fönntartja és jólesik neki, ha mentől számosabban látogatnak el hozzá az Ő Farkas-utcai kicsi palotájába. Ezt nagyon szereti.

Csak egyet tilos tenni — megemlíteni, hogy hányadik születésnapja.

Nem is teszi senki, bár mindenki tudja, hogy Abády Róza 1854 április 12-én született. Van azonban egyetlen-egy vakmerő a világon, ki újabban mindenkor megbosszantja egy levelezőlappal, melyre pontosan odáírja: — „ ... gratulálok a nagyságos grófné ennyi és ennyedik születésnapjához...”

Ez Kozma Boldizsár, az atyja egykori gazdatisztjének a fia.

Öt fia volt az öreg Kozmának; kettő: Dezső, Áron a nagyobbak, Géza és Jenő a kisebbek, de a közbülső Boldizsár, az éppen a kortársa. Mind az öt fiú neki játszótársa volt kisleány korában, míg el nem származtak Dénestornyárol, mikor a vén Kozma kilépett az Abádyék szolgálatából és Teke vidékén egy nagy bérletet vállalt. Azóta igen megvagyonosodtak a Kozmák, földet föld után szereztek és ma már Kolozs megye örményes! és tekei járásaiban úgyszólván kivásárolták az ottani régi birtokosokat, akik nem tudtak lépést tartani ez-

zel az öt szorgalmas, minden úrhatnáságtól mentes szakszerű gazdával.

Abádyné tizenhároméves kora óta nem látta viszont többé egyiket sem. Régebben csak néha és utólag hallotta, hogy valamelyik megvette a dénestornyai süldőket vagy a racka bárányait, vagy a *hízókat*. Újabb *időkben már nem az* idősebbek jártak, hanem a fiaik. De régen sem jött föl egyik sem az egykori játszótársai közül a kastélyba. Lenn maradtak a majorban a gazdatisztnél. Nem kereste föl soha közülük senki és csak ez a Boldizsár, ez írt neki évente valahonnan a Mezőségről egy-egy levelezőlapot a születésnapjára, de ezt is csak most kezdte, mióta ő eltöltötte az Ötvenet.

Hogy miért ír, az sohasem sült ki.

És mivel Róza grófné érezte, hogy ez valami bosszantás akar lenni, valami késői bosszúállás előtte ismeretlen sértődésért, tehát ő valóban bosszankodott is. Ezért most már harmadízben haragos a születésnapjain.

Pedig a fia, Bálint megjött ma reggel Budapestről. Hát ennek nagyon örült és ebédig jókedvű volt. Ebéd előtt megjött *azonban az az ominózus* levelezőlap és *elrontotta az örömet*. Talán ezért engedte Róza asszony, aki máskor jóindulatú és elnéző volt, hogy két gazdasszonya, kik mindig vele ebédeltek, Tóthyné és Baczóné, annyi gonosz pletykát fecsegienek a feketekávénál.

Örökös kötésükkel a kezükben a hosszú asztal két sarkánál ülve kövérségükhöz aránytalanul keskeny székeken, szaporán beszéltek, mintha csak egymásnak mondanák. Ha pedig valami nagyon botránkoztatót mondtak, egy-egy nagyot Szúrtak a megkezdett strimflibe, mintha az erkölcs nevében átdöfnék a vétkest.

Soká tartott ez így. Bálint szótlánul hallgatta.

Végre úgy fél-négycóra felé megjött az első gratuláló csoport és a két gazdasszony eltűnt.

Később mind többen jöttek. Már megtelt a nagy- és kishozalón.

A nagyban, szokott helyén ült a háziasszony a kanapé közepén, az előtte álló asztal körül az idősebb hölgyek. A mamák: Gyalakuthyné, Kamuthyné, Laczókné és a vén Sarmasághyné, aki mindenkinek a nagynénje, az a kis töpörödött Lizinka tán ti, ki roppant mulatságosan és gonoszul tudott politikát és pletykát előadni, néha trágárabb szótól sem riadva meg, de finoman is, ha úgy kellett.

Nagy sápítózva tárgyalta majdnem ugyanazokat, amiket már a feketénél elfolytattak Tóthyné és Baczóné. A főtéma Milóth Adrienne, az Uzdy Pali felesége. Hogy ilyen-olyan kacér, hogy kikezd ezzel is, azzal is, mióta bejött farsang elején.

— Nem elég neki — oh lelkem! — ahogy a tavaly is, hogy azt a szegény öcsémet Kendy Pityut, meg azt a nagy mafla Alvinczy Ádámot balandítja magába és másakat is — mondotta gonoszul Lizinka tánti gyöngy tyúk élességű hangján és régi „marasmenti“ kiejtéssel, — hanem mást a másik öcsémmel szűrte össze a levét: Ambrussal. Hát persze én nem tudam, de bizony Ambrus nem az az ember, akit csak szóval lehet tartani, így hát bizonyas is, hogy mást is húzott a szájába, mint mézesmadzagát. Talántám vigyáznak is magakra, de mégis tudnivaló dalag, hogy olyan jó csődör, mint Ambrus

meg nem elégszik csak a nyerítéssel. És én igenis tudam, mert a szakácsném mondta, hogy ahányszor az a szegény Uzdy nincsen idehaza, hát arra kódorog Ambrus, ha csak lappangva is...

A többi hölgyek hallgattak, csak egy-két szót válaszoltak. Még Laczókné is, ki édes testvére Adrienne anyjának, ő sem mer a védelmére kelni, leányai lévén, kiket világba visz. Féltette őket a vén Lizinka szájától. Végre is Gyalakuthyné szólt közbe:

— Akárhogy legyen, most már úgyis végeszakad, hiszen úgy hallom, Milóth Ákosné nagyon rosszul lett újabban a bécsi szanatóriumban && a leányai odautaztak.

— Igen, múlt héten utaztak hozzá — válaszolt sietve a Laczókné. — Sajnos, nagyon rossz hírek vannak.

Abády grófné kissé dülledt szürke szemei végigsuhantak az asztaltársaságon, Lizinka tántitól át a fia arcához, ki szófián ült az öreg dámák között. Ott a tekintete egy pillanatra megállt, aztán tovább ment a kedvesen kövérés Laczóknéhoz:

— Már régóta beteges szegény, úgy-e?

— Biza azt hiszem vége lesz neki — vágott közbe Lizinka, aki vissza akart térni az ő témájára — és hogy akkor mi lesz a kis Milóth Margitkával, ha az anyja se lesz, azt már el lehet gandalni! Ha majd nem lesz senkije, hanem csak az Uzdyné iskalájába fog járni...

Most újabb gratuláló lépett be, az öreg Kendy Dániel. Régimódi, kissé nyuttes szalonkabátjában még mindig jól festett az egykori szeladon, csak hatalmas vörös orrán látszott meg, hogy nem veti meg az italt.

Bókolva hajolt Abádyné kezére.

Abády Bálint fölhasználta ezt az alkalmat, hogy átadja a helyét s lassan átsétált a szomszédos kisszalomba. Kissé fanyar volt a szája attól a sok gyanúsítástól, pletykától, amit ebéd óta végig kellett hallgatnia.

A kisebbik szalonban a leánykák uzsonáztak a vendég úrfiakkal. A komornyik és az inas folyton szolgálgatták magos poharakban a kávé, kristály tálban a kalácsot, míg Abádyné gazdasszonyai minduntalan újabb süteménnyel érkeztek be a szobába — remekbeöntött kuglófokkal, kürtöskaláccsal és más mandulás süteménnyel és szörnyen rossznéven vették, ha nem vettek mindenből legalább is kétszer, bár az édeskés mosoly el nem tűnt a kövér arcukról.

Bálint már néhány perce udvariaskodott a vendégekkel, válaszolgatott jobbra is balra is, amidőn Gyalakuthy Dodó hozzálépett és megérintette a karját.

— ÁB! — így hívták általán Abádyt nevének két kezdőbetűjével. — Szeretnék magával valamit közölni — szólott sietve a lány nem is nagyon halkán az általános zsvaj között. — Ülünk valahová félre, ahol elmondhatom.

Szép barna szemei komolyan néztek Abádyra.

Átmentek két üres kis karosszékhez a túlsó sarokba Bálint kérdőleg tekintett Dodóra. Ez most habozni látszott és szakadozottan is kezdte:

— Lássa kérem, nekem ugyan ehhez nincs közöm... de azért mégis... talán jó, ha megmondom ... azt hiszem, hogy kötelességem... a... a maga unokatestvére ... — aztán hirt-

len határozott lett a hangja és szembefordult Abádyval: — Gyerőffy Lászlóról van szó! — Most már folyékonyan, tárgyilagosan beszélt. Okosan és úgj[^]szólván szakszerűen. Elmondta, mit hónapok alatt fancikánként tudott meg Lászlótól, amit egybeigazított lassacskán összefüggő képpé. Elmondta, miként éltek vissza Gyerőffy nembánomságával, hozzánemértésével. Hogy tíz évre bérbeadta a birtokát potom pénzért, amit előre fölvelt és hogy most egyáltalán alig van miből éljen. Visszaéltek a szorultságával. Ez pedig igen-igen csúnya dolog. Nagyon komisz ügy, amit nem szabad túrni, nem! — nem szabad túrni!

— Hm, ez elég súlyos dolog — válaszolt Bálint, midőn a leány befejezte mondókáját — és sejtettem is, hogy valami ilyes lehet. A baj csak az, hogy László engem régóta kerül. És amúgy is, ha ő ezt így jogerősen elismerte, akkor nem látom, miként lehetne ezen változtatni...

— De lehet! — vágott közbe Dodó diadalmasan. — Az, aki ezt csinálta Lászlóval, az a maguk jószágigazgatója, valami Azbej. Ezért is fordultam magához, mert ha maga közbelép, ha maga megfenyegeti... Hiszen ez gazság, ami miatt be kellene csukatni!

— Ázbej Kristóf? Igazán? Az anyám ügyvédje? — Mert van sok ilyen nevű...?

Oh, egészen bizonyos! hiszen ott maguknál Dénestorján ismerkedtek össze. — Dodó most nevetett: — És az a szamar László még hálás iránta, azt hiszi, hogy Ázbej áldozatot hozott! Itt föl jegyeztem az adatokat, ahogy Gyerőffy elmondta. Azt hiszem, pontos!

És a leány picicédulát nyújtott át.

Abády belenezett.

— Nahát, ez nem marad ennyiben! — szólt aztán Bálint, kiben a segítségi ösztön, mely már annyiszor bajt okozott neki, azonnal fölébredt. — Elé fogom venni azt a frátert. Mégis csak hallatlan dolog... és még hogy egy rokonunkkal. Igazán köszönöm Dodó grófné, hogy közölte ezt velem.

— Én köszönöm, ha tesz valamit! — felelt Dodó és mintha valami illetlenséget mondott volna, mélyen elpirult. Tán ezért kelt föl azonnal és sietett át a nagyszalonba.

A fiatalember állva maradt a szoba közepén. A széjjelnyitott ajtószárnyakon át látta, ahogy a lány az anyjához lép, a vállára teszi a kezét, mire a mamája rögtön fölláll és köszönnék. távoznak.

— Derék, okos kislány ez a Dodó, — gondolta Bálint — milyen jó lenne Lászlónak: rendben tartana. — Aztán az Ázbejről hallottak tértek vissza a tudatába. Be fogja siirgönyözni. Ki fogja vallasni. És ha mindez valóban így áll, akkor a.z anyjának is meg fogja mondani. Addig nem, de akkor okvetlenül. Hiszen lehetetlen, hogy az ő alkalmazottjuk ilyen piszkos dolgokat csináljon. És ki fogja dobálni!

Még aznap délután Dénestornyára küldött táviratot az ügyvédnek: „Jöjjön be azonnal“.

*

Másnap még nem volt hír Ázbejről. Ellenben délebed után Abády né megkérdezte fiától:

— Ide hívtad Ázbejt? Miért?

Bálintot kissé meglepte a kérdés. Hát spionálják a sürgő-

neyeit? — Ezért valamicskét szárazabban válaszolt, mint ahogy kellett volna:

— Igen, beszédem van vele.

— Mi dologban? Talán a havassal van valami, vagy a kerületteddel?

— Nem, mama, valami más, amit meg akarok tőle tudni... Nem is közvetlenül a mi dolgunk..

— Én pedig azt akarom tudni, hogy miért hívatod magadhoz az egyik emberemet. Végre is, azt hiszem, ehhez jogom van — szólt közbe szigorúan Róza asszony és a pamlagon kissé Bálint felé fordult, mint aki jelentést vár. Így hát Bálint nem tehetett mást, minthogy szándéka ellenére mégis nagyjából elmondani, amit a Gyerőffy-féle bérletről hallott.

Beszéd közben a két gazdasszonyra pillantott, mert eszébe jutott, hogy tán mégsem jó előttük tárgyalni ezt. Tóthyné és Baczoné azonban merev székeiken mint két kövér bálvány szenttelenül ül ültek, összezárt ajakkal és lesütött szemekkel séreányan kötöttek. Látszólag minden figyelmüket ez foglalta el, olyan szédületes tempóban cserélgették a tűket.

— Ez nagyon csúnya dolog volna. De kitől hallottad ezeket? — kérdezte Abády Róza, midőn a fia befejezte.

— Azt igazán nem mondhatom.

— Talán attól a paniperda Lászlótól?

— Nem. Nem tőle.

— Hát kitől? Talán valami besúgás?

— Bocsáss meg, bizalmasan kaptam.

— Úgy, bizalmasan. És még nekem se mondhatod!? Hát jó. De én még szegény atyádtól tanultam, hogy besúgásokra nem szabad hallgatni és ezt meg is tartottam mindig és meg is fogom tartani.

Egy percig szótlán maradt a kicsi öreg asszony, aztán az uralkodói mozdulattal fölemelte kövéres arcát és parancsolt:

— Ha Ázbejjel beszéltél, azután hozzám is jöjjön be.

Ezzel aznapra be volt fejezve az ügy.

Bálint a délutánt arra használta, hogy fölkereste László egykori gyámját, a vén Gyerőffy Szaniszlót és tőle adatokat kéit a kozárdi gazdaságra nézve.

Következő napon délfelé hajbókolva lépett be a kis gömbölyű ügyvéd Bálinthoz.

— Méltóztassék parancsolni velem és kegyeskedjék megbocsátani, hogy már tegnap nem jelentkeztem, de csak késő este találtak meg a sürgönnyel, mert a méltóságos grófné ügyében Tordán voltam a járásbírósnál. Oh! nagyon szégyenlem igazán...

Így ömlött ki a szó pici duzzadta jkü mosolygó száján, mely olyan váratlan puhaságban nyílt szét a tövisdisznószerű tuskés arcában. Nagy szilvavágású szemei azonban aggodalmatlan figyelték Abádyt, ahogy ott ült az íróasztal mögött.

— Tessék leülni! — mondta az neki.

'Ázbej a túlsó faltól egy vékony széket cipelt előre, pedig volt ott karosszék is a közelben. Ennek a székeknek is csak a legszélére ült, tán a kurta lábai miatt, vagy a nagy tisztelettől. Két kis szőrös kezét combközépre támasztotta, ahogy a figyelmes nebuló a tanár úr előtt.

— Ön most esztendeje tíz évre árendába vette Gyerőffy Lászlótól Szamos-Kozárdot?

— Igen kérem, ahogy méltóztatik mondani. Vagy a^ ni?n én, hanem a feleségem. Az 6 hozományával fizettem ki előre a tíz évet. Nekem kérem nem lett volna ennyi pénzem. Honnan is lenne? Gyerőffy gróf Öméltóságának pedig sürgősen kellett egy igen-igen nagy összeg, hát én másként nem tudtam ezt megoldani az ő szolgálatára. Nagyon örültem, hogy így megtehettem.

— Azt elhiszem! Lévén ez egy szörnyű kövér üzlet! — Maga azért a 90.000 koronáért nemcsak az 1800 hold prima föld és 300 hold legelő bérét fizette ki tíz esztendőre, hanem az egész instrukciót is megvette. Így van?

Ázbejnek szőrei között kissé megpirult az arcbőre. Tán nem volt elkészülve arra, hogy ezeket ilyen részletesen tudja Bálint.

— Azt is meg kellett vennem, másként nem futotta volna és ugyebár kérem, ha a feleségem pénzével sáfarkodom, akkor ... nemde, be méltóztatik látni... Különben is, ami ott állatállomány és gép volt, ez valóban szóra alig érdemes! — És kezdte magyarázni, hogy a 10 ökörfogat nagyrésze foghíjas, alig néhány tehén és borjú és a sertésfalka, meg két turma juh, az is vegyes — és köpdöste a számokat, árakat, olyan fényes gyorsasággal, hogy az már szédületes volt és „jórészt el is kellett adnia, olyan rosszak voltak és újakat venni, az is mennyi kiadás“ és összeadta és kivonogatta a számokat, sietve; majdnem számtani mutató volt, amit művelt — miközben vizsgálta az Abády arcát, vájjon enyhül-e a nézése.

Bálint arca sötét és kemény maradt. Hagyta beszélni Áz-

bejt, ki lassanként zavarodni kezdett a hosszú monológban, míg végül megállt és megtörülte a homlokéit.

Rövid szünet állt be. Végül Abády megszólalt:

— Ön itt akármilyen számokat mondhat nekem. Pontos adatokat kívánok. Elszámolást az egész dologról. Figyelmeztem, hogy utána fogok járni mindennek. Így is kétségtelennek tartom, hogy Gyerőffy unokatestvérem igen rosszul járt ennél és ön igen jól. Az pedig tűrhetetlen, hogy ön üzletezzen, még hozzá egy rokonunkkal. — Dehát meglátjuk. Most azonban csak egyet. Amit ön a felszerelésről mond, az nem helytálló. A László kiskorúsága alatt, mely csak másfélévé szűnt meg, Kozárd valódi mintagazdaság volt. Így hát az instrukció egymagában közel annyit kellett, hogy érjen, mint amit Ön szőröstől-bőröstől fizetett. Erről adataim vannak.

A kis kövér ügyvéd felugrott:

— Hát kérem, hát kérem, méltóságos uram én igazán... én csak segíteni akartam. Tessék elhinni! És azóta is kérem, én nem tudok úgy foglalkozni a bérlettel, hiszen minden időmet a méltóságtok szolgálatára fordítom, minden erőmet. De én utána nézek... én akkor csak úgy hevenyészve... hogy szívességet tegyek... nem is tudom pontosan ... csak ahogy emlékszem... de most én utána számítok... és én akárcim-k szívesen átadom... és én nem is ragaszkodom, ha a feleségem pénzét visszaadják. Oh, én szívesen lemondok ...

Nyilván eléggé be volt ijedve Jizbej.

— Jó. Hát egy hét alatt tiszta képet akarok kapni az egészről. Most pedig menjen át az anyámhoz, ő is beszélni akar önnel. Jó napot.

— Alázatos tisztelettel ajánlom magamat! — görnyedezett a kis szőrös ember, de mikor újból meghajlott az ajtóban,

mintha hirtelen bizakodó fény csillant volna meg a félig lehunyt szempillái alatt.

— Megyek jelentkezni a Nagyságos Grófnénál!

És eltűnt.

— Hát az a dolog Ázbejjel egészen másképp van, mint ahogy te mondtad; — szólt szigorúan Róza asszony a fiához ebéd után — ő nemcsak azt fizetett, amit neked besúgtak, hanem sokkal többet és többször és csak segíteni akart azon a szerencsétlen Lacin. És a sógorát is igénybe vette e miatt, mert neki nem volt elég pénze...

— A sógorát? Erről most hallok először!

— Igen, a sógora adta a pénzt. Ezt Ázbejtől tudom.

— De édes mama, maga csak nem hiszi el, amit az mond. Nekem is próbált hazudozni, de mindezt én el nem hiszem.

— És miért nem? Miért nem!? — vágott közbe haragosan Róza asszony. — Elég dolgom van vele sajnos évek óta és soha semmi valótlanúságon rajta nem kaptam. Pedig próbára is tettem néhányszor! — Most a két gazdasszonyhoz fordult, kik vele szemben serényen kötöttek. — Hát maguk mondják meg, nem ellenőriztük gyakran az Ázbej dolgait? Hát szóljanak, így van-e?

— Biz'á úgy van, instálom! — mondta Tóthyné.

— Abbiz'á úgy! — mondta Baczóné, azután némán folytatták a kötést.

Bálint vállat vont. De mielőtt válaszolt volna, az anyja mérgesen rászólt;

— Nekem pedig ne vonogasd a válladat, azt kikérem magamnak. Te bevádoltad egyik régi szolgálmat pusztá besúgásra. Az egész gyanúsításod olyan forrásból indul, amit még meg sem mersz mondani.

— Nem hogy nem merem megmondani, de nem szabad megmondanom.

— Hát ez nekem már elég volna arra, hogy ne vegyem komolyan! így tettem egész életemben és így tanított engem a te szegény atyád. És így fogom tartani ezután is. Mondhatom, nekem nagyon rosszul esik, hogy többet adsz annak a titkos informátorodnak a szavára, mint arra, amit az anyád mond. Ezt igazán nem vártam, igazán nem vártam ezt tőled!

Abády né most elhallgatva abba a kínai lakk-csészébe nyúlt, amelyben az asztalon a kézimunkáját tartotta. Fehér, kővéres ujjai izgatottan babráltak benne. Bálint fölállt.

— De, kedves mama, hiszen itt nem erről van szó! Én nem rólad mondom, hogy nem hiszem... — és az anyja kezét akarta megfogni, hogy megcsókolja, de az elvonta tőle:

— Nem akarok többet erről hallani. És most menj! Ez az egész dolog engem nagyon fölizgatott. Menj! Ne beszéljünk többet!

Három-négy napig elég fagyos maradt a viszony Bálint és az anyja között. Az ifjú ember párszor megpróbált a tárgyra visszatérni, de az anyja mindenkor elhárította magától. Így hát, bár otthon kosztolt tisztességéből, de aztán hamarosan eltűnt hazulról, annyira tűrhetetlen volt számára az anyja zár-

kozott arca és még tűrhetlenebb annak a kiét vastag gazdaszozonynak Örökös jelenléte, kik bár akkor szóltak csak, ha kérdezték őket, de mindig ott ültek Abádyné körül, mint valami nőstény porkolábok. Így hát a kaszinóba járt el, unalmában fillérékért tarokkozott öreg urakkal és mindennap üresebbnek találta a várost.

E napok alatt jött a híre, hogy Milóth Ákosné Bécsben meghalt. Ez volt az egyetlen társadalmi hír, amiről Bálint tudomást vett.

Annál komolyabban érintették a politikai hírek. Apponyi beterveztette a népiskolai törvényt. A nemzetiségi képviselők obstrukciójával feleltek és a vita hangja kezdett elfajulni. A lapok olvasása közben hirtelen elhatározta Bálint, hogy visszautazik Budapestre. — Itt nem szabad tovább maradnom! — mondta magának. — Mennem kell, ez lesz mindenkinek a legjobb!

Valóban, arra a bejelentésre, hogy két nap múlva utazni fog, a viszony közte és az anyja között megenyhült. Abádyné érdeklődött, mikor tér Bálint vissza és tán azért, hogy aláhúzza a békét anélkül, hogy bármiben engedne — az erdőbirtokaik kezeléséről beszélt:

— Nagyon meg vagyok elégedve azzal a reformmal, amit a havason csináltál. Jól beletanultál ezekbe, örülnék, ha az alsó erdőségünket is kézbe vennéd. Tudod? — ott a Hunyad melletti tölgy és bükkösöket. Én teljesen átadom neked itt a rendelkezést. Csak földolgokban kérdezz meg.

Bálint kezét csókolta. Abádyné folytatta:

— Erdőgondnoknak az öreg Nyiressy igazán már semmire se való. Ebből is láthatod, hogy igenis tudom, hogy ki

mire való. Megíratom neki, — Ázboj nevét így kikerülte — hogy közvetlen te parancsolsz ott. De mikor jössz vissza?

— Sajnos, pontosan nem tudom. Amíg az Apponyi-javaslatok vitája tart, ott illik maradnom. Talán föl is szólalok: de ha vége lesz, azonnal jövök.

— Az jó. Az nagyon jó! — mondta Róza asszony és a béke jeléül, bár kissé hűvösen mogcírógatta a fia arcát.

A két gazdasszony nem volt jelen a beszédnél, mégis ók, kik állandóan Abádyné mellett voltak és sok évi tapasztalással a félig kiejtett szavából is azonnal tájékozódtak, e békéről azonnal értesítették szövetségüket. Jó lesz vigyázni!

Ez okozta, hogy másodnapra Ázbej már loholt be a városba. Okos ember volt. Igaz, hogy a kozárdi bérlet dolgában a grófné megvédte, mégis bölcsen számolni kell Bálint úrral is. Neki is kedvére keli tenni, mert — ki tudja? — egyszer fordulhat úgy a dolog, hogy a grófné a fiára fog hallgatni. Jó lesz valamit engedni abban a Gyerőffy-ügyben. Kihallgatást kért hát Bálintnál.

Ázbej még alázkodóbb volt, mint először... Elmond'a, hogy ő közben utánaszámított, terveit és töprengett. Így rájött, hogy fokozottabb termelést erőltetve és az instrukciót fölértékelve, képes lesz valami évi bért is fizetni, még pedig évi 2400 koronát. E nagyobb megterhelést elfogadtatta már a nejevel...

Abády gúnyosan közbeszólt:

— És a sógorával is?

Ázbej azonban csak mosolygott erre. Tudta ő jól, hogy a sógorról Bálintnak nem beszélt. Hogy a sógor részvételét később találta ki, mikor az öreg grófnénál volt, mert gondolta,

így jobban hangzik. De az ilyesmi a jó Ázbejt nem zavarta. Pislogott egyet és azonnal áthidalta a logikai hézagot:

— Persze! Hogyne! a sógorommal is, mert ő mindeddig nem fizette ki egészen a *nőm* hozományát, így hát váltót adott helyette...

És folytatta a beszédei hajlongva és fogadkozva, hogy ő mindent úgy akar tenni, hogy a gróf úr becsülését megtartsa, mosolygott is azzal a csöpp kis szájával, nem látszott meg rajta mennyire fáj neki, hogy megtollazták azt a kövér hasznót, amit már a magáénak hitt.

— Mégis jó volt, hogy beleavatkoztam! Igaz, hogy az anyám még most is neheztel, dehát majd csak elfelejti! — gondolta Bálint, mikor Ázbejt eltávozott. Aztán papírt vett elő és Dódénak megírta pár szóban az elért eredményt. Hadd legyen a leánykának valami öröme, ha már annyira érdekli a László sorsa.

Délután hallotta, hogy Milóthék hazaérkeztek Bécsből, Holnap lesz itt a temetés.

Még az este elutazott a fővárosba.

IV.

Május eleje. Ragyogó tavasz van. Egyetlen felhő sincsen sehhol.

Az égbolt kéksége mint óriási üvegkupola borítja be a hegy-völgyes tájat. Délen, a körösfői hegyek kopár tetői mögött vonuló havasok sötét hullámvonalától, a Vlegyásza hármas sátorain át el délnyugatnak a Gyalu-Mare-i görbülésekig, — ott a sebesvári szoros záróhegyei ugornak elő tölgykoszorúzza, kúpokkal, — aztán nyugat felé folytatódik és északnyugatnak magasodva a Meszes hegylánca, elnyúlva messzi, elpárasodva a távolságban, majd leszállva az Almás völgybe lejtő sok hegyháton — gerinc-gerinc mögött — és aztán északon a gorbóvidéki dombok kopasz agyagoldalai és lombos bükkösei, míg végül kelet felé lezárul a kör a Részeghegy gombaforma furcsa kúpjában. A láthatár alján mindenütt halvány ragyogás, mely fölfelé lassankint mind kékebb és kékebb lesz és a lélek sóvárog fölszállani abba a mélységes, tiszta azúrkétségbe, mely olyan végtelenül nagy, olyan szűzien tiszta, akárha viharfelhő soha át nem járna rajta. És mintha az egész kép halk rezgésben volna, mintha lüktetne minden, a tavasz teljesülésének vágyó várásában.

Azon a széles fönnsíkon, honnan ez a kép kitarul és melynek vizei egyfelől az Almás patakába, másfelől a Körösbe

sietnek, közepén egy kis dúcos rétnek, mely lankásan lopózik be a környező fák ágsátora alá, itt áll Abády Bálint Winkler Gézával, az újonnan szerződötetett erdőmérnökkel, kissé lennebb Zutor András Mézes, az uradalmi alerdész néhány emberrel várakozik, kiknél vörös-fehér hosszú lécek, tárcsák, mérőszalag és a hosszúlábú látszó. A háromszögelési munka eszközei ezek.

A mérnök magyaráz. Ő már nagyjában bejárta mindezt egyszer, hogy megtanulja. Innen indulna a főnyiladék, — mondja — az egész erdőbirtok végéig, az Uzdy-féle erdőtől keleten, át a nyugaton fekvő községi erdőkig; határtól határig. Kétfelől ötven holdanként az egyes vágások nyiladékaik futnának északra és délre. A térképen mutogatja és érvel és kérdez, mert most kell határozni: számbavegyék-e az oldalvölgyek hajtásait és ezek elválasztó élein vigyék-e a vágásvonalakat, — így szabálytalan alakú táblák keletkeznek — vagy tekintet nélkül a terepre, nyílegyenes léniákkal szeljük át az erdőt, ami persze azzal jár, hogy a vágottak újra erdősítésénél különböző talaj viszonyokkal kell majd számolni. Ez mérnöki könnyebb munka, a másik nehezebb, de erdészeti szempontból tán az első volna hasznosabb ...

Abády hallgatja az érvelést. Kissé erőltetnie kell magát az odafigyelésre. Fontos ügy ez, döntő az egész munkálat jövőjére. Az esze hát ott van. Csak a szeme nincs ott.

A szeme máshol van, nem a térképen, hanem ott két sudár tölgyfa között elnéz messzire, hol véletlenül ifjú lomboknak össze nem záruló csipkehálóján két vajszerű függőleges sáv tündöklök át. Almáskő várának romja ez. Annak a toronynak épen maradt két fala. Innen csak kicsi két sáv, de érezni,

hogy szörnyű magasok lehetnek. Úgy állnak ott, mint két fölkiáltójel, eléggé távol innen, mégis világosan, majdnem kövétel'en. Mögöttük az ég, körülöttük, alattuk az erdő sokszoros hullámzása. Akárcsak pici ablak nyílna, csak akkorka rés, hogy éppen átvilágítson rajta az a két falóriás, messze távolságból, talán messze múltból...

Bálint ellép onnan. Egyetlen lépést tesz és az erdő összezárul, a várrom képe eltűnt. És most már zavartalan tárgyal a mérnökkel.

Délutánig bejárták a fontosabb pontokat, aztán visszatértek arra az oldalos tisztásra, hol már föl volt húzva Abády sátra ügyesen. Itt vertek tanyát, bár ez nemhogy központi hely, de a birtoknak majdnem már a keleti szélén van, néhány száz méterre az Uzdy-féle határgerinctől, mert hogy csak itt van igazán jó víz, amire pedig igen kényes a kalotaszegi ember.

A nap már eltűnt a Királyhágó mögött. Mégis világos az ég, amelyen lassú fellegek indultak el északnyugat felől, olyan magosságban, hogy ők még ragyognak a teljes napfényben.

Az erdőszemélyzet rendezkedéssel foglalkozik, fával, tűzzel, ágykészítéssel. A mérnök a jegyzeteivel.

Bálint elindult az erdőbe egyedül. Valami vadcsapáson indult, valami nyomdákon.

Most, hogy így egyedül volt, egészen egyedül, lassan ment maga elé és gondolatai visszatértek legutóbbi pesti tartózkodására, a parlamentre és arra a heves vitára, mely néhány napja záródott csak le.

Az Apponyi-féle iskolatörvényt tárgyalták, mely egyrésztől lényeges anyagi segítséget rendel a nemzetiségi népiskolák számára és így az állam súlyos terhet vállal magára, de ennek ellenszolgáltatásaképpen az államnyelv fokozottabb tanítását követeli és fegyelmi jogot a tanszemélyzet fölött. Ez a javaslat lényeges változást jelentett az addigi rendszerrel szemben. Lényegest az egyházi önkormányzat szempontjából, minthogy felfüggesztési jogot ad közvetlenül a tanfelügyelőnek abban az esetben, ha a magyar nyelvtanítás eredményességét nem találja kielégítőnek. Eddig csak az egyházi hatóságokon keresztül lehetett ilyet szorgalmazni.

Magában a törvény előkészítésében is szakított Apponyi a múlttal, mert idáig ilyen természetű intézkedést a nemzetiségi törvénynek nem a rendelkezései, de a szelleme szerint az érdekelt egyházakkal való előzetes tárgyalás előzte volna meg, és ha nem is kifejezett, de hallgatólagos beleegyezésükkel jött volna létre.

Már március elején bizonyos volt, hogy a népiskolai javaslat erős ellentállással találkozik a nemzetiségiak részéről. A parlamenti csoportjuk kimondta, hogy most ők veszik igénybe a mai kormányalkotó pártok eddigi eszközét, az obstrukciót. A román egyházak fejei pedig tiltakozó emlékiratot nyújtottak át Apponyinak azzal a kéréssel, hogy azt a királyhoz juttassa.

Ebből is nyilvánvalóvá lett, hogy a vitában a román kér-

dés fog előtérbe kerülni, annál inkább, mivel a 25 tagú nemzetiségi csoportban más nép csak három mandátummal volt képviselve.

Április 4-én, Polit, mint a csoport elnöke benyújtja határozati javaslatát, de utána már csupán román képviselők szerepelnek hosszú-hosszú beszédekkel. Ehhez a módszerhez fordultak, mert a technikai obstrukcióhoz, ahhoz a kitűnő akadályozó eszközhöz, melynél csupa névszerinti szavazással meg lehet állítani a parlament munkáját, a számuk mégsem elegendő. Végtelen beszédeket tartottak hát, három-négy óra hosszat, sok cikkek és régi felszólalások olvasásával, miket a többségi képviselők elég egykedvűen és unatkozva hallgattak.

Csak néha-néha kiáltott közbe valahonnan valaki egy-egy zaftos mondást, ahogy már megszokták régebbi időkben, amikor még az „átkos Bécs“ számára voltak ezek címezve. Főlélenkületek valamennyire, midőn egyik napon rájöttek a „Tudósító“-ból, hogy előző délelőtt Vaida egy magyary alázó verset olvasott föl nekik, amit az érdektelenség közepette senki sem hallott, még a gyorsírók sem.

Komolyabb fordulatot a vitának azonban nem ez adott, hanem Bethlen István interpellációja, melyet hatalmas beszéddel indokolt meg. Ez volt az első nagy felszólalása, mert eddig inkább csak a bizottságokban dolgozott, de mindenki tudta, hogy főembere a függetlenségi párt Apponyit követő szárnyának.

Meghallgatására tehát besereglett mindenki és minden padot elleptek a törvényhozók. A beszéd kemény volt és támadó. A román nemzetiségi kérdés egész anyagát felölelte. Óriási hatást tett és ettől fogva a vita már általánosabb politikai szint ölt. Vádak emelkednek irredentáról és bukaresti kapeso-

latokról, a nemzetiségek fokozott térfoglalásáról és a román képviselők ettől fogva inkább védekeznek, mintsem támadnak.

A ki ily úgy vélte, hogy kötelessége felszólalni. Tudta, hogy újai tud mondani, érdekest, ismeretlent. Pár napig készült. rendezte az anyagát és föliratkozott.

Meglehetősen üres terem előtt beszélt. Talán azért is, mert ismeretlen ember és pártonkívüli. A pártszervezet ugyanis mindig gondoskodott, hogy a saját gárdája benn legyen, helyesséssel és tapssal biztatva szónokát. Az olyan képviselőt azonban, aki sehová sem tartozik, azt bizony csak az a néhány buzgó ember hallgatja meg, aki elvből mindenkit végighallgat, és persze a szakminiszterek, kiknek a javaslata fekszik a Ház előtt,

így hát Abády beszéde alatt alig tíz-tizenöt többségi ült a padokban, és valóban csupán a nemzetiségiek figyelték a szavát.

Az ő soraik legszélén az öreg Timisén Aurél, ugyanaz, aki a Memorandum-por idején védőügyvéd volt.

Bálint arról a céltudatos agrárpolitikáról beszélt, melyet a román bankok főintézetük, az „Unione“, vezérlete alatt folytattak a saját népük körében, *főleg* a havasiak és a mezőségiak között.

Egy-egy bizalmas emberük olcsó kölcsönt kap a banktő; ezt a pénzt kihelyezi a román parasztságban közvetítők útján. A pénz így szörnyen megdrágul, míg a kölcsönvevőhöz jut. Valóban uzsorakamatot fizet az a gazda, aki igénybe veszi.

Tudok esetet, — mondotta — ahol 2—300%-ra emelkedik, de a szokványos 25—30%. Persze, hogy az adós ezt nem győzi, akkor pedig már a kamatos-kamatokkal akkora összegre nő a tartozása, hogy egyáltalán fizetéseképtelen, akkor végrehajt-

ják. Így kerül a földje ama megbízottak kezébe és a paraszt legfőbb mint zsellér marad a telkén. Ebből pedig az általános emberi szempontok sérelme mellett, politikai kár és veszély is származik. Azok a hatóságok, amelyek a dologban eljárnak, a magyar jegyző, a magyar végrehajtó, a magyar bíróság. Az a szerencsétlen román parasztember ezeket látja magával szemben, ezek hajtják végre rajta azt a romlást, amelyet ő igazságtalanságnak érez. Azok védik meg vele szemben az ellenfelét, az uzsorást. Lehet-e tehát csodálkozni azon, ha ilyen körülmények között könnyen elhiszi, hogy ezek az ő ellenségei? Lehet-e csodálni, ha az eladósodott kisbirtokos vagy már zsellérré vált gazda mindenre vezényelhető, amit kívánnak tőle azok, aiktől a pusztá léte függ? És a rendszer általános minálunk a szegényebb vidékeken. Céltudatos rendszer, mely egyrésztől függőségbe juttat széles tömegeket, másrésztől pedig román közép- és nagybirtokosságot épít ki...

A Ház unatkozó egykedvűségében Bálint úgy érezte, hogy mindaz, amit ő most elmond, hiábavaló és érdektelen, azt is érezte, hogy rosszul ad elő, szárazon és egyhangúan. Csupán a román képviselők hallgatták, de adataira vállat vonogattak, jelezni akarván, hogy mindez képzelődés és valótlan.

Egyedül a vén Timisán húzódott kissé közelebb. Tenyeréből kagylót csinálva a füle mellé, minden szóra figyelt és bozontos fehér szemöldöke alul gyanakodva kísérték a szemei Bálint mondatait. Bizonyára azt leste, vájjon megemlíti-e Abády az ő nevét. Hiszen azt, hogy a román bankpolitikának ez célja és rendszere, hogy ők ezt tudatosan vezetik így, azt ő mondta volt el neki, midőn Bálint fölkereste vagy másfél éve, segítségét kérve egy ugyanilyen uzsoraügyben.

Abády nem hivatkozott az öreg néptribunra. Ez nagy

szenzáció lett volna talán, de nem tette. Csak általánosságban beszélt és a forrását nem nevezte meg.

Timisán érdeklődése is megszűnt, midőn a szónok elhagyva a helyzet vázolását, annak orvoslására tért át. A hitel-szövetkezetek terjesztését jelölte ellenszerűl. Szövetkezetei alakítani mindenfelé; abban bevonni a lakosságot, bármilyen nyelvű és vallású is, esetleg apróbb központokat alakítani három-négy község számára, oktatókat és tanult hivatalnokokat küldeni számukra, nagyobb hitelt és jogsegélyt is. olyan akció szolgálatára, mely konvertálná az uzsora karmaiban vergődők tartozását.

Itt már lendületesebben beszélt. Talált egy-két színesebb mondatot, mert most az ő mindig mindenkin segíteni akaró szándéka adott szárnyat szavainak. Mégis mikor befejezte, alig hangzott el pár helyeslés és az elnök már szólította is a következő szónokot.

Bálint összeszedve jegyzeteit, kifelé indult. A folyosó sarkánál Timisán jött vele szemben.

— Gratulálok a szűzbeszédhez, gróf úr! — mondotta széles parolázás közben, aztán vaskos, ősz bajusza hamiskás mosolyra húzódott:

— Úgy-e, emlékszik, mit mondtam akkor, midőn látogatásával megtisztelt? Hát nem volt igazam? Most láthatja: a magyarok mással vannak elfoglalva, az efféle nem érdekli őket!

Megfordult. Indult. Mégis hátra szólt:

— Azért mégis kedves volt, hogy ki nem adott engem. Köszönöm!

És az öreg az ő lomha járásával visszatért a terembe.

Ezek a képek vonultak fel Bálint emlékében, Lassacsckán azonban elhalkultak, annyira szép volt a tavasz az erdőben. A hullott lomb a lábai alatt, lassú olvadáskor hőjétől átítatva, hangtalanná tette a lépteit. Bükkfa óriások sima törzsei között, kik toronymagasba nyújtották galambszürke oszlopaikat, kék harangvirágok csilingeltek a vörösarna avaron és ahol tágasabban álltak a fák, ott mogoró és somfabokrok virítottak füzéres bojtozással, papsapka narancsvörösén és kökény fehér csillagokkal. Egy-egy vadcseresznye is habzó bokkrétákat kínált. Álomerdő volt ez, mely már kissé derengő, bár az ég odafönn még pazarul kék, és a lomha felhők keresztül ragyognak a levelzet reszkető zöldjén.

Az erdei madarak itt-ott már búcsúzkodnak egymástól, jó éjt kívánnak, mert ők korafekvők, míg valahol egy csalógány kezd szólni. Egy-egy futamot próbálgat csak. Még vár, várja, hegy sötétedjék, mikor majd fújni fogja teletorokkal az ő kis madárszáve csattogó dalait.

Az ösvény, melyen Bálint elindult, lassacsckán fölfelé vezetett. Ki az oldalon, ki az erdő keleti szélére. Már átvilágít a mart fölött a láthatár alja. Terv és gondolat nélkül megy; a lábai öntudatlanul viszik ki erre a gerincre, ösztönösen. És váratlanul fölért oda, szembe a feléje hajló vágással.

Itt megállt,

Áttekintett rajta. Fialat tölgyhajtások bokrai borítják, enyhe zöldbe öltözve, közöttük fő burjánzik gazdagon és odafönn a túlsó élen lábónálló szálerdő falként vonul végig. Balról a völgy elgörbül és apróbb dombok zárnak el minden tovalást, el az egész világot lombtarajos hullámaikkal. Minden, minden zöld, halványabb hajtások zománcával beszórva,

üdén, frissen, fiatalon: a természet megifjodása diadalmas-kodik itt.

Bálint körülnéz, föleszmél. Az Uzdy-féle erdők határán van.

Igen, ez az a hely. Itt állt ő most másfél éve. Tán nem is itt, hanem kissé fölnebb. Ott kell hogy legyen az a bükkóriás az ösvény mellett. Ott várt Adrienne-re, annak a tövénél, egy novemberi reggelen. Odatúl az élen látta meg, ahogy hosszú, egyforma lépésével kijött a szálerdőből és átkerült a völgyhajlás fölött.

Szürke homespun ruha volt rajta. Igen, az.

Mintha most is látná. És jött! — Akkor mindez arany volt és bronz, bíbor és láng, ahogy most smaragdszínű minden. Igen, itt, vagy húsz lépésnyire innen, ott látszik annak a hatalmas fának a széjjelágazása a bokrok fölött, ahol várt az asszonyra azon az őszi búcsútvevő reggelen... És mennyi minden történt azóta!...

Önkénytelenül megindult a fa felé, ahogy régi baráthoz indul az ember gondolkozás nélkül, ösztönből.

Ledült széltörés roncsalékát kellett megkerülnie, mely keresztbe feküdt és elzárta az utat. Sűrű csemeték sarjadzásán áttörnie, nagy kanyarodással. Midőn visszaküzdötte magát az ösvényre, kissé sötétedett már. Hát ott állt előtte a bükk-aggastyán. Alig tíz ölnyire! Egyedül állt ott. Galambszürke törzse akár egy torony. Széjjel kúszó gyökerei mohák bársonyában.

A gyökerek között, a fához támaszkodva egy asszony.

Szürke ruhája összeolvad a fa kérgével. Csak az arca válik el halványan a háttér árnyékától és sötéten a fekete hajzata. All mozdulatlan. Szembe néznek borostyánsárga szemei Tágra nyílvá, víziós nézéssel néznek vele szembe.

Ő az, Adrienne!

Ő áll itt egybeolvadva a fával, mintha reá várna!

Ahogy a szélroham fölkap egy levelet és tovaröpíti, úgy lendült a fiatalember előre. Egy pillanat sem és előtte van. Egy pillanat és mái összeölelkeztek.

Szomjas ajkak találtak duzzadón egymásra, szorító karok kapcsolták őket össze, kutató kezek markoltak karmolva és a vágy vihara ragadta meg őket, sok-sok hónapok visszafojtott, elnémított vágya, elemi erő, akár a földrengés vagy a tailun, megsemmisítő hatalom, melyet szó ki nem fejezhet, ami föl-magasztosít és minden mást eltöröl. Szót sem ejtettek, csak az egymás alig dadogott nevét a csókok mohó gazdagsága között és beleborultak a moha és a hullott lomb mélységes szőnyegébe, hova összekulcsolódva döntötte le őket fölszabadult szenvedő-lyük egyetlen villanás alatt.. s

A lilásodó légben egy-egy denevér szálldos már szárny-csapkodva föl, föl, föl, cikázó repüléssel az erdő és az ibolya-színű égbolt végtelene között...

Adrienne fölült a harasztban és a kezei hátranyultak, hogy megigazítsák vadul széjjelbomlott haját.

Bálint szívszorongva nézett föl reá. Most, hogy az első kábulat lehiggadt, reázúdultak közös emlékeik. Hogy is mondta

akkor Addy Velencében? Azon az trtőfeó hajnalon, midőn egymástól elváltak: „ ... megpróbálok élni, ha nem találkozunk többé..

Igen, ez volt az a szerződés, amit ő akkor vállalt, hogy megváltsa az asszonyt a haláltól. Mert a halál folyton ott kísértett. Nemcsak kívülről, más által, Uzdy Pál részéről, aki örült apának a fia, örökletesen terhelt, állandóan revolverrel járkál és még tetszeleg is a félelhetőségében. Ezt hosszú udvarlása idején is alig vették számba. De ott lebegett fejük fölött, makor most egy éve Adrienne Velencébe utazott a nővéreivel.

Mikor oda hívta Bálintot arra a négy hétre. Amidőn ő ezt elfogadta. Négy hét, négy boldog hét, nem több, nem kevesebb, négy álomban töltött, öntudatlan hét, négy hét a paradicsomban amiért az étellel kell majd fizetni.

Ez sem nagy ár azért a négy hétért!

Ott az első estén megtorpantak, de a szerelmük elragadta őket. És végül csak az egymás féltése mentette őket meg az életnek.

És ott kísértett már sokkal korábban, kifejezve abban a könyörgő, szakító levélben, amit Adrienne írt neki, kifejezve világosan: „... Ha ez megtörténék, megölném magam... Én a felesége vagyok annak az embernek, az ő birtoka... Hát akkor mi lenne? Ha te is és ő?... Nem! Nem! inkább meghalni. Nem is lehet mást...”

A többi, a velencei elválás is emlék csupán, de ennek a levélnek a szava fenyegető valóság lett most. Mi lesz? — Hogyan lesz? — Elhagyni egymást újra, oh az képtelenség! — érezte ezt nem tudná tenni, — de a szíve összeszorult arra

a gondolatra, hogy Adrienne most fölszabadult az ígérete alul cs hogy a kettős életet vele és az urával nem fogja vállalni.

Így fektében nem látta jól az asszony arcát. Felült. Megérintette az Adrienne térdét.

— Addy?... — Ez egyetlen szóban benne volt a főbenjáró kérdés.

A nő feléje fordította tekintetét. A szemei mosolyognak, a szája is kissé. És átadja a kezét, hajlékony ujjait:

— Most már mindegy nekem minden... — mondotta lassan.

Adrienne is oda gondolt vissza, arra a velencei búcsúra, azokra a szavakra, amiket akkor mondott.

Midőn Bálint távoztakor ott állt az ablakban, hosszan kitekintve a végtelen lagúnára, úgy érezte, hogy ő már meghalt. Úgy érezte, hogy az élete lezárult és az ígéret, mellyel megfogadta, hogy próbál tovább élni, hiú szó csupán, mellyel áltatja a szerelmesét ideig-óráig, néhány hétig vagy hónapig, hogy semmi gyanú az ő önkéntes haláláért ne érhesse azt a férfit, akinek a karjaiban először volt boldog.

A következő időben sem változott ez az érzés. A férje megjött.

Úgy fogadta, mint az alvajáró. A hazautazás részletei azonban mégis elfoglalták, még inkább a gondoskodás idősebbik húgáért, Judithért.

— Szegény Judith! — gondolta akkor és ez a részvét könyvebbé tette az első napokat. — Szegény Judith! Milyen tragi-

kus az ő sorsa is. Az egész velencei időzést azért határozta el a családja, hogy kiemeljék a leányt abból a környezetből, mely szerelmi csalódásával volt telítve, hogy magához térjen, hogy felejthesse azt a szörnyű csalódást, ami odahaza érte, mikor az az aljas ember kiszökött az országból.

Akkor már összeroppant valami a leány lelkében. A végső dőfés azonban itt érte a Lidón, amidőn megküldték neki az ő saját szerelmes leveleit, miket az az ember hagyott egy más ismeretlen asszonynál. Ez törte végleg össze Judith szívét. Elborította elméjét. Azóta zavart és úgyszólván öntudatlan. Nagy kímélettel kell vele bánni, akár egy beteg kisgyerekekkel.

És az utazás Bécsbe. Tárgyalások az ideggyógyász tanárral. Látogatás anyjánál abban a szanatóriumban, hol az már jó-ideje feküdt; hazatérés családi otthonukba, Mezővarjásra, hol minden iránt neki, Adriennnek kellett intézkednie, hiszen az apja minden jósága mellett csak sírni vagy kiabálni tudott, — mindez a felelősség átsegítette Adriennet az első hetek szörnyű korszakán.

Ő már csak másoknak él, — gondolta — az ő élete nem számít, valóban nincsen is. Ő csupán elvont akarat, akarat, mely egyedül óvhatja meg a családját a széjjelzülléstől.

Ilyen körülmények között és ezzel a föladattal sokat időzött Varjason, ő intézkedett mindenben.

A gazdaság fontosabb ügyeit az apja háta mögött vele beszélte meg a tisztartó; ő biztosította, hogy az anyja gyógykezelésének elég nagy költségei mindig pontosan és hiány nélkül fedeztessenek.

Judith sem maradhatott tovább a régi leányszobában, együtt kisebbik húgával, Margittal, mint eddig. Jó is távolabb költöztetni őt a kúria legutolsó szárnyába, ahova nem

hallatszik annyira, mikor az apja a cselédséggel pöröl nap-hosszat.

Itt két szobát rendezett hát be számára, egyet neki és egyet annak a jóra való idősebb asszonynak, ki gyermekkoruk óta Varjason volt és akit most Judith mellé rendelt.

Mikor pedig fölfedezte, hogy a leány elborult elméjében valami érdeklődő fény csillan meg apróbb állatok láttán, külön kis baromfiudvart rendezett be neki ott a ház sarkánál tyúkokkal és néhány házinyúllal. Ez igen jól sikerült. Judith először örült valaminek midőn az elkészült és azután egész napját itt töltötte a majorság között, ápolta és etette őket, és nyilván jól érezte magát velük.

Míndez önállóbbá tette Adrienne-t az anyósával és a férjével szemben. Ez munkakör és kötelesség volt. És ez előtt az öreg Uzdyné is és a férje is meg kellett hajoljanak.

Jó alkalom is el-elmenni Almáskőről, ahol neki a világon semmi dolga se volt, akárha ő ott vendég lett volna mindig. Az anyósa vezetésén a háztartást és az ő kis leánya nevelését, neki semmi beleszólást nem engedett soha, Uzdy Pál pedig magának tartott fönnt a legparányibb részletig mindent. Igaz, hogy eddig kertészkedett kissé a gyümölcsösben, de azt inkább játéknak nézték, oktalán időtöltésnek és csak kicsinylően mosolyogtak rajta. Ez azonban most felelős munka Uzdy Pali, ki eddig úgy bánt vele, akárha vásárolt fehér rabszolga volna a házában, akinek nincs más föladata, minthogy szép legyen és engedelmes és ott legyen, ha megkívánja, — mintha Uzdyban valami megbecsülés derengene; mintha most — oh! nem sokkal, csak valamicskével inkább — emberszámba vennék; mintha tán kissé büszke is lenne arra, amit Adrienne a családjá érdekében tesz.

Mindezek mégis csak külsőségek. A házastársi viszony a férjéhez az maradt, ami a múltban. Csak undort és félelmet érzett, ha Uzdy a hálószobájába lépett. És ama boldog velencei éjszakák emlékével a szívében úgy érezte magát, akárha a menyországból örök pokolra jutott volna, amelyre önmaga ítélte magát.

Azonban ahogy haladtak a hetek, hónapok, mind többet gondolt vissza arra, amiről lemondott, midőn Bálintot száműzte maga mellől. És mind jobban elhalványodtak azok az érvek, melyek miatt tette.

És mindenfelől emlékek szóltak hozzá, melyek között újra és újra átélte a szerelmük múltját.

Mezővarjason ellátogatott ahhoz a pádhoz, hol ÁB először mondta meg, hogy őt szereti és hol ő úgy megsértődött buján sóvárgó szavától és attól a csóktól, mellyel a karján kúszott végig. Milyen gyerekesnek látszott ez most ..

Kolozsvári lakásán, hol átutaztában gyakorta meghált, ott is minden zugban meglapultak az emlékek. Minden olyan itt, mint akkor. A nagy fehér csergepokrócok szőnyegként a földön: rajta piros selyempárnák, és hatalmas tűz a kandallóban most is. Mennyit ültek ők itt ketten szerelmük kezdetén! Itt tanította meg csókolni Bálint, itt próbálta magáévá tenni erőszakkal egy szürkülődő sötétes délutánon. Hogy lázongott ő akkor! — És itt írta meg sokkal később azt a levelet hozzá, — végső búcsúnak hitte akkor — amiben elmondotta, hogy nem akar, nem tudna a szeretője lenni soha, soha, és hogy megölné magát „ha ez megtörténne ...“

És itt határozták el apjával és Margit nővérével az utazást Velencébe tavaly júniusban. Már midőn vállalkozott, hogy ő kíséri oda a húgait, midőn a férjénél és az anyósánál keresz-

túlvitte, hogy elbocsássák, — be nem vallottan, de mégis bizonyosan tudta, hogy odahívja Bálintot arra a négy hétre, bár azt hitte, hogy élve vissza nem tér onnan.

De akkor már a vágy erősebb volt minden másnál...

És itt Almáskőn is. Itt is minden erről beszélt hozzá. A hálószobája, hova először lépett be Bálint, mikor ő betegen feküdt és Uzdy elutazott azon a hajnalon; az erdő ösvényei, ahol kettesben jártak összeölelkezve; és itt az az óriási bükkfa, első titkos találkozásuk egyetlen tanúja...

Ide gyakran ellátogatott mióta visszatért Velencéből, Majdnem naponta. És hosszan ott tudott állni egyedül és árván.

Mindez folyton szólt hozzá. E visszagondolások során pedig mind hatalmasabbul tört reá a vágy: viszontlátani egymást! A hosszú hónapokon át sokféle indulat tört reá, indulatok, melyek megőröltek sok mindent, amiben hitt, amit törvénynek tekintett magára nézve addig. — Mitsem tudott Abádyról.

Csak itt-ott hallotta, hogy Pesten van, vagy hogy Dénestor nyán volt az anyjánál; az életéről azonban semmit! — Mit csinál most, mit érez? — gondol-e vissza reá, vagy már valami más nőt talált, aki megvigasztalta? És ha ez jutott eszébe, a féltés úgy harapott a leikébe, hogy kiáltani szeretett volna kínjában. És ezért a féltékenységért is vádolta magát, hiszen ő bocsátotta el maga mellől, szabadjára eresztette, lemondott róla...

Miért is tette ezt?

Miért? — így kellett tennie. Elválni a férjétől nem tud. Az soha el nem bocsátaná és megölné nemcsak őt, de azt is, akit szeret. Csak szakítani lehetett, hiszen tudta, hogy nem képes ellentállni, nem tudná megtagadni magát ha találkozna

és akkor... hogy férje mellől... ez szörnyűség volna és tisztátalan és lehetetlen!... Ez volt az az erkölcsi parancs, melyet akkor megdönthetetlennek tartott. — Lassacskán azonban a várás, a vágy, a szenvedés, a féltés is, lemorzsolta ezt az okfejtést.

Megőrlte az akaratát. Hát nem mindegy minden? — Hát lehet így élni? — Nem örültség-e eldobni magától az egyetlen férfit, akit szeret, az egyetlen üdvöt, amit az élet nyújthat neki, neki, akitől még' a magaszülte gyermekét is elvették?

Az anyósa tette ezt vele, a férje még ebben sem állt a pártjára, mert ő Uzdy számára csupán odalisk; örömeány csupán és semmi más. A viszonya a férjéhez az becstelenség már így is, — mi különbség volna hát, ha e rabszolgasorsban elfogadná azt, amit nyújtani tud az élet. Miért? Miért? Miért ne?! Valóban csak büszkeség és dölyf az, hogy e kettős életet elutasította magától; oktalan önimádás, amiért csak szenvedéssel fizet és hiába ... hiába ... hiába ...

Egész eddigi lényének ellentmondott ez az örökké visszatérő gondolkör, melyet százszor elűzött magától, de mely örökké visszatért, mindig erősebben. Mert senki sem mondta, hanem csak ő maga, senki sem vitatkozott vele, egyedül ő küzdött az emlékeivel és a sóvárgásával. A teste és a lelke ez után kiáltozott!

Már majdnem sötét volt midőn elváltak. De nem búcsúnak érezték, hanem boldog jövőendő kezdetének.

Bálint ott maradt állva a fa tövében, amíg onnan a túlsó szálás széléről visszaintett a nő és eltűnt az erdőúton.

Akkor ő is visszaindult a tanyája felé.

Útközben számbavette, amit megbeszéltek. Megismételte magában azt a kulcsot, amiben megállapodtak: bármely négyjegyű szám, mely levelükben előfordul találkozásuk napját és óráját jelenti.

Kis vadászkalibát épített azonnal arra a rétre, ahol most a sátra áll. Cserkészösvényt vágat innen odáig — ezen járhat Adrienne hozzá.

Midőn még este kiadta a parancsot, két-három más ösvényt is rendelt és szókat az őzeknek, hogy elburkolja a rendelkezés célját.

És sok hónapok óta először aludt el boldogan.

V.

Bálint május végétől ismét Budapesten volt. Pusztán kötelességérzésből járt be a Házba, hiszen pártkötelékbe nem tartozván, nem parancsolhatott vele senki. De ő most azt a tervet, amit beszédében vázolt a szövetkezetek kibővítése iránt, azt akarta szorgalmazni. A szövetkezeti központ elnökénél, aki erdélyi ember volt és Darányi miniszter jóbarátja, nagy megértésre talált. A kabinet többi tagjainál eleinte nehezebben haladt.

A kormánynak valóban elég más gondja volt.

Alighogy a végét járta a népiskolai törvények vitája, alig csitultak el a hullámok a nemzetiségi kérdés körül, hogy tovább háborogjanak a vidéken, népgyűlések és tiltakozó föliratok alakjában, máris újabb és közvetlen hatásában kényelmetlenebb vihar támadt.

Valóban igaza lett Boros Zsigmondnak a jövőmondá-«ával. Ahogy múlt novemberben megjósolta, minden úgy történt. Apponyi fokozatosan nacionalista iskolatörvényei csak az imént tárgyaltattak le és máris itt van Kossuth Ferenc javaslata az államvasúti alkalmazottakról.

Szolgálati pragmatikának nevezték.

A közönségnek nyújtott indoklás az volt, hogy a kormány ezzel a törvénnyel örökre meg akarja akadályozni az olyan

vasúti sztrájkot, mint ami nemrégiben ütött ki és mely bár csak pár napig tartott, mégis elég izgalmat okozott. De a javaslat nemcsak fegyelmi megszorításokat tartalmazott, hanem nyelvi újításokat is. Kimondta, hogy a MÁV csak olyan egyéneket alkalmazhat, akik magyarul tudnak.

Az államvasút üzeme *Horvátországra is* kiterjedvén, ez tehát az ottani személyzetre is vonatkozik, ami újítás, még pedig olyan, amely a horvátok szerint a magyar-horvát Ideggyezésbe ütközik, mert ott az államnyelv horvát. Igaz, hogy a javaslat a horvát területen az ottani személyzettől, mely a közönséggel vagy hatósággal érintkezik, megkívánja a. Jiorvát nyelv ismeretét, mégis a horvát-szerb 'oilicció, mely éppen Kossuth pártolása folytán jidott hatalomhoz, azonnal ellene fordult. Hevesen tiltakoztak é. azonnal. Amidőn pedig június 5-én a javaslat vitája megindult, ők hosszú évek óta nem gyakorolt jogukkal éltek, azzal, hogy mindnyájan csakis horvátul szólaltak föl. Obstrukcióba fogtak ők is. Ez pedig súlyosabb formát öltött, mint az n/ínt lefolyt nemzetiségi vita, hiszen negyven horvát lévén a Házban, ők mindazokat az eszközöket ki tudták használni, miket a magyar obstrukciók olyan pontosan kidolgoztak a múltban.

Nagy volt a fölzúdulás, különösen a függetlenségi pártban a szerb koalíció iránt, mely két évvel ezelőtt, a közjogi harcok idején a „fíuméi resolútio“-ban a persona! unio-t vette föl programjába és ezért szövetségesként dicsérgették idáig. Hát ilyen árulók ezek?!... most ellenünk jönnek?!

Persze a magyar törvényhozók közül nem hallgatta senki a beszédüket, hiszen alig értette két-három ember az egész Házban, hanem a folyosókon verődtek össze csoportokba. Békétlenkedve és egymással vitakozva töltötték el az időt azok, kik

a határozatképeség miatt kénytelenek voltak készenlétben állni naphosszat. Így volt ez nap-nap után heteken át. Nagyon örülnek hát, ha valamelyik régi főember benéz közejük. Fiókparlamentet rögtönöztek ilyenkor a tiszteletére.

Ma éppen Barra Sámuelét vették körül, aki véletlen oda-tévedt.

Varjú Béla meg is indítja a szóesatát, hadd legyen alkalma a nagy Barnának letromfolni mindenkit.

Ez érdekes lesz és jó időöltés.

— Már én ammondó vagyok, — így kezdi Varjú — hogy bolondok vagyunk, mikor ezt tőrjük. Itt ülünk már két hét óta és azok még mindig vartyognak. Én bizony közbük csördíténék magyarul, ha én volnék a kormány!...

A nagy Barra kinyitotta azt az ő hatalmas száját. Szélesebb volt, mint máshol az arca, talán a sok szótól, amit életében kimondott. Akárha külön életet élt volna ez a száj a bajusza és kövér álla között:

— Mi az a csördítés? — Ha te azt értenéd, hogy a kormány a Hárszabályok ellenére lépjen föl ellenük, azt én meg nem engedem! A Hárszabályok védebnében küzdöttem éveken át a kamarilla pribékjei ellen, igenis! — én elsősorban, ahogy tudjátok! — és eljöhét újra az az idő, amikor a Hárszabályok fellegvárából mentjük meg a nemzet szabadságait!... A Hárszabály, az szent!

Az öreg Bartókfáy fölemeli az ujját:

— Áztat mi nem engedhessük, — helyesel marosmenti régi kiejtéssel — aztat nem hogy Kossuth Ferencnek, de még Kossuth Lajosnak sem engedték volna soha! de soha, azt én mandarn! — és méltósággal süllyesztí vissza a kezét nadrágja ellenzőjébe, mert ő magyar viseletben jár még mindig, akár a 60-as

években. Hadd lássák ebből is a népek, hogy ő már akkor szereplő ember volt.

— Valóban a házszabályt érinteni nem szabad semmi körülmények között, — hízelkedett egyik ifjabb képviselő a nagy Bárrá felé — még ha mi ellenünk is használják ...

— Az ilyen vélemény sem helytálló! — vágott közbe a vezér, aki kötekedni szeretett — mert jegyezték meg, hogy mi az ország akaratát, az ő hitét, az ő szabadságát képviseljük, azért harcolunk minden eszközzel, de hova jutnánk, ha szabad volna partikulárista célokra ugyanezt tenni?... vége lenne a parlamentárizmusnak, az ősi alkotmánynak, ha ilyet eltűrnénk!... Ezért, igenis, módot kell találni, akármilyen módot, hogy más ne obstruálhasson, csak az olyan párt, aki a nemzeti ideált képviseli!

— De az imént azt méltóztattál mondani... — hebegett az ifjú honatya — én úgy értettem ...

— Rosszul értettél, de én jól mondtam: a Házszabály, az szent! Azonban használatára csak az erkölcsi és nemzeti cél jogosíthat föl, más semmi... — és hosszú körmondatokban körülbeszélte a tárgyat, melytől világosabb nem lett a szándéka, de nagyszerűen hangzott. Mind többen gyűltek oda, hallván Bárrá hatalmas hangját. Abády Bálint is odasétált.

Jókedvű volt. Az ő dolgai most jól haladtak. A horvát szóáradat minden parlamenti munkát megakasztván, a kormány tagjainak volt most idejük mással is foglalkozni, mint a képviselőházi napikérdésekkel, amik a három párt torzsalkodása miatt minduntalan összegabalyodtak. A szövetkezeti megbízása küszöbön állott és ma az országházban a pénzügyminiszterre várt, hogy az utolsó részleteket megállapítsák.

Éppen akkor ért oda, mikor valaki a hallgatóságból Kossuth Ferencről valami dicsérő jelzöt vetett közbe, hogy milyen bölcs, milyen államférfi... A nagy Bárrá ezt nem szerette, ő még a parlamenti harcok idejétől rossz lábon volt Kossuth Ferencel, akivel szembeszállt akkoriban.

— Hogy államférfi, úgy-e?!... Hát hogyan!... Aki miniszter, az mindig államférfi! — vágta oda kacagva a nagy szájjával. — Ha azonban azt kérdezzük, hogy okos volt-e ezt a nyelvi intézkedést most hozni, amikor a szerb koalíció mellénk állott a perszónál-unió-ban, ahhoz bizony szó fér. A mi árva nemzetünknek olyan kevés a barátja, hogy talán kár volt egyetlen szövetségesünket bántani.

Bálint itt közbeszól:

— Ez a szövetség értékétől függ és *főleg* őszinteségétől. Meggyőződésesem, hogy a szerb koalíció nem mi irántunk való nagy szimpátiából hozta a fiúmei határozatot, hanem Belgrád utasítására. Ott, igen okosan, mindent támogatnak, ami a monarchia szétbontására szolgálhat. És talán Kossuth szándékosan iktatta be a nyelvi klauzulát, hogy szakíthasson végre szerb barátaival.

Egy pillanatig bámulva nézett a nagy Bárrá Abádyra, akit alig ismert és aki rendszerint szótlan járkált közöttük. Épp en felelni akart, lesújtani az alkalmatlan közbeszólót, mikor Boros Zsigmond, ki néhány perce má' ott állt a kör túlsó oldalán, megelőzte:

— Ez okos politikai szempont volna! — zengett szép baritonján, — de én mondhatom: Kossuth erre soha nem is gondolt. Ő nem is képzelte, hogy ebből baj lehet. Csupán az ő tájékoztatlansága a magyarázat. — És hozzátette, hogy a magáról szóló legendát ápolja: — Én mikor hivatalban voltam, már szó

volt erről és én komolyan figyelmeztettem, de ő nem hallgatott téám. Ezért köszöntem én le az államtitkárságról. Akkor nem mondhattam, de most már láthatjátok, mert én mást nem tudok szolgálni, mint a haza jólfelfogott érdekét, más nincs és nem is lehet számomra.

A nagy Bárrá dilemmában volt. Kossuthot utálta, de azt sem szerette, ha más vonja magára a hallgatók figyelmét. Közbekiáltott hát haragosan:

— Nem az én dolgom a kereskedelmi minisztert védelmezni. De ha tájékozatlan is, ha gyöngé is néha, sőt gyakran!... a hazafias érzés mindig eltalálja a nemzet el nem gáncsolható útjait, minden poklokon keresztül. Mert az a láng, amely keblünkben lobog, megvilágítja a jövőnd minden kényszerűségét. Csalhatatlan zsarátnok ez, ami engem örökkön-örökké vezérelt és tanuljátok meg, hogy a haza, a nemzet, az alkotmány, minden, minden csakis egyetlen szóban üdvözl, amit én ...

Itt tartott szónoklatában Bárrá, midőn egyik teremszolga Abádyhoz lépett, megérintette a vállát és megsúgta, hogy hivatják. Bálint megfordult és sietett a miniszteri szobák felé. A hosszú folyosó végéig kísérték a dörgő mondatok:

— ... mert én azt hirdetem törhetetlenül és örökké, amit a haza üdve követel...

*

Félóra múlva a kormányelnök fölhatalmazásával távozott Bálint a képviselőházból. Még aznap este indult haza. Mióta belépett a politikába, először utazott haza boldog érzéssel. Végre dolgozhat, végre megvalósíthat valamit emberbaráti terveiből.

Mielőtt elszenderült azon gondolkozott, milyen vidéken kezdjen hozzá a szervezéshez. A Mezőségen-e, Lélbánya körül, vagy a Kalotaszegen. Az érveket latolgatta, miközben lassanként elborította az álom. Az utolsó meggondolások a Kalotaszeg mellé sorakoztak. A szélső havasalji magyar községekhez, hol kellő vezetőket lehet találni, hozzá lehet kapcsolni, mint maghoz, néhányat a havasi román községekből. Igen! — itt kell megindítani! — és álomba boruló öntudatában egészen halkán az is közbecsendült, hogy ott azon a vidéken, ott a Kőrös és az Almás völgye közötti gerincen megépült már az az erdei házacskó, ott az erdei tisztáson, hol védve, megbújva, titkosan újraélheti azokat az órákat, melyeknek bódító emléke Velence óta korbácsolja a vérért.

*

Abády Róza nagy örömmel fogadta a fiát, midőn visszaérkezett Dénestornyára. Mióta fölszólt a képviselőházban nagyon büszke volt rá. A beszédet vagy háromszor fölolvasta a két gazdasszonyának, Tóthynének és Baczónének, kik nagyokat bólintgattak hozzá és mindenkor elcsodálkoztak jóízűen, ahányszor hallották; és Ázbejnek is egyszer, aki áhítattal hajlongott minden mondat után. Azután elzárta az íróasztalába és néhanap elővette titokban és végigélvezte újra. Most pedig, midőn Bálint elmondta a terveit és a kormány megbízását, nagyon meghatódott: — Mintha szegény atyádat hallanám... — mondotta és a fia fejét puha vállába szorította. Aztán megkérdezte, melyik vidéken akar a munkához fogni.

— Két körzetre gondolok egyelőre. Egyiknek központja volna Lélbánya, ahol a szövetkezet már megvan, csak hozzá

kéne kapcsolni a szomszédos községeket, a másik Kalotaszeg valamelyik havasalji faluja, ahova be lehetne venni a felső falvakból vagy kettőt-hármat.

— És melyikkel kezded?

— Azt hiszem Kalotaszegen. Már írtam is a hunyadi főszolgabírónak, hívja össze a havasi jegyzőket, hogy átbeszéljük a dolgot.

— Hát akkor megint odautazol, alighogy megjöttél?

— Igen. Holnapután lesz ez az értekezlet. Egyben az erdőket is végig fogom járni.

Róza asszonynak kissé elborult az arca. Úgy nézett a fiára kiülő szürke szemével, mintha kérdezni akarna valamit. Mégis annyit mondott csak:

— Hát oda, megint oda? — és elgondolkozott.

Most egy hónapja két levél is érkezett nagyalmási bélyeggel.

Ő, aki mindig maga bontotta ki a postatáskát, osztotta szét a leveleket Dénestornyan a háznépének, már régóta ismerte az Adrienne hanyatdólt betűit. Már réges-régen, még Bálint diplomata korában is, figyelte azokat a női írásokat a fiának szóló borítékokon. Ezek akkor még örömet okoztak neki, mert titokban bár, de büszke volt Bálint női sikereire. Adrienne levelei tavaly és tavalyelőtt már aggodalommal töltötték el. Midőn pedig múlt nyár óta ilyen levél nem jött az megnyugtatta volt.

Utóbb azonban kettő érkezett három héten belül! Hát újra elkezdődött? Újra befonta az ő fiát ez a gonosz, veszedelmes asszony?

Ezeken járt az esze indulatosan, mialatt Bálint hosszadalmasan, tán túlságos körülményességgel magyarázta: „ ... hogy

az erdőmérnök és a fölmérések... és a határjelzés és a nyiladékok fája... meg a csemetekert és az erdészlak, a térkép és a kataszter... miközben érezte, hogy az anyja nem is hallja ezeket, hanem arra gondol, amire ő, arra, hogy Addyval fog találkozni újra.

— Majdnem olyan egyedül vagyok mindig, mint mikor külföldön szolgáltál... Dehát úgy látszik ez az én sorsom! — szolt Abádyné mikor elváltak.

Bálint nagy melegséggel ölelte át, csókolta meg az arcát és a kezét.

Az öregasszony azonban kissé fagyosan tolt el magától és hűvösen mondotta:

— Hát csak menj, ha ez már így van! Csak menj.

A tanácskozás Bánffy-Hunyadon a főbíró hivatalában lát-szólag eredményes volt. Négy körjegyző vette át az utasítást: ezekből három elég kétségesnek tartotta a tervet. Nem igen akad ' havasi gazda, aki belép más községbeli szövetkezetbe; ők ott idegenek; ők oda nem járnak és nem is értenék a dolgot.

Dehát ha a kormány ezt akarja, hát meg fogják próbálni.

Egyedül Simó Gaszton, a gyurkucai jegyző volt bizonyos a dolgában. Ő önértetesebb, mint valaha. A főbíróval tegeződik, tőről-végről rokona is. A nagybátyja kamarás. Pusztá véletlen hát, hogy erttségi előtt valami kis baj történt. Valami meggondolatlan csíny az önképzőkör kasszájával. Dehát ezt elsimitotta a családja. No, oda se neki! — mint körjegyző is úr ő, valóságos

basa és most még nagyobb, mint eddig, mert az idén megválasztották elnöknek a megyei jegyzők élére. Bizony ügyes ember ez a Simó.

Ahogy azelőtt Széli Kálmánra, majd Tisza Istvánra esküdött, úgy esküszik máma Kossuth Ferencre, sőt újabban néha Justh Gyulára is.

— Megesinálom én, — mondja és busás szemöldöke alól pici cipőgombforma szemei ravaszul villognak — én annyi embert hajtok a szövetkezetbe, ahányat akarnak. Hányat parancsol, grófom? — kérdezte bizalmaskodva Bálinttól.

Abádyn újra erőt vett az az ellenszenv, ami mindenkor elfogta, ha Simóval találkozott.

— Itt nincs parancsról szó. Önként jöjjenek! Meg kell magyarázni az embereknek, mi az ő érdekük. Néhány jobb, okosabb gazda kéne. Nem baj, ha valami adósságuk is van, hiszen az egész akció azért indul, hogy kimentsük őket az uzsorások karmából. Ezt kell világossá tenni. Ha jóssággal fordul az ember hozzájuk, lehetetlen, hogy visszhangja ne volna. Végre is ott a példa: tavaly télen megöltek egy ilyen havasi uzsorást, hogy is hívták? — Igen! — Azt a Rusz Pántyilimont. — Hát az ilyen dolognak venné elejét, ha becsatlakoznak.

Simó Gaszton fanyarul kacagott.

— Persze, persze az a Rusz, azt bizony agyonütötték!

Kissé össze is ráncolódott a homloka. Nem ama Rusz miatt, hanem mivel tudta jól, hogy ez célzás volt. Tudta, hogy Abády őt gyanúsítja azzal, mintha része volna azokban az uzsora-trafficákban, amiért Ruszt agyonverték egy téli éjjelen. Azonban fegyelmezett hivatalnok ő. Így hát mindent helybe hagyott. amit a képviselő úr mondott és mindenre vállalkozott, ami kormányparancs, miközben vágott egyet a szemével a főbíró felé.

A határozat az lett, hogy új típusú hitelszövetkezet alakul három olyan községben, ahol néhány romár porta is van, Szentkirályon, Gyerőmonostoron és Magyarórkerekén és ezek hatásköre ki fog terjedni a szomszédos havasi falvakra.

Abády délután kihajtott az erdőre. Most költözött be először abba a vadászkunyhóba, melyet az üzdy tölgyesek közelében üthetett össze.

Este elbocsátotta a kísérőit és egyedül maradt.

Megvacsorált a házacska előtt. Soká ült ott még a sötét éjszakában. Teljes a csönd. Nincs egyetlen hang sem, csak hal-kan zúg a lomb, közel és távol, titokzatos lélekezése az alvó erdőnek.

Végre lefeküdt. Csak reggel korán jön Adrienne. Talán már hajnalban.

Ha megkapta azt a pár sort, amiben értesíté...

Ha el tud szabadulni...

Ha nem gondolta meg...

Ha minden úgy történik, ahogy tervezték ..«

És minden idegszála tele volt vágyó várakozással

*

— Most már vissza kell mennem, — mondotta Adrienne — különben fel talál tűnni, hogy ilyen hosszán vagyok az erdőn.

Odalépett a kelet felé nyíló kis ablakhoz és kiteszította a táblát. A napsugár aranygerendája belövelt a kunyhóba és éles

négyszöget vetett a döngölt agyagpadlóra. Hirtelen józanná vált a kaliba belseje, mely addig a félhomályban teli volt sejtelmes búbájjal.

Bizony egyszerű és közönséges kis viskó ez. Olyan mint minden más vadászkunyhó. A falai gömbfából róva, de jól tömítve sárral és mohával, ne fújjon be a szél és ne süssön be fény. *Nem volt benne* egyéb, mint a túlsó sarkában kicsi vas főzőkályha és egy pléh mosdó, az innensőben pedig egyszerű, de széles priccs fenyődeszkából. Ezen szalmazsák, jó vastagon tömve; de nem szalmával, hanem illatos szénával gyúrták teli. A fagerendákban fogak, rajtuk Bálint egy s más ruhái, puska, tarisznya. Valóban nem valami kéjlak az ilyen erdei szállás. De így van jól. Minden feltűnőt el kell kerülniök. És önekik kettejüknek olyan végtelenül mellékes, milyen az a hajlék, ami befogadja újjáéledt szerelmüket. Az ő egész világuk befért ebbe a kis nyomortanyaszerű viskóba.

Mielőtt Addy hazaindult, még leültek a priccs szélére ketten. Egymás kezét fogták.

Hosszú hallgatás után a nő megszólalt. Sárga ónix-szeméi nem fordultak Bálint felé, csak maguk elé néztek. Egészen lassan mondta, nagyon megfontoltan:

— Szükséges, hogy átjöjj Almáskőre valamelyik nap... üzdy meghallotta, hogy májusban itt voltál a szomszédban ... Most is meg fogja tudni, ha majd hazajön... és... és ... nem volna jó, ha nem jönnél... különösnek találná ...

Újra elgondolkozott. Azon gondolkozott el, amit nem mondott. Azon, ahogy Uzdy Pál ezt szavá tette.

Vagy két hete a szalonban feketekávéztak ebéd után, mint rendesen; Clémence grófné, az öreg Uzdyné, a kanapén, mellette ő a karosszékben, a férje pedig le s föl sétálva, azzal a megfontolt kicirkalmazott járásával.

Hirtelen megállt Uzdy.

Éppen szembe vele. És onnan, abból a toronymagasságból, hol a fejét hordta, leszólt hozzá élesen:

— Hallotta, hogy Abády itt járt a szomszédunkban?

Adrienne nem tudta, mit kéne válaszolni. Egyetlen pillanat alatt végigszágulott elméjén két lehetőség: ha azt mondja: nem! és Uzdy tud arról, hogy Abádyval találkozott, az akár halált jelenthet elsőben is Bálint számára. Másrészt ha beváltaná, hogy tud róla, más számos kérdés következne — kitől hallotta, hogyan és mikor, és a válaszai körülkötoznék, mint a pányva, mind szűkebb-szűkebbre szorítva a hurkot, ezzel pedig olyan hazugságlavinát indítana el, mellyel meg nem tudna birkózni.

Inkább letagadni — lesz, ami lesz! És szembenézett és azonnal felelt:

— Nem, nem hallottam.

— Úgy, úgy. Persze, persze! Pedig itt járt májusban, itt volt napokig a közelünkben, itt az erdőn. És nem szerencsétetett minket becses látogatásával, az anyámat, engem és főleg magát, igen, szóval minket együttesen.

Adrienne nem válaszolt. A férje pedig lassan végiglépte a szobát, aztán ismét odaállt a neje elé:

— Nem találja, hogy ez különös? Majdnem sértőnek lehetne mondani a társadalmi híres szabályok szerint. Ó! Én azokra nem sokat tartok ugyan ... Dehát magának egyik udvarlója volt a sok közül. Oh en tout honneur! Persze! — és

most kacagott, amitől még gúnyosabbra húzódott öl hosszúra nevelt bajusza. És kisvártatva újból kezdte:

— Nem találja legalább is furcsának, mi? Furcsa! Ez jó szó. Igenis furcsa! Tavaly kétszer is volt nálunk, de ősszel, amióta maguk visszajöttek Velencéből, nem szíveskedett mutatkozni. Hát látja, ez az ami furcsa!

Adrienne bőrén végigszaladt a rémület. Ez a célzás Velenecére váratlan és fenyegető.

Annál nyugodtabb hangon felelt:

— Velence után, én legalább édes keveset voltam itt, legtöbbet Mezővarjonan.

— Igaz, pardon! Igaz, igaz! Pardon! — Uzdy mereven hajlongott és helyeslőleg meglóbálta a karját. Majd újra végigsétált a széles sötétes szalont. Az ajtónál megállt:

— Én azért mégis ezt furcsának találom! — szólt vissza ismét kacagva, de a tatáros szemében mintha *fenyegető* fény gyúlna ki. — Igenis furcsa! — És kinyitotta az ajtót, kilépett rajta, roppant lassan és hangtalanul betette maga mögött.

Az anyósára nézett most Adrienne.

Clémenee grófné éppen olyan szenvtelenül ült ott mozdulatlan merevségében. A szemei maguk elé néztek, az arca feszült, mintha hallgatódzna, akárha régi emlékek visszhangját hallaná. Tán nem is hallott mindabból semmit, ami előtte folyt.

Ezeket gondolta el Adrienne, mielőtt ezt szóba hozta Bálintnak. Csak annyit mondott el, ami szükséges, ami eleget.

Az aggodalmairól nem beszélt, miken annyit töprengett azóta, értelmét kutatva férje szavainak. — Vájjon miért hozta ezt elő? — Vájjon tud-e valamit kettejükéről és mennyit? — és miért akarja, hogy ÁB odajöjjön, ő, aki senkit nem hív

soha és nem bán? — Hát akkor miért éppen Bálintot? — És Velencét említette! Gyanítna valamit, vagy csak véletlen volna? — Ha pedig gyanít, akkor valami terve is van. Vészasterv, aminek ő, Adrienne lesz az eszköze, ha a szeretőjét Almáskőre hívja. Tán okosabb volna, ha nem tenné, ha távol tartaná a férjétől?

Sokat vajúdott e dilemmával. Mégis úgy határozott, hogy Bálintnak el kell jönnie, akármi is származna ebből.

Örökké úgysem kerülhetik el egymást és legjobb szembenézni a sorssal. Az ő vakmerő természetéhez is ez talált. Nem volna méltó hozzájuk bujócskát játszani. Úgyis csak egy halál van és ott Velencében ők már szembenéztek vele.

Mégis vigyáznia kellett az arcára, a hangjára, midőn azt mondta:

— Szükséges, hogy átjöjj...

Megállapodtak, hogy mihelyt üzdy visszaérkezik, ÁB délbent látogatást tesz Almáskőn.

Abády pár nap múlva vadászruhában ment át, hátizsákkal a vállán, amiben éjjeli holmija volt és egy pár cipő estére.

A kastély elé érve ismét meglepte, milyen zárkózott és komor itt minden. — A cselédházak két oldalt elfedve nyírott tiszafasövénnyel. A középső pázsit szigorú kör, a főépület homlokzatán pedig minden zsalu lezárva, akárha nem lakna itt senki. A ház jólápoltsága tán még aláhúzta barátságatlan voltát. Semmi véletlen, semmi rendetlenség, a falak alja faragott kő, egyforma kocka mindenik, amelyen a legpicibb moha

sincs, körötte kavics, egyetlen burján nélkül, a köröndben nincs egyetlen virágocska se.

Minden fagyosan tökéletes.

Megállt a becsukott nagy tölgyfaajtó előtt. Sehol senki.

Mit tegyen? Máshol falun egyszerően benyitna és megkeresné a háziakat. Itt valahogy >azt nem tudta megtenni. Okosabb is, ne találkozzék Addyvat, mielőtt üzdyt vagy az anyját üdvözölte.

Már várt néhány perce, midőn a főajtó halkán kinyílt és az öreg Maier komornyik kilépett rajta.

— A hölgyek nincsenek itthon, — mondta köszönés után — az öreg grófné kikocsizott az unokájával, Adrienne grófné pedig sétálni ment a várrom felé. Méltóztassék talán arra menni, bizonyára találkozik vele.

Előbb Pál grófnak akarnék köszönni. Úgy-e itthon van? Kérem, jelentse hát neki, hogy megjöttem.

Az öreg Maier elutasítóig csóválta a fejét.

— Itthon van, dolgozik. Ilyenkor tilos őt bármivel zavarni.

Volt valami végtelen szomorú ennek a nagytermetű öreg cselédnek a hangjában. Talán ezért kérdezte Bálint:

— A gazdasági számadások, úgy-e, azok foglalják el ilyenkor?

Maier fölemelte egyik hatalmas karját lassan suhintó mozdulattal. A szemei majdnem részvétkéreőleg néztek Abádyra:

— Újabban mást csinál; valami tabellákat... valami sok tabellát... — nem tudom. De méltóztassék befáradni addig...

Bálint inkább a kertben akart várni. Megkerülte a házat éh lement a túlsó oldalra ahhoz a padhoz, amely az épület előtt állt, szemben a kilátással. Ódától a várrom két vajsárga fala meredezett a láthatár fölött, alól a tölgyes sűrűség és közvet-

len előtte a gyepes hegyoldal, amelyen itt sincs virág egy sem, csak sötét örökzöld tuják és puszpángok.

A rokokó erkély földszinti pillérei előtt állt ez a pad. Alig ült ott pár pillanatig, mikor ama furcsa svájci stílusú szárny-épületből, melyet Uzdy örült apja épített volt és amely a régi kastély szögletéből indulva tornyosul a hegyoldalba, — annak egyik alsó ablakából, mely emeletmagos itt — hirtelen megszólalt Uzdy Pali hangja és már az arca, az a tatáros Mephisto-szerű arc is, megjelent a sötét nyílás keretében:

— No! Hát itt vagy?! Nagyon örülök, rendkívül örülök! Te nem is képzeled, hogy én mennyire örülök! — és elnyújtott bajsa alól villogó fogakkal harsányan lekacagott a vendégre.
— Várj meg, azonnal lejövök!

Kimért lépései alatt nyikorgott a fatornác, nyikorgott a lépcső is, amint lejtött rajta a ház bütűjénél.

Lassan, de roppant barátságosan közeledett Bálint felé. Nemcsak kezét szorított, de még meg is lapogatta a vállát.

— Jó, hogy eljöttél, nagyon jó az, hogy eljöttél! — ismételte. Soha ilyen szívélyesnek nem látta Abády. Kérdősködött is, hol járt, mit csinált, mintha érdekelné és az a gúnyos modor, ami mindenkor jellemezte, mintha eltűnt volna. Csak apró, rézsütös szemeiben villant valami, midőn néha tetőtől talpig végigmérte a fiatalembert.

Hosszasan diskuráltak, akárha jóbarátok volnának.

Végre Adrienne hazatért és most hármásban sétálgattak semmitmondó társalgásban, míglen ebédhez hívta őket a vén komornyik.

Ebéd alatt sem történt semmi említésreméltó; ebéd után sem ott a nagy ovális szalonban, mely fagyosan szürke falai-
val kissé nyomasztólag hatott a csukott zsaluk mögött. Minden

olyan kimért és pontosan rendezett, mint mindig. Szimmetrikusan álló nagy nehéz bútorok, sehol semmi egyéni, semmi véletlen, minden a maga helyén, akárha nem is élne itt senki.

A beszélgetés is vontatott és formai, mindenki csak a szájával szól, akárha a gondolata egyében járna. Olykor megakad a szó, majd ok nélkül változnak a témák, melyeket az öreg grófné cserél váratlanul, aminek csak francia fogalom felel meg „faire la conversation“, „társalgást csinálni“.

Hosszan tartott ez így. Bálint megint átérezte azt a dermesztő légkört, mely őt e házban mindig elfogta, mintha ki nem mondott rejtelmes dolgok úsznának a légben, fenyegetők és titkosak.

Már vagy egy órája folyt ez így. Úgyszólván csak Clémence grófné és Abády beszéltek. Adrienne némán ült és a szemei mintha várakozásban tágulnának. Uzdy szótlán sétált le s föl egyformán, pontosan a kandallótól az erkélyajtóig és vissza. Rézsútos koromszín szemei mind gyakrabban vágtak Bálint felé. A szája néha görcsösen elhúzódott. Egész lénye mintha valami nagy elhatározásra feszülne.

Most váratlan Abádyhoz lépett. Megtapintotta a vállát.

— Gyere a szobámba! — mondotta parancsolom — Gyere! Beszédem van veled! — szólt.

Megfordult. Indult.

Bálint követte.

Kimentek.

Adrienne nem tudott tovább ottmaradni az anyósa mellett. Pár pillanat múlva végigsietett a folyosón, el a hálószobájáig, mely a férje dolgozója fölött a kiugró svájci szárnyat befejezi.

Kidült a nyitott ablakon. Hallgatódzott. Odalenn is nyitva az ablak.

Mégsem hallhatta mit beszél Uzdy. Csak a hangja jutott el hozzá bizonytalan. A szavakat nem lehetett érteni. Mintha magyarázna lefojtott szenvedéllyel!

Összeszorult a szíve. Vájjon mit magyaráz?! Szemébe mondja ÁB-nak, amit megtudott ő róluk? Vádbeszéd ez? — fölsorolja az 6 vétkeiket? Velencét és erdei találkozásait, és a bűnlajstrom végén majd lelövi, akár egy kutyát?!

Az asszony egész lényre aggodalmas várás. Várás a szörnyűre, végzetre, halálra.

És miközben minden idege odafigyelt arra a rejtélyes történetre, mely alatta lejátszódik most, az elméje végigsorakoztatta az utolsó idők történéseit, végig a jeleket, érveket, amik vészjóslók vagy megnyugtatók, minden tünetét férje viselkedésének, minden szavát, nézését, mindent, amit mondott vagy tett.

Csak most, midőn végiggondolt az utolsó időken, öltött formát sok minden, amit elraktározott az elméje, de nem illesztett össze. — Már hónapok óta sokkal hosszabban zárkózik be Uzdy.

Eddig csak a délelőttök alatt tette, mialatt a gazdasági jelentéseit iktatta be naponta számtalan könyvekbe. — Most azonban sok-sok délutánon is és sok éjjel. Gyakran hallotta éjszaka, miként járkál le s föl odalenn, majd hosszasan csönd van, aztán újra járkál. És az ablakából kisugárzik a lámpavilág hosszú fénysávjában a pázsitra; néha hajnalig is! — De ő nem

kutatta eddig mit csinál ott Uzdy. Nem bánta, sőt jó volt. — Jó, mert amióta olyan titokzatosan elzárkózott a férje az írószobába, hova egyedül az öreg Maier léphetett be takarítani, — azóta... igen... éppen azóta, hogy így viselkedik, csak nagyon ritkán látogat föl éjjel a nejéhez, csak nagy ritkán nyikorgóit az a forgó lépcső, amely az ő hálószobájához visz és aminek a sívítása mindenkor undor és rémülettel töltötte el.

Megkönnyebbülés volt ez, megváltás majdnem; megváltás most, midőn fölszabadult szerelmében minden vágya a Bálint karjaiban teljesült.

Nem keresett idáig magyarázatot e tartózkodásra. Most azonban úgy érezte, hogy⁷ a hosszú hetek alatt Uzdy talán készült arra, hogy megölje azt az embert, akit ő szeret. És most, most, most lesz a leszámolás, most ott lenn, ott alatta! — és neki itt várnia kell, vární, vární, hallgatózva vární, míg oda-lenn az ő sorsuk dől el...

És még mindig semmi jel. Még mindig beszél Uzdy. Olykor egy-egy szünet, Bálint egy-egy szava talán, aztán újra a férje mond, mond meg nem érthető hosszú mondatokat. A nő idegei annyira föl voltak csigázva, hogy néha azt hitte, hogy lövést hall. Már maga előtt látta Uzdyt, ahogy a hulla felé röhög... De nem. Nem történt semmi, csak a képzelete száguldozott rémülten.

Tán két óráig tartott ez így. A lelki agóniának két hosszú órája...

*

A két férfi a házat megkerülve, szótlán ment a dolgozószobáig és ott föl a tornác lépcsőin. Uzdy kivette a kulcsot a zsebéből, ajtót nyitott, belépés után pedig ismét bezárta.

Abády is meg volt győződve, hogy a leszámolás következik most.

Csak azt nem tudta: azonnal reá lö-e Uzdy, vagy vád-beszéd lesz-e előbb, vallatás, faggatás. Körülnézett. Valami ne-hezebb tárgyat keresett, amivel védekezhessék, ha Uzdy reá-támadna. Nem talált semmit. A falakon óriási papírtáblázatok lógtak, sok rubrikákkal és számokkal. Két nagy rajztábla, azon is tömérdek ív, szám és vonalzás. Csak itt az ablaknál volt egy polc, melyen vaskos gazdasági könyvek sorakoztak. Tán ebből egyet maga elé kaphatna, ha Uzdy a revolveréhez nyúl. Ide állt tehát Bálint a polc elé, árnyékba, hogy megfigyelhessen minden mozdulatot.

El volt szánya akármire.

Uzdy Pali azonban leült egy székre a szoba közepén és ma-gyarázni kezdett. Váratlan dologgal kezdte:

— Tudod-e mi a tizes számrendszer alapja? Na mondd? Miért számolunk egytől tízig és aztán tízszer tíz, tízszer száz, ezerszer ezer, vagyis egy millió? Tudod-e, hogy ez a legbar-bárabb korból maradt reánk, amidőn az ember az ujjain tudott csak számolni? És ennél maradt az emberiség dacára annak, hogy a tudomány tizenkettes egységgel dolgozik és kénytelen dolgozni. Tizenkét hónapja van az évnek, huszonnégy órája a napnak, háromszázhatvan foka a körnek... Mégis kitartottak a tizes rendszer mellett, mert a buták és gyávák nem mertek hozzányúlni a Tízhez! Igenis félték. Félték! Érted ezt?! Hát én nem félek. Én nem. Nem!

Nagyot csapott a rajztáblára hosszú tenyerével. A szemei villogtak. Egy pillanatig úgy látszott fölugrik, de lefékezte magát és most szentvelen hangon folytatta:

— A tíz egységből álló rendszernek van még más rettentő

hátránya. A *tíz* csak két számmal osztható: 2-vel és 5tel, minden más törtet ad. A tizenkettőt három szám osztja: 2, 3 és 4. El sem képzelhető micsoda előny ez minden számtani föladatnál! És ezt dobtuk el magunktól mostanig. Majdnem érthetetlen! De te megérted. Úgy-e, te érted?! Érted milyen világraszólóan fontos ez?! — és előrehajolt ültében; a szája szélesre nyílt összeharapott fogakkal: tatáros arca csupa várakozás.

— Az nagyon érdekes, amit mondasz, de nem látok megoldást.

— A megoldás az megvan! — kiáltott föl Uzdy Pali és fölállt. Majdnem méltóságteljes volt most hosszú váll talán alakja, ahogy kinyújtotta és széjjeltárta a karjait. A próféták jelentkeznek így. — Én megoldottam! Én! Igen én! És neked elmondom, neked! Csak neked! Mert te vagy az egyetlen ismerősöm, aki föl tudja fogni, milyen világraszóló dolog ez!

Most kacagott:

És a megoldás olyan egyszerű, mint minden ami nagy és természetes! Nézd! Ül ide és megmagyarázom.

Bálint a tábla mellé ült. Uzdy melléje.

— A tizenkettőt elnevezem tíznek. Egytől kilencig a számnevek úgy maradnak ahogy most. Van tehát a 10 és a 11, akiknek név kell és számjegy, hogy beilleszkedjenek az egy jelű számsorba. A 10-et tehát elkereszteltem Uz-nak, a 11-et Di-nek, a nevem két szótagjára. Talán gyermekes hiúság ez, de valami nevet kellett találnom és véletlenül ezt a két szótagot minden nép ki tudja ejteni. A két új számjegy pedig U és D a 10 és 11 érték számára. A dolog most úgy alakul, hogy a „száz“ értékben a mai számítás szerint 144 egység van, az ezerben pedig 3036 egység, és nálam mégis tízszer tíz az száz és tízszer száz az ezer,

tehát a tizedes számítás és az arabszámok minden előnye fönn van tartva. Másrészt az évnek tíz hónapja van, a napnak 20 órája és a körnek 300 foka!

Bálintnak kissé szédült a feje:

— Dehát e szerint minden történelmi vagy csillagászati számot át kellene írni...

— Úgy van! Ez az! — szólt lelkesen Uzdy — és ez az, amitől mindenki, akinek tán eszébe jutott változtatni a rendszeren, megijedt az írástudás fölfedezése óta. Én azt be is látam, hogy ez lesz a legnagyobb akadály, ha majd a rendszeremnél előállók. Így hát magam fogtam hozzá. Tudom, hogy még évekig kell dolgoznom, de megéri! Nézd itt már nagyon sok megvan!

A falakon függő táblázatokhoz mentek, óriási ívek lógtak. — öt-hat egymásra borítva — tömérdek számokkal oszlopsorokban rajtuk. Uzdyból most már dőlt a szó.

Magyarázott:

„Ezek történelmi táblák! az ókor főbb számai, — mégabi. biloniak hiányoznak! — ez itt a görög... ez az egyiptomi.. “

— és vékony kezeitől zörgött a sok fölhajtott papírlap, ahogy mutogatta, hajtogatta őket vissza. — „Ez általános számítás, minden szám föl a billióig! — Ennyi tán elég lesz a marhák-nak!“ — Ömlött sok-sok szó belőle, a napfogyatkozások, bolygók, üstökösök járása, mindenféle szám, szám és szám régi és új rendszerű, amiket fejből tudott, vagy pillanat alatt megtalált, hosszú lóbáló karokkal, sovány ösztövére ujjával reájok mutatva. Kérdést már nem várt, beszélt magától, zsúfolt mondatokban, a haja széjjel állott a fején, mintha sátán szarva volna, a homlokán kidagadó erek és nagy szájából csak úgy

köpte a tolongó adatokat fanatikus lelkesedéssel, örömmel, boldogan.

Sokáig, nagyon sokáig tartott ez így. Abády csodálva hallgatta mi mindent tud, mi mindent megtanult ez a különös ember a rögeszméje szolgálatában.

És mélyen a lelkében elszoromodott.

Már sziirkölnödni kezdett és Uzdy még mindig magyarázott. Most már zavarosabb, szaggatottabb lett az előadása Szélmalomként hadonáztak a tagjai, a sötétedő szobában dobbantott és nyujtózódt, miközben egy-egy szitkot vágott Archimedes, vagy Newton fejéhez, becsmélve őket és magát magasztalva.

Aztán hirtelen összeroppant. Leomlott egyik székbe. Megtörölte izzadt homlokát. Pár percig így ült mozdulatlan, aztán nála váratlanul szelíd mosollyal fordult Abádyhoz:

— Nem úntad? Kissé sokat magyaráztam, de olyan tele vagyok vele és olyan jó volt, hogy végtére elmondhattam valakinek...

És valóban, midőn végre kimentek a ház elé az Uzdy most már nyugalmas arcán, mintha a kielégültség öröme pihenne.

A vacsoránál újra az a fagyos társalgás volt, mint délben. Tán még szórakozottabb és szaggatottabb. Uzdy tán kifáradva a délutáni izgalmában, magába merülve ült; Adrienne pedig most egészen szótlán. Az a több, mint két óra, mely alatt az aggodalom minden kínjait átszenvedte, halálos gyűlölettel töltötte el minden iránt, ami itt körülveszi. Persze, hogy megkönnyebbülés volt, midőn megpillantotta a férjét és Bálintot,

ahogy nyugodalmas beszélgetésben végre elsétáltak az ablaka alatt, de ez a föloldás későn jött, nem törülhette el mindazt a szenvedést, mely órákon át mardosta a lelkét.

A bosszúállás vágya vetett lobot benne; megtorlást keresni, amiért annyit gyötrődött! Ez a vágy megacélozta az akaratát. És ez az akarat hamarosan megtalálta, amiben azonnal érvényesülhet. — üzdy szemei párszor végigsuhantak rajta vacsora után, a szája ismerős módon húzódott görbére. Ősmerte ő jól ezt a furcsa villanást a nézésében, azt a harapós rángást a száján. Ma éjjel be fog jönni hozzá!

Valóban késő este, mikor mindenki elkészönt, üzdy a ne-jét végigkísérte a folyosón. Mentében át is ölelte a vállát, magához akarta szorítani, de az asszony lerázta magáról.

A hálószoza ajtajához jutottak. Adrienne itt elébe állt:

— Nem! Ma nem! Ma nem!

— Mi az? Miért? — Édes Addy, micsoda bolondság ez? — kérdezte mézes hangszíval üzdy, majd hirtelen fenyegető lett hangja és vontatott: — Van ennek valami oka talán?

Adrienne szerette volna az arcába vágni, hogy gyűlöli. De azt már próbálta. Tudta, nemhogy elúzná, hanem még fölkor-bácsolja férjében a vágyat, az ősember nőrabló vágyát.

Hát csak azt mondta hidegen:

— Nincs. — Csak nem akarom — ma nem! Csak ennyi!

A férfi ökle beletámaszkodott az ajtóba; toronymagas alakja kezdett feléje hajolni, de Adrienne hirtelen hátralépett, villámgyorsan ellökte magától, beugrott az ajtón és kulcsra zárta-

Egyetlen pillanat volt mindez.

Az ajtó mögött szívdobogva várt. Vájjon dörömböl, vájjon betöri? — A férje nem mozdult, az asszony sem. Így álltak nagyon hosszan, egyik a koromsötét szobában, a másik a homályos folyosón, az ajtó két oldalán. Hallatszott midőn az öreg Maier bezárta a főbejáratot és a lépése is, ahogy elhaladt a kavicsos udvaron át. Csönd lett, ők ketten még mindig ott álltak...

Végül nagysokára Uzdy megfordult és leindult. Tán a ma délutáni kiélés tette megalkuvóbbá. Halkan ment, de az összekötő lépcső, mely földszinti lakásához visz, meg-megcsikordult a lépései alatt.

Adrienne meghallotta ezt a hangot, mely, ha éjente közeledt, annyi borzalommal töltötte el. Topázszeimei tágranyiltak. Végigömlött rajta a diadal öröme. Végre! Végre egyszer! Végre meg tudta védeni a testét a gyűlölt öleléstől!

A fállázadt rabszolga mámora kábította el.

És sokáig nem tudott elaludni a nagy széles ágyban, hol annyiszor megalázva sírt széjjeldúlt lepedői között. — Most a győzelme volt az, ami ébren tartotta hosszan...

Már valahol messze az első kakasok szóltak, midőn végre elaludt...

V.

Abády másnap mégsem indult olyan korán vissza az erdőbe, ahogy tervezte. Kilenc óra felé járt az idő, mire hátizsákját magára vette. Még most is késlekedett. Vágyott Addy-val találkozni, pár szót szólani, megbeszélni a továbbiakat.

Habozva ment ki az udvarra.

Alighogy kiért a pázsitos köröndhöz, Adrienne mellette állt, frissen és üdén. Sárga szemeiben lobogás.

— Veled jövök, beszélünk kell! — mondotta.

Azonban alig tettek pár lépést, kinyílt a folyosó szélső ablaka. Uzdy Pál állt benne. Hogy ő, aki hosszan alvó, ilyen korán fönn van, annyire meglepő, hogy mindketten dentedten álltak meg.

— Akartam elbúcsúzni tőled, kellő udvariassággal, hogye!

— úgy illik — szólt a háziúr — várj! Kijövök hozzád, várj meg!

Hórihorgas alakja eltűnt. Bálint és Adrienne egymásra néztek. Mit jelent ez? — Vájjon reájuk lesett-e? Meghallotta-e a tegeződésüket?

De Uzdy már közeledett, sötétszürke posztó köntösében, mint valami meselátomás úgy jött lassan feléjük.

— Arra akarlak megkérni, ne méltóztassál arról, amit neked tegnap elmondtam bárkinek is említést tenni! Abszolút senkinek! — Senkinek! A dolog olyan nagyszabású és ugyanakkor annyira egyszerű, — megtörténhetnék, hogy valaki a gondolatot ellopja, valahol megírja és akkor az én munkám kárba vész.

— És a dicsőség, — igen — a dicsőség! Mert a gondolat úgy-e — a gondolat az a fő! Az! A gondolat! — mondta majdnem ugatva és hosszú ujjá a homlokát koppintottá, majd kilövelt a karja magosra: — A gondolat, az, az!

Bálint biztosítja a titoktartásáról. Kezet szorít. Indul.

Az asszony vele lép ki.

— Édes Adrienne, maga is elmegy az én kiváló barátommal? — kérdezte Uzdy, lassan szófűzéssel.

A nő sarkonfordult feléje. Fekete hajfürtjei tán még va-

dabbul lobogtak, mint rendesen. Kissé hajlott orra éles, mint a késpenge; az álla magosan. Egész tartása dac és kihívás:

— Igen, elkísérem. Én úgyis sétálok ilyenkor. Vagy van valami kifogása talán?

— Ó, dehogy! — Csak menjen... hogyan... hogyan... csak menjen... hogyan... — A szó mind vonatottabb lesz, ahogy kiejti és ott marad állva a ház előtt, mialatt az asszony és Bálint fölsétálnak a domboldalra.

Mielőtt beléptek az erdőbe, Abády visszapillantott.

Még mindig ott állott Uzdy és az ifjúnak úgy rémlett, mintha dühtől torzulna el az a mongolos arc, mintha ordításra nyílna széjjel a szája. E vékony, hosszú alak feketén a vajsárga ház előtt, akárha felkiáltójel lenne fenyegető mondat végén!

K

— Dehát mi történt tegnap ott az Uzdy szobájában!? és olyan rémítő sokáig? — kérdezte azonnal Adrienne, mikor az erdőbe értek. — Én egész idő alatt borzasztón féltettelek!...

Bálint kacagott.

— Én is féltém, mikor odahívott, bizonyosra vettem, hogy valami számonkérés lesz és azután... vagy... vagy azonnal, amint bennvagyunk. Hogy kipróbálja rajtam a zseb-Browningját. — De nem az lett, ő úglátszik ilyenre nem is gondolt.

És az asszony kérdésére folytatta:

>—i Valami roppant bonyolult számteóriát magyarázott, amit ő talált föl és amin most dolgozik. Alig is tudnám elmondani. — Furesza gondolat, nagyon tehetséges, de teljesen hiábavaló. A mai számolási rendszert akarja megváltoztatni! Hogy a tíz ne tíz egységet tartalmazzon, hanem tizenkettőt...

— Nem értem! — vetette közbe az asszony.

— Hát én sem most, amikor el akarnám mondani. Mikor azonban ő magyarázta, akkor értettem valamennyire, bár folyton arra kellett gondolnom, hogy az már az örültséggel határos. Tulajdonképpen érdekes volt és az is: mennyi mindent tud és tanult hozzá. Az azonban, hogy annyi munkát fordít ilyen céltalan dologra az... az már nem normális..

— Mikor volt ő normális! — kiáltott közbe Adrienne — soha! soha! soha! — és átkarolta a barátját.

Egyik dombgerinchez jutottak. A kopasz tető körül széjjelnyílt a táj. A pára miatt a napsütés, mintha súlyos folyadék volna, nem is fény, majdnem anyag, mely rezegve hullámszik és amiben elmerülnek a távoli hegyláncok.

Ahogy tova hm.. az erdőúton, mind hatalmasabbul erősödött Adrienneben a fölszabadulás érzése. A tegnapi délután szörnyű aggódása után megváltás volt az, midőn megpillantotta Bálintot, aki épen kerülve elő az oroszlanbarlangból, hol már halva látta — nyugodt társalgásban jött onnan Uzdyval. — Mentői gyötrőbb volt az a két óra, mialatt mindent átélt, ami lelki borzalom, annál föloldóbb volt ez a perc, megváltás! Ez adott erőt neki, hogy szembeszálljon azzal a gyűlölt emberrel, akivel élt; ez töltötte el most is, még megerősödvé a múlt esti győzelme által. — Ma először érezte magát majdnem szabadnak. Ha nem is szabadnak még, de mintha a remény kapui nyílnának a szabadság felé.

A lábaik alatt a fölgoanolygó por, mintha fehér felleggöz volna, melyen ők súlytalan járnak kéklő égbolt fölött, ők, ők ketten, csak ők ketten! — Minden könnyűnek, minden elérhetőnek látszott e percben és mint aki a poklok kapuiból tér

vissza, Adrienne most úgy érezte, hogy szembeszáll, szembe fog szállani az egész világgal!

Úgy hitte, minden bilincs lehullott róla, hiszen győzött tegnap este és ÁB-t nem ölte meg Uzdy! — Úgy érezte; fényben, diadalban fürdik, sikerittasan és fölmagasztosulva.

Minden óvatosságot félretett. Az erdőbirtokok határán nem állt meg, tovább kísérte Bálintot, bár vásárosok jártak az úton, akik láthatták, midőn annál a nagy bükkfánál letértek Abády kalibája felé.

Ott vadul ölelte át az ifjú embert, vadul és követelően... És csak sokkal később mondotta el, hogy tegnap... tegnap mi történt ott a hálószobája küszöbén...

II. RÉSZ.

I.

Az anyja autót vett Gyalakuthy Dodónak. Csinos, nyitott kocsit amerikai fedéllel és drótkerékkel, amely akár 70 kilométert is tud szaladni, ami akkoriban szörnyű sebesség volt. Fogadott hozzá megbízható idősebb soffört és megengedte, hogy Dodó a gépjén passziózzék, járjon látogatóba ide is, oda is, ismerősökhöz egyedül. Nem egykönnyen egyezett belé, de Dodó erősakarátú, céltudatos leány és akkor is megtette volna, ha az anyja tiltaná. Így hát Gyalakuthyné, a kövéres és jólelkű Adelma, reáhagyta annál inkább, mert a leánya okos, meggondolt kis lány, aki soha bolondot nem fog csinálni.

Persze nagy zándorodás támadt a vénasszonyok pletyka-berkeiben. — „Úrileány, aki világszerte egyedül jár, hallattál ilyen barzasztó dalgat!“ — kiáltotta a vén Sarmasághyné, a híres Lizinka tánti, mikor híret vette. És rögtön be is fogatta két öreg nagyhasú lovát és elkocogott Radnótfalvára, hogy Adelmát elijessze ettől, de még inkább azért, hogy részleteket halljon, amiket aztán jól fölccimózva körülindíthat a rosszmáj úak táborában.

Gyalakuthyné jókedélyű mosolyát azonban meg nem tudta zavarni.

— A leányom már nem gyermek. Nagykorú. Nincs semmi

értelme, hogy mindig őrizze valaki. Tud ő magára vigyázni...

Sok szőrnyűséges anyag sem gyűlt Dódé viselkedéséről. Az, hogy Vársiklódra vagy Mezővarjasra az autón megy tenniszezni, nem valami gazdag adat és minthogy Dódéről ismeretes, hogy senki sem udvarolt neki soha, a pletykaszüret elég soványon sikerült. — Nem is folytatta soká ezt a leszólási hadjáratot Lizinka, mert hamarosan rájött, hogy nincsen visszhangja.

Dodó tehát meg nem zavartatva jött-ment gépkocsiján. Néhanap elég hosszú utakat is tett pusztá kedvtelésből, föl a Maroson, vagy körben a torockói hegyek alján és vissza. Élvezte a gyorsaságot.

•

Egyik késő szeptemberi, kissé borús reggelen kobaltkék sportautó suhan le a Felekről. A mérföldhosszú lejtőn leoltott motorral hangtalan siklik, csak a fék duruzsol néha a fordulatok előtt. Kissé meglassul ilyenkor, aztán megiramodik újra az egyenesen. Nyugodtan, figyelmesen hajt Dodó, kellő időben dudál, helyes ítélettel becsüli meg a szembejövő vagy velehaladó fuvarok közeit, azt hinnéd, minden gondolata a vezetés. Pedig csak egyik énje, az a megfontolt, az van a volán mögött, a képzelete máshol jár, közeljövendő és közelmúlt dolgokon.

Mióta kiköltöztek májusban falura, csak ritkán tudott találkozni Gyerőffy Lászlóval. Sok ravaszszágot fordított arra, hogy odacsalja. Legutóbb augusztusban tenniszturnát rendezett, aminek ürügyével Radnótfalvára csábította Lászlót. Ott tudta tartani néhány napig. Muzsikáról beszéltette, zongoráz-

tatta. Öröme volt, hogy az a mindig annyira tartózkodó ember vele bizalmasan beszélget és hosszan, mintha föloldódna a zárkózottsága, mikor vele van. Tudta, hogy ez nem szerelem, de azt is tudta, hogy ő rokonszenves neki és hogy kedvesnek találja. Azóta néhanap pár levelet váltott Gyerőffyvel. Dodó zenei kérdésekről írt, néhány új kottát is küldött, véleményét kérte. A fiú, ha későn is, de mindenkor válaszolt. A szavaiban néha mintha több is volna. Mintha kezdődő érzés is volna. És ma egy hete egy kis dalt küldött neki elég kúsza írással, inkább komorhangú, de szerelmes dalt. Azt írja, hogy régi, de talán csak azért állítja ezt, mert nem meri mondani... talán mégis új ... talán mégis neki szól ez!

És ha erre gondolt, a szíve megtelt örömmel.

A búzavirágszínű gép sebesen halad a völgyön; át Apa-fiidénál a Szamoson, el a tárcsái fordulónál. Ahogy így közeledett a céljához, Kozárdhoz, Dodó kissé megszeppent a saját merészségén. — Vájjon hogy fogadja László az ő ajánlkozását?

Számbavett most utolszor minden szót, minden körülményt. Gyerőffy nagy szerelme, Kollonich Klára, másfélévé hagyta el. Azóta mégis csak lecsitulhatott a fájdalma. Most legutóbb, mikor náluk volt László, mi sem jelezte, mintha még gondolna arra a lányra.

Néha majdnem jókedvű volt... És egy-egy szó, elvértve pár szó jól, biztatóan hangzott: — Csak magával tudok így elbeszélgetni ... Ezt csak maga érti... — Igen! Ilyeneket mondott. Igaz, hogy csakis muzsikáról volt szó... Dehát Dodó úgy értékelte, hogy ez mást is jelent, ez csak burkolt forma, így hitte, így akarta hinni..

Néhány parasztház kétoldalt, aztán nagyobb ócska épület, benne szatócsüzlet. A tulajdonos, Bischitz Mór, a küszöbről örömmel látja, hogy a gyönyörű gép megáll az ő boltja előtt.

Csak nagyon nagy úr az, akinek autója van! — így hát tisztelettel lép a kocsihoz és leveszi széleskarimájú kalapját. Csak a pici lapos sapka marad a fején, mert ő hitű ortodox, ezt soha le nem venné semmi alkalommal.

— Méltóztatik valamivel parancsolni? — kínálgatik kövér hangján.

— Hol van kérem a behajtás a Gyerőffy-kastélyhoz? — kérdi Dodó.

Miközben Bischitz magyarázza, hogy itt az üres telken túl, annál a lakatlan béresháznál kell betérni, azután jobbfelől majd kapu következik, ott föl a fason a dombra, — mezít-lábas zsidó lányka lopózik a kocsihoz, kilenc-tízéves lehet. Szörnyű szurtos és danes, de az arca gyönyörű. Boglyásan széjjelálló Tizian-vörös haja van és akkora fekete szemei, hogy majdnem valószínűtlenek.

— Én megmutatom, én elkísérem!... — mondja roppant buzgón és már indulna is.

Az apja gorombán ráförmed: — Regina! Itt maradsz! Mars a konyhába! — és fényveti ököllel.

Persze a falubeli kölykök is körülveszik az autót, ők is ajánlkoznak és mikor Dodó gázt ad és elindul, még szaladnak utána egy verset.

A kanyargó faszor fölvezette a dombon a ház mögé. Csinos épület, egészen franciás. Az alagsor magas talapzata fölé a földszint hosszú ajtóablakai sorakoznak aprókockás tagozással.

Az Üvegjük jórészt meg van vakulva, egy-egy ki is törve; léteznek, itt alól nem lakik senki. Az emelet kiülő ablakkal mansardra van kiképezve.

A kiesi kastélyon meglátszott, hogy egyetlen akarat alkotta meg. László apja építtette házassága első idejében párizsi tervek alapján, a neje, a művészi hajlamú Ladossa Júlia kedvéért. Annak az ízlése volt ez. Tényleg nagyon szép, tökéletes a stílusa, valahol a Loire-mentén is állhatna és éppen azért itt Erdélyben roppant idegenszerű. Azok a földigérő ablakok és a mi klímánkban! — Dehát Júliának ez volt a vágya és László apja, Gyerőffy Mihály csak ezt nézte.

A földszinti bel-étage-ba azonban sohasem költöztek be.

A szép franciás márványkandallók már ott álltak, de a falak még csak vakolva, a selyemtapéták még csak útban Lyon-ból, mikor az, akiért mindez készült, egyik reggelen elhajtott a kosárkocsiján. Eltűnt. Megszökött. Egy hét múlva Gyerőffy Mihály agyonlőtte magát az erdőn.

A kastélyban pedig nem lakott többé senki, csak az a mindenes számtartó az alagsorban.

Minden be volt zárva, míg László haza nem tért. Hazatért nagy kártyavesztésegi után és, ahogy ő érezte, megbélyegezve.

— Nézze át kérem a gyertyákat. Úgy hiszem, nem gyűtanak rendszeren. Talán a karburátort is... — szólt Dodó a soffőrjéhez. Ezt az ürügyet találta ki az ottmaradásra.

A gépész kissé csodálkozott, de Dodó nem törődött vele és belépett a nyitott főajtón.

Párlépcsős, finom előcsarnokban találta magát. A kerekített sarkokban Louis XVI. stukkó-díszek. Szemben vele hatalmas portálé, mely bizonyára a szalonba vezet. Nem tudta mitevő legyen, midőn lomha, öreges ember topogott elő valahonnan. A mindenes számtartó volt, László egyetlen cselédje.

— Hol van kérem Gyerőffy gróf? — kérdezte a lány.

— Fönn van a szobájában, instálom, ott van. Itt kell fölmenni, né! — és a vén szolgál a garádicsra mutatott, mely oldalvást nyílik a csarnokból.

Dodó pár pillanatig habozott: fölmenjen-e, vagy lehivassa? De a számtartó otthagya már és eltűnt. Így hát Dodó nekiindult az emeletnek.

A lépcsőnek nincs korlátja, ott állnak készen a kovácsoltvas díszes rostélyai a forduló alatt. Ezt sem szerelték föl soha.

Odafönn hosszacska folyosó. Már nem tudta volna, mitevő legyen, ha meg nem pillant egy pár fáradt csizmát, amint a szemközti ajtó előtt szomorkodtak. — Hirtelen határozott Dodó. Kopogott. Benyitott.

Valóban itt találta Lászlót. Egyik karosszékben ült. Nyitott puha ingben és nadrágban, a kitárt ablaknál és nagy szorgalommal reszelte a körmeit. Mikor meglátta lányt, föluggott:

— Maga! Maga itt! Mi történt?...

— ó, semmi, — felelte Dodó — csak itt hajtottam el az úton, Kamuthyékhoz indultam, itt Dész mellé, de a gépemnek valami kis baja van, hát, gondoltam, följövök ide magához, amíg rendbehozzák.

Kissé elpirult a hazugságán, de könnyedén folytatta: — Baj, hogy így betörtem magához? — és nevetett, hogy a zavarát palástolja.

— Dehogy! Nagyon kedves! De borzasztó ez a rendetlenség, igazán szégyen! — válaszolt László és kétségbeesve nézett körül, majd észrevéve öltözetlen voltát, sietve kapkodott magára egy ottheverő kabátot.

Valóban szörnyű rendetlen a lakása. A László ágya a belső sarokban vetetlen, széjjelrúgott paplanokkal és nem valami tiszta, gyűrött párnákkal. Mellette egy asztalkán félig üres szilvóriumos üveg és maszatos pohár. Temérdek cigarettavég szétszórva a sokhelyt kiégett parketten. A multesti vacsora maradékai egymásra csúsztatott tányérokra, az ablakközi fiókosszekrényre, belefagyva a zsírnkba.

— ó, Istenem, legényemberről az, úgy hiszem, mindig így van! — kacagott elnézőn Dodó és végigjártatta a szemét a szobán.

Tágas, háromablakos szoba. Szalonnak használták László szülei egykor, amíg majd az alsó lakosztály elkészül. Finom, antik bútorok. De most, amidőn László ide beköltözött, bizony szétrontrotta a régi harmóniát. Az apja bronzveretes íróasztalát benyomva a falhoz — eltorlaszolta a Pestről ideszállított zongora. Az ágy miatt az empire-kanapét keresztbe húzták a szobán. Az üveges vitriné sok apró porcellán csecsebecsével az ablakszövegbe került, hogy helyet csináljon a fehérre mázolt ruhás almáriomnak. Csak a falakon maradtak meg a családi képek a régi helyükön. „Azok se mind!” — gondolta Dodó, mert a középen hosszú négyszögön hiányzott egy. Csak az a hatalmas vashorog maradt ott magasan, amire akasztva lehetett egykor. A keret hosszú téglányát mintha jelezne néhány pókháló, mely valamikor a ráma és a tapéta közé feszülhetett és most bojtosán lóg le a semmibe. Még azok is régiek lehetnek, annyira porosak. — A hiányzó arckép alatt Gyerőffy

Mihály színezett fotográfiája díszmagyarban, az, amit László visszahozott a fővárosból és visszaakasztott a régi helyére.

A leány, hogy a társalgást megindítsa, kissé meggondolatlanul kérdezte:

— Mi volt ott a falon, ott közbül?

László egymásba nőtt szemöldökei kissé összehúzódtak.

— Azt mondják, az anyám képe; állítólag Cabaneltől. Az híres párizsi festő volt a nyolcvanas években. Én persze nem emlékszem rá... Azt mondják, az apám kidobta ezen az ablakon... akkor... akkor... amikor az anyám elment, akkor...

— Szegény László! Bocsásson meg, hogy ilyen sötét emléket idéztem föl! — szólt a leány és biztatóan az ifjú karjára tette a kezét.

— Kérem, ez engem valóban nem érint! Mikor gyermek voltam, talán — de most... most már úgyis mindegy!...

— Ó! Úgy-e! Lássá, én ezt nagyon megértem, hiszen az én atyám is rég meghalt, én is félárva vagyok, ezért mi ebben is találunk egymáshoz!... Csak gyermekkorban számítanak az ilyen dolgok, de mikor az ember felnőtt, már csak kissé szomorú, de már nem fájdalmas emlékké válik. És előttünk van a saját életünk és az élet szép...

— Már akinek! — vágott közbe keserű mosollyal Gyerőffy.

— ó, mindenkinek, csak akarni kell, tudni kell akarni! Nézze! — mondta Dodó és kiült az ablakpárkányra. — Be szép innen ez a kilátás. Hát nem öröm a szépet látni? — Bemutatót a lejtősen lankás kertre.

László melléje ült. Dodó tovább csacsogott kedvesen, kérdezett, választ várt, bájosan érdeklődött. — A laxenburgi kér-

tész tervezte a parkot, igen, nagyon ravaszul van megkomponálva, olyan mintha kétszer akkora volna, pedig csak húsz hold az egész. — Igazán? Az ember nem hinnél És az miféle fa? — Azt én nem ismerem. — És azt ott, az a másik, az is úgy-e exotikus? — És a Szamost kérdezte, mennyire van innen és a szemközti dombokat és a messzeségben a Cibles idefénylő hármás hegysátorát. Ahogy így ültek közel egymáshoz, a leány puha karja néha oly közel járt a fiú arcához; ha kihajolt, hogy valamire rámutasson, kövér kis tenyere megkapaszkodott László vállába.

Fekete sima hajából, mikor az autóföveg lecsúszott róla, finom nőstényillat áradt és kissé duzzadt nyaka a blúz nyílásában, mint a gerle torka. — Valami igéző varázst érzett László, ahogy így csevegtek az ablakban. És mintha a leány nyiltvágású szeméből nagy-nagy szeretet áradna feléje...

Odakünn megeredt az eső. Egy-egy csepp becsapott rájuk.

Dodó leszökkent a párkányról. Elment a Bösendorferhez.

— Dolgozik? Zongorázik? — Nem? Kár! — És a földélen, a garmadában álló, porlepte kották között babráltak és ahogy így László egy-egy írott dolgát keresgélte, mutogatta, a leány pedig éreklődve dőlt hozzá, pajtáskodó szerelmes játéknak tettett mindez, ahol a szavaknak nincsen is értelmük, csak arra szolgálnak, hogy együtt legyenek, közel egymáshoz, ott maradhassanak, összeérjen a válluk, a csipőjük és a fiatal vér végig iramodjék a bőrük alatt.

Az eső odakünn most már sűrűbben hullott. Az ablak peremén a Chopin-prélude ritmusát dobolta. A vízcseppek sűrű zsinórjai, akár fűgönyt bocsátának közéjük és a külvilág közé. Mégis Dodó volt az, aki ellépett a zongorától. Kissé

habozva indult a kanapé felé. De az teli volt hányva odadobott ruhákkal, elhajított könyvvel, mindenféle holmival. Tán ezért ment tovább az ágyig. Ott helyére húzta a paplant és leült a szélére. László követte öntudatlanul, ő is odaült.

A lány hozzáhúzódott. A karja átcsúszott a fiú válla mögé és szó nélkül csókra nyújtotta az ajkait.

Hosszú csókban forrtak össze. Az esőcseppek halk üteme kopogott az ablakbádagon, mintha a vágyuk lüktetése volna.

A fiatalember kisvártatva eltolta magától a leányt, összerázkódott, fölállt és átült a túlnani székre, akárha menekülne. A föltámadó vágya elől menekült. — Ezt nem szabad, — mondotta nagyon halkán — ezt nem szabad!..,

Dodó mosolyogva nézett reá:

— Miért nem? Hiszen azt tudja, hogy én nagyon szeretem magát! Olyan régóta, mindig! A magáé vagyok. Vegyen feleségül. Örömmel leszek az! És meglátja, milyen boldogok leszünk!

— ó, az lehetetlen! — válaszolt Gyerőffy, de a hangjában nem volt meggyőződés, inkább csak védekezés a váratlan ellen.

— Miért lenne? Mi akadály volna? Szabadok vagyunk mindketten, azt tesszük, amit akarunk. — És ha én kérem erre, hát ez nem elég? — és ismételte édes hangszüllyal, kissé vontatva is: — Hát az nem elég magának?

Roppant bájos volt Dodó, ahogy előrehajolva ott az ágy szélén ezt mondta. Nyersselyem ruhája körülírta kissé telt idomait, kerek kebleit, duzzadtan síma nyakát. A szája milyen piros, tán a csóktól is és a fekete szemei milyen biztatók! — László első indulata az, hogy hozzáugorjék és magához ölelje.

De csak az első. Az alig megkezdett mozdulatot megállította valami.

Az utolsó hetekben mind több-több peresítés szakadt a nyakába. A régi adósságok miatt fogták perbe. Már foglaltak is kétszer. Talán árverést is kitűztek, ő ugyan nem igen értett ilyenekhez. Ázbej intézett mindent, halasztásokat és törlesztéseket; honnan, miből, azt mind nem tudta, csak annyit tudott, hogy mindenfelől reátörtek az adósságai; maholnap az utcán lesz. Hát ennek az emléke, a tönkrejutásának a tudata, ez állította meg. És majdnem kétségbeesett hangon válaszolt:

— Én .. én nekem semmim sincs... csak adósságaim ... ez mind talán már nem is az enyém... én egészen koldús vagyok ...

Ha erre a kijeletésre Dodó fölugrik, ha hozzásimul, ha átöleli, ha azt mondja: mindegy az! — vagy azt: — mit bánom, — vagy ha semmit sem mond, csak újra csókol szótlan, akkor tán másként fordul a sorsuk. Vannak ilyen pillanatok az életben, midőn egyetlen szó dönti el a végzetet, mely onnantól meg nem másíthatóan halad tova és vissza soh'sem fordul. — Dodó pedig nem azt válaszolta, amit kellett, hanem öntudatlan maga rontotta el, amit idáig olyan céltudatosan elért... Azt mondta:

— Mít tesz az? Azt én úgyis tudom! Mindent rendbe fogunk hozni, hiszen én gazdag vagyok...

Dodó az ablak fényessége miatt nem láthatta, miként torzul el László arca.

A néhány rövid mondat alatt előtört a múltja. Elébe lépett mindaz, ami vele történt. Ott állt mellette egykori szeretője, a szép Berédyné, aki a vagyontérő gyöngyeit elzalogosította, hogy egyik végzetes kártyavesztését tudtán kívül ren-

dezze, ott érezte magán azt a szégyent, amiben hónapokon át élt ezzel a tartozással a lelkiismeretén; amitől csak azzal szabadult, hogy újabb kártyavesztése helyett a gyöngysor dolgát rendezte és vállalta inkább, hogy kidobják a kaszinóból. És ott állt a másik oldalon az a hozományvadász Wickwitz főhadnagy fan tóm ja, röhögő pofával. Az, akit ő inzultált részegségében, akárha önmagát gyalázná, mert asszonypénzen élt az is. A tisztet lefokozták, kiszökött külföldre, ő, ő, ő tette ezt, ő élte ezt át, ő ítélte más és maga fölött, asszonypénzen kitartott férfiak fölött! — Nem! Ezt soha, soha többé! Inkább az árokban meghalni, de ezt soha, soha, soha!

Fölugrott hirtelen. Maga elé tolt a székot korlátul kö-zötte és a leány közé. A karja kilöveit, az ajtóra mutatva:

— Menjen!... Ezt soha! Menjen! Menjen!

A hangja majdnem fenyegető.

Dodó halotthalványan állt föl, majd a vére az arcába szökött. Gyorsan lehajolva az autófövegért, ami a földre hullott volt, fölkapta és kisieteti.

Odalenn: — Hajtson! — szólt a sofförjének és mikor az a lejtő alatti országút közelében kérdezte: — Merre parancsolja? — csak halkán tudta még mondani:

— Haza... haza... haza ...

Szorosabban húzta a hajára a vászon fejbortót, maga elé a vaskos autószemüveget. A zúgó esőben egy-egy csöpp becsapott reá, folyt végig az arcán, belepte az okulár üveg-jét. De nem csupán ez akadályozta a látását — belül a ki-duzzadó üveg öbleit betöltötték a könnyei. Lassacskán átküz-dötték magukat — annyian voltak! — a szemüveg szorításán és folytak le végig az arcán!

A természet és a szemei versenyt sirtak a bánatán.

II.

Elég sokan gyűltek össze Mező-Varjason.

Ha számbavesszük, hogy Milóth Ákosné februárban halt meg és még csak október elején vagyunk, ez a vendégség valamennyire szokatlan. De az özvegy, az öreg Zakata akarta így. Ő szólt a legifjabb lányának, a kicsi Margitnak, hívja ide Adrienne-t és unokatestvéreiket: a Laczók-lányokat, a kollégista fiának, Zoltánkának pedig, hogy hívjon egy pár úrfit, jönnének ide hozzá, merthogy az ő gazdatisztje leánya megy férjhez, akit pedig ő tartott a keresztvíz alá. Illik hát, hogy tisztességgel üljön meg a lakodalmát, akármilyen bánatos is az ő lelke.

— Igaz, hogy rettentő marha ez az' én tisztartóm és bizonyosan nagy tolvaj, — bömbölte gyerekei elé — de hát mégis régi szolgám és ha már az a süvölvény teremtés olyan liba, hogy hozzámegy a lélbányai patikus fiához, ahhoz a semmi - házihoz, hát én nem tehetem, hogy föl ne tartsam ezt a napot!

Margitka nem kértett semmit, de Zoltánka nem volt ilyen bölcs.

— És kinek írjak, papa, kit akar? — kérdezte.

— Mit tudom én, te szamárr! — ordított rá Milóth. — Mit is törődöm veled, mikor én csak a bánatomnak élek! Írj akárki a fenének. — Mars! vagy pofonütlek! — és rúgott

egyet a fiúcska felé, aki azonban mit sem törődve a látszólagos dührohammal, egész csöndesen kitért a rúgás elől és az ajtóból mosolyogva szólt vissza: — Majd megbeszélem Margittal.

— Hát azt tedd, te mafla! — üvöltött reá Zakata, aztán csöndesen füttyörészve kísértelt az istálló felé. Pár perc azonban még alig telt el, már hallatszott, ahogy szörnyen szidalmazza a lovászokat. Ez volt; amit ő úgy hívott, hogy: rendet csinálni.

9

Margitka jól intézte a dolgot. A lakzi előtt negyvennyolc órával megjött Adrienne és az egyik Laczók-leány. A lakodalom előtti napon pedig kettő az Alvinczyek közül: Ádám és Ákos, a második és a negyedik. És megjött Abády és Kadacsay Gazsi.

Abády kocsin érkezett. Az Alvinczyak is a szomszédból, Magyar-Tóhátról, ahol kisebb birtokuk van. Gazsi báró Kolozsvár tájáról, persze lóháton. Egy jókora rókát hozott a nyeregkápán, mert az ő legújabb találmánya, hogyha lovaglás közben megpillant valami vadat, hát addig száguld utána, amíg azzal a nagy duplacsövű sörétes pisztollyal, amit külön e célra csináltatott, megközelíti és futtában lövi le. Persze ritkán sikerül, de nagynéha mégis.

— Nagy spocht ez bachátom, mecht az embech nem nézheti, hol jách a lóval, hanem csak a nyulat, vagy a chókát kell követni akáchhová is. Akkochákat buktam mách páchszoch, hogy csupa gyönyöchőség, majd kitöchtem a nyakamat!

Ezt magyarázta félrevertve hollóforma orrát, miközben csodáitatta a zsákmányát a hölgyekkel a Milóthék verandáján. De a megtisztelő elismerés nem sokáig tartott. Ahogy így forgatta, mutogatta a rókát, egyszer csak a nők felsikoltottak.

Ezernyi vörös bolha ugrott ki szanaszét a prémből, még a padló is mintha megrozsdásodna tőlük.

Kadacsayt kikergették a szabadba; a Milóth-papa a cselédeknek ordított seprűért, mindenki széjjel szaladt, hogy a bolhákat kikéféltesse magából. Gazsit pedig, aki most már ott állt a ház előtt és nem tudta, mitevő legyen a zsákmányával, minden egyes ablakból leszidta valaki. Igaz, hogy nevetve, tehát az nem olyan nagy baj!

Adrienne-el a Laczók-lányok közül csak egy, Iduska jött el. És itt van már Abády Bálint is.

Így intézte ezt a kicsi Margit. Ha valaki megkérdezte volna, meg tudta volna magyarázni, mit miért intézett így. Meg tudta volna, de nem magyarázta volna, mert ő ugyan tudja, mit miért tesz, de megmondani? — az más dolog.

Mi azonban itt elősoroljuk az ő indokait. Csak egy Laczók-leány jöjjön, annyi elég, nem jó, ha nagyon sok a nő. Közülük pedig Iduska kell, mert Gazsi báró, ha részeg, akkor azt hiszi, hogy szerelmes belé. Ez jó. Hátha megkéri, hiszen lesz bor elég. És ezért kellett Kadacsay is persze. — És kell kettő az Alvinezyek közül. És pedig nem kell a legidősebb, Farkas, mert amióta képviselő, azt hiszi, hogy komoly ember; és nem kell a harmadik, mert az Ambrus bá utánzója és csak trágárságot beszél, különösen ha berúg, ami pedig hamar bekövetkezik, mert már kevés ital is megárt neki. — De kell a legkisebbik: Ákos, mert az meghallgatja még a papa anekdotáit is és kell a második: Ádám. Igen! Az fontos! Az jöjjön! Az

régóta szerelmes Adrienne-be és a bánatait neki, a kicsi Margitnak szokta elpanaszolni. Ez jó! — És kell AB, Abády Bálint. — Még pedig miért kell? Azért kell, mert Lélbánya képviselője! — Ezért! Mikor a kerületbeli gyógyszerész fia házasodik, hát illik, hogy a képviselője ott legyen. — És a kicsi Margitnak, amikor ezt elgondolta magában, alig jelzett. ineurka kis mosoly táncolt az ajka körül egyetlen pillanatig.

De ha reánézett volna valaki, akkor nem mosolygott volna.

Ilyen kicsi leány volt a kicsi Margit.

Hát már egybegyűltek a vendégek és megjött a nagy nap, a lakodalom napja! Már megtörtént az esketés, délután a gazdasági irodában, hiszen a falu református temploma régóta el-tűnt. A lélbányai pap jött át, ő áldotta meg az ifjú párt.

Onnan jött a vőlegény tanúja is, még pedig nem kisebb ember, mint maga az öreg kis- és nagybörcsei Börcsey Balázs!

Hosszú diplomáciai közvetítés eredménye ez. A körorvos közelítette meg a tárgyat, a vendéglős támasztotta alá, a polgármester úr vitte dülőre. Egy borjastehén volt a tiszteletdíj, aminek még a tartásáról is gondoskodtak, hiszen Börcsey olyan szegény, hogy éhenhalna a tehén őnála. — Azonban mindez nem lett volna elég, hogy a felfuvalkodott vénember döllyfét legyőzze. Döntő csak az, hogy Milóth Ákos báró lesz a másik tanú. Igaz, hogy Balázs úr azt tartotta, hogy a Milóth-familiát még csak hasonlítani sem lehet a kis- és nagybörcsei Börcseyekhez, de végül a vén 48-as honvéd hajlandó volt szemet húyni erre, mert elmondták neki, hogy Zakata gari-baldista volt fiatal korában és így az ő fegyvertársa majdnem.

A gazdasági iroda elég kicsi. A viaszosvásznon kanapé és a mázolt fenyőfaasztal közötti teret a pap, a fiatal pár, az örömszülők és a két tanú teljesen betöltötték. A násznép kívül maradt a téglaborított tornácon. De innen is megcsodálhatták a nők a menyasszony patyolatruháját, a vőlegény vadonatúj, bár kissé tágra sikerült fekete kabátját, de különösen a két tanút, a *jó Zakatát*, de főleg az öreg Börcseyt. Különösen utóbbi festett nagyon jól, dacára, hogy a sok pecsétet a ruhájából a patikus a legravaszabb kémikaliákkal sem tudta kiszedni. Mégis szikár alakja szűk magyarnadrágban roppant előkelő, hosszacska hajával és kipomádézott bajuszával olyan, mint valami fametszet a 60-as évekből.

Ez mind délután történt és mire a pap hosszú szónoklata végétért, már majdnem besötétedett. Nem baj, mert a ludasi cigánybanda nótákat húz a porcsfűves udvaron, borvizes bor is van és kellemes idő, hát kvaterkázhatnak egy-két istállólámpa mellett, amíg majd vacsorához hívják őket.

Az asztal köré ültek Börcsey, Milóth Ákos és Abády, a lélbányai tiszteletes úr, a patikus is a fiával, valamint a tisztartó; utóbbi azonban kissé hátrább vonta a székét, jelzendő, hogy bár örömapa, ott lévén az ő gazdája, megadja neki, ami dukál.

Börcsey persze a főhelyre ült, vagyis oda, amit nemcsak ő, de amint helyet foglalt, a többiek is annak tartottak, annyira hatott mindenkire a vén ember dölyfös öntudata. És alighogy letelepedtek, bort, borvizet öntöttek és iszogatni kezdtek, hát megindult a diskurálás. Persze politika.

Az egykori vörössapkás adta meg a szót Abádynak, akárha elnökölne:

— Mondja el a képviselő úr, mi van a kvótával? — Igaz-é, hogy a kormány megegyezett az osztrákokkal?

Szólt, reámutatott aszott és kissé göcsös ujjával Bálintra, aztán mintha jelentést várna, hátradőlt a székében és két kezét összekulcsolta, tetején aana hosszú árvatölgy pálcának, amit soha el nem hagyott.

Bálint pedig maga is úgy érezte, hogy beszámol, midőn elmondta a legutóbbi híreket. Hosszadalmas tárgyalások voltak Bécsben a kiegyezési ügyekről. Minthogy a Széli—Körber megállapodást feldöntötte a magyar parlamenti többség, a kvóta és a nemzeti bank miatt újból kellett alkudozni. Ügy hírlík, a megegyezés megvan. A bankkérdésben csupán nyilatkozat lesz, amely egyelőre nyitva hagyja a kérdést. A kvóta, vagyis az a százalék, mellyel Magyarország hozzájárul a közös hadsereg, küliigy és pénzügy költségeihez, 2%-kal több lesz a következő tíz évben. Ez volt az az ár, amit az önálló vámterület elvi elismerése és a banknyilatkozat miatt a kormánynak vállalnia kellett.

— És a függetlenségi párt, az ezt elfogadja? — kérdezte Böresey csodálkozva.

— Bizonyára el. Lehet, hogy lesz néhány kilépés, talán Bárrá Sámuel is és talán Polónyi, de a legnagyobb része Kossuth Ferenc után indul, ő pedig, mint miniszter, már szig-nálta,

— Ide jutott Kossuth Lajos fia! Ezért volt az a sok szóbeszéd két esztendőn keresztül! — kiáltott föl a vén kuruc és Zakata felé fordult: — Én már akkor mondtam, nem kell annyit szónokolni, hanem Bécs ellen menni fegyverrel, ahogy mi csináltuk régen!

Zakata, aki alapjában a legbékésebb ember volt, harcias

mozdulatot tett. A többiek is helyeslőleg morogtak, pusztá udvariasságból.

Abády azonban tovább beszélt. Elmondta, hogy Andrásy bizonyos javaslatokat terjeszt be ugyanakkor, melyek hivatva lesznek a megyék önállóságát megerősíteni. — Ez a tárgy azután átvezette a társalgást arra, amit akkor a tisztviselői kar megtisztításának hívtak, vagyis rendszabályozását azoknak, akik a Tisza- vagy pláne a/Fehérváry-féle, úgynevezett darabont-kormányt szolgálták. Már Marostordában, Fehér megyében és máshol is sok fegyelmi vizsgálat és kiakolbitások voltak folyamatban, persze pártokra szakítva a közönséget. Két táborra szakadt a vidéki élet, párbajt vívtak a férfiak, a nők egymásról sok rosszat költöttek és egy-egy megyeszékhelyen az utca egyik oldalán sétált csak az egyik párt, a másikon csak a másik, hogy ne kellessék egymással találkozni.

Éppen azt részletezték: hogy mi fog történni Balogh Péter Benővel, a marostordai főjegyzővel, aki a darabont főispán beiktatásakor gyanúsán viselkedett. — Oh! bizonyosan elcsapják, azt hallom! — mondta a gyógyszerész — midőn a tisztartóné lekiáltott a tornácról, hogy jöjjenek vacsoráim.

Elcsitultak most a politika hullámai és mindenki vára-kozással indult föl a lakáshoz.

A vacsora nagyszabású. Van tál temérdek. Hizlalt kappanok és libák, duzzadó kacsák és ami ilyenkor szenzáció: szopómalac ropogósra sülve! — közte kürtös kalács, töltött-és rakott káposzták, kalács, haboskávé, farsangi fánk és rétes. — Sok súlyos mezősegi borok is és persze sok pohárköszöntő.

Ahogy pedig tovahaladt a lakoma, mind vaskosabb nászéjjeli célzások és kövér tréfák röpködtek az ételszag-, füst- és emberi gőzölgéstől nehéz levegőbe.

Végre asztalt bontanak és a társaság kivonul a hálósobából rögtönzött társalgóba, meg az irodába vagy a tornácra, amíg széjjelszedik az asztalt és megindulhat a tánc.

A jó öreg Zakata tán soha életében nem evett ilyen gazdagon és ilyen sokat. Gyomorhajos neje, amíg élt, semmi követést nem tűrt és a szakácsnéjük úgy beletanult ebbe, hogy most is ilyen sovány kosztot tartja. Ilyen kiváló borokban sem volt része. Igaz, hogy azt tartotta, hogy az ő szőlőjének a termése. — „Bizonyos, az én pincéből lopta ez a gazember tisztartó“ — közölte a patikusnéval, ahogy ő hitte, sűgva, amit persze nemcsak a másik szomszédja, a gazdatiszt felesége, hanem mindenki meghallott, de senki se vett tudomásul, annyira jóízűen mondotta. Mikor végül fölálltak az asztaltól, akkor is jól ment sora, mert a vén Börcsey, aki állítólag vörössapkás volt 48-ban, nagy figyelemre méltatta azokat a garibaldista emlékeket, amiket Milóth olyan gusztussal mesélt, de amit már régóta meg nem hallgatott senki.

Éppen a Palermo körüli csatákat mesélte nagy taglejtésekkel, amikor Adrienne hozzálépett és figyelmeztette, hogy a tánc mindjárt kezdődik és nem illő, hogy ők, akik mély gyászban vannak, tovább is maradjanak. — Zakatának derűs arcát hirtelen elöntötte a bánat. Rojtos fehér szemöldöke és hatalmas bajusza lekonyultak mélységes szomorúságban.

— Milyen igazad van lelkem leányom! — kiáltott föl síri hangon. — Nincsen is helye kettétört szívemnek az ilyen vígságban.

És már indult is kifelé a leányaival, Zoltánkával és a felső udvar vendégeivel.

Azok már kinn voltak, de Zakata az ajtóban megállt.

— Hát ti csak menjetek előre! Nekem, vén marhának, sajnos, itt kell maradnom még egy kicsit. Most jut eszembe, megígértem, hogy az első táncot eljárom a menyasszonnyal. Képzeltetitek, milyen fájdalom ez nekem! — dehát olyan násznagyféle vagyok, vagy¹ mi! — Csak pár lépést járok, aztán utána tok jövök! Menjetek! Menjetek! — szólt és visszafordult és máris eltűnt a násznép sürgése között.

Bizony később sem jött. Igaz, hogy nem is várta senki. Ott maradt. És miután módosán ellejtett egy lassú-magyart az új menyecskeivel, frissre perdült a nászasszonnyal, később már a hopsz-polkában úgy ugrált, akár egy bakk-kecske. Közbe-közbe mialatt izzadt homlokát, csöpögő bajszát törülgette, az ajtófélfőz dülve, könnybe lábadtak a szemei. — Oh szegény Judith, szegény feleségem! — szólt a véletlen szomszédjához, de alighogy kimondta, hát fölkapott egy nőt és szökdécselve táncolt el vele, hogy pár perc múlva, mikor kifulladásra fálnak támaszkodott, újra előntse az emlékezés és a búbánat.

•

Odaktinn gyönyörű holdvilág volt. Mint a tej, úgy ömlött le az oldalon, majorudvaron, koromszínű foltokat vetve az istállók, pajták tövéhez. Pezsdítő frissesség csapta meg a fiatalok arcát, midőn kiléptek a szabadba. Tán ez, vagy ama több-kevesebb bor, amit vacsoránál megittak, valami pajkos jókedvre ingerelt mindenkit.

— Kéne valami bolondságot csinálni! — mondotta Adrienne, ki itt Varjason, ahol gyermekkorát töltötte, gyakran úgy érezte magát, mint régen, mikor a húgaival annyi kalandos tréfát rendeztek. Ilyenkor elfeledte sok gondjait, elmebeteg nővérét, el szerencsétlen házasságát, Uzdy-t és Almásköt. Visszalányosodott és úgy mint akkor, az életöszöne mozgásban, futásban, szilaj ságban tört elő.

— Menjünk körül a falun, hátha akad valami...

Zoltánka, ki a szüreti vakációja alatt legtöbbet a cselédek között lógott, mindjárt célt is adott a sétának;

— A falusi bakter, azt mondják, a helyett, hogy a községet járná, egész éjszaka csak a zsidó boltját őrzi, mert az külön fizet neki. Nézzük meg, igaz-e?

Hát ez is jó kezdetnek. Elindultak. A néma házak csúcsos födele egy-egy kúpforma árnyékot dobott át a hepehupas úton.

Hamarosan odaértek a vastáblás bezárt bolt elé. Körülnéztek. Nem volt itt senki. Sem a deszkalépcsős küszöbön, sem az árokban, még a közelben se. Sehol, senki! — Hát akkor mégse igaz? — Ekkor azonban fölvetette valaki: — Talán alszik ott-hon az éjjeli őr és becsapja, nemcsak a községet, hanem a zsidót is?

— Ha tudnánk, hol lakik?.., — mondta valaki más.

Szerencse, hogy Zoltánka azt is tudta. A falu túlsó végén, a cigánysor mellett az utolsó telek. Így hát odamentek roppant kíváncsian.

A dombra vivő mezei út aljában, mely a Milóth-birtokon át a kúriához visz hátulról, — ott a sarkon áll az éjjeli őr háza. Átellenben már egy cigány huruba. Ez teljes sötétben, de a bakter házát a hold élesen világítja meg. A hatalmas zsúpfedél alatt faoszlopos tornác. Középen ajtó. Az ajtó mellé pedig em-

bermagasságú bot van támasztva; karvastag rúd és akkora bütyök a teteje, akárha buzogány volna. Oda van támasztva, tehát a falu öre otthon van és alussza az igazak álmát.

Nagy fölfedezés volt ez! — Meg kéne csúfolni! — Mit lehet csinálni? — Lopjuk el a botját, akkor majd bámulhat reggel! — Nem, az nem elég, valami mást kéne?!... De mit?

Így pusmogtak kacagva, tervezgettek halkán a kerítés kapuja előtt — Ekkor valakinek luminózus gondolata támadt. Talán éppen Bálint volt az, aki közbevetette.

— Tán van tehene. Azt kéne ellopni — az volna a legnagyobb csúfság!

Hát ez bizony nem illett a törvényhozóhoz, Lélbánya képviselőjéhez, a szövetkezeti ügy komoly apostolához. De őt is elfogta az a kalandvágó jókedv, ami mindenkit fűtött. Ott azól a ház mellett.

De nincs-e közelben valaki?! — A cigány viskó előtt volt még valami feketébb mint az árnyék, de mozdulatlan, hát nem vették számba.

A két Alvinczy nesztelen kitérte a kaput, Bálint és Gazsi báró belopódtak az istállóba. Vaksötét volt idebenn. Mégis, tapogatódzva egy tehenet találtak. Kadacsay ügyesen eloldotta a jászoltól, Abády pedig szarvon ragadta, visszafordította, kihozta. Letompított, de győzelmes kacagás hangzott az útról, mikor kiérkezett onnan. És terelgették, hajtották befordítva az állatot a hegyi nyomdákba.

Gyönyörű menet volt. A selyemruhás hölgyek magassarkú topánban, az urak lakkcipősen és szmokingban, középen pedig a sovány téhen. Gyenge jószág bizony és elég piszkos. A fara cserepes az odaszáradt ganétól. Nógatták nagyon, nehogy itt közel bögje el magát és felköltse a baktert. Ez jól sikerült is,

mert már a domboldalban voltak, mikor a tehén magához térve a csodálkozásból, az első bogést kibocsátotta magából. De itt már nem baj, innen már nem hallatszik oda le!

Már nagyon diadalmasan nevettek, örültek és további terveket kovácsoltak, mit kell még tenni a tehénnel, hová kell eldugni, mit kell mikor mondani... — midőn váratlan dolog történt. A tehén hirtelen futni kezdett! Nem hazafelé, — dehogy! — hanem ki az útból és el! — Megérezte a lucernás táblát a közelben. Akárha szilaj vadállat lenne, úgy iramodott arra. Roppant furcsa látvány volt, ahogy szaladt felkunkorodó farkával, gyorsan és látszólag ügyetlenül, miközben a tőgye hol jobbról, hol balról verdeste az ágyékát.

Elsőben mindenki kacagott, de ez csak egy pillanatig tartott. Rőgtön észbe vette mind, milyen katasztrófa származhatik ebből. Ha a tehén telefalja magát a harmatos lucernával, fölfujódik és megdöglik! — Hát ezt nem szabad, ez már nem volna tréfa! — Utána, utána tehát, mielőtt magát telizabálná!

Előbb csak a férfiak és Zoltánka iramodtak el. Kinyúlt teniszlépésével a hosszú Alvinczy Ádám érte legelőbb utói és az öccse, Ákos. A tehén azonban nem várta be őket, hanem kanyarodott egyet lefelé és már húsz méterrel tovább volt. Itt Zoltánka került szembe vele, majd Gazsi és Abády. De az üldözött mindenkor elfordult mielőtt elkapták a kötelét és tovább száguldott le a dombon a nádszegte tó felé és mindig falt, falt, falt, hacsak egy pillanatra is megállott.

Most örült verseny kezdődött, mert a tehén mind jobban közeledett a nádhoz. Ha oda beveszi magát, nincs ember, aki onnan kihozza. A halálos ételt sem őrizhetik meg tőle. Elébe kell tehát kerülni! Visszahajtani a hegy felé! Sok szaladgálás után vissza tudták végre fordítani!

A tehén azonban a sok hajszolástól teljesen megvadult. A farkát föltette a háta közepére, szörnyen böngött és csak rohant, mögötte félkörösen a szmókingos úrfiak.

Ez volt az a perc, midőn a nőknek is közbe kellett lépniök. Attól kellett félni, hogy elszalad világgá. Le kell hát zárni a kört Megállítani a tehenet, ott felül.

Adrienne, Margitka és Laczók Iduka rajvonalt alkotni rohantak a lucernásba. Ide-oda táncoltak, szökdécseltek, ha a szarvasmarha valamelyik felé tartott és hogy visszaijesszék, a széjjeltárt estélyi bundáikat denevérszárnyként lóbálták feléje. A tehén valóban el bámult, ő ilyen szörnyűséget nem látott soha. Megtorpant. Gazsi báró hozzá cserkészett. Elkapta a lelógó istrángot. Az üldözött állat azonban, amint megérezte, hogy fogják, elugrott és vitte, vitte le a hegyen hasoncsúszva Gazsít, aki elvágódott a nedves takarmányon, de el nem bocsátotta a kötelet.

Hát ez volt a szerencse, ez volt a hősi tett, mely eldöntötte a csatát. — Mert a tehén hamarosan kifulladásra megállt.

Körülvették, tapogatták, simogatták. Hagyták is, hogy harapjon egy-kettőt a jó lucernából, annyi nem árt neki és meg is juhászodik tőle.

És most egymásra néztek. Fölkacagott mindenki. Mindenki térdig csatakos; alól a nők esti ruhája, a selyemharisnyák is egyvíz, a lakkcipők csupa sár. A férfiak törött gallérral, borzasán, izzadtam

Legfurcsább alak azonban Gazsi báró, akinek fehér mellénye és a plasztronja zöld. Fűzőld! És a ragyogó holdvilágtól még, ahol fehér maradt, ott is zöldnek látszik.

— Ilyen pechem van bachátom, előbb a chókával jáchtam

meg, most meg a tehénnel! — mondta komikus panaszosságával — olyan vagyok, mint a leveli béka!! — és bele az éjszakába szomorúan brekegni kezdett, ami sehogy sem illet az 8 varjú orrához. Mert hát ki látott ormányos békát!

Eaen is jócskán nevetgéltek és a inegjámborodott tehenet közrefogva fölkalauzolták a kertkapuhoz, ott át az árnyékos utakon a osézás istállóhoz. Ide helyezték be egyik üres boxba és Zoltánka, aki jól ismerte a járást, egy öl szénát is vetett eléje. — Aztán kilopódtak onnan lábujjhegyen, hol a faggyúgyertya világában ki kellett kerülni a szalmaágyon alvó kocsist.

Olyan halkan jártak, jövet is, menet is, olyan óvatosan, hogy a jóízű horkolása egy pillanatig sem szűnt meg.

Ismét a holdfényben álltak.

— Hány óra lehet? — kérdezte Adrienne a kisebbik Alvinozytól, de mikor ez azt mondta, hogy fél tizenkettő, a szeme átsurrant az Abády arcán. — Ideje aludni menni; én úgy elfáradtam ebbe a sok szaladgálásba!...

A hosszú verandán, mely végignyúlik az egész ház homlokzatán, ott búcsúzkodtak. Még pár percig nevetgéltek a tehénkalandon, aztán ki-ki a szobájába indult.

Annyira sötét volt itt a vadszölővel benőtt oszlopok mögött, tán csak a kicsi Margit látta meg, hogy a végső ajtónál a szobájához érve, Addy egy pillanatra megállt és mielőtt eltűnt visszanezett. Már csak páran voltak még ott, Ádám háttal, Abády oldalvást. Azok is indultak a férfi vendégszobák felé.

Csönd borult le a régi kúriára, végtelen édes csönd, titokzatos és mély. A távoli majorudvarból csak a cigányzene nagybögője hangzott föl. Így messziről úgy hangzott tompán, mintha valakinek a szíve dobogna boldog várakozásban.

Már a következő délelőtt, amidőn a közös reggelihez szálíngóztak egyenként, úgy tíz órától fogva, befutottak a hírek a tehen-lopás szörnyű következményeiről.

Az ebédlő átszelte a házat; egy-egy ajtó mindenik végén. És ahogy ki innen, ki onnan lépett be és a cselédek is, az inas, a szobalány és a kulesárné, mindenki hozott valami újságot, hírt, újabb részletet. Dél alig múlt, már az egész történet világosan kialakult.

Hajnalban a bakter felesége meg akarta fejni a tehenet, ő költötte föl az urát azzal a vész hírrel, hogy a tehen nincs sehoh. Az éjjeli őr borzalmas káromkodással rohant az istállóba. Aztán ott álltak az öl ajtajában a szörnyű csapástól megbambulva. — Ellopták! Ellopták! De ki? Hol?!

Csácsá, a csikázó cigány volt a szomszédjuk, aki ott lakott az úton túl. Elsőben arra förmedt rá a falu öre.

Borzasztó átkokkal vegyesen meggyanúsította a lopással. De Csácsá egykedvűen vonogatta a vállát és csak nevetett hozzá. — Ekkor az asszonynak eszébe jutott, hogy ma vásár van Sármáson és holnapután Régenben. Tán a vásárosok lopták el, akik itt átmentek az éjjel, mert itt visz el a rövid út a hegyen át, ahol marhát gyakran hajtanak. — Utána! Utána! Hátha utólérik valahol.

Az ember kapta a botját és a lábát és elszaladt Sármásra, ami tíz kilométer, az asszony pedig pityeregve futott az örményesi tetőig, másfél mérföldet; onnan reménytelen tért vissza. Éppen delet tókáztak a templom előtt, mikor agyonfáradva hazajutott. A bakter is megjött akkorra.

Már bejárta az egész községet a lopás megdöbbenő híre, így hát vasárnap is lévén, számos falusiak várták őket a házuk előtt újságot hallani és sopánkodni.

Valóban rettentő dolog, hogy már ilyen is történhetik: az ember óljában sincs biztonságban a jószág! — Ki-ki a maga veszedelmére gondolt. Annál inkább résztvettek a bakter bánatában, aki most századszor magyarázta, mi mindent elpróbált hiába, — míg a felesége énekelve siratta a tehenüket, ahogy a halottat szokás, hosszú kántálással:

— Váj, váj! — Te szegény Jámbor, — váj! Be szép voltál, jó voltál. — Ó, te szegény Jámbor!... Ugyanis Jámbornak hívták az eltűntet, mert Erdélyben a szarvasmarhának románoknál is magyar neve van.

Ekkor azonban Csúcsa onnan a hurubája mellől nagysuyin átszólt hozzájuk:

— Én ugyan nem tudom, de azt hiszem, hogy a tehen ott van fõnn az udvarban. — õ volt ugyanis az a fekete folt a viskó lábánál, akit Adrienne-ék nem vettek számba.

Általános elképedés. Hogyan? Mit mond? Mi az? — a károsult pedig szõrnyen ordított: — „Hogy hát ezt most mondd, gazember!“ — De csak pár pillanatig csodálkoztak az emberek. Azután zúgó kacagás tört ki a népeken. Világos lett, hogy ez a dolog csupán tréfa, csúfság az egész, kipellengérezése a lusta bakternek, aki zsebrevágja a sok drága pénzt, amit a falu fizet neki, aki csak úgy vigyáz az õ jószágukra, hogy tôle akár

a magáét is kilophatják a telkéről. Annál jobban nevettek, mert íme! — a hegyi úton már ott jön a tehen, Zoltán úrficska vezeti, a lovászgyerek hajtja.

Odafönn az történt ugyanis, hogy Zakata most később ebredvén, alig pár perce hallott a tehen dorgáról. Rettentő üvöltéssel tört be az ebédlőbe:

— Hát lókötők, futóbetyárok tanyája az én házam! Ilyen szégyent hoznak az árva fejemre! Orgazdasággal, igenis orgazdasággal szennyezik be tisztességben megőszült hajamat! — ezzel rontott be az ebédlőbe, ahol a leányai és a vendégek éppen a legújabb híreken mulattak, azon, hogy a bakter Sármásig futott el és a neje Örményesig majdnem. — Sipirc, te alávaló zshivány! — bömbölt a fiára: — Vidd vissza szégyenszemre magad azt a tehenet! — különben összetöröm minden csontodat, te taknyos! — és ahogy Zoltánba az ajtó felé lendült, tette magát, mintha utána futna a pálcával. Aztán megfordult. Kövéren elnevette magát. — Ti lurkók, hát ezt hogy csináltátok? Hogy volt fiókáim, mondjátok?

Beült az asztalhoz és vaskos vajaskenyéren a mézbe fulasztva a bajuszát, gusztussal hallgatta a történetet, sokat bólingatott csemcsegetve és ha egy-egy falatot legyűrt, nagyokat kacagott az innen-onnan feléje kiáltott részleteken. — így voltak vígan egészen ebédig. Csak Mlle Morin, a vén francia gubraült savanyúan az asztal végén, csak ő sopánkodott olykor:

— Oh ces enfants! Oh! ces terribles enfants!... Mert ő húsz éve van a háznál, de gyomorbeteg természete sohasem tudta megszokni azt a sok pajkos tréfát, amit régi növendékei elkövettek.

Ebéd után széjjel széledt a társaság.

Zakata lepihent, mert igen megfárasztotta a sok táncolás. Zoltánka és Alvinczy Ákos, Gazi báró és Iduka elmentek a tóhoz kacsalesre. — Adrienne Abádyval, Margitka és Ádám mögött a kertben sétálgattak.

A kert mindjobban elvadul Milóthné halála óta, az orgonának széjjel nőnek, a réteeskéken bozót. A zezugos utakon pár perc múlva Alvinczy egyedül találta magát Margitkával. Ez csalódás volt a számára. Megint ezzel a leánykával van itt! ő, aki Adrienne miatt jött ide és a mai sétán szerette volna újból elmondani, amit sok százszor elmondott, elismételni a szerelmi vallomásait, sok reménytelen, de szép mondatokban.

Búsan nézett Margitkára:

— Látja — kiáltott föl. — Most már kerül! — meg sem hallgat engem. Nincs nálamnál szerencsétlenebb a világon! Ha legalább elpanaszolhatnám neki, amit érzek!

A kicsi Margit a fiú karjába fonta a kezét:

— Jöjjön, mondja el nekem, tudja milyen jóbarátja vagyok. Én nagyon, nagyon szívesen hallgatom. — És elvezette ki a parkból, jó messze ki, ahhoz a deszkapadhoz, mely egy kopasz dúcon áll a falu és az elhagyott temető fölött. Itt szép kilátás nyílik a tóra és a völgyre.

Ide ültek le kettesben és Ádám bőségesen elsiránkozhatta mindazt, amit érez Adrienne iránt. Hogy régebben végighallgatta őt, igaz, hogy tréfálta és bosszantgatta, de ez is jó volt, ez is szép, hiszen ő nem akar mást, mint imádni, imádni, térden állva, a köntöse szegélyéhez sem ér, ő arra nem is méltó, csupán elmondani, kiönteni a szívét, — újabban azonban már ezt sem teheti, mert nem ad reá alkalmat, félbeszakítja, ott hagyja —

pedig ez az egyetlen vigasza az ő nagy búslakodó szerelmi bánatában.

A kicsi Margit megértő, ó, nagyon! — Minden finomságát az Ádám lelkének megbecsülte és kihámozta. A fájdalomában is résztvett. — ó! Milyen kegyetlen az az Adrienne, igazán nem szép tőle, hogy is teheti! — dehát ő már olyan. Hideg. Igen, hideg és könyörtelen. Ez az. — Szép, hogyne, gyönyörű, — de nincs szíve. Hogy is kínozzhat valaki valakit, aki, mint Ádám, olyan hűséges. Hogy is okozhat annyi bánatot. — És szépen vigasztalhatta, beszéltette a fiút, nyugtatóan meg is tapogatta a vállát, a pici zsebkendőjét is odanyújtotta neki, hogy a könnyeit letörölje.

Ott ültek sötétig azon a pádon és valóban nem hiába. Alvinczy Ádám majdnem boldogságot érzett, amiért ilyen hosszan elmondhatta a fájdalmait ennyire rokonszenvező, önzetlen testvériéleknek. Az is jól esett, hogy Margitka kezeit szorongathatta, miközben Adrienneről beszélt. A leány vele könnyezett és vele panaszkodott. — Már gyakran folyt ez a téma közöttük, de ennyire jó talán sohasem volt. — Mikor visszasétáltak: Margitka javasolta, írjon neki olykor; így ha távol van is Ádám, akkor is kiöntheti a szívét, ami jó. Úgy-e az jó, az könnyítene rajta? — Ebben is megegyeztek.

Adrienne és Bálint, hogy a másik sétáló pár ne találhasson rájuk, visszakanyarodtak az úrilak sarkához. Itt az oldalszárny utolsó szobái mellett haladtak el. Itt lakott Milóth Judith, mióta elborult elmével hazahozták. Sűrű drótháló sөvény csatlakozott

a házhoz. Ez volt az a baromfiudvar, amelyet Adrienne a húgának csináltatott, mikor reájött, hogy apró állatokban örömet talál.

A napos oldalon dupla tyúkketrec, mellette apró házacs-kák a kotlóknak. Kissé tovább alacsony ól; ez a házinyulak lakása. Elég nagyocska tér előtte, döngölt agyag, másikon egy halom finom homok. A homokot az ígás fogat havonta hozza el a Marosról. Ez elég körülményes, de így parancsolta meg Addy, hiszen a Mezőségen egy szem homok sincs, pedig a baromfi jóléte függ ettől. Egyszer már ütött valami vész a csirkébe és Judith napokig sírt miattuk.

A drótkerítés és az elvénuilt orgonabokrok között csak keskeny ösvény vezet. Ezen haladtak egymás mögött Adrienne és Bálint. Abády innen pillantotta meg Judíthot, akit másfél-évé nem látott.

Ott ült a földön. A fején fekete kendő parasztosan az álla alá kötve. A ruhája fölött bőséges kék vászonkötény, ami telisteli volt a majorság fehérés ganéjával. A kezei is maszatosak. Mellette feküdt az a kaparórúd, mellyel a ketrec padlóját tisztogatta az előbb. A házinyulak megkapták már a salátalevelet, ott csámcsogtak a szoknyájához szorulva. Most a csibéknek adott enni. Egyik oldalán deszkányi korlát mellett tolongtak a tyúkok és a csirkék. Néha odaszórt egyik kezével egy-egy marék ételt, a másiból azonban egy nyomorék csirkét táplált, aki sántán született, mert tán az a kotlós, aki kiköltötte, szórakozott volt és elmulasztotta idejében megforgatni azt az egy tojást. Mikor kibújt belőle, bizony a ballába kurtább. Ez a nyomorék volt a kedvence. A többiek elvernék a magtól, hát az ölében tartotta.

— Egyél, kicsi, egyél, itt nem bánt senki, úgy-e jó étel, úgy-e, jó?... Egyél kicsi, egyél...

Csak az állataihoz beszélt, máshoz hetekig egy szót sem szólt.

Az az öreg gazdasszony, aki Judithot ápolta, a nyitott szobaajtóban állt. Mikor Adrienne áthaladt a kerítésen túl, köszönt: — Kezeit csókolom!

Judith fölemelte a tekintetét. Szenvtelenül nézett Adriennére. — A szeme Abádyra tévedt. Az megemelte a kalapját.

A lány arca eltorzult. Riadó meglepődés nyitotta tágra a szemhéjjait, akárha iszonyú látomást látna. Vékonyan ívelt ajka széjjelnyílt, a kezei lehullottak kétfelől, a felső teste ki-egyenésedett. Így követte a férfit pár pillanattig. Talán annak a tragikus hajnalnak az emléke ébredt föl bizonytalanul benne, amikor utoljára látta az Abády arcát.

Bálint is erre gondolt. Arra a percre, midőn meglátta a fiatal leányt ott, a kolozsvári állomáson, ahogy a sötét váróteremben várt a szerelmesére, arra az érdemtelen Wickwitzre, akivel titokban együtt akart utazni Ausztriába, de aki már *előző* este átszökött a határon és még arra sem érdemesítette ezt a szegény leányt, hogy értesítse. — Arra, mikor melléje lépett a pesti gyors indulásakor és megmondta: hiába vár; mikor hazavitte, akár valami sebzett vadmadarat, akit rabul ejtettek. — A szeme most, most is olyan egyetlen pillanattig, amilyen akkor volt a kocsiban. De csak egyetlen villanás volt ez. Azután újra üres lett a nézése, akárha vak volna, amilyené vált a második még kínosabb csalódása után, amely végleg összetörte, mikor egy ismeretlen nő megküldte neki azokat a leveleket, amiket ő annak az embernek ír!...

Itt a Milóth-kúria mögött, itt élt hát ez a szegény leány.

Önmagának a kísértető csupán. Élő halott. Most is olyan szép az arca, csak még haloványabb és sovány, a nézése pedig csak a bámoló állaté.

Adrienne és Bálint szótlan mentek még sokáig.

Ez a találkozás Judithtal borút vetett a kedvükre.

Már rég az alsó gyümölcsösben jártak, mikor Bálint meg«szólalt kifejezve, mint oly gyakran, amit éppen akkor gondolt a társa:

— Már Almáskő óta latolgotok valamit. Ha Uzdynak ez az új bolondsága van, ami úgy elfoglalja és ha... igen, ha most már nem... nem ragaszkodik annyira hozzád... nem volna-e, — mondd — lehetséges a válás?

Az asszony lassan válaszolt.

— Igen ... talán ... én is sokszor így látom, különösen, ha veled vagyok. De azért... az nincsen mindig úgy, mint akkor... néha más megint,.. talán még kiszámíthatatlabb és... és... követelőbb...

Adrienne arca elborult és a szemhéjai összeszorultak. Nyilván a győzelme nem volt állandó.

— Én minden ürügyet fölhasználok, — mondotta később — hogy ne legyek ott... most is itt maradok két hétig, aztán talán bejövök Kolozsvárra a zsuki vadász-szezon miatt. Margit miatt kell, azt mondom, akkor sok fiatalember van benn. Bár, minthogy gyászban vagyunk, nem tudom, sikerül-e, hiszen bálokra úgysem járhatnánk. — így próbálom leszoktatni magamról ..

Megint sétáltak szótlan. Aztán Adrienne összegezte a gondolataikat:

— Erre kell dolgozni... igen... de most előhozakodni vele nem! — Úgy érzem, ez lehetetlen... meg kéne mondjam, miért, talán sejti is már, különben is rájönne, ha nem is mondanám és akkor... Nem! Nem! — Azt nem lehet.

A hangjában félelem. Mert olyanra gondolt vissza, amit elhallgatott a barátja előtt.

*

Azután Hogy Bálintot távozásakor elkísérte az erdőbe, a következő reggelen ismét sétálni indult, ahogy rendes szokása volt. Akkor is nyugat felé, az Abády-erdőség irányában. A közös határig se ment. Visszafordult ugyanazon az úton.

Ekkor váratlan dolog történt. Szembetalálta magát a férjével!

Uzdy, aki soha száz lépést nem járt, aki a gazdaságait is csak a jelentésekből ellenőrizte, aki délelőtt soha ki nem jött & szobából, Uzdy ott állott előtte!

Ki akarta kémlelni. Nyilván azért kelt föl korán. Ezért leste meg induláskor. Ezért követte messziről. Ezért húzott gumitalpú cipőt. Hogy hangtalan járjon. Hogy utána lopódzhasson észrevétlen. Ezért tartott távolságot mögötte, nehogy észrevételessék. És a vállán precíziós golyós puska, neki, aki sohasem vadászott, csupán célbalőtt ott lenn a kert alatti lövöldében. Ezt nem hiába hozta! — Ezt az ő számára hozta, vagy Abády számára!...

Mikor szembetalálkoztak, mindez végigsuhant a nő tudatán, minden körülmény, minden ok és összefüggés egyben és

hirtelen. — Milyen szerencse, hogy ÁB már tegnap este elutazott! Gyorsan Uzdy felé sietett és elébe állt:

— Hát maga mit keres itt? — kérdezte támadóan fölemelt állal.

Uzdy Pál kissé félszegen kacagott. Volt valami rajta a rajtakapott kamaszból.

— Én is meg akartam próbálni, jó-e az ilyen reggeli séta.

— Talán nem helyesli, édes Addy?

Az asszony vállat vont. Nem érdemesítette válaszra. Megvetően folytatta a kérdést:

— És az a puska? — Talán vadászni akar?

— Vadászni? — Azt nem. De, gondoltam, tán célt lövök itt a szabadban. Ha találok valami alkalmasat — oh! egy fát vagy egy követ, vagy ilyesmit... — Most újra kacagott, de már inkább gonoszul és a szeme egy pillanatig megvillant. — Egészen érdekes volna megpróbálni, hogy ki nem mért távolságon bele találna-e az ember pontosan. Mert az — úgy-e az a fontos, hogy pontosan .. pontosan, az a szép: pontosan... mert az! csakis az! — pontosan! — Ezt még ismételte párszor.

Azután hazatértek némán. Több szó erről nem esett közöttük.

Erre gondolt vissza a nő, amikor ismételte:

— Nem!..., ezt nem lehet,, most előhozakodni vele..» nem!

Vacsora után a társaság az ebédlőben maradt. A nők odakönyökölve az összegyűrt abroszra. A férfiak bort kértek, akár a kocsmában, szivaroztak és mindent összeszemeltek hamu-

val, az inas és a szobalány pedig ásítva dőlingéztek a falhoz. Ez Milóthné életében nem történhetett volna. De a halála óta az a kevés rend is fölbomlott Mezővarjason, amit ő fenntartott. Mindenki azt tette, ami éppen eszébe jutott és a kiesi Margit, aki úgyahogy a háztartást vezette, csupán a maga céljaira gondolt, arra, hogy jól érezzék magukat az úrfiak, hogy beszéljenek és jócskán igyanak — miért! — mert ez jó! — ő az ilyet sohasem indokolta.

Csak a törődött Mlle Morin vonult el a szalonba, ahol azt az Örökös gyapjústrimflit kötötte magának sóhajtozva és sértődően. És odavitte át Zakata a legkisebb Alvinczy-fiút, akár egy rabot, hogy négy szemközt gyomrozza belé az ő garibaldista kalandjait, mivelhogy az ebédlőbeliek nevetve ugyan, de egyhangúan tiltakoztak ez ellen.

Sok tréfákat mondogattak az ebédlőbeliek, újra eltaglalták a tehéntörténet minden részletét, a legújabb hírt is, amit délután kaptak: — az éjjeli őrt elérte az igazságszolgáltatás keze. A községtanács lecsapta az állásából. Ez lett a tehéndráma vége. A sors csapott le a bakterre, ahogy a görög végzet-tragédiákban.

Volt kacagás, kölcsönös hosszantgatás, sok ide-oda röpítő tréfa. Mégis mindez nem volt igazán őszinte és gondtalan. Akárha valami árnyék lappangana mindenki háta mögött. Valahogy az, hogy rokonuk a szegény, szép Judith, játszótársuk, régi pajtásuk, ott él néhány szobával odébb elhomályosult elmével, reásúlyosodott mindenkire. Némelyik, mint Abády látta is, másoknak unokahúga, Laczók Iduska, súgta

meg az állapotát. És a mind gyérebber tréfa és kacagás közben egyik-másik kitekintett az udvar felőli üvegajtó sötétségébe, vájjon nem tűnik-e föl mögötte az a halovány leányarc, nem néz-e reá jók az a halottszerű tekintet.

önkéntelen a társalgás komolyabb irányt vett. Szerencséről és szerencsétlenségről beszéltek; Gyerőffy László letöréséről esett szó és a kis Malhuysen Dinoráról, akinek a váltóin élt volt Wickwitz és akit mikor a botrány kitört, kiközösítettek mindenhol; a sorsról, mely olyan különbözően osztja el a jót és a rosszat! Egyiket oktan kínozza, mást oktan elhalmoz minden örömmel.

— A boldogságot nem egyformán mérik ...

Éppen ezt mondta bánatosan Alvinczy Ádám és Adriennére nézett. Ekkor Gazsi báró szenvedéllyel ütött az asztalra:

— Az nem igaz! Igenis! Az csak képzelődés. Mindenki egészen egyföcsmán van: se nem boldog, se nem szechencsétlen. Egy pomádé minden!

Mindenki csodálkozva nézett reá, annyira váratlan volt, hogy ő valamihez hozzászól, ami nem sportügy vagy tréfa. Ő azonban folytatta:

— Igenis! Ez így van! Én ezen sokat gondolkoztam. Táchsaságban sokszor megfigyeltem...

— Talán a lovak társaságában? — vágott közbe Alvinczy Ádám, mert nem szerette, hogy az ő fájdalmas pózának ellentmondott Gazsi.

Kadacsay dühbe gurult. Az ok nélkül megvető hang, mellyel Ádám ezt mondta, benne valami mélyen fekvő sebet érinthetett, amiről tán maga sem tudott. Máskor komikus öngúnnyal figurázott volna, megkacagtatta volna a társaságot.

Most azonban sokat ivott és lehullott róla az az örökké mókázó álarc, amit önmaga számára is viselt. Sértődötten kérdezte:

— Hát te azt hiszed, hogy muszáj egészen megbutulni, ha az embech lovagol? Igaz, hogy sok időmet eltöltöttem veled, nagyon is sok időt, de lóháton is gondolkodom néha, te pedig még talán a magad két lábán sem!

Bálint megakasztotta a szóváltást, ami veszélyessé válhatott volna és közbeszólt:

— Halljuk a teóriádat, Gazsi! Amit mondottál, az egészen új szempont.

— igen! Halljuk! Halljuk! — kiáltották a nők. — Majd mi hozzászólunk ...

Kadacsay félrefektette a hosszú orrát. Panaszosan rézsútos szemöldökei főlzaladtak a homlokára. Olyan volt, mint a hollófióka mikor megfigyel valami váratlan tárgyat. És beszélt maga mellé nézve, mintha az abroszról olvasná. Szakadozottan bár, akár álomban, mégis világos gondolatkapcsolással. — Akármilyen öröm ér valakit,— mondotta sokkal több szavakkal — mindig van valami, amit még kíván. Amit még nem ért el. Másvalami, ami még hiányzik ahhoz, hogy boldog legyen. Nincs ember, aki azt mondaná: most már semmi kívánsága sincs. A megkapott sorsajándék után, azonnal újabb ajándék kell neki. És nincs arról szó, hogy az értékes-e, nagyobb-e, mint az előbbi — nem! Pusztán arról, hogy van valami, ami még nincs és ami kell. És ez a kívánság egyensúlyban tartja az örömet; azt érzi, boldog csak akkor lesz, ha azt is megkapja; ha pedig ezt is megkapja, akkor ismét újabb valami kell neki. A bánatnál is így van. Akármilyen csapás ér valakit, mindig van valami, ami vigasztalja,

visszatartja a kétségbeeséstől. Mindegy, hogy mi és hogy minek hívja: kötelesség, tartozás, olyasmi, amit a csapás dacára még véghez kell vinni. Halálesetnél a hátramardottak gondozása, fönntartása annak, amit az elhunyt szeretett. De minden más bánatnál is van ilyen, ami örömet ad, amit elhanyagolni nem lehet; megkezdett munka, ápolása valakinek vagy valaminek, aki reánk szorult, legyen az rokon, cseléd vagy akár állat is — mindegy! Valaki, aki miatt itt kell maradni, akiért dolgozni kell, aki öszerinte reá van szorulva. És még az is lehet, hogy maga a gyász nagyszerűsége olyan öröm, ami önmagában is elég.

— Ez olyan mint a méchleg — magyarázta Gazsi, egyik sechpenyőjében az öchöm, másokban a bú! Mindig egyensúlyban vannak és mindegy, hogy az egyikben valami nagyon nagy, a másokban pedig egészen kicsi!

A sok lovaglástól merev ujjaival furcsán hadonászott a levegőben. Nehányan nevettek, pedig a Kadacsay apró szemből mintha fanatikus komolyság csillogna.

— Na és mi történik, ha valamelyik serpenyőben mégse volna semmi? Ha például az örömdalón van csak súly?

— Akkoch az embech egész nap táncolna és gajdolna és becsuknák a bolondokházába!

— És ha a bánatoldalon?...

— Akkoch agyonlövi magát...

Zakata az előadás közben visszatért az ebédlőbe. Ámulva hallgatta Gazsi szavait. Most közbekiáltott:

— Hát én nem bánkódom az én szegény lelkem feleségemért!? Se éjjel, se nappal nincs más az eszemben! Dehát ugyan hol is olvastál fiókám ilyen butaságot?

— Schol! — felelte Gazsi — sajnos én nagyon keveset

olvastam... a katonaság, meg a lovak... sok időt vesztettem, most pchóbálok valamit utánapótolni, de talán késő mách...

— Hadd is a fenébe, fiókám! Egyik pajtásom ott Itáliában, az is olyan marha volt. A könyveket bújta. Nagy barom filozófusokat, még a tábortűz mellett is. Hát el is mondom ezt most nektek, nagyon kacagató história, meglátjátok.

Odahúzott egy széket Gázsival szembe, beleült és most a lányai tiltakozása dacára nagy gesztussal mesélte:

— Úgy volt az, idehallgassatok, hogy csata után Calatafimi mellett egy szőlőben tábort ütöttünk. Ott volt ez a marha is és a venyige nem akart égni. Merthogy — azt kell tudni, hogy ott nincs egyéb tűzrevaló — hát mondom: mi a csudába kell ide tűz, mondom ...

Abády Kadacsayt nézte, ahogy ott ült szemközt az öreg garibaldistával. Olykor jobbra vetette hosszú orrát, olykor balra. Úgy tett, mintha odafigyelne. Csupán egészen kicsi mosoly táncolt a bajusza mellett, kissé keserű és kissé gúnyos mosoly, a homlokán pedig egy mély ránc, ami soh'sem volt ott máskor. Bálintnak eszébe jutott, hogy midőn tavaly Dénes-tornyán volt náluk, egy Schopenhauert kért el a könyvtárból esti olvasmányának.

Vájjon miféle kultúréhség lappangott ebben az örökké lovagló, örökké mókázó, pojjácáskodó emberben?...

Zakata azonban nem szűnt meg regélni. Nagyokat nevelt közbe, de a históriának soh'se jutott a végére. Mindenféle ürüggyel, hol az egyik vendég, hol a másik kelt föl, míg végül a leányai kijelentették, hogy aludni kell menni neki és mindenkinek.

— Hát jó fiókáim, menjünk, — hagyta helyben a jólelkű

öregúr — de holnap majd elmondom nektek a többit. Meglátjátok, nincsen ennek párja!

Mikor a vendégszobák felé sétáltak a férfiak, Bálint a Gazsi vállára tette a kezét:

— Nagyon érdekes volt, amit magyaráztál...

A társa azonban elütötte a bókot:

— Igaza van az öcheg Zakatának — ez csak olyan machhaság.

És kacagott félszegen, mintha szégyelné, hogy elárult valamit a gondolkozásából

III.

Ama néhány nap után, melyet Bálint a *Mezőségen* töltött, visszatért Dénestornyára. A jövő héten nyílik meg a Székely-kongresszus Homoród-fürdőn. Erre már régóta készült, az anyjának is elmondta már párszor. Így hát nem föltűnő, hogy ismét távozik hazulról.

Mindenképpen elutazott volna.

A viszony közte és az anyja között mind feszültebb kezdett lenni. Bálint hiába magyarázta, mi mindent végzett Kátólaszezen, a szövetkezet és a maguk dolgában, hiába jövedelmezett most a havas olyan summákat, mint eddig soha, hiába számolt be arról, hogy Lélbányán a mintakertészet és a gazdaság fejlődik és gyarapszik, az anyja fagyos arccal hallgatta mindezt. Olykor kérdezett egyet-mást, úgy tett mintha érdeklődnék. Mégis nyilvánvaló, hogy hiába beszél a fia akármit. Abády Róza csakis egyre gondolt, egyben volt bizonyos, abban, hogy Bálint útjai mindig odaviszik, ahol az az átkos asszony van, az a Milóth Adrienne.

Valóban, mindenről tudott, bár mitsem mondott róla. A fiatal úr körül Ázbej rendezte be a kémszolgálatot. Ez könnyű dolog volt.

Az Abády havasok erdőgondnoka, az öreg Nyiressy nem bírta elszenvetni azt a sok újítást, miket Bálint beindított az

ő birodalmában, ő addig mindenható volt ott és habpipája melől „élet-halál“ ura. Most fiatal erdőmérnök került melléje, aki nélkül mitsem tehetett és ez annál türhetlenebb volt, mert az új ember beköltözött abba a tágas uradalmi házba a Bélésben, melyet ő harminc év óta a maga portájának tartott. Két szobáját elvették! Két szobát, melyekbe a vendégeit szállásolta eddig. Az Abády Bálintnak fönntartott szobával ez már három. Immár nem jöhet föl hozzá senki messzibről, nem járhat hozzá csak a két havason lakó barátja, a gyurkuczai jegyző Simó Gaszton, meg az állami fűrészfőnök igazgatója a szomszédból. Távolabbról senki sem, mert nincs, ahol megháljon. Még egy tarokkpartiet sem tuú összehozni. Nem rendezhet több olyan víg dárídót, amilyen oly sokszor fűszerezte magányos életét, így hát nyugdíjazását kérte és végkielégítésül Bánffy-Hunyadon az Abádyak kúriáját, amely idáig árendába volt adva, Elég nagy kívánság volt, de Bálint honorálta, mivel símán akart megválni tőle, Róza grófné pedig beleegyezett, minthogy Ázbej a házat jócskán leszólta és az a bérösszeg, amivel évek óta elszámolt, amúgy is csekély volt.

így hát a vén Nyiressy már nyár óta ott lakik. Bánffy-Hunyadon hetivásár lévén, ott a vidék hírei összefutnak minden keddi napon. És mi volna érdekesebb újság, mint a fiatal Abády járása-keleése? így hát Nyiressy bár írni soh'sem szeretett, mindenkor egy-egy cédulát postázott Ázbejhez, ha valami újat hallott.

Ez volt az egyik hírforrás. — A másik Lélbányán a vendéglős. Ez töről-végről rokona Ázbejnek. Szenzálkodó ember is, aki már gyakran csinált Ázbejvel egy s más üzletecskét. Azt a gazdakört sem szerette, amit Bálint hozott létre, ahol ugyan bort nem mértek, de ami mégis elvont sok civist az ő ivójából;

azt a figyelmet sem, mellyel a képviselőjük a városka dolgait kísérte. Alkalmatlan az ilyen! — Jó forrás hát ez is. Gyors és megbízható. Hiszen a Mezőségen unatkozik mindenki, legyen az paraszt, kapatos ember vagy boltos. Ha új pletykát hall, azonnal nekiindul és két órajárásnyra is elmegy, csakhogy azt valahol elmondhassa.

Így hát ez a híryanag is pontosan eljutott a vastag kis ügyvédhez. Onnan pedig szövetségesei Tóthyné és Baczóné útján Abádynéhoz. Délebed vagy vacsora után a két vastag gazdasszony ott ült a szalonban a hosszú asztal két külső sarkánál, belül a kanapén az öreg grófné. Kötöttek mind a hárman.

Azt a meleg holmit horgolták, mellyel minden évben karácsonykor a falu gyermekeit ajándékozta meg Abády Róza.

Ilyenkor ha Bálint nem volt jelen, valamelyik vastag nő elkezdett sóhajtozni. A másik megkérdezte, miért sóhajtozik? Aztán kérdés és felelet formában, sok „biz'a“ és „abbiz'a“ között bólingatások és elhallgatások mellett, elmondták a legújabbat. Mindig csak egymásnak, soh'sem az úrasszonynak. E módon hallott Bálint anyja arról, hogy a fia megint a hunyadi erdőn volt, hogy — biz'a — kalibát építtetett. Hová? — hát az Uzdy határ mellé. Biz'a. — És hol járt? — Abbiz'a Almáskőn! — A tehéntörténet is azonnal jelentés tárgya, sok sopánkodásokkal és fejesóválással.

Így mérgezték Tóthyné és Baczóné szegény Róza grófnét. Nem csoda, hogy Bálint valóban akármennyit dolgozott is vagyonuk érdekében vagy közügyben, az öreg dáma nem hitt el semmit abból, mindent csupán hazugságnak tartott, amivel a fia burkolni akarja előtte azt az ő áldatlan viszonyát./

Most is, midőn bejelentette Abády, hogy indul Homoródra, az anyja üvegszemekkel nézett reá:

— Hát ott október végén is még szezon van"? — kérdezte kissé gúnyos hangon, ami az ő burkolt beszédmódjánál azt tette: — Az az átkos Adrienne hogyan megy fürdőre ilyen késő ősszel!?" — Bálint így is értette a kérdést, ezért kissé bőségesen magyarázta: hogy azért tették oda a kongresszust, mert ilyenkor egyetlen fürdővendég sincs és hogy így a szálloda és még a magánvillák összes szobái rendelkezésre állanak és hogy akár száz vagy kétszáz hely is van a kongresszus tagjainak.

— Furcsa, hogy éppen Homoródon kell az ilyet csinálni...

— Igen, elég szokatlan hely. Azt hiszem Bárrá Sámuel akarta, hogy ott tartsák, igaz az is, hogy az ilyen teljesen üres fürdőhelyen több és jobb lakásalkalom van, mint valamelyik vidéki városban...

Most pedig a javaslatáról kezdett beszélni, amit ott be fog nyújtani. Ezzel is bizonyítani akarta, miszerint csak közügyben utazik oda. A gyülekezet programját is.

Az anyja azonban tüntetőén nézett másfelé és egyébről kezdett beszélni.

*

Pedig elég érdekes föladatra gyűltek össze. Darányi a székelység megsegítését szándékozta szolgálni, karöltve egy nagyobbbszabású telepítési akcióval, ami a székelyek kivándorlását akarta más irányba vinni. Faj állatok kiosztását, gazdasági vándortanári oktatást tervezett és ennek irányítására „székely kirendeltséget“, mely az egész ügyet a helyszínén gondozza.

A székelyföldi kivándorlás valóban aggasztó arányokra kezdett nőni. A mind jobban elaprózódó törpebirtok nem nyújtott megélhetést e szapora népnek. Azt a jórészt elég sovány földet mind-mind apróbb sirinkákra vágták az örökösök; olyan kicsi parcellákra, melyeken egy-egy család már alig élhetett meg. Az életrevaló góbé már régóta fuvarozás, erdőmunka és apró vállalkozásokkal próbált segíteni magán, de mind jobban sokasodván, újabban kivándorlás kapott lábra. Nagyrészt Romániába mentek át, utóbb Amerikába is. Vissza is tért egynéhány, de jórésze ottmaradt. A földművelési miniszter tehát, főleg Bethlen István ösztökélésére, legalább itt a Székelyföldön akart szembeszállni a kivándorlással, mely a századforduló első évtizedében valóságos szegényfoltja volt az akkori kormánynak, veszélyes tünete a gazdasági élettel nem törődő politikának. A helyett, hogy a kivándorlás okait kutatták volna ki és szüntették volna meg, magát a kivándorlást szervezték, igaz, hogy a visszaélések meggátlása miatt, de így még maga az állami szervezés is hozzájárult a baj fokozásához. Darányi volt az egyetlen, aki kísérletet tett, hogy megküzdjön vele.

*

A Kolozsvár felőli személyvonaton utaztak a Pestről lejáruló képviselők és Koós Mihály, az a miniszteri tanácsos, aki a székely kirendeltség főnökéül volt kiszemelve. Lett volna gyorsvonat is, de a nagy Bárrá úgy vélte: jobb olyannal utazni, amely minden állomáson megáll, így a környékbeli résztvevők mindenhol beszállhatnak hozzájuk és egyszerre érkezik a célhoz. Az is előny, hogy a személy hosszasabban áll

az állomásokon, így ha üdvözlő küldöttek jönnek ki oda, azokat fogadni lehet, beszédet tartani hozzájuk, buzdítani.

A MÁV előzékenységből étkezőkocsit kapcsoltatott a vonatához. Így hát igen kedélyesen utaztak. Itt tartotta udvarát Bárrá, rekumoztatván híveit azokban a vitatornákban, amit annyira szeretett. A kocsis túlsó végén a fiatal Kutenváry Márót mulattatta az erdélyieket a legfrissebb pesti zsidó anekdotákkal. ő fővárosi újságíró, de Petőfi Sándorra hamisított fejével az egyik gyergyói kerületet szédítette el, így jutott a parlamentbe, természetes tehát, hogy nem hiányozhat a székelyek gyűléséről. Ez volt a két pólusa az étkezőbéli társaságnak. A közjogi finomságokat csiszolatók az egyik végén, a hahotázók a másikon.

Bálint Aranyosgyéresen ült föl. Bár a fülkékben látszott, hogy jórészt el vannak foglalva, de nem talált senkit. Az egyikben voltak ugyan, de ide nem akart belépni, mert itt két titkárával Koós Mihály utazott, aki Bethlennel sok iratokkal és tabellákkal nyilván az akció részleteit tárgyalta.

Így hát ő is az étkezőbe ment.

Mikor oda benyitott, a tréfások és vitázók csoportja még egyensúlyban volt. Annyi ember volt Bárrá körül, mint Kutenváry körül és a csoportok egyformán küzdöttek hangosságban egymással. Megváltozott azonban a viszony, midőn befutott Kocsárdon a vásárhelyi vonat. Az érkezők mind B arcához csatlakoztak. Itt jöttek többek között Boros Zsigmond, a vén Bartókfáy, Varjú Béla, Laczók Jenő és Weinfeld Soma is. A Laczókok székely lófők. De természetes Weinfeld csatlakozása is, hiszen ő nemcsak egy vásárhelyi bank igazgatója, de vezére is a Laczók-havast kihasználó részvénytársaságnak, tehát egyik főmunkaadó a Székelyföldön.

Díszes társaság mindenképpen. Mindenki ünneplőben. Varjú Béla újdontatúj feketében. Az öreg Bartókfáy szederjeskék kurta zekében és szűk nadrágban, mely ki volt hányva vitézkötéssel gazdagon és zsákforma felsőkabát rajta, amely gombtalan, amit a hatvanas években „Budá“-nak hívtak; ezt mind ő csak a legnagyobb ünnepkor vette magára.

Legpazarabb azonban Weissfeld Soma. Ő díszmagyarba vágta magát. Pár éve csináltatta, mikor híre járt, hogy „császármanőver“ lesz a Marosmentén. A király nem jött, de a ruha megvolt. Így hát Weissfeld minden alkalmat megragadott, hogy felöltse, ha már részánta azt a sok költséget. Grünbaum és Weinaerél dőf ette Pesten. Valódi szittyá ruha ez. Hófehér paplanselyemből a dolmány, karmazsin nadrág és sárga szatytyán csizma, a mente Zrinyi-galléros és hupikék, sok-sok cobolynak festett nyúlprémmel. Persze mindenütt tökösdió nagyságú boglárok, aranyozott rézből és ugyanolyan kard. Ilyen gyönyörű volt a jó Soma. — Voltak ugyan rosszakarók, akik azt állították, hogy valami keresztezés lehetne egy szörmajom és egy papagáj között, de ő nagyon meg volt elégedve magával, ha a tükörben mustrálta magát. Egyedül az a cvikker az orrán, az nem nagyon talált ahhoz az ősmagyar külsőhöz, dehát a nélkül ő nem látott, hát nem dughatta zsebre.

A politizálók elnyomták most az adomázókat és a nagy Bárrá fennen uralkodott mindenben. Kutenváryék sarkában pedig csak elfőjtottan mertek már kacagni.

Ilyen körülállások között robogott be a gőzös Tövisre. Az állomás föllobogózva. Az állomásfőnök és személyzete parádében; szalutálva, akárha a király érkezne. Nagy, bámész tömeg is. A vasutasok dalárdája, meg a helybeli cigánybanda is kivonult. A főbíró fehérruhás leánykák élén állott, akik csinos

versikét mondva szép szalagos bokrétát nyújtottak át — kinek? — persze Bárrá Sámuelnek és nem a miniszter küldötének, hiszen a „Nagy-góbé“ volt a legismertebb név és minden ünneplés középpontja.

Mindenki kiszállt, mert hosszaeskán kell várni a Déva felől csatlakozó vonatra és szép napsütéses idő jár. Bárrá, Bartókfáy, Varjú és Kutenváry sorban szónokoltak, válaszolva az üdvözlő beszédekre. A székelység megmentését magyarázták gyönyörű változatokban és a tömeg sűrűn éljenzett, bár Tövis nem Székelyföld és a közönség nagyrészt vasúti alkalmazottakból, utazókból, meg a városka polgáraiból állott. A cigány mindenkor tuszt húzott, akár pohárköszöntőnél.

Bálint elstélt a vonat mentén. Az utolsó vagonoknál megpillantott egy csoportot.

A III. osztályos kocsikból szálltak ki és föl s alá járkáltak az ott már üres pályatesten. Hat-hét román pópa, némelyik nagy szakállal, szürke reverendában vagy szalonkabátban. Kissé kopottak. Jó az ilyen, ha hosszú útra indul az ember. Nehány civil is közöttük, azok is szürkében. Alig beszélgetve így lépdelnek a sínpárok között lassú járással és lassú bezéddel az első váltóig és vissza. Midőn szembefordultak, Abády megismerte közöttük az öreg Timisán Aurélt.

A társai elváltak tőle, miközben Timisán lépett Bálint-hoz. Köszöntötték egymást.

— Milyen szép ünnep van itt ma, igazi öröm látni — mondotta a vén nép tribün az ő halkán gúnyos hangján. — Hova indulnak az urak?

— Homoródra van hirdetve a székely kongresszus. Holnap kezdődik. Oda utazunk.

— Szép, szép. Okosan teszik, ha törődnek a nép bajával.

Nagyon helyes. És milyen gyönyörűen tudják a magyarok az ilyet rendezni. Ez a sok szép beszéd, az a nagy lelkesedés! Sehol a világon nem tudják azt ilyen szépen csinálni.

Éppen akkor sustorékolt be a délről jövő vonat. Abból is sok ünneplőbe öltözött utasok ugráltak ki és ismétlődött az éljenzés, karének és szónoklás ott az állomás előtt. A dalárda rágyújtott a Kossuth-nótára, kalapokat lengettek, kendőt, zászlót lobogtattak.

— Ki az a díszmagyarba öltözött mágnás? — kérdezte a vén ügyvéd Weinfeld Somára mutatva és vaskos fehér bajusza alól hamiskás mosoly villant.

— Egy vásárhelyi bankvezér, — válaszolt Bálint szárazon és hogy végeztessen Timisén gúnyolódásának, kérdéssel folytatta:

— És képviselő úr hova utazik? — Látom társaságban van.

— Mi Brassóba megyünk. Van ott egy kicsi gyűlésünk, valami egyházi dolgokban.

— Hát akkor diskurálhatnánk útközben. Melyik kocsi-ban van?

— Nagyon megtisztelne a gróf, de én a harmadik osztályban vagyok a barátaim miatt, hát onnan nem igen jöhetnék el. Az ott pedig nem ilyen finom úrnak való társaság. Egyszerű emberek. Nagyon egyszerű emberek.

És az utolsó mondatnál legyintett a kezével és vastagon nevetett az öreg ügyvéd, mintha a szavainak belső értelmén kacagna.

A két szerelvényt összekapcsolták és a Rákóczi-induló hangjaira a meghosszabbodott vonat kipöfékelt az állomásból. A mozdony most már föl volt lobogózva. Így sietett lengő zászlódíszben át a Maros-hídon és a széles, gazdag síkság után be a túlnani dombok torkába.

Balászfalvához értek. Ez a román görögkatolikus érsek székhelye, honnan már másfél század óta a románság mozgalmi kiindultak.

Itt csatlakoztak a Dicső felől érkezők, kiket Kendy Jóska hozott, ő most főispán Kisküküllőben. Persze egy szót sem szólt a makrapíjára mellől, de a többiek ezt bőségesen pótolták. Itt is fehérruhás lányok, szalagos bokréta, beszéd és üdvözlés. Weinfeldet meg is éljenezték, mikor meglátták, mert a ruhája miatt azt hitték, hogy ő a miniszter küldötte.

Bálint éppen ezt figyelte az ablakból, midőn megpillantott egy fiatal papnövendéket, aki nem nézve se jobbra, se balra, a vonat utolsó vagonjai felé sietett. Úgy rémlett, mintha ismerne.

Roppant sovány vézna ifjú, sötétbőrű arcán a tüdőbajosok jellemző vörös foltjai. Hol is látta ő ezt az arcot*?!

Utánanézett.

A fiatalember az egyik III. osztályú kocsihoz lépett. Alighogy ott megállt, egy kar lövelt ki az ablakból, egy vasos kéz nyúlt le hozzá. Amaz pici papírlapocskát nyomott a kinyújtott tenyérbe, aztán megfordult helyben és visszament a perron szélére. Most a földízített vonatot nézte. A tekintete találkozott Abádyéval.

Bálint most megösmerte. Ez annak a havasi pópának a fia, akit ő pár éve látott egyszer Gyurkucán, mikor ennek apja, Timbus, a templomhoz hívta, valami építőanyagot kérve. Ak-

kor látta ő ezt az arcot, ezeket a zsarátnokégésű szemeket. Most is úgy néz, azzal a néma gyűlölettel, mint akkor, mikor ott feküdt mozdulatlanul a papiak előtt, bundába takarva a napon. Hallotta is, hogy valamivel jobban van, hogy a prepa-rándián van, és eszébe jutott, amit Simó körjegyző mondott volt: „Timbus parintye megbízható emberünk, de a fia az dákoromán.“

A fiatal Timbus ott maradt az állomáson. Mereven állt oldalt, miközben a magyar küldöttek beszálltak, még mindig ott állt szűkvállú szirimán alakja és a szemei reámeredve a lobogóktól ékes vagonokra, akik a váltókon lármásan zaka-tolva dörögtek át.

A lekanyarodó füst végre elborított mindent.

Homoród fürdön a kongresszus reggel tízkor nyílt meg. Az elnöklést szolgálati idejük sorrendjében Maros-Torda, Csík, Udvarhely és Háromszék alispánjaira bízták, a kormány ebben is hangsúlyozni akarván, mennyire támogatja a megyék autonómiáját, mely a Fejérváry minisztériuma, a „darabon-tok“ idején a koalíciós pártok oldalára állt. Ezek ültek hát az elnökség asztalánál, amit a nagyterem hosszú belső oldalán helyeztek.

Ez a terem a fürdőidény alatt olyan „Kursalon“-féle faépület, a külső oldala csupa ablak. A rövid oldalán pár lépcsős emelvény, ahol a cigány szokott muzsikálni, de ami, ha valamely vándortársulat jön, hát színpadként is szolgál. Most a terem teli székekkel, hová az ideutazott képviselők, vármegyei előkelőségek, ügyvédek, főemberek ültek, öntudatlan is rang-

sor szerint helyezkedve, az elnöki asztal előtt pedig széles tér, hová küldötségek járulhatnak a kongresszus elé. Jöttek is ilyenek, de nem valami sok, mert a székely minden kalandossága mellett reális nép és őszi munka idején nem igen akarózik eljönni a szántás-vetés mellől. Így hát harisnyás alig volt. Ezek kikanyarintván szép üdvözlő beszédet, a hátsó sarokba vonultak és inkább gyanakodva hallgatták, mit végeznek az „urak“.

Számosán csak a *szénégetők* jöttek el.

Nem ünnepelni jöttek, hanem panaszaitak előadni. Résztvenni a tanácskozáson. Nem is járultak az elnöki asztal elé, hanem fölmentek arra az emelvényre, ott baloldalt és végigülték a legfelső széksort. Voltak vagy tizenhatan.

Nagyon komoly, majdnem komor emberek. Nagyon egyformák is. Tán az a kemény munka az erdőn, az az éjjelnappal meg nem szűnő figyelem, amitől az égetés sorsa függ, az hasonította őket össze. Mind egyformán öltözve, fekete gúnyában, csizmában. Nagyon sötét arcú férfiak, bőrük minden pórusába a szénpor beszűrődött és apró pontocskákkal szórta be a homlokot, orcát, kezüket.

Némán ülnek ott sorban. Várnak. Az előkelőségek négy-szögében a kölcsönös méltatások folynak. A miniszter kiküldöttjét köszönti az elnök, az alispánok a képviselőket, és mindezek viszonzják a bókokat és gyönyörű jövendőt vázolnak kissé bizonytalan vonalakban bár, de nagyon lelkesen. Majd a tárgysorozat megállapítása következik és a miniszteri programponozatok.

Bálint széltől ülve a jegyzeteit tanulmányozta. Be akarta terjeszteni a javaslatát a kisgazda-hitbizományok létesítéséről. Az amerikai és a német idevonatkozó irodalom nyomán meg-

világítani. Hogy így munkaközben föltekintett, a szénégetők között ismerős arcot pillantott meg.

Igen! — valóban ő az: Jópál András! — az a fiatal matematikus, aki itt Erdélyben megoldotta a repülés problémáját a Wright-testvérek és Santos-Dumont-nal egyidőben, sőt talán előttük, de lemaradt a bemutatásától. Lemaradt, mivel nem volt pénze a modellhez, motorhoz. Gyanakvó természete miatt is, hiszen akadt volna, aki megsegíti. Maga Bálint is fölajánlta neki ezt. De Jópál azt hitte, hogy csak kikélelni akarják a titkát. — Igen! Bizonyosan ő az. Az a kopáséra nyírott széles koponya, dueos homlok, azok a szúrós piai szemek. Nincs még egy ilyen arc a világon. — Dehát hogy kerül ez az ember a szénégetők közé! "7 Pedig velük van, sőt a vezérüknek látszik. Középen ül és az ő kezében van a panaszírásuk.

De a teremben megindult a vita a miniszteri javaslatok alapján. Tenyészállatok kiosztása, tájfajok létesítése.

Mindenki egyetértett ezzel, mégis vitatkozás támadt a kormány előadója és néhány helybeli nagyság között. Darányi részéről a simmenthali fajtát kínálták föl, a helybeliekből az egyik a pinzgau marha mellett szónokolt, a másik a Ritka-tehén pártján. Mindketten jól tudták, hogy hiába beszélnek, mert a földművelési minisztérium ezt már tanulmányozta, erre rendezkedett be, a Felvidéken már sok éves tapasztalatai is vannak és végre is nemcsak az ajándéklónak, de az ajándékmarnának „se nézz a szájába“. Mégis sok szót szaporítottak, mert ilyen nagy közönség előtt bizonyítani akarták, hogy ők szakembereit. Ugyanígy volt az apamének ügyénél, a baromfiaknál és a sertéseknél. Utóbbinál még szilágymegyei szakértő is közbelépett, aki csak azért utazott ide a Székelyföldre, hogy a baris-disznó mellett törjön lándzsát, amelyről pedig

ismeretes, hogy öt éves koráig nő és soha meg nem hízik, de a Szilágyságban akkor még nagyon pártolták. „Nincsen párja a harisznak!” hirdette a szónok fanatikus hangon.

Mindezek azonban lefolytak. Mindenben persze a miniszterium programját fogadták el. Nem is haragudott ezért senki, még a vitázók sem, hiszen ismeretes, hogy az egész ügyet Darányi kezdeményezte, ő fogja lefolytatni, jól is van, ahogy csinálja, az egész kongresszus pedig csak arra való, hogy onnan a nagyközönség előtt kihirdessék: itt most valami történni fog. Azért is, hogy sokan hihessék, mondhassák, *hogyan* az ő tanácsuk döntötte el azt, ami nélkülük amúgy is megtörtént volna.

A délelőtt elmúlt ezekkel. Az ülést felfüggesztették. A terem kiüiült.

Abády megvárta Jópál Andrást. Itt lépkedett a társai között.

Bálint hozzá ment.

— Örülök, hogy önt itt látom — mondotta és célzást tett, mennyire váratlan a szénégetők között találkozni vele.

Jópál megállt. Halvány mosoly világította meg korompettyes arcát.

— Én is az vagyok, most már két éve. Közöttük élek, velük dolgozom. Nagyon jó emberek.

— De hát nem kár, hogy az ön nagy képességeivel, tudásával így eltemetkezik? Hiszen, ha a repülőgép princípiuma meg is van oldva nagyjából és a világban nem az ön nevéhez, hanem másokéhoz fűződik, praxisban mégis kezdetleges az és ott, vagy akár más téren, rengeteg föladat kínálkozik.

— Bolondság az mind! — felelt Jópál. — Mirevaló? Hiúság az mind! Jó az erős testi munka egyszerű és jó embe-

rek között. Csak ez ér valamit. Künn lenni az erdőn, fát vágni, aprítani, fölépíteni a millért, tudni, meddig ég benne a bakszén, mikor kell levegőt adni, vagy lefojtani, őrizni, figyelni, szakadatlan. Sok gondosság kell ehhez, tudás és erő. És szép is: a szabad természetben élni, természetes életet...

Így beszélt Jópál. Mennyire más most, mint midőn Abády utolszor találkozott vele a ludasi tetőn pár hónappal a Santos-Dumont első repülése után. Most az arcán valóban megnyugvás van és derült béke.

— Ebédeljünk együtt valahol, — ajánlotta Bálint — a bankettet én szívesen elhagyom.

A matematikusból lett szénégető megrázta a fejét.

— Köszönöm, nem hagyhatom el a barátaimat. Én mái hozzájuk tartozom. — És köszönt és elment a társaival, kik eddig pár lépésnyire váraoztak reá.

Abády a nagyvendéglő felé indult. Jó darabocska út. Mentében a Jópál sorsán gondolkozott e.

Nem is egyéni az. Magyar sors. Magyar vétek. Mennyien vannak a hozzá hasonló! Tömérdék tehetség, akik első ragaszkodással a világ legnagyobbjai közé sorakoznak, de abba-hagyják, lemondanak mindenről, éppen olyan könnyen, ahogy odajutottak. — Az érvényesülésért nem küzdenek, ez nem érdekli őket, vagy csak rövid ideig. Az első nehézségnél abba-hagyják, mintha nem is a külső sikerért harcoltak volna, inkább csak maguknak akarnák bizonyítani, hogy ők is tudnák, ha nekifognának. — A sok név közül taláalomra ezek ötlöttek Bálint eszébe. — Az első ilyen és a legkiválóbb Bolyai János. Huszonegy éves korában a legnagyobbat adja és azután nem is próbálkozik semmivel. Teleki Samu, az Afrikaufazó, az

utolsó nagy felfedezője e világrész járatlan vidékeinek, és aki még az útját sem írja meg, Absolon Miklós, aki Lhasszában jár, de csak humoros történeteket mesél róla, Szinyei-Merse Pál, aki az első plainairista festő a világon, de lemond a festésről és tizenöt évig még ecsethez sem nyúl. Laczók Tamás, akinek Algier-ban tér nyílik világraszólót alkotni, de ott hagy mindent, hazajön és idehaza rongy vicinális vonatokat trasziroz ...

Van valami nirvánás lemondási hajlam mindenkiben, valami keleties nembánomság a hírnév és a siker iránt, amellyel eldobják maguktól mindazt, amiért évekig küzdöttek, és maguk lépnek le a Parnassusról valami kis sértődöttség vagy csalódás ürügye alatt, néha anélkül is, hogy bár okot keresnének, vagy adnának. — Tán a magyar virtusnak a másik oldala ez. Virtus megbizonyítani: ezt is tudnám én! — és ennyi elég is, több nem is kell és majdnem virtus odacsapni mindazt, amiért virtuskodott. Valóban nemzeti ősjellem, Toldi Miklós, aki pár hónap alatt legyőz mindenkit rengeteg baj között, aztán fogja magát, hazamegy a kúriájába és öreg koráig ki sem bújik onnan.

A délutáni ülésen a telepítés ügye jött szóba. A kormány ebbeli szándékát jelentették be, persze csak általánosságban, hiszen a kérdésnek számos pénzügyi, magánjogi és más oldala van, amit gyűlésben tárgyalni valóban nem lehet.

E nyilatkozat adott alkalmat Abádynak, hogy a homstead-re vonatkozó indítványát megtegye.

Azzal kezdte, hogyha a telepítéstől számbavehető eredményt várunk, akkor annak nagyszabásúnak kell lenni. A

saját földjén a székelység nem fér el és ennek megvilágítására a kisbirtok elaprózásának és a születések és a kivándorlás statisztikáját mutatta be. A helyzet máris az, hogy a törpebirtok alig tarthatja el a családot. További elaprózás ellen egyetlen intézkedés védheti meg: a kiscgazda-hitbizomány. Itt reámutatott külföldi példákra: az amerikai államok és Kanada otthonvédelmi, homestead-törvényeire, hol egyetlen várományos Örökli a bejegyzett birtokot. Itt is statisztikai számok következtek és ismertetése az ottani jogviszonyoknak, valamint annak az irodalomnak, mely Európaszerte e kérdés körül kivirult, különösen Lorenz von Stein tollából. Ez az intézmény a magyar jogtörténelemben nem ismeretlen, — mondotta — hiszen a régi törvény megyénként megállapította a jobbágyföld minimumát, a negyed-telket, melyet tovább osztani megtiltott; a Székelyföldön pedig az ősi jog szerint csupán a fiúk osztottak az ingatlan vagyonban, míg a leányok ebből a hagyatékból nem részesedtek. — Törvényt kell tehát hozni, amely lehetővé teszi, hogy kiscgazda önkéntesen hitbizományt létesítsen, és azt, ha be van iktatva, meg kell védeni minden anyagi veszély ellen. — A többi gyermek jövőjét pedig úgy véli biztosítani: ismerje az állam kötelességének, hogy telepítés útján földhöz juttatja.

Ez volt, amit Bálint elmondott. Valami jogi szemináriumban, mint előadás vagy doktori értekezés alakjában szakemberek számára, tán értékkel bírt volna. Itt a kongresszuson, ahol alig volt ember, akinek fogalma lett volna, hogy hol van Kanada, vagy ki is az a Lorenz von Stein, bizony csak érdektelenséggel találkozhatott. Ezt ő maga is érezte beszéd közben és annál rosszabbul mondta, annyira hatott reá az az unalom, ami feléje áradt.

Csakis egy ember figyelt reá, a nagy Bárrá Sámuel. Alighogy Abády leült, már föl is állt.

Hatalmas hangja végigsivított a termen.

— Megbotránkoztató, — kiáltotta — hogy ilyen szörnyű indítvánnyal merészkedik előhozakodni valaki, itt a nép szentes templomában. Hogy a székely jobban szeresse az egyik gyermekét, mint a másikat, hogy válasszon közülük; egyiket megtartsa és kitalálja a többit! — és elérzékenyült az apai szeretet magasztosságán, a testvérek összetartásán, az árvák és özvegyek sorsán. Majd kiragadott Abády beszédjéből egy mondatot. A negyed jobbágy-telekről szóló törvény idézetet odafordította: hogyhát jobbágy sorsba akarná taszítani Lélbánya képviselője a székelyt! A középkort akarná visszahozni a mai liberális századunkba, a robotot, talán a botozást is! „Nem, ezt soha! És még a középkort is hiába hozná, hiszen akkor is szabad volt a szabad székely, nem tudták leigázni soha a poklok minden hadai, sem a Basibozuk, sem a sátáni Caraffa!“

Caraffának ugyan semmi dolga sem volt Erdéllyel és a Basibozuk török csendőrt jelent, de jól hangzottak ezek a nevek és ahogy Bárrá beleüvöltötte a közönségbe, hatalmas éljenzés és taps zúgott föl és számosan hozzásiettek parolázni, gratulálni, ünnepelni a hazafias szónoklatáért.

Bálint keserűen ült a helyén. Válaszolni kéne, helyreigazítani. De lemondott róla. Minek is? — Nincs itt senki, aki számára beszélni érdemes. Lám a miniszter küldötte is csak a legszükségesebbet mondja és Bethlen, ki pedig értelmi szerzője volt a mozgalomnak, egyszer sem szólalt föl. — Mégis habozott kissé. Azonban már más szónok jelentkezett,

Jópál állott föl a baloldali emelvény közepén.

Kellemes hangja volt. Rövid mondatokat ejtett. A szén-égetők súlyos helyzetét írta le. Pontosán. Nyugodtan, Komolyan. Fanatikus erő fűtötte a szavait, mégis roppant tárgyilagos maradt. Kívánta, hogy tőlük közvetlen vásárolják a faszenet. Ők szervezve vannak, mégsem fordulnak sem az állami, sem magángyarak hozzájuk, így ők potom árakért kénytelenek odaadni a kész árut a közvetítőknek, akik háromszor annyit kapnak érte, mint azok, akik termelték és akiknek ez az egyedüli megélhetésük.

Bálint figyelemmel hallgatta. A Jópái előadásában semmi sem jelezte tudományos múltját, ha nem tudott volna róla, azt hihetné, hogy jóféle munkás csak, aki ott az erdőn cseperedett föl; jól ismeri a szénégetés minden csinyját-binyját, de egyéb semmit.

Mikor befejezte, lejött lassan a középre és tisztelettel tette az elnöki asztalra a memorándumát; aztán visszament a társaihoz.

Mi lett volna, ha Jópál az ő segítségét akkoriban vissza nem utasítja? — Talán most Párizsban vagy Londonban lenne valami hatalmas vállalat főnökeként, középpontjában a világ bámulatának, vezér a tudomány és a nagyipar élén, — gondolta Bálint, miközben Jópál az egyik miniszteri ember kérdéseire adott még pár fölvilágosítást, aztán elhallgatott és visszaült a fekete emberek közé, akik mozdulatlanul sorakoztak ott az emelvényen mereven, egyformán. Valóban volt valami belső komoly méltóság ezekben a néma sötét férfiakban és Jópál nem különbözött tőlük, csak egyik volt a tizenhat közül

Este nagy bankett volt pohárköszöntővel. Sok borral. Cigánymuzsikával. Mindenkinek méltatták nagy hazafias érdemeit, keresztül-kasul az asztalon. Senkiről sem feledkeztek meg. Mindenkinek jutott dicsérő szó, magasztaló melléknév, A miniszteri biztostól a Baris-disznó szakértőjéig, mindenki elnyerte a dicsőség koszorúját.

Csupán Jópál és a szénégetők nem voltak ott, meg Abády Bálint. Azok kicsi szekereiken döcögtek el, vissza a Hargitába, Bálint pedig egy fuvarost fogadott és az esteledésben hazafele indult. Segesvárig akart eljutni éjjelre, ahol jöltartott szállodát tudott.

Keserű volt a lelke. Reménytelennek látta minden vállalkozását. Bár be kellett ismerje, hogy beszédje valóban ügyetlen volt, — hogyan is képzelhette, hogy annyi idegen fogalmat csak úgy bele lehet dobni minden előkészület nélkül, népies magyarázat nélkül olyan közönségbe, amely soha ilyenről nem hallott! — Brosúrát kellett volna írni jóval előbb, azt széjjel küldeni, valami lapban néhány cikket is, nem pedig itt hozakodni elő vele ilyen „hübele Balázs“-módon. Akkor tán figyelemre méltatták volna. — De így?! — És azok az unalmas számok, odavetett törvényidézetek!?!... Igazán csak magának tulajdoníthatja ezt a felsülést. Úgy kell neki! Mégis nagyon bántotta, különösen a nagy Bárrá támadása, amire ő még a választ is elrestelte. Ilyeneknek éljeneznek minálunk!

A fuvaros lassan haladt át a már néma falvakon. Szép őszi este. Enyhe idő. Kissé csőre álló. Itt jöttek át tegnap délután hosszú kocsisorral. Sok-sok zászló lengett minden fedélről, egyik községtől a másikig bandérium kocogott a menet élén, minden piacon üdvözlés, szónoklás a hazamentés minden szólamaival; — malacbmida pedig a Rákóczira gyűjtött, mi-

dön tovaindultak. Most a házak sötétek, csak itt-ott egy-egy pici ablakban pislákol valami fény. Az utcákon senki. Most már alusznak megint az emberek. Csak akkor ébrednének föl újra, ha visszatértükkor ismét ünnepelni kell valakit, a nagy Barrát, vagy akár Kutenváry Marótot...

Ahogy így visszadőlve a bundájában féligmeddig elszunynyadt, föltámadt ideutazásuk emléke. A gondolata visszaszállt hátrébb. Gomolygó bizonytalan képekben... — Ott, Balázsfalván az a román papnövendék nyilván várta a Brassóba utazó pópákat. Milyen gyűlölködő volt a nézése... — Kicsi cédulát adott át valamelyiknek. Tudta, hogy utaznak. Azok it tudták, hogy valami izenetet, írást kapnak. Szó nélkül adta, szó nélkül vették át. Szürkén, szerény III. osztályon, észrevétlen utaztak a céljuk felé. Brassóba. — Ott csak egy hegygerinc még, azontúl Románia. — Csak pár óra járás lakatlan havason. — Csupa lejtő a határon túl. Azután Sinaia... csak pár órajárás... Eh! Bolondság! — Hiszen az öreg Timisán azt mondta: „kicsi gyűlésünk van ott egyházi dolgokban...”

Udvarhelyen korán vacsoráit, mert innen nagy út Segesvárig. Vonat már nincs, hát fiakkert kell szerezni. Ez nem könnyű dolog így hirtelenében és a jobbak még mind Homoródon vannak. — A vendéglős mégis hamar előállított egyet. Bizony elég gyöngé jószág volt ez a két ló ott a rozoga félfedelű előtt, dehát a kocsis erősen fogadkozott, hogy „egybe béviszi az úrfit”.

Most elég szórványos és Abádynak ismeretlen községeken haladtak át, hiszen Udvarhelyig vonaton jött volt és bár nézte a tájat és magyarázták is az idevalósiak, más az, amit a vonatablakból lát az ember, és más, ha a falvakon halad át.

Már vagy másfél órája jöttek, midőn az egyik ló, mely jödeje bicegett, teljesen lesántult. Megálltak.

Szerencsére község közeiében történt. Bálint elsétált ahhoz az oszlophoz, amire a falu névtáblája van szögezve. Nehány gyufagyújtogatás után megállapította, hogy az Kiskeresztúr. — Kiskeresztúr? Hiszen ittlakik a vén Kendy Sándor, az öreg „Vajda“, másnéven a „Kajsza“, A vonatból mutatták is a házát, melynek oszlopos homloka átvilágított fehéren a kert lombtalan hársfái között. — Ott, a falu túlsó végén lehet az. Visszament hát a kocsihoz, aki a gebe patkójában piszkálgatott nagy fej csóvál ássál és nyilván kevés reménnyel.

— No, mi a baj? — kérdezte Bálint.

— Tudja a fránya! — mondotta a székely.

Abády is tapogatta a szegény ló patáját. — Lúdtalpú. A békája benőve, az egész talpa gyulladt.

— Hát ezzel semeddig sem jutunk — szólt a fuvaroshoz.

— Nemigen! — mondotta az.

— Le kell vétetni a patkót a legközelebbi kovácsnál és vizesrongyba ágyazni a talpát — tanácsolta szakértően Bálint, ki az anyjától és ménesmesterüktől sok minden loápolást tanult gyermekkorra óta.

— Nincs hová bekössem, instálom — válaszolt a legény.

Itt határozni kellett. Nincs más megoldás, mint valahogy eljutni a Kendy-udvarba.

Nem nagy kedve volt hozzá. Ismeretes, hogy a mogorva vén Kajsza nem vendéglátó ember. Falura soh'sem hívott magához senkit. És így késő este beállítani hozzá! — Az is kellemetlen, hogy feleségéről csak hallott, de nem látta soha.

Több mint tíz éve, hogy Kendy Sándor már előrehaladott korban megházasodott. Égészen váratlanul Sepsiszentgyörgyön.

Valami gépírónt vett el, egy kis adóhivatalnok árváját, valami Folbert Alice-t. Nem is vitte sehová, nem mutatta be senkinek, a legközelebbi rokonainak sem. Hazahozta, ide Keresztárra és úgy mondják, itt tartja azóta. Furcsa dolog ez nagyon, annál inkább, mert hír szerint Folbert Alice már akkor, mikor férjhez ment, földsüket volt. Mindez persze kitűnő pecsénye lett volna a pletykázóknak, csak az volt a baj, hogy semmi rosszat a lányról nem tudtak kisütni. És mivel szemük elé nem került az asszony, senki a házukhoz nem járt, ő sehol nem szerepelt, Kajsza pedig városon legényéletet élt, hát hamarosan úgy elfelejtették, mintha nem is lenne a világon.

Ezeket gondolta végig Bálint, *míg* lassan átléptettek a falun, majd a kőpilléres léckerítés mellett végre a kapuhoz értek. A kapu kítárva. Tán soha be nem tették, hiszen akkoriban olyan közbiztonság volt az országban, hogy a csukott kapu ellenséges tüntetésszámba ment, vagy azt jelentette, hogy a háziak nincsenek odahaza. — Rövid hársfasor következett most, azután a négyoszlopos tornác.

A fiatalember kiszállt és belépett az inkább gyéren világitott előcsarnokba. Az emeletről zongora hangja hallatszott. Egyik Chopin Nocturne, kissé érzélgősen hangsúlyozva, de briliánsan folyékony futamok. Csodálatos! — gondolta Bálint — a süket asszony zenél! — mert el sem képzelte, hogy más játszhatna odafönn.

Egy inas került elő valahonnan, aki — Abády megnevezén magát, — fölvezette őt a lépcsőn.

Valami folyosófélébe értek. A közbülső nagy szalából, amely egykor az egész házat kettészelte, a garádics felől vagy két méter szélességnyit elválasztottak üvegfallal, tán hogy itt átjárhassanak egyik oldalról a másikra, anélkül, hogy mindig

a terembe lépnének. — Ez a folyosó sötét. A talpig üvegajtók mögött a szalon világos. Hófehérre meszelt falak. Egyetlen nagy női arckép a kanapé fölött. Merev · ébenfa bútorzat a múlt század elejéről, amilyen annyi van Erdélyben, még az akkori kék és fehér sávos „Glanzperkall“-lal behúzva.

Az asztalon ernyős magasszárú lámpa. Ez alatt ül a fiatalos Kendy Sándorné a himzőráamája mellett és ölti a szemeket. Az óriási régi zongora előtt pedig a sötét ablakoknál az öreg Kendy.

Ő az, aki játszik.

Anyira meglepő volt, annyira váratlan, hogy ez a durva beszédű, parasztkodó, kemény nézésű öreg úr érzélgős Chopin-t játszik, hogy Bálintnak elállt a lélegzete. Úgy érezte, mintha valamely féltve őrzött titkot lesne meg lopva, hiszen soha senki nem tudott arról, hogy Kajsza zongorázik, soha senki föl nem tételezte volna róla.

És ott van! Hatalmas felső teste meg sem mozdul, tar homloka, horgas sasorra belevész a derengő homályba.

Maga elé néz a semmibe. A hangok pedig dalolnak az ujjai alatt, bizonyára százszor eljátszott mélabús dallamokat.

önmagának játszik, hiszen az asszony süket. Magának játsza ezt a szép, kissé régimódi, kissé édeskés muzsikát, magának játszik, ott a terem sötét végén. Emlékezetből játszik, talán emlékeknek...

Bálint megérintette az inas karját.

— Várjunk, amíg bevégi! — mondotta sűgva.

Vártak. Még két prelude-öt játszott Kajsza. Aztán fölállt és nehéz járásával átsétált az asszonyhoz.

Csak ekkor léptek be a várakozók, akárha most jutottak volna a folyosóra.

Kendy barátságos volt.

— Honnan a fenéből kerülsz te ide ilyenkor? — kérdezte ferde kacagással, aztán a nevéhez fordult. A bajszát a két kezével fellibbentette és csak az ajkai mondták: „Ez Abády Bálint!”

Az asszony fölállt és úgy nyújtott kezét. Volt valami alá-
zatos a mozdulatában, mintha ő itt nem volna otthon. Nem is
a hatalmas Kendy vajda hitvese. Csak *a* gépirókiasszony most
is. Roppant halkán mondta:

— Nagyon örülök, Isten hozta! — *a* süketek alig hallható
suttogásával, akik nem tudják megítélni mennyi hangét
vesznek.

Szép, nyugodt mosoly világította meg az arcát.

Érdekes arc. Halvány. Széles, gazdag szája. Szürke
íriszei sűrű pillák közül tekintettek a vendégre. Dús, korom-
színű szemöldöke összenőve az orra nyergén, ami csodásán
rejtélyes vonást kölcsönzött nekik. Olyan volt, mintha nagyon
messziről nézne az emberre. A haja nem fekete, hanem világó«
barna és hullámos. Sok is van, két hatalmas varkocs korona-
ként körülfonva, ahogy azt Erzsébet királyné képein látjuk.

Most az urára pillantott, akárha kérdezné, helyesen teszi-e,
aztán bájos, kissé lomha, majdnem ünnepélyes mozdulattal
egyik karosszékre mutatott.

Bálint leült; elmondta, hogyan került ide. Hogy Seges-
várra indult. Hogy a hajnali gyorssal akart hazautazni. Hogy
lesántult a fuvaros lova. Hogy itt akadt el a falu végén. —
Kajsza kurtákat kérdezett:

— Hol az a szekér? Mi történt vele? Mikor vaesoráltál?
— majd csöngetett az inasnak és rendelkezett: lássák el a ke-

csist és a lovait. Majd a nejehez fordult: megint visszahajtotta a bajuszát és az ajkai némán mozogtak.

Az asszony fölkel. Szó nélkül indult. Szolgálatkészen.

A fiatalember önkéntelen elkíserte a szemével. Gyönyörű a járása. Távolkeleti táncosnők járnak így, ellentétes vállmozdulattal, kissé vontatottan, ringva. Titokzatos szertartások lassú ritmusa kísérhetné a lépteit. Az ajtóban elünt, akár egy látomás.

Nem jött többé vissza, de pár perc múlva még két lámpát, kicsi vendégasztalt és hideg vacsorát hoztak. Biz' ez jól esett. Az az udvarhelyi falatozás elég régen volt.

Az öreg úr a homoródi gyűlést kérdezte. Bálint elmesélt egyet-mást, de ez a társalgás elég vontatott, mert a háziúr hallgatag ember és a szivarja mellől csak egy-egy rövid trágár szót böffentett ki néha. Ezt ő már így szokta.

Beszédközben Abády fölneézett. Az a nagy olajfestésű portrait a főfalon éppen szembe volt vele. Most láthatta csak jól. A fiatal Kendyné képmása bizonyára.

Ugyanaz a termet, nem nagy, de arányos, ugyanaz az arc. Rejtélyes szürke szeme a pillák koromvonalá között. A szemöldök összenöve. És a képen is a haj kettős koronában a fej körül, ahogy azt Erzsébet királyné viselte. Csak egy más, csak egy váratlan: a ruha, amiben a festő ábrázolta, nem mai viselet, nem is közelmúlt divat, hanem a 70-es évek divatja. Hosszú, keskeny ujjak, csúcsban kivágott derék, megduplázott szoknya nagyon sok másszínű fodrokkal és művirágból kicsi bokrétákkal, amik mind egymásra omlottak gazdagon. Mégis szép, mert harmonikus minden idegensége dacára.

— Oh, be gyönyörű arckép, — kiáltott föl elragadtatva Bálint — és milyen hasonlói

Az öreg Kajsza nem válaszolt, csak egyet fűjt a szivarjából.

— Kitől van?... Ritkán láttam valami ilyen kiváló festést! — folytatta a fiatal ember és a háziúrra nézett.

— Tán valami francia, vagy micsoda marha... — hűmögött az.

— És milyen érdekes a ruha is! Bizonyosan kosztümbálon volt a grófné így öltözve ...

Az öreg úr csak ült és hallgatott. Abády fölállt, hogy a képet jobban szemügyre vegye. Ahogy így kissé oldalvást gusztálta, a lámpák fénylésében, észrevette, hogy a vásznon rézsut hosszú forradás vonul át a jobb váll mögül a balcsípőig, hol belefúlad a művirágok csokrába. Ügyesen kijavíthatta valaki, belülről ki is bélelhették a vásznat, mégis jól meglátszott a sérülés. Már azon volt, hogy ezt is megkérdezze, de elhagyta. Tudta, hogy az öreg Kajsza nem szeretné, ha faggatná valaki, nem is igen merészelt senki. Visszaült hát szótlan a festmény elé.

A festett arc rejtélyesen mosolygott le reá. — Csak így a képen látszik, mennyire buja szája van, — gondolta Bálint — az imént ezt nem is éreztem ennyire ...

*

Jóidéig hallgattak. Mindketten az arcképet nézték. Aztán egyszerre megszólalt az öreg Kajsza:

— Mi van Gyerőffy Lászlóval?

Ez meglepő volt. Abády nehezen tudta palástolni a csodálkozását. Gyerőffyt tudakolni így minden ok nélkül? ...

Ő persze nem tudhatta az összefüggést. Pedig volt. Még pedig nagyon közvetlen. Az a kép nem a Kendy felesége. Az a Gyerőffy László anyja. Ladossa Júlia, öt festette Párizsban

az akkoriban legdivatosabb művész, Cabanel. Alig egy évig lógott Szamoskozárdon a szalonnak hevenyészett felső szobában. Ennek van még most is ott a helye üresen, ott van a szög, amelyiken függött, ott a pókhálók, amik mögéje szövődtek. Est dobta ki László apja az ablakon, midőn az asszony megszökött. Akkor hasadt ketté.

Hogy került ide Kendy Sándorhoz, azt senki sem tudja. Talán véletlenül, talán sok titkos utánajárással. Tán a helybeli szatócs, tán az árulta a megsérült remekművet. Talán így.

És a képhez sok minden más titok is fűződik. Sóvárgó vágy, régi szenvedély, félreértés, dac és csalódás. Az elmulasztottnak örök mardosása is talán.

Évek múltával Kendynek Háromszéken egy ügyvédnél volt dolga. Annak unokahúgát, Föl bért Alicet látta meg ott, aki az elveszített nő élő hasonmása. Olyan volt az a leány, mintha húsz év előtt találkozna az eltávozottal. Az, hogy a hajadon már akkor nagyot hallott, nemhogy visszariasztotta volna, hanem örült neki. Így személytelenebb. Nem is akarhatja, hogy beszéljenek hozzá, nem is kell, nem is lehet, csak látni, nézni, figyelni, ahogy jár, ahogy a vállait viszi, ahogy a hímzésére hajlik, ahogy néz, ahogy szótlán mosolyog. Itt van, de nincs itt. Szimbólum csak, álom, hazajáró kísértet, mégis hús- és vérből való és ő zongorázhat ja neki a régi-régi dalokat, amiket a másíknak soha el nem játszhatott, a hasonmás pedig nem hallhatja, mitsém mondhat róla, nem csacsoghat valami ügyetlen buta mondatot, ami kettétörné a káprázat varázsát...

Mert annak a másíknak, annak a hűtelen dacosnak, annak a meg nem alkuvónak, annak szerette volna eljátszani ezeket a Chopineket hosszú estéken át, egyedül az sejtette talán egykor azt az ő durvaság mögé páncélozott mimóza lelkét...

Mindenki számára vasból volt Kondy Sándor Kajsza. Gombba, trágár beszédű ember.

*

— Gyerőffy László? — válaszolt végre Abády. — Szegény, elég rossz bőrben van. A birtokát bérbeadta tízévre, az árendát előre fölvette. Valami kicsit fizetnek tán így is, de — úgy halom — sok régi adóssága mégis rendezetlen, mindúntalan foglalnak nála... árverést tűznek ki. Az is baj, hogy iszik. E« nem törődik semmivel.

Az öreg úr nem felelt rögtön. A szeme még a képen. Így is szólalt meg végre:

— A marha!... És nincs, aki reászorítsa?

— Sajnos, nem hallgat senkire... Én többször próbáltam. Hiába. Azóta kerül is... Valóságos öngyilkosság, amit magával művel... Ha gondnokság alá tennék, az tán megmentené. Azonban nincs senki, áld ezt szorgalmazhatná. Azt csak szülők, vagy testvérek tehetik. Ilyen nincs.

— Baromság! — szólt Hajsza, azután hosszan hallgatott. Végül fölállt:

— Menjünk aludni; késő van. Te pedig korán kell fölkeljél, hogy a reggeli vonatot elérd. Hat órára rendeltem a kocsit. Az elvisz Héjjasfalváig. Ott elkapod a gyorsat.

Indultak. A folyosóján túl, közvetlen a terem mellett volt a vendégszoba. Itt kurtán elköszönt Kendy. Megfordult. Elment. Marasztalásról persze szó sem volt.

Bálintot soká kerülte az álom. A falon túl mintha járna valaki. Súlyos, lassú lépések döngtek a szomszédos nagyszalonban. Az öreg vajda sétálgatott ott, szivarral a szájában, az üvegfaltól az ablakig és vissza.

IV.

Nyolc pár lipicai üget a léniaegyenes dülóúton.

Gyönyörú lovak, almásszürkék mind, egyik olyan, mint a másik, akárha módiiban öntötték volna őket. Csak éppen hogy koruk szerint az idősebbek kissé fehérebbek, a fiatalabbak kormosabbak. Egyformán kapdossák a lábaikat. Nem maguk alá, hanem föl. Nem a sietésért, hanem a gangosságért. Nem is haladnak gyorsan. Teljesen azonos a nyolc kocsi is, sárga félfedelú. És a kocsisok szürke ruhában, kemény fekete kalappal, mind borotvált arcú, széles vállú. Azonos ütemben hajtának 15 méter távolságot tartván. Mindenik hintóbán egy-egy vadász. Némelyik mellett fiatal hölgy is. Így haladnak végig a dülóút ákácfasorán. Mikor valamelyik fogat elért ahhoz a számozott szalmacsóváig, mely a puskás helyét jelöli és ahol már várják a töltők, a zsákmány- és a patronhordozók, ott helyet ad a mögötte jövőknek és megáll.

Már fősorakozott a nyúlstráf. Vagy háromszáz hajtó.

Ez itt a front. Hat-hét parasztlegény állingál egyik vadásztól a másikig, elég gyéren. A másfélkilométernyi vonal két végén a két oldalszárny, a „fiánk“ az sűrűbb, legnagyobbbrészt lányok. Merthogy a bőséges szoknyáikkal jobban elriasztják a nyulat, jobb rendben maradnak, a sort jól tartják, nem is ugrálnak utána, mint a fiúk, hanem leguggolva a -tarka viganójuk

majdnem falként zárja el a tapsifüles útját, aki feléjük szalad. Hosszú ez a két „fiánk“ nagyon, alig látszik a vége. Mint valami végtelen pipacsor, úgy virít a parasztlányok szoknyája, kendője el a messziségbe.

Mert az egész hajtósereg szlovák. Észak-Nyitrában vagyunk, Jabláncán; Szent-Györgyi Antal uradalmán, mely a Kis-Alföldön terül el, ott, ahol a Vág völgye kiszélesedik síksággá.

A szépen ragyogó, már télies napsütésben gyönyörű kép ez a táj. Keleten a Kis-Kárpátok, nyugaton a tapolesányi hegy-sor patkóként ölelik át a széles rónát, amely délfelé végtelennek látszik. A patkó görbületében enyhe dombok; középen a kastély hófehér kockája.

Az ablakai idáig csillogtak a napfényben, pedig elég messzi van ide, van több egy német mérföldnél is. Mögötte kiugró kőszirtzen Jabló-vár romja élesen világít a trencsényi hegyek távolának sötétsége előtt.

Ügy van állítva a stráf, hogy egyenesen a kastély felé hajtanak Ott lesz a zárás a park aljában, mikor a két szárny összeérve visszanyomja a vadat a megálló puskasorra. Mert Szent-Györgyi Antal nem szereti sem magát, sem a vendégeit fárasztani. Szándéka nem a rekord, ami a sógora, Kollonich Louis ambíciója, hanem a szépség. Kellemes legyen a vadászat, nem robot. Ne kezdődjék korán, ne is tartson sokáig. Legyen hely mindenki számára, ahol multságára lődözhet. Ezért soha sincs több puskás, mint nyolc. Csak annyi vendéget hív, hogy ez a szám kiteljék. Az idén ötöt, minthogy mindkét fia idehaza van.

Meglúva lenni Jabláncára tehát nagy megtiszteltetés.

Annál inkább, mivel Szent-Györgyi nagyon válogatós. Rokonságán kívül alig érdemesít valakit erre. Ahogy azonos közép-

pontok koré írt körök mind-mind szűkülnek, míglen csak egy pici tányérka marad legbelül, így tagolták soha nem említett, de változatlan korlátok a monarchia egész vadásztársadalmát ezekbe a sávokba, melyből csak a legbelsőbeli juthat meghíváshoz, ahogy a Dante Purgatóriumának emeletei végül a legfelső és legszűkebb karikában, a Paradicsom csúcsán végződnek.

A kizárási okok kívülről befele imitt következnek: A legkülső vonalon kívül esik, aki nem jó puskás. Az már kihull a megsemmisülésbe. Másodiknál a házsártosak, veszekedők, rossz nevelésűek pottyannak ki. Ilyen nem juthat hozzá. Harmadik korlátnál, akinek kifejezett politikai pártállása van. Szentgyörgyi ugyanis utálja ezeket. Szabad ugyan előtte politikát beszélni, sőt, ő is teszi, de szenvedély nélkül, úgyszólván madártávtalból. Negyedik próba a származás. Itt azonban egészen egyéni szempontjai voltak. Gazdag történelmi és genealógiai ismeretei lévén, ő gyakran birodalmi hercegeket, sőt, némely a fenséges rovatba tartozót alább helyezte, ha annál az előkelőségénél az a mód, ahogy a vagyonához vagy a rangjához jutott, nem tetszett neki, mint esetleg azt az egyszerű nemest, akiről tudta, hogy az ősei időtlen idők óta „rendes emberek“. Aki az Árpádkorig föl tudta vinni a származását és e sok nemzedéken nem fordult elő olyan előd, aki valami aljast követett volna el, az mindenkivel szemben előnyben részesült, ha az előző föltételeknek megfelel. Az ötödik sorompón kívül maradt mindenki, aki, ha bármilyen rangú is, de csehnek vallja magát. Ezeket utálta. Tán mert a XV. században a Szentgyörgyi és Bazini comes-ek birtokait Giskra hadai pusztították, vagy mivel az akkor mind erősödő szokolista mozgalmat pánszláv- és oroszbarátnak tartotta, tehát a monarchia ellenségének. A hatodik kizárási ok egészen különleges. Ez alá estek azok, akik a trón-

örökös Ferenc Ferdinánddal akármilyen kapcsolatban vaunak, vagy annak kedvibe járnak. Ő mint az öreg király udvari főlovászmestere, az ilyeneket haszonlesőknek és strébereknek tartotta; úgy vélte, hogy Ferenc József halálára spekulálnak. Csak aki tehát a hetedik karikán belül foglalhatott helyet, csupán az jött nála számba.

Az íratlan szabályokon az idén azonban valami rés támadt. Két vendég van, akit e szempontok miatt váratlan itt látni.

Az egyik Wuelffenstein Frédi. A jó Frédi nem sokat számító, de annál harciasabb pártember. Másként is okoskodó és kellemetlen modorú. Mindent jobban tud és hangos. De hát ez még hagyján; itt Jabláncán bizonyára túrtörteti magát, a nővére, Berédyné vitte keresztül a meghívását, aki az egyetlen hölgyvendég, aki nem rokon.

Súlyosabb kivétel a Jan Slawata gróf esete. Nála valóban meglepő, hogy itt lehet. Már a legkülső körnél kellett volna elbuknia, mert rossz puskás; a harmadiknál is, mert 1618-ban az őst, pedig volt kardja és mégse védekezett, a rendek kидobták a Hradzsin ablakából. Ha kitorpte volna a nyakát, Szent-Györgyi erre szemet hányna, de trágýadombra esett és nem történt semmi baja, ami tehát a „gyöngye viselkedés rovatába tartozik!“ Az ötödiknél is, mivel cseh nacionalista, amit fennen hirdet és nem „Johann“, hanem csehül „Jan“-nak írja magát; a hatodiknál is, hiszen tudott dolog, hogy a Belvedere köréhez tartozik és állítólag Franz Ferdinand külügyi tanácsadója. Mégis itt van. Mégis beléphetett a jabláncái vadászparadicsom édenkertjébe. Hát ez borzasztó nagy és meglepő dolog.

Annyira az, hogy a háziúr ez egyszer szükségesnek tartotta a többi vendégének, Abády Bálintnak, Wárdy Imrének,

sőt még unokaöccsének, a kis Kollonich Luikának is megmagyarázni, miért invitálta.

Szent-Györgyi egy telivér vizslakölyköt hozatott Németországból. A kutya az Orient-expresszen jött rácsos ládában. Passauban az osztrák vámósok kifogásolták a behozatalát (tán az eb írásai nem voltak rendben!), le akarták vétetni a vonatról és ott akarták tartani, amíg tisztázódik a vizsla-gyermek jogi helyzete. Slawata véletlenül az expresszen volt. Közbelepett. Diplomata minősége döntő volt. A kutyát nemcsak, hogy kiszabadította a fináncok karmaiból, hanem a ládából is és Bécsig a fülkéjében hozta, pedig a vizslakölyök nem is volt még „Zimmerrein“. — Hát ez igazán nagy szívességgé és lekötélező szolgálattá.

Már most Szent-Györgyi Antal egyik főelve volt, hogy nem lehet adósa senkinek és bőséges viszonzás nélkül az ember csak a legjobb barátjától fogadhat el szívességet. Mentői idegenebb, sőt megvetendőbb az illető, annál gazdagabban kell megfizetni, nehogy azt képzelhesse, hogy bármiképpen őt lekötélezheti. Minthogy Slawatának borralalót nem adhatott, hát meghívta a vadászatra. Szívesebben fizetett volna bármilyen összeget.

Ha már kényszerült erre, hát nagyszabásúan csinálta. Slawatának adta a legelőkelőbb helyet a stráfban; az egyik sarkot. Ugyanis a nyúl természete az, hogy végigfut a hajtók vonala előtt, jórészt lövőtávon kívül, és a saroknál, ahol a szárny és a front között kaput is hagynak, ott nekiszalad a legszélső vadásznak. Itt jön hát legtöbb és közeli lövésre. Slawata elég „gyengus“ puskás. A szomszédjába Kolionich Luika került tehát „Eckhalter“-nek, aki prima!... azzal az utasítással, hogy „támogassa“ vagyis elébe löjjön mentői messzibról és mennél többet.

— Nem kell kímélni! — szólta le a kocsirol a háziúr az öccséhez és fagyos ábrázattal egyet kacsintott a sarokállás felé. Azután tovább hajtott, elhaladva Tóni fián túl, a négyes számig. Berédyné grófné volt a kocsiján. Fanny is leszállni készült, midőn Antal úr lelépve, visszaszólt hozzá: — No! do go on! — menjen csak tovább — és intett a kocsisnak.

A szép asszony ajkán elnéző mosoly villant meg. Sok hónappal azután, hogy Gyerőffy László elhagyta, ő Szent-Györgyi Antallal kezdett viszonyt. Idáig mindig csak fiatal szeretői voltak, de ama szörnyű rázkódtatás után, amit László okozott neki, az egyetlen férfi, aki valóban szerelemre gyűjtotta, ifjú emberrel többé nem volt kedve kikezdeni. Amit búcsúképpen írt neki Gyerőffy, az a pár szó: — Köszönöm mindazt, amit értem tett

— csak ennyi egy pici névjegyen, fájdalmasan zengett sokáig a szívében. Majd egy évig nem volt senkije. Akkor került össze Szent-Györgyivel. Valaki mégis kell; a férje régóta más életet él. Így hát elfogadta az ötven körüli férfi szótlan udvarlását. Magas, elegáns ember, olyan mint a kitenyésztett agár. Itt semmi meglepetés sem érheti. Szenvedélyről nincs szó, csak öröm és pajtasságról, óvatos ember, aki már önmagáért is nagyon vigyáz, hiszen igen boldog házasságban él már öregedő nejjével.

— Az óvatosság pedig fontos. Berédy uram — így gondolt a férjére gúnyosan — nagyon örülne, ha elválhatna tőlem, ha kidobhatna. — Ezt egyszer meg is mondta. Tehát nagyon vigyáz magára. Egyedül László idején volt kissé könnyelmű.

— Ennél valóban nem kell félni, hogy hirbe hozzák velem
— gondolta és ezen elmosolyodott.

Már két napja van itt. Ez a harmadik vadásznapi. Mikor idejött, azt hitte, hogy a háziúr azért hívta magához, hogy majd

éjszaka bejőjön hozzá. És ez jó lett volna, kellemes. Milyen gyönyörű alkalom egyszer szabadságban szeretkezni! Nem mint abban a kis legénylakásban, ahol Pesten találkoztak eddig, vetkezni, öltözni, órára figyelni!... Csalódott. Első este várta; nem jött. Másodikon megkérdezte, miért nem?... mire Szent-Györgyi azt válaszolta, hogy veszélyes... meg találnak látni... és hogy a cselédek ... meg a véletlen ... ki tudja? ...

— No, it's no good! — ez nem jó ... — mire a szép Fanny a mai reggelt arra használta, hogy megtapasztalja a viszonyokat. Ha valaki megszólítaná, majd úgy tesz, mintha a komornáját keresné. Végigjárta az egész óriási házat.

A jabláncái kastély szabályos kocka. Mind a négy belső oldalán boltíves folyosó. Innen nyílnak az összes szobák, akárha zárda volna. Az is volt valaha. A Pálosok számára építették a Szent-Györgyiek a XVIII. század első éveiben, amidőn ők még fenn laktak a várban, amely immár rom. József császár 1786-ban megszüntetvén a rendet, az épületet visszaadta az alapítónak, mint „gutgesinnt“ embereknek. Akkor költöztek le ide Antal gróf ősei. A főkapu tengelyében a Pálosok emeleti oratóriuma ma is úgy van, mint akkor és erről a szárnyakat úgy hívják: „kápolnától jobbra“, „kápolnától balra“.— A küllemén mi sem változott. Fehérre meszelt minden, szigorú és dísznélküli. Csak két-két cellát üttettek itt-ott össze nagyobb szobákká és a folyosók megteltek öz- és szarvasagancsokkal.

Fanny elindult a lakásából a kápolnától balra való szárny legelső szobájából. Mellette a fürdője, azután a melléklépcső. Majd újra ajtó-ajtó mellett. Mindenik drágafából róva, sok cikornyákkal kirakva, paposán. Pici, modern rézkeret is rajta, hova a vendég nevét csúsztatják be. Két táblácska üres, a har-

madikon az Öcse Wuelffenstein, negyediken Alády. A sarkon túl a Wárday neve, azután Slawata. Tovább két lépcső között a pálosok kápolnájának kapuszerű bejárata, majd ismét ajtók, az itteni fiúk és Kollonich Luika lakása, míg a túlnani szárny a család női tagjaié. Ez a „kápolnától jobbra“ oldal, a főhomlokzatnál Szent-Györgyiné lakosztályával fejeződik be. Odáig már nem ment, visszafordult.

Visszatértében olvasta itt Kollonich Klára nevét az egyik ajtószámon. Tehát nem a férjével lakik. Hát persze, hiszen magas másállapotban van és mondták is, hogy régi leányszobájában helyezték el, hol nagynénje és húga jobban kényeztetetik. Hát ez itt nem érdekes' — gondolta Berédyné és visszatért ahonnan elindult. Lement a földszintre. Odalenn végigkémlelt jobbra és balra. Itt is száz meg száz öz- és szarvasagancs a folyosó meszelt falain, ahogy odafönn. Itt is ugyanolyan ajtók, mint az emeleten.

óvatosan a díszlépcső felé ment, mert hallotta, hogy oda nyílik a Szentgyörgyi pipázója. De nem kellett ilyen messze mennie. A második ajtó nyitva, a hálószoba ajtaja. Ott a hatalmas ágy, rajta választásra kirakva több rend vadászruha, melyeket a háziúr személyes j ágere most helyez vissza a szekrényekbe. Szerencse, hogy háttal állt a szolga, meg nem láthatta őt, mikor bekukkant. A második ajtó a háló, az első tehát bizonyára a hozzátartozó fürdőszobáé, akár nála odafönn. Így hát ha feljönne Szent-Györgyi, csak innen kéne kilépnie és már a melléklépcsőn volna, vagy ha ő jönne le: csupán idáig kell vigyázni és észrevétlen besurranni itt. — Hisz' ez könnyű dolog! — mondotta magában — igen, ez nagyon könnyű! — és a fordulókkal szembe nincs csak fal, onnan meg nem láthatják. Ezt ma szóba hozza, megkínálja, hogy ő jön le ma éjjel, ez a

legjobb; lehet, hogy Antal fél a meghűléstől a gyengén fűtött folyosón, azért nem akart. — A férfiak annyira kényesek! — és Fanny finoman ívelt szája tudó mosolyra húzódott.

A hintó elhajtott Wuelffenstein mellett, majd a szomszéd-jához, a legidősebb Szent-Györgyi fiúhoz, Stefihez érkezett. Itt állott meg Berédyné intésére. Itt szállt le, mert ezen túl már csak Wárdy Imre van a házikisasszonnyal, Magdával és rajta túl Abády a sarkon.

Ott is volt már egy nő, a kis Illésváry Lili. Majdnem gyermek még, alig 17 éves. Még csak ígéret a szépsége. Most még kissé bufti, a süldő leányok kövér arcával, karjaival. Felszeg is és bátortalan, mintha érezné, hogy nőisége nincs befejezve, nincs kifinomodva. Pedig bizonyára szép lesz. Gyönyörű nagy szeme azúrkék, finomrajzú a szája és a profilja a görög kámeák vonalát követi, bár a Szent-Györgyi anyjától örökölt erélyes áll még el van párnázva a gyermekkor bájába.

Ott akart maradni cousine-jával Wárdy mellett, de ezek átküldték Abádyhoz a sarokra.

— Ilyen sokan alkalmatlanok vagyunk — mondotta Magda — eridj oda a sarokra, ott kényelmesebb is a járás, mert a fiánk jó ösvényt tapos le. — Hát áment.

— Szabad ittmaradnom?... — kérdezte roppant szerényen, mikor odaért. Bálint barátságos szavára alig felelt, csak nagy szemei tekintettek csodálkozva széjjel a világban, a felnőttek világán, melybe most lépett először, mialatt a társa arra gondolt: — milyen üde fiatalság sugárzik róla!

„Most megszólalt a kürtszó. Előbb itt, majd túl, aztán ott messze, a két szárny láthatatlan csúcsairól is és fölhangzott a kommandó: „Vorwa-a-ar-rt!“

A hajtás megindult. A parasztlányok Bálinték előtt sorbe tipogtek egymás mögött egy-egy puskás vadőr vezetése mellett. Hátról a puskatöltő, négy vadhordó hosszú rúddal és egy ember a patronkazettával. Oldalt a front férfi hajlói, kiket hátulról folyton rekumoztak lovas ispánok: lassan, egyenesen — „pomáli!“; „rovno!“ — és jó messze innen mint hátvéd, minden dülőúton, a zsákmányt szállító igásszekerek léptettek hatalmas pinzgau-i lovakkal, ahogy a nehéz tüzérség kíséri a hadsereget.

Nyulak! Nyulak mindenfelé. Kiesi nyulak, inkább zsemle-színűnk, egészen mások, mint az erdélyi nyulak, akik a zsuki falka előtt órák galoppot is adtak. Mert csak a városi ember hiszi, hogy a vadnyúl mindenütt egyforma. Nem is beszélve a magas hegyi fajtákról, már a Kis- és Nagy-Alföld lakosai között is van különbség. A nagy síkságon a nyúl mind előre megy a hajtásban. Talán merd többet bír. Az első órában az ember alig lát vadat és csak stráf vége felé van tömérdek, míg a Vágvörögy térségén folyton ott járnak a vadászok vonala előtt és első perctől dörög a puska.

Kettő-három, néha öt-hat galoppozik a fronttól vagy száz méternyire. Szép látvány ez a tökéletesen ápoltság földrén, repcén, vagy zöld búzán, akárha táncolnának végig a százholdas táblákon az őszi napsütésben. Most még könnyen mennek, föl-földobva kis fehér farukat minden ugrásnál. Egy-egy leül néha:

körülnéz, — bizonyára csodálkozik a parasztlányok tarka szoknyasorán — aztán újra tovább egyforma ütemben. Mind sorban haladnak, a gözkeszántás barázdáit keresve, ösvényt vagy csapást. Tartják a távolságot amennyire tudják és csak akkor iramodnak meg jobban, ha a középről feljükk lő Stefi vagy Frédi. Csakis itt a kapu előtt szedik össze minden erejüket és mint a szélvész, úgy száguldanak a nyílásnak — szegény nyúl! — egyetlen menekvése a gyorsaság.

Persze, van egynéhány, aki lelapulva bevárja a hajtókát és úgy tör vissza közöttük; azt tartják, hogy ezek a nőstények. Ki lévén adva parancsba, hogy az ilyeneket hagyják menni, az első félórában, még Wuelffenstein sem mer utánuk lödözni, hiszen a háziúr szomszédjaként lépdel. Van olyan nyúl is, amely nagy karikát ír előbb és úgy fut neki a középnek. Ezekre nagy ágyúzás folyik. De legtöbb a két saroknál jön. Így hát van dolga bőven Abádynak és Wárdaynak mellette. Zsákmányhordók már büszkén lépkednek páronként egy-egy rúddal a vályukon, melyről bojtként lóg le már tíz-tizenöt darab.

Az óriási táblák be vannak kerítve nyírott gledicsia-sövény-nyel, amin nyílás van minden vadász számára. Mikor az áthalad, meg kell várni, hogy a hajtóság újból föláll jón. Ilyenkor kürt-szó és kiáltás: — „Virovnájte klapci!“ — sorakozatok legények, — aztán újabb kürt, újabb indulás.

Egy lucernaföld következett most. Éppen átléptek oda Bálint és kis hölgyvendége, mikor éles csiripolás csipogott fel éljük. Hatalmas robajjal nagy falka fogoly röpült fel előttük. Sietve kanyarodott át balra és északi szél lévén, szédületes iramban és szörnyű magasan vissza a közép felé.

— Jaj, be szépek! — mondotta önkéntelen Lili és utánuk nézett.

Nem hiába néztek utána Bálinttal. A madárcsapat éppen Szent-Györgyinek repült. Ő azért is ment mindig közbül, mer! itt jön rendszerint a téli fogoly, a mi madaraink leggyorsabbika. Mint a szélvész, úgy repültek neki. Négy lövés csattant, kettő előre, kettő hátra és négy kicsi pontocska pottyant le az égből, párat bukdácsolva a földön a nagy sebességtől.

Ez még sokszor ismétlődött meg és Abádynak annyira imponált a háziúr lövőtudománya, hogy bizony nem egy nyúl menekült el ilyenkor mellette.

*

Tábla- tábla után, élősövények és fasorok, egy-két majorudvar körülfalazva, ahogy Ausztriában, széles karámok is, ahol Elektorai Negretti birkák, a legfinomabb gypjú tulajdonosai bámultak bambán a tovahaladó hajtóseregére.

Idáig a vadászat nem különbözött más hasonló jólrendezett hajtásoktól. Most azonban a kép kezdett megváltozni. Egyes fenyőcsoportok álltak szigetként a jólápolat földeken, akárha parknak volnának ültetve, magas olasznyárfák a patak árokpartjain, sűrű tölgyesárvokkal kétfelől a szegélyező kaszálók mélyedései fölött, mindez tudással tervezve, hogy mentői több változatossággal fusson a vad, repüljön a madár. És valóban a nyulak már nem oly szabályosan futnak, eltűnnek a bozót között, kisurrannak a sarkokon, a foglyok, akárha golyószóróból röpítenék, a rabatte-ok tetején süvítenek el és a fölkelő fácánok toronymagasságra emelkednek, hogy átússzanak a nyárfák tetején, úgy vágjanak vissza a túlnani sűrűbe. Minden lés más, minden találat szépség.

Tovább, míg a sarkok a szabadban meneteltek, a hat front-beli puskást egy-egy hosszú és keskeny erdőcske fogadta be, ahol itt is, ott is keltek a kakasok előre-hátra csapva, suhogva, ahol nyulak cikáztak a bozótban, bolondos kis üregiek is, mint a villám és a hajtóság megélenkült. Csak úgy zengtek a sűrűségek a kiáltozástól: „Zajáé! Zajáé, Nalevo! Napravo!“ — nyúl, nyúl, jobbról! balról és kakas itt, kakas ott, „kohut!“ — és a puskaszó hangosabb az erdőben, az is lármásabb. De mindez semmi ahhoz az üvöltéshez, ami ott támadt, mikor a stráf újabb rozstábla után behaladt abba a széles erdőbe, mely keresztbe fektült az egész front előtt. — „Liská!“

Valahol jobbfelől, Bálint közelében kezdődött. Onnan végig-hömpölygött a puskasók vonalán a férfiak baritonjain, majd átvették a szárnyakon a lányok sivitve, diadalmasan várakozó, örvendő és meglepett kiáltozás: „Liská! Liská!“ — róka! — mert azon a számtalan jágerek által őrzött, csapdázott és rendben tartott vidéken a róka csodaszámba megy. A kiáltozás meg nem szűnt egy percig sem, hanem tisztán lehetett tudni, hol van a gonosz koma, mert hol itt, hol ott, távolabb, közelebb, most a középben, most a fiákon fölzúgott a „Liská!“, ahogy ide-oda lappangott az a ravasz kópé. Végre már a sűrű világosodni kezdett, midőn legtúlról gyors duplázás után hatalmas diadalrivalgás tört ki. Csak két hosszú „á-á-t“ lehetett hallani, a „spádlá“ — elesett — két magánhangzóját, ahogy végig-újságolták a lányok, fiúk, mindenki a tyúkraló ellenség szerencsés halálát. És mikor kilépett a stráf a szabadba, a túlsó saroknál Slawata egyik vadhordozója magasra emelte a rókát, hadd lássa az egész hajtóság az Ő ritka zsákmányukat.

Enyhe hajlású nedves rét szélére jutottak. A középben keresztbe magas platánsor. Túl rajta bokros domboldal: a jablánkai park széle. És alig haladtak ötven lépést be a kaszálón, alig félúton a magas fasortól, mikor megszólaltak a liúrtök. Ez a zárást jelzi. Itt a puskásvonal megáll és a két szárny a fönnsíkon összezáródva visszahajtja a vadat. Az uradalmi fővadász vágatott most végig a másfélkilométeres vadászvonalon. Minden vendégnél lefogta a lovát, levette a kalapját és mindeikkel illedelmesen közölte:

— Belieben Euer Hochgeboren, hier auch Hennen zu schiessen. — Méltóztassék itt fiaeányúkra is löni.

Hát ez majdnem gúnynak hangzott, ahogy az nemsokára kiviláglott.

Nem mintha nem lett volna, volt temérdek és jöttek folyton-folyton, mintha dróton húznák át a levegőn a fácánt, de mivel szörnyű magasan repülnek mind, ahová már alig ér föl a sörét.

Ott fönn indult a legtöbb a dombtető széliről. Nyílegyenesen vették az irányt vissza az elhagyott erdőbe, pontosan a majdnem húsz Öles platánok koronája fölött. Toronymagasságban úszott szédítő gyorsan, akárcsak egy-egy vessző volna mindegyik, végtől-végig így és csak ritkán suhan rézsút átérve a lombkoronán némelyik, akár hullámvasúton, vagy kanyarodott el görbén. Sok százan kiterjesztett szárnyal; barnás tyúkok, zöld és vörös kakasok, közöttük furcsa madarak is, Amhurst és ezüsfácán keresztvezések, rojtos üstökkel, másfélméteres farktollakkal, mert Szent-Györgyi a teríték díszítésére ilyen exotikusokat is tenyésztett. Arany, gyémánt ruhában villantak át ezek a ragyogó napsütésen.

A nyúltság most már nagy falkákban kavargóit a réten

ugrották a vizes árkokat, a töltést is a fason tűi és innen, foglyok suhantak szembe, mint az ágyúgolyó a fák törzsei között; csakúgy sivített a lég a sebességüktől. Valóban tökéletes rendezése volt ez az apróvad hajtásának: a puskások így állítva messze, árkok azért húzva, bokrok, fák azért ültetve, hogy mentői nehezebb, mentői izgalmasabb legyen a lövés, mennél nagyobb ügyesség kellessék a találáshoz.

Valódi infernó tombolt a vadászok során, folytonos puskaropogás, ugrálgatás a fegyvercseréhez, elillanó vadhoz és a töltők, hajtók üvöltése: Kohut! Kohut! — Zajáé! Kohut! — mindenki, hol az égre vetett puskával, majdnem hanyatt vetve magát, mikor is alig ha véletlenül lejtött valami, pedig a két háziúrfi és Kollonich Luika igen jó puskások voltak, mégis gyakran csupán a farktollak hullottak le a megkésített söréttől és folyton „nalevo zajáé“ és „napravo!“ és fogoly „zelenka“, aztán megint „kohut“ és „kohut“ és „kohut“ ...

Egyedül Szent-Györgyi Antal maradt olyan kimért, mint mindig. Magas, sovány alakja mintha nem is mozogna gyorsabban. Három puskáját úgy cserélték, akárha óramű adná hozzá folyvást és minden lövésére előtte, mögötte egy-egy madár hullott alá, mindig fejbe találva, ívből bukva alá összecukott szárnyal, mintha varázsszóval hullatná le őket páronként onnan a magasból, jobbról kettő és balról, elől, vagy hátra fordulva, egyformán és folyton, soha nem tévedő bizonyossággal. Valóban királyi jelenség volt ő ilyenkor.

Így tartott ez sokáig, míg végül ott szembe, a domb aljában kijött a hajtólányok tarka-barka sora. Most már csak nyulak szaladoztak eszeveszettül, buktak egymásra néhol halmokban. Ez is szabályszerű. Ugyanúgy, miként a korán visszatöröket kímélni kell, mert hölgyek, úgy szükséges kilőni a zárásba szorul-

takat mind, mert az legnagyobbrészt kannyúl, akikből ártalmas, ha sok marad életben.

És midőn eldőrdültek az utolsó lövések, már itt is voltak a hintók.

A szép almásszürkéek lassú ütemben haladtak az út mellé sorakozott hajtósereg között. Már minden legény sapkáján fécántoll ágaskodott és midőn Slawata kocsija elügetett közöttük nagy *kalaplengetés és éljenzés üdvözölte, hiszen ez az a „pán gróf“*, aki megölte a ritka fenevadat: a rókát! — De voltak tán egyesek, akik más okból is ünnepeltek. Miközben ugyanis Kollonich Luika szorgalmasan lődözte el előle a nyálakat, Slawata ott a balsarkon politizálgatott a szomszédos haj tokkal, ha nem is a maguk nyelvén, hanem csehül. Mivel pedig a magyarelles iránynak, a Morvából átszűrődő szokalista mozgalomnak már nem egy híve volt itt Észak-Nyitrában, hát talán ezek hangoskodtak legjobban.

A kocsiból vaskos pápaszemei mögül Slawata meglegedetten köszöntgetett. Nem a róka miatt örült. Más miatt. A hajtást egy-egy dülőúton, erdőszélen vagy fasornál gyakran megmegállították, hogy mindenki glédába kerüljön, ha elmaradt. Ilyenkor alkalom volt elég hosszaeskán beszélgetni. Főleg a rórsahegyi eset hatásáról.

Rossz ügy, kellemetlen ügy. A választások óta az északnyugati megyékben, hol ekkor először jelentkeztek szlovák nemzetiségi jelöltek, a közhangulat nem nyugodott meg. A politikai pörök folyton szaporodtak. Ez évben 33 pör folyt ezen a vidéken. Kétségtelen, hogy nem ok nélkül. Ha azonban nemcsak

jogilag nézzük, hanem számba vesszük politikai kihatásukat., ezt a martírcsinálást, ahol az illető kedélyes államfogházban eltöltött pár hónap árán hozzájut a vértanúság glóriához, valami bölcsnek aligha lehet mondani. A kormánynak azonban miután reálópott a megtorlások útjára, aligha volt más választása annál kevésbbé, mert a mozgalom mind merészebbé vált, mintha biztatnák valahonnan.

Ebbe a szenvedélyessé felfokozott hangulatba csapott bele a csernovai zendülés.

Hlinka rózsahegy-i plébánost a püspöke, aki maga is oda-való születésű, fegyelmileg fölfüggesztette. A helybeli törvény-szék izgatás címén elítélte. Midőn pedig Hlinka, ki a szülő-falujában a szomszédos Csernován saját költségén templom-ot építvén, azt maga akarta fölszentelni, a püspök eltiltotta ettől és elrendelte, hogy más rózsahegy-i papok menjenek ki. A csernoviak szörnyű izgalomba jöttek. Meg a kegy-szereket is eldugták és fenyegető leveleket írtak a püspök-nek. A püspök papjai féltek. Csendörkiséretet kérve száll-tak ki a fáluba, a főszolgabíró tanácsa ellenére. Ott hatal-mas dühödt tömeg rohant rájuk, hogy őket megkövezze. A csendörök a saját és a papok védelmében a nép közé lőttek. Kilenc halott, számos sebesült, kik közül később még vagy ha-tan meghaltak. Szomorú véres ügy.

Valóban szomorú; nem volt mit mosolyogni rajta. Slawata azonban másként látta, ő jól tudta milyen kapcsolatok fűzik a mozgalmat a trónörökös-főherceg irodájához, a „Werkstatt“-hoz, ahogy a hívei nevezték. Az ilyen jó. Hadd legyen baj, hadd legyen mentő' több baj, majd ha trónra lép nemsokára az új

császár, majd az rendbehoz mindent. Persze, *a* maga módja szerint. Jó, hogy a magyar kormány nem lépett a püspök és a község közé, hogy mentire hagyta a dolgokat. És ahogy tovább himbálta a kocsi, föl az emelkedő serpentinén, gondolatban Goethe-t idézte: — „Blut ist ein ganz besonder Saft.. “ — mert ő igen olvasott ember volt.

V.

Az utolsó fogattal Berédyné és a háziúr kocsiztak haza. A szép Fannynak a több mint negyedórás út jó alkalom, hogy szóba hozza a tervét. Persze angolul mondta, amit a kocsis nerc érthet.

Hogy körülnézett. Hogy ott a melléklépcsőn ma éjjél ő könnyen le tudna jönni — ó! egészen észrevétlen! — ha mindeki lefeküdt — ó! egészen könnyen, — neki az semmi, ő meg sem fázik, van is egy jól bélelt kimonója... és olyan mulatságos volna... jobb, mintha hozzá jönne ... sokkal kedvesebb.. < és sokféleképpen forgatta, erősítette ezt, mert úgy hitte, hogy Szent-Györgyi csak a meghűléstől félt, mikor tegnap nemet mondott és az önzését akarta titkolni.

Antal úr sovány, agárcarca azonban mozdulatlan maradt, majdnem fagyos. — That wont do! That wont do! — Az nem megy — és kissé megrázta a fejét.

— Hát ugyan miért nem?! — kérdezte a nő csodálkozva és ismét magyarázta, miket tapasztalt ma reggel, hogy a folyosó és a lépcső és a fürdőszoba ott mindjárt, csak egy perc és ő nagyon tud vigyázni...

— No ... no... — ismételte a férfi és mikor Fanny, hogy ösztökélje, elmondta, mennyire megbámulta most a hajtás végén, mennyire gyönyörködött benne és mennyire szeretné magához ölelni, szembefordul hideg és szigorú nézéssel,

— Az ilyet nem teszem itt. Ez az én otthonom... ez a ház. Ez nem ... nem olyan!... Ez nem talál hozzá, nem — és aztán, hogy elpuhítsa, amit mondott, kacagott kissé, de a hangja határozott volt, mikor hozzátette:

— Én egy olyan szamar vagyok, akinek elvei vannak!

A szép Berédyné szemei macskásán összeszűkültek. Csak két keskeny rés maradt a pillái között. És a szája édes vékonyan csicseregte:

— Oh, dear, what a charming fool you are ... milyen kedves bolond maga... — pedig azonnal azt érezte, hogy ezt az alig burkolt sértést ő meg fogja bosszulni.

*

A kocsik egyenként hajtottak be a négy öles kapu alá.

Amelyikből kiszállt a vendég, bekanyarodik a macskafejekkel kövezett udvarra és a túlsó homlokzatnál szembefordulva visszalépteti a lovakat, hogy pontos merőlegesben álljanak a túlnani fallal. A hintó fedele majdnem a folyosó pilléréhez ér. Így várják meg egymást, míg végre mind a tizenhat ló glédában áll. Halkan csörgetik a zablaláncaikat, de másként mozdulatlanok. Pár pillanatig így maradnak, majd a legszélső fogat megindul és lassú menetben kiléptetnek a kapun, le a dombon, az istállók felé.

Senki sem bámulta meg e gyönyörű szertartást, pedig oly tökéletesen megy végbe, akárha valami gépezet vezetné. A társaság fölsiet a fölépcsőn, miközben a puskatöltők, jágerek ömlenek be a kapun, a fegyvereket hozva, töltényszákokat és kazettákat, vadászgallérokat és kabátokat és széjjelosztanak a

klastromszerű udvar hátsó boltívein, ahol a személyzeti lakások, pucoló kamrák és cselédszobák fekszenek.

A háziasszony és özvegy sógornéja abban a kis sarokszobában fogadta visszatérő vendégeit, mely tán az egyedüli szalon a házban, mely valamennyire modernül van berendezve. A többi mind XVIII. század végének bécsi modorú rokokója, az úgynevezett Mária Terézia stílus. Ennek a kicsi szalonnak a bútortatát azonban házasságukkor szerezték Párizsból. Magán viseli még a Second-Empire jellegét.

Minden karosszék, kanapé, apró puffok is, mind vörös ripsszel bevonva és mindeniknek a közepén széles pánt szalad végig fekete és aranymintás rajzzal. A falak is ilyenek, hol ugyanaz a pánt szegélyként szalad körül és táblákra osztja a falsíkokat.

Rengeteg családi kép a közeli időkből, közötté erdélyi rokonai is; Abádyak: nagy atyja Tamás, nagybátyja Péter úr aquarellben, szülei, a Gyerőffy házaspár és ők hárman testvérek, szegény Gyerőffy Mihály, aki öngyilkos lett, Ágnes, a későbbi Kollonihné és ő, Élize gyermekkorukban egy Barabás-csoportképen. A bársonnyal földig borított asztalokon miniatűrök kicsi állványokon és sok-sok fénykép a gyermekeiről és a férjéről, apró emléktárgyak is különböző időkből; és mindenféle vázák és roppant sok virág. Az egész padlót pedig mélységes szőnyeg borítja.

Igaz, zsúfolt bizony ez a kis szalon ezzel a tömérdek holmival, ezzel a mindenféle domborodó szanaszét bútortal, de

mégis harmonikus és szép, nagyon otthonos, mint valami puha, meleg fészek.

Itt ült Szent-Györgyiné mindig két üveg olaszfal által elzárt ablak előtt. Mert ő nagyon fázékony. A többi termekben igen könnyen meghűl, ősszel és télen csak az étkezésekkor jött ki és a nagy lakosztályból esti ebéd után is azonnal idejött, Illésvárynéen kívül még Wárdayné, a fiatal Kollonich Klára volt vele. Másállapotban lévén és már több mint hatodik hónapban, nem mehetett ki a vadászokkal, hanem már előbb a ti agy n énjeivel villásreggelizve, itt várta haza a férjét.

Egyenként érkeztek a vendégek, kezét csókoltak, pár szóban beszámoltak az eseményekről, aztán átszállingóztak az ebédlőbe, ahol fesztelen ültek asztalhoz, úgy ahogy bejöttek, mert ez csak olyan falatozásféle, — hideg húsok, meleg fánkok, tea és sherry — hiszen indulás előtt bőséggel belakmároztak, ez csak olyan pótétkezés, ami a sok járás után mégis jólesik.

Szent-Györgyi hosszabban maradt a nejeénél. Csak akkor jött át, mikor már mindent részletesen elmondott, hogy volt, mint volt, ki mit lött, és mennyit. Nagy szeretettel beszélt és tolvaj nyel vszerü szavakban, amire reászoknak, akik mindig együtt vannak és nagyon értik egymást.

— Hogy te mit löttél, azt nem mondod. Persze a leg-többet? — vetette közbe mosolygva az asszony.

— Oh, nem. A jobb sarkon Bálintnak több darabja van, azt hiszem.

— De fácán és fogoly? — Ne hazudj! — kacagott a neje.

— No, igen, hát abban persze nekem, dehát a középben több is jön... — felelt Szent-Györgyi és ő is nevetett a maga sszerénykedésén.

Mikor átment az ebédlőbe, hol állva csupán egy csésze teát ivott, Wárday Imre fordult hozzá:

— Megengednéd, hogy mielőtt sötét lesz, megtekinthessem még a borzdereseidet. Nagyon tanulóságos ez nekem.

— Hát hogyne, parancsolj ... — válaszolt Szent-Györgyi Antal és rendelkezett, hogy telefonáljanak kocsiéi*t és le a tehenészetbe is.

— Tegnap a juhászat, tegnapelőtt a Poland-China disznók, mondhatom szorgalmas gazda vagy I — szólt át hozzá gúnyolódva Kollonich Luika.

— Hát persze — felelte Wárday. — Ritka alkalom ilyen mintagazdaságot látni, és kísérleteket, amiket nem engedhet meg magának akárki. Rengeteg pénzbe kerül az eféle.

— Igen, talán úgy van. Dehát ez... szükséges. Széchenyi idejében az angol telivért hoztuk be, később a Rambouillet-juhot és a simmentháli marhát, máma tovább kell menni. Végre is a nagybirtok kísérletezik könnyebben, mint az állam és ez, azt tartom, pa; szíó is, és... — itt bizonytalan kézmozdulatba fulladt a mondat, mert Szent-Györgyi azt a szót: kötelesség, mint túlságosan hangzatost már a világért sem mondta volna ki.

Berédyné az asztalon túlról Wárdayra nézett. Most még nem szólt, de mikor az indulásra készült ő is föllállott:

— Én magával megyek!

— Nem jön inkább velünk az anyakancákhoz? — kérdezte Szent-Györgyi, aki az ajtóig kísérte.

— Nem, én most másra vagyok kíváncsi! — felelt a szép Fanny és gyorsan ellépve mellette, halkán kacagva tette hozzá: — Mi már úgyis együtt kocsiztunk máma! — Aztán kisietett.

Szent-Györgyi vállat vont és visszatért a többiekhez.

Pedig kár volt nem menni a telivér méneshez. Már maga az istállóépület is látványosság. Még Szent-Györgyi nagyatyja építette angol mintára.

Tágas rét közepén áll a parkban. A közepe magosas, benne kora-Biedermeier szalon, parkett és kandallóval; földig ablak elől és hátul, fölötte pedig szénapadlás. Kétoldalt öt-öt falazott box csatlakozik hozzá, akárha mindegyik egy-egy szobácska volna. Mindnek külön dupla ajtaja szolgál a szabadba, ami egyben is nyitható és fölül külön is. Így a lómama és gyermeke, ha rossz idő van, levegőzhet a nélkül, hogy ázna. Minden válaszfaltól egy-egy korlát indul folyton tárgulva, sugárokba széjjel tagolva a rétet, míglen a környező szálásnál lezárul a kör. A paddockokban pedig a legkiválóbb telivérek legelnek; mindenikben egy. Híres versenylovak anyái, nagy kancadíjak győztesei mind.

Szent-Györgyi magyaráz, Wuelffenstein szakszerű sportmondásokat köpdös közbe, Abády és Luika gyönyörködnek, Slawata érdeklődést szimulál, míg Magda és Lili cirógatják a szelíd lovakat és agyonzabáltatják cukorral.

Innen még a már elválasztott csikók karámjához mentek, majd az Angliából importált két hírneves csődörhöz.

Valóban kár, hogy Berédyné ezeket nem látja — gondolta Szent-Györgyi, mert, — bár nem mutatta — de a telivéreire különösen büszke volt.

*

A szép Fanny azonban odalenn kocsikázott Wárdayval majorról majorra. Végighallgatta békésen az ispánok jelentéseit, kik a tejelési táblázatokat mutatták be, a vajkészítés kémiai rejtelmeit, a tehének rekordját, százalék számításokat és vas-

úti tarifákat. Persze mindent Bécsbe küldenek innen. Békésen hallgatott, állt, megindult, járt, fordult, újra megállott Wárdai mellett, néha bólintott és helyeselt is és szótlánul követte mindenüvé azzal az ő furcsa imbolygó járásával, mely mint a cicáé egyetlen vonalba egymás elé rakja le a lábcskáit könnyen. — Mert ő nem hirtelenkedik soha; ő várni tud. És senki sem venné észre, hogy ő vár.

Már sötétedett, mikor a harmadik majorból hazafordulí velők a hintó. Szép, bár kissé hűvös este volt. Tán azért szó rultak kissé összébb szótlau a kocsiban.

— Mondd, Imre, boldog vagy? — szakította meg a né a hallgatást.

— Igen, — válaszolt a férfi — elmondhatom, hogy az. Oh, hát nem afféle nagy... nem tudom micsoda nagy... de hát az úgy sincs. Klára igazán nagyon jó teremtés, valami vagyona van, az is jó, — és most gyerek is lesz... az is kell...

— Látod, én ennek nagyon örülök — mondotta Berédyné. — Én tudtam, hogy az jó lesz neked. Azért csináltam meg. Mert én csináltam, emlékszel?

— Igen, az igaz. Éppen jókor dobtál ki! — kacagott jókedvűen Wárdai.

Az asszony arca szembefordult. A szemei kissé megnyíltak. Bennük zöldes fény lés:

— Pedig nagyon jó volt az veled... De én láttam, hogy neked család kell, otthon és hogy Klára hasznos, jó partié... De részemről az nagy áldozat volt! — hazudta nyugodt és kissé bánatos hangon. — ő akkor mindenképpen szakított volna, mert tudta, hogy Gyeróffy László dolga Klárával rosszra fordult és ez az a perc, midőn megszerezheti magának.

— Áldozat? — csudálkozott Wárdai. — Kedves! Hiszen

azt mondtad, pontosan tudom a szavaidat: . akkor kell abba-hagyni az evést, mikor legjobban esik. Nem így volt?

— Így — és a nő most nem folytatta az áldozat teóriát, hanem kacagva kérdezte: — És nem volt-e igazam? így az ét-vágyunk ma is megvan és ha akarnánk ...

— Igazán? Igazán? — ismételte meglepett örömmel Wárdy Imre és egészen közelről, az asszony szemébe nézett.

Az arcuk már majdnem egymáshoz ért.

Fanny szemei most lassan tágra nyíltak, mind, mind tágabbra, óriásira; az esti fény zölden sugárizik belőlük és akarat és parancs. Alig hallható szavak szállnak meleg lehelle-tével a férfi arcába:

— Ma is úgy vágyom reád, mint akkor...

Hosszú csók. Hosszú, tudományos, ismerős csók, légzést - elfojtó, birtokbavevő. Mikor lihegve széjjelváltak, nem szóltak többé. Csupán a nő keze kereste meg a férfiét a bundatakaró alatt, pici vékony ujjak, erősek mégis és kissé szagगतók. Né-mán maradtak sokáig. Csupán a kastély előtti nagy pázsitnál midőn átkanyarodott a kocsi, akkor szólalt meg Fanny:

— Ha már mindenki lefeküdt... a lépcső utáni ajtó... az a fürdőszobámba nyílik ... az első ajtó ...

A jabláncái kastély zárt négyszögének három oldalán egy-kori lakóinak, a Pálos-barátoknak cellái sorakoznak, amit a kápolna szakít meg az északi oldalon, míg a déli homlokzatán a sarkokon két kisebb, beljebb két nagyobb szoba, középen pedig az egykori refektorium óriási terme nyúlik el. Minthogy utóbbit a Szent-Györgyiek szalonnak rendezték be, a keleti ol-

dalon a sarokszobát összeütötték a közbülső háromablakossal s ez ma az ebédlő, míg túlfelől a grófné kis szalonja oldalán, annak megfelelője úgy maradt könyvtárnak, ahogy volt.

Szokás szerint a nagyteremben gyülekeztek ebédhez a vendégek. Bálint korán készült el. Belépve elsőben azt hitte, hogy még senki sincs ott. Jöttére azonban a kandalló mellől egyik háttal álló karosszékből alacsony, kissé kövér öreges pap kelt föl. Ápolt arcában pici fekete szemek, fölöttük roppant vastkos szemöldök. Inkább rövid orra vékony és hegyes. Gal-léros, jólszabott reverendáján, kerek hasacskája fölött széles vörös selyemöv. Feléje jött. Bemutatkozott:

— Czibulka apátkanonok vagyok — mondotta kissé tótos hanglejtéssel és Abády megnevezvén magát, kedélyesen hozzá-tette: — ó, a gróf úrról sok jót hallottam; okosan dolgozik szövetkezeti dolgokban Erdélyben. Az jó, az nagyon jó.

Bálint csodálkozott.

— Oh, én sok mindent hallok kérem, — folytatta finom mosollyal a pap — én ide az ön rokonaihoz gyakran járok, minden vasárnap én misézek itt, ha otthon vagyok Nagyszom-baton. Majdnem olyan házibútorféle vagyok, mert én voltam valamikor az Antal gróf nevelője: Én vagyok „Pfaffulus“. ő keresztelt el így, a szemtelen kölyök. Nem hallott rólam? így hívnak itt, tudom, a gyermekek is a hátam mögött, de fi-gyelmeztetem, csak az Antal grófnak szabad ezt szembemondani nekem! — és tréfásan megfenyegette az ujjával Abádyt.

— Valóban ezt a nevet hallottam — válaszolt Bálint ne-vetve — és mondhatom, nagyon nagy szeretettel említették.

Így trécseltek le s föl sétálva a termen, mert bár renge-teg bútor volt: csupa vörös és arannyal mintázott brokát ka-napéék és karosszékek, az egyik végén még hosszú zongora is

és a másikon meg pálmafa, mégis majdnem üresnek tetszett ez az óriási terem.

Néhány mondat után az apátkanonok megállt. Kissé pocakos termetét kinyújtva körülnézett, nem hallja-e valaki, aztán Bálint felé fordult. Vaskos szemöldökei, mint a cincér fekete csápjai most ide-oda mozogtak:

— Mondja kérem, mi van szegény rokonával, Gyerőffy Lászlóval, a grófné unokaöccsével?

Abády vázolni akarta azokat a körülményeket, amik miatt Lászlónak el kellett tűnnie a pesti társaságból. A ki nem fizetett kártyaveszteségét, kilépését a Kaszinóból, de Czibulka megállította:

— Azt én mind tudom és talán még sokkal többet. Mikor legutóbb itt volt, már aggódtam érte. Azt kérdem: mi van most vele? Magához tért-e? Megvigasztalódott-e? — és néhány fölvilágosító szót alig várva be, ismét közbevágott: — Nagyon sajnálom szegényt, gyakran láttam itt, nagyon szereti ern és sokat gondolok reá. Nézze... — és most picit selyempapír-csomagocskát kotorászott elé a reverendája zsebéből — én ezi hoztam neki Rómából, medallia, a Szent Atya megáldotta, ezt juttassa el neki, hátha használ szegénynek és mondja meg, hogy sokat imádkozom érte... Az utolsó szókat: — de ez titok marad, úgy-e közöttünk... — már majdnem hadarta, mert nyílik az ajtó odatúl és léptek közeledtek a könyvtárszoba felől.

— Pfaffulus! — szólt át Szent-Györgyi Antal az ebédlőasztalon — maga ma valami titkos tervvel jött át Nagyszombatból. Látom az orracimpján!

Az apát ijedtséget szimulálva két ujjával megtapogatta az orrahegyét.

— Tényleg! — válaszolta — ez *egy borzasztó áruló!* — és kaeagott. Azután nem is kérte magát, hanem elmondta.

A szerencsi kerület itt a szomszédban megürült. Új választás lesz. Kétharmada magyar községek; mind vad negyvennyolcasok. Egyharmada szlovák, ezek néppártiak. Az eddigi képviselő Andrássysta, vagyis alkotmánypárti volt. Ez sikerülhetett a koalíció uralomraj utasakor, midőn a mandátumokat központilag osztották és az akkori győzelmi hangulatban. Ma a helyzet más. Úgy hírlík, hogy függetlenségi jelölt lép föl, aki ha alkotmánypárti ellenfele lenne, okvetlen meg lesz, mert Andrássyéknak itt nincs talajuk.

— Az, úgy gondolom, mégse nagyon kívánatos? — tette hozzá és a bal szomszédjához fordult, a háziasszonyhoz, mintha tőle kérdezné. Szent-Györgyiné csak mosolygott, ő békés asszony, de Ulésváryné felelt, aki a bátyja balján ült, mert ő viszont eléggé szeret politizálni:

— Ez a legborzasztóbb dolog volna!

— Már pedig megtörténik, ha néppárti jelöltet nem állítanak és ha az alkotmánypárt nem mond le a kerületről. Akkor sem könnyű. De meg lehet csinálni, a klérussal és a kapatos emberekkel. Hanem csakis akkor, ha a jabláncái udvar, — mondjuk, hogy az itteni helyes stílust használjam! — ha nem tekintí rossz szemmel.

Itt Wuelffenstein szólt közbe. Próbálta mérsékelni magát, mert tudta, hogy itt Szent-Györgyi éknél minden szenvedélyesség a jó modor elleni véték. Mégis majdnem reszketett a hangja: — Tőlünk, alkotmánypártiaktól ezt nem lehet kívánni.

Amikor tavaly a kerületeket kiosztották, akkor is már elég rosszul jártunk. Ez ellenkezik a pártközi egyezséggel is!

Pfaffulus finom borotvált arca Frédi felé fordult. A szemöldök csápjai hevesebben mozdultak meg. Kivette hosszúszerű lorgnonját, amelyet két gomb közé betűzve viselt vörös-sé'yem cingulusa fölött és megcélozta vele Wuelffensteint.

— Mégis, szerény hitem szerint valamennyire irányadó volna a választók véleménye is.

— A választóknak mindegy lehet, melyik koalíciós pártra szavaznak, hiszen egy táborban vagyunk és nagyjából egyforma programmal! — vágott vissza most a másik.

— Ezt jól mondod, — szólalt meg fagyos gúnnyal, de mozdulatlan arccal Szent-Györgyi — valóban a világon semmi különbség nincs közietek.

Ez célzás volt a kiegyezést megbontó követelésekre, mikre a két 67-es uralmon lévő párt a függetlenségekkel lekötötték magukat. Wuelffenstein azonban nem értette el.

— Na úgy-e? — mondotta örömmel. — Sem Kossuthnak, sem a Néppártnak nem szabad jelöltet állítani. Ehhez nincs joguk. És akkor mi adjunk át egy mandátumot? Soha!

— En politique et en amour il n'y a ni jamais ni toujours! — szólt közbe tréfásan Illésváryné.

— És a jog? — a jog az mindig úgy marad? — kérdezte Pfaffulus az ő édeskés hangján.

— Régi tétel, hogy az a jog, amiről az ember nem mond le, fönmarad, amiről lemond, az elvesz ...

— És ez a szövetség a kormányzópártok között is mindenkor fenn fog maradni? És ha majd jön a választójogi reform, bizonyos, hogy együtt tudnak maradni? És most a horvát ügyekben igazán együtt vannak? Aligha hihetném, hogy

Andrássy helyesli a nekünk megbízható horvát úionista párt megrontását.

Szent-Györgyiné azt tartotta, hogy minden vita illetlen, de különösen ez: a magyar politikáról idegen ember előtt. Ezért bal szomszédjához, Slawatához fordult és rendes modorához viszonyítva, hogy a többieket figyelmeztesse, aránylag hangosan mondta németül:

— Bocsásson meg gróf Slawata, hogy ezek most magyarul beszélnek, de a belföldi politika önt úgysem érdekelné.

A követség! tanácsos mosolyogva fordította vaksi szemének óriási üvegeit a háziasszonyra.

— Ó, én valamennyire tudok magyarul; huszároknál szolgáltam. És amire „Seine Hochwürden“ célzott, nagyon helytálló. A horvát unionistákért valóban kár. Az egyetlen párt, amely „Kaisertreu“ és azt mondják ...

Szent-Györgyi közbevágott:

— Königstreue! — mert ő minden béesisége dacára, már a Ferenc Józsefhez való hűségénél fogva is, nagyon tartott a dualisztikus formákra. Nem is bánta, hogy ennek a Belvedere-beli titkos tanácsadónak egyet koppinthat az orrára.

— Natürlich! natürlich! — hajlongott Slawata, — és újból fölvette az elejtett mondatát: — És azt mondják, a bán választatni akar. Ez eléggé aggodalmas. Félő, hogy katasztrófával fog végződni.

A társalgás horvátországi állapotokról folyt tovább elég részletességgel, mert Szent-Györgyinek a Szerémségen lévén egy birtoka, Pfaffulus pedig egyházi forrásokból, ők igen jól voltak tájékozva az ottani dolgokról. Mindez azonban azon a mérsékelt és letompított modorban, ahol csak árnyalatokban

nyilvánult meg a vélemény, ahogy a régi diplomácia egymástól alig különböző szavakban tudta a legnagyobb ellentétet is finoman kifejezni.

Bálint nem vett részt a társalgásban, a horvát viszonyok távol feküdtek tőle, de nagyon tanulságosnak tartotta, amit hall. Jobboldali szomszédja, a kis Magda, azonban nyilván únta ezt a tárgyat.

Olyan hirtelen mozdulattal, ahogy némely madár veti félre a fejét, Abádyhoz fordult:

— Mennyit lőttél a sarkon? — kérdezte.

— Nem tudom pontosan, — válaszolt Bálint — tán százötven-hatvan darabot.

— Úgy? Az nem nagyon sok. Tavaly nem tartották meg a stráfot, csak darabonként vadászták le a papa és a fiúk, mert a nagybátyámért mély gyászban voltunk, de tavalyelőtt az a sarok 237 darabot lőtt.

— Ki állt ott? Bizonyára jobb puszkás, mint én.

— Már nem emlékszem... — válaszolt zavartan a lány.

— Hogyan? Pontosán tudod, hogy 237 darab esett és nem tudod ki lőtte? — nevetett Bálint. — Na most hamar: ki volt?

A leány hangja egészen lehalkult. Majdnem ijedten mondta:

— Szegény Laci, ő volt... — és önkéntelen az ajka felé emelte az ujját és átnézett az apjára. — A papa megtiltotta, hogy beszéljünk róla... még a nevét sem szabad említeni... pedig mi nagyon sajnáljuk...

A feketekávét és a likőröket a nagyszalonban szolgálták föl néma inasok.

A háziasszony csak pár percig maradt ott. Dacára a kandallóban lobogó tűznek, a terem sarkaiban izzóra fűtött két csavarékos barokk kályhának, az ő számára itt mégis hideg volt. Visszavonult hát az ő kis meleg sarokszobájába Berédynével és Kollonich Klárával. Így tehát a középben a kandalló körül csak férfiak maradtak és Illésváryné, míg a fiatalok, — Magda és Lili, a két házi ifjú és Luika, — a szalon legtulsó végén ültek össze és valami csontpénzes társasjátékot játszottak, ami akkor divatos volt, a Hopiti-t.

Középben ismét politikai téma került szőnyegre. E nyáron augusztusban történt, hogy Eduard angol király Ischlben fölkereste Ferenc Józsefet. A hivatalos közlések csupán udvariasági látogatásról beszéltek. A fáma azonban mást mondott. Nagyon is politikai lépésként állította be és az a körülmény, hogy Eduard királyt, ki Ischlből Marienbadba utazott, ottani tartózkodása alatt fontos államférfiak keresték föl, megerősítette ezt a látszatot. Előbb Clémenceau járt nála, utóbb Izvolszkij. Hogy ezek is fogyasztókúra miatt lettek volna Marienbadba, inkább valószínűtlen.

A francia-orosz szövetség már régóta fönnáll. Ismeretes azonban, hogy ezelőtt három évvel létrejött a Delcassé-szerződés, az „Entente cordiale“, Franciaország és Anglia között, mely e két hatalom között békésen és végleg rendezte a gyarmati kérdéseket Afrikában és azt a nagyon is éles viszonyt, mely a búr háború alatt a Britbirodalom és a franciák között mind jobban elmérgesedett, máról-holnapra barátivá hangolta át. Ez kifejezésre is jött a marokkói ügyekben. Itt a franciák szabadkezet nyertek, ami annál könnyebben sikerült, mert csodálatosképpen

Németország támogatta a francia expansiót Afrikában, taian attól a gondolattól vezetettve, hogy ez sok évre lefoglalja a francia erőket. Így a revanche-gondolattal kevésbé foglalkozhatnak.

E nyáron azonban új és váratlan fordulat következett be.

Az afrikai kérdések rendezése után Eduard király az ázsiai, majdnem százados angol-orosz ellentétet oldotta meg. Miután az orosz-japán háború alatt Britannia rátette a kezét Tibetre és Afganisztánra, most azt a gyujtóanyagot, amely e térfoglalásból származhatott, távolította el. A megegyezés tökéletes lehet, különben olyan tünetőmozdulat, mint az angol király és flottája látogatása Révaiban, melyet jövő tavaszra hivatalosan jelentettek most be, nem történhetett volna.

Múlt augusztusban pedig Isohlbe utazott volt Eduard.

Ha ráfigyelt az ember: a király utazásai azt a benyomást tették, mintha Németország bekerítését céloznák.

Ezekről a tünetekről volt szó ott a nyitott tűz előtt. És főleg arról: mi történt Ischlben.

Szent-Györgyi Irma, Illésházyiné a kandalló melletti karosszékben ült. ő is olyan magas és vékony, mint a bátyja. Hosszú ujjaiiban közepes Havannát tartott, ami hölgyeknél szokatlan, de ő azt tartotta, hogy neki szabad szembeszállni a közvéleménnyel. Ha szólt valamit, erősebben fújta ki a füstöt, akárha Bzzel aláhúzná a kiejtett mondatot.

— Én nem hiszem ezt a sok pletykát — (toutes ces blagues, mert ő franciául beszélt) — egyik barátném, aki ott volt, azt mondja, hogy csupán udvariassági látogatás volt — une visite de politesse. Végre is természetes, ha már az angol király mihozzánk jön, hogy fölkeresi Európa legidősebb uralkodóját.

Pfaffulus óvatosan mondott ellent; csak azt a kérdést kockáztatta: nincsen-e más Marienbadhoz hasonló fürdő Angliában vagy akár Franciaországban? És ha Eduard meg akart szabadulni fölösleges kilóitól, szükséges volt-e éppen Ausztriába jönnie?

Most Slawata kezdett hosszabb előadásba, ő azzal, hogy a külügyminisztérium, a Ballplatz titkaiból valamit elmondott, honorálni akarta azt a meghívást, melyről ő is, akár Szent-Györgyi, azt tartotta, hogy őt valóban meg nem illette. Titkot, mely nem főbenjáró ugyan, nem tartozik a „streng geheim“ fogalom alá, kisebbséjű titok, ami azonban csupán bizalmasokhoz juthat el és nem tovább. Persze mégis olyan óvatosan beszélt, hogy abból baj ne szármázhassék.

— A londoni jelentések szerint, — mondotta — az angol királynak valóban szándéka lett volna Ferenc Józsefet a német szövetségtől elvonni és a monarchia épségben tartását felkínálni arra az esetre, ha valamely angol-német bonyodalom esetén Ausztria-Magyarország semleges marad, ami egyértelmű volna a hármasszövetség felbontásával. Erre azonban úgy látszik, nem került sor. Ófelsége a társalgás első szavainál, még mielőtt ilyen ajánlat megtörténhetett volna, hangsúlyozta ragaszkodását eddigi szövetségéhez. Hogy ez pontosan miként folyt le négy szemközt a két uralkodó között, arra természetesen nincs bizonyíték, de mi, a Ballplatz, ezt a közlést adtuk a német nagykövetnek. Érthető, hogy Berlin elég ideges, hiszen ha Ausztria-Magyarország csatlakozik a megnagyobbodott entente-hoz, a kör bezárul körülötte.

— De hát az angol király miért tör ennyire Vilmos császár ellen, aki unokaöccse?! — kiáltott föl Wuelffenstein.

Slawata elmosolyodott.

— Ha rokonok utálják egymást, akkor az ádázabb, mint idegenek között. De a fő és reális ok a német hadiflotta építése. Ezt Anglia soká nem fogja tűrni.

— Komoly ebben a dologban, — szól most az apátkanonok — hogy Olaszországot ilyen körülmények között könnyen elveszíthetjük. Itália alig lehet máshol, mint ahol Anglia. Az egész ország tulajdonképpen félsziget a tengerben, a tengeren pedig az angol az úr. Én most Rómában hallottam is ilyen hangokat. Akkor pedig bezáródik a kör, nem Németország, hanem a két központi hatalom körül, vagyis körülöttünk.

Slawata odavágott az ő vaksi, okuláros szemével:

— Da müsste mán eben Prevenire spielen..., akkor elébe kéne vágni — mondotta rejtélyesen.

A kis kövér pap feléje fordult. Az arca nyugodt maradt, csak koromszínű szemöldökei mozogtak ide-oda a homlokán. De mielőtt kibocsátotta volna az óvatosan cirkalmazott kérdését, Illésváryné fölsóhajtott:

— Akkor talán hiba is volt visszautasítani az angol kínálkozást...

A bátyja azonnal rendreutasította száraz, kemény hangon:

— öfelsége bizonyára legjobban tudja, mit kell tenni!

Slawata gyorsan fölhasználta az alkalmat, hogy egyetértően a háziúrral. Vázolta, milyen lehetetlen volna a kettős monarchia helyzete, ha Németország ellen fordulna, ő volna az első áldozata a háborúnak. Bármi is történnék máshol, arrafelé a határa védhetetlen, és Csehország, ahol a Skoda van, az egyetlen ágyúgyárunk, néhány nap alatt a németek kezében volna. Nincs is védelmi vonal más, mint a Morva dombvidék. Ez azt jelentené, hogy egész Csehország hadszíntér lenne. Eddig teljesen tárgyilagosan beszélt. Csakis az utolsó szavakban csön-

gött valami személyes mely többfekvésű tiltakozás. ő hiába, első-sorban oseh veit.

Ebben a társalgásban csak ketten Etem vettek részt. Az egyik Wárdai, aki szótlan szívta a szivarját és mivel magában mosolygott, tán arra gondolt, milyen édes élmény vár reá ma éjjel. A másik Abády. Utóbbinak mindaz, amit itt hallott, új volt. Igaz, hogy ezeket a híreket lapokból 5 is olvasta. Ilyen-ke®, egykor diplomata lévén, meg-mevillantak benne olyan gyanakvások, amiket most itt annyira világosan tárgyalnak, de mindezideig csupán tűnő benyomás volt, amit eltörölt azonnal a magyar belpolitika mindennapiság-a, a munkája is a azö-vetkesetek körül és a legfőbben, a szerelme.

Mennyire más világ ez itt, mint nálunk Erdélyben, gondolta most. Ott kicsi küzdések, kicsi veszekedések. Fontos az, mi történik Balog Péter Benővel, a marostordai főjegyzővel, amiért a darabont-főispánt installálni segítette! E miatt halálra tudják egymást gyűlölni az emberek, mialatt nagy készülődések folynak a nagyvilágban, óriási tragédia szálai bogosodnak rejtélyes jövendők vajúdó méhében... Ezek az emberek itt benne élnek a történések közepén, minden eseményről tudnak, alig is érintik, hogyan és miként volt, ez mind ismerős előttük és csak a következőeskről van szó, beszélnek róla könnyedén, otthonosan.

És miközben ebeket gondolta Szent-Györgyi Antalt figyelte, aki ott állott sskár&n a zöld stucoo kandalló előtt. Fölötte másfélölea arckép a falba süllyesztve. A dédapját ábrázolja, Mária Terézia nádorát. Az arany gyapjas-rend ornátusát viseli az ő, gazdag aranyláncon a jelvényét, lila bíbor palástot pazar hímzéssel ás hajporos parókát. Mégis ugyanaz az ember, mint nki itt áll lenn a márványtűzhelyen fekete szmokingban, mint

akárki más és az aranygyapjút csak az óraszínóriján hordja pici miniatúr alakban, azt is csak azért, mert a rend törvénye, hogy mindenkor viselni kell. Ugyanaz a keskeny arc, önérzeten csöndes nézés. A kéken ősznló' haja, az is még hasonlóbba teszi. Valódi típusa azoknak a dinasztáknak, kik az udvar közelében élve századokon át, Magyarország sorsában akkora szerepet játsztak a török háborúk megszűnte óta; akik európai látószögből ítélték a mi dolgainkat, akik a nyugati kultúrát hozták hozzánk és magyarok tudtak mégis maradni, ahogy Széchenyi Ferenc, Festetich György és az Esterházyak.

Slawata közben megnyugtató fordulatot adott az előadásának.

— Izvolszkij Marienbad után Becsben volt. Teljes a *meg-egyezés a macedón ügyekben*, úgy hát jóidéig ez az állandó tűzfészek bajt nem okozhat.

Éppen ezeket magyarázta, ültében is olykor meg-meghajolva a háziúr felé, mintha mindezt hálája jeléül rakná a lakkcipős lábai elé, midőn a komornyik bejött és Abádyhoz lépett. Halkan jelentette:

— A kegyelmes asszony kéreti odatúl a kisszalomba.

Élize grófné rendes helyén ült a két sarokablak között, a dupla üvegválaszfalak előtt, lábzsámollyal meghosszabbított karosszékekben. Itt melegebb volt, mint a kis onix-kandallé mel-

lett, mert két légfűtő lehelte hozzá a forró levegőt rózrostélycs torkaikból.

Tőle balról a szép Fanny és már a tűz közelében Klára, így Bálintot nagynénje maga mellé készítette. A furcsa forma alacsony, öblös ülés, mintha körülölelné puha pámázatával. Éppen szembe került a fiatal Klárával.

— Gyere ide mellém, kedves Bálint, mesélj nekem Erdélyről és az erdélyiekről... — szólt Szent-Györgyiné, hosszú, keskeny kezével elkapva a fiatalember balját és szeretettel rab-ságban tartotta. Egész sor kérdés következett:

— Hogy van az anyád? Már másfél évé, hogy láttam, mikor átutazott Pesten... A szép Dénestornyán van? Én ott mint leányka többször jártam Péter bácsinál, a te nagyapádnál. És hogy van Lizinka tánti, most is olyan mozgékony? És Gyalkuthyné, a jó Adél ma, azt mondják, csinos a lánya, és hogy van Laczók Jenőné és a férje? És hogy van Kendy Ambrus, ez nekem táncosom volt és Kendy Sándor?

Mindenkiről tudott, minden rokonságot és kapcsolatot ismert és mikor Bálint válaszgatott, ő közben Berédynéhez és Klarához is fordulva, ogy-egy kis történetet mondott el, leánykori emlékeket, tréfás dolgokat, hogy azok is részt kapjanak ebből az előttük ismeretlen világból, melyre ő nyilván nagy szeretettel gondolt vissza. Gyakran esett szó ilyenkor Szamos-Kozárdról, a Gyerőffy lányok egykori otthonáról.

Miközben válaszgatott vagy hallgatta az unokánénje elmondásait, Abády szeme gyakran tévedt Kollonich Klárára. Ahogy ott ül a kandalló mellett gazdag csipke-fodros pongyolájában, mely mélyen ki van vágva a vállain, akár az esti ruhák és számos fodrok és szalagokkal ömlik végig a testén, alig verődik észre, hogy várandósága mennyire előhaladott.

Csupasz, kissé csapott gyönyörű válláival, tengerszín szemével, szőkén göndör hajával, most is olyan igéző, mint leány korában. Csupán az a fáradtság, amit inkább érezni rajta, semmint érzéklni, csak az jelzi az állapotát. És tán az a picis ránc is duzzadt ajkai sarkában, az is fáradtságról vagy talán csalódásról beszél. — Bálint, ahogy így lopva át-áttekintett hozzá, arra gondolt: — ez az a nő, aki miatt Gyerőffy László tönkretette magát. Aki miatt elhagyta a hivatását, a muzsikát, megszakította zenetanulmányait, mikor pedig a tanárai nagy jövőt jósoltak neki, — akiért beledobta magát a nagyvilági életbe, ami a kártyába sodorta — aki miatt elpusztult nemcsak ama világ számára, amit miatta keresett, de elpusztult anyagilag és lelkileg. És midőn Klárát így nézte, visszaemlékezett arra az időre, midőn most éppen három éve Kollonichéknál Simonvásáron ő fölfedezte László végzetes szerelmét és egyetlen pillanatig a jövőbe látott, meglátta, hogy unokaöccse a romlásba rohan. Majdnem víziószerűleg jelent meg elméjében a László arca, az a féktelen, szenvedélyes arc...

Talán mert kissé szórakozottan válaszolt most a nagy-nénje amúgy is meglassult kérdéseire, talán más okból is, a társalgás megakadt és pár pillanatig csönd borult végig a szobán, akárha mindenkinek a gondolatai eddig ki nem mondott név felé úsznának.

Most Élize grófné hirtelen megszorította az becsének rabul tartott kezét.

Jobban feléje fordult:

— Mi van Lacival? — kérdezte és a Hangja mélyebb lett, majdnem meghiúsult.

Bálintot ez nem lepte meg. Úgy érezte, hogy a László emléke ott lebeg közöttük, mintha jelenésre várna, mindenki

reá gondolna némán, mintha ki kellene pattannia a kérdések folytán szűkülő köreiből. Mégis lassan és habozva felelt. Nem szívesen beszelt Klára és Berédyné előtt:

— Szegény László, bizony eléggé aggaszt... Most ugyan ritkán látom ... szinte mondhatnám, soha...

— Hát mondd, mondd! — sürgette Szent-Györgyiné — én semmit sem tudok róla... azóta. Pedig írtam neki kétszer is. Mindjárt... azután, mikor az a dolog tört-ént. És tavaly is, de nem felelt, ól — Antal tudod, milyen szigorú az ilyen dolgokban, — de én éppen úgy szeretem most is és úgy szeretnék segíteni rajta, ha tudnék!

Már a Gyerőffy László említésekor Klára lassan fölkelt. Nehezen állott föl. Az utolsó szavak alatt hangtalanul kiment a szobából.

Berédyné azonban ott maradt, ami Bálintot feszélyezte. Reá nézett. A szép asszony macskavágású hosszú szemei majdnem összecusukva, a pillái között keskeny résein valami nedves tündöklés, mintha kristályfolyadék tölténé ki. Mozdulatlan ült. Csupán az egyik keze indult meg végigtapogatva azon a nyakéken, mely óriási gyöngyszemek hosszú sorával csupasz vállairól indult, egyik oldalon becsúszott a mellei közé, másikon át a ruhája mély kivágása fölött végig le az ölébe, ott összedombosodva, akárha megfagyott könnyecseppek volnának, — pazar ékszer, aminek külön élete van, saját önálló múltja. — Csak ez a simogató kéz járt le és föl lassan a gyöngyfűzéken, más-ként mozdulatlan a szép Fanny, olyan, mint a nagy ragadozók, — párduc vagy puma — kik ketrecükben a távoli vadonok emlékei álmodoznak.

Válaszolni kellett; Abády tehát elmondta László helyzetét. Enyhébben és burkoltan vázolta, mivel ez az idegen nő jelen

van, mégis érthetően, a letompított szavak között főleg a lelki válságát. Érezni rajta, — mondotta — hogy kitesztottnak tartja magát és ez nem enyhül, sőt rosszabbodik. Az anyagi bajait is érintette. Félő, hogy mindenét elveszti és fedél sem marad a feje fölött. Lehet, hogy Szamos-Kozárdot elárverezik. Itt eszébe jutván, amit Kendy Sándornak mondott, miszerint egyetlen mentség volna, ha gondnokság alá kerülne, hát ezt vázolta, hátha Szent-Györgyiné, mint nagynénje, itt tehetne valamit.

Elég hosszan beszélt. Egy-egy kegyetlenebb értelmű szónál Élize grófné meg-megszorította a kezét, különösen erősen, mikor Kozárd pusztulását említette, azt a régi otthont, melyhez az ő gyermekkori emlékei fűződtek. Látszott, ez nagyon fáj neki, pedig majd harminc éve elkerült onnan.

— En újra írok neki! — szólalt meg, mikor Bálint elhallgatott. — Az a gondnoksági dolog — én ahhoz nem értek — de az talán jó. Ajánlani fogom. Most mindjárt írok és te elviszed hozzá személyesen, úgy-e?

— Azt csak karácsony után tehetném, Élize néni, mert addig Pesten kell maradnom.

— Nem baj, hiszen tán nem olyan sürgős, mégis jobb szereztem, ha magad adod át! — mondotta Szent-Györgyiné.

Fölállt és a kis íróasztalhoz ment, melyen alig volt helye a szattyánbőr írómappának, annyira teli volt rakva sok apró holmival, a szülei, az ura és gyermekei fényképeivel. Ott fölcattantotta a villanylámpát.

Berédyné és Bálint elköszöntek.

Szóltan mentek át a tágas könyvtárszobán, hol a papi barokk tölgyfaszekrények aranycikomyái idegenül vették őket

körül, a kis sarokszalon mindenütt párnázott puha melegsége után.

Már majdnem a nagyterem ajtajában voltak, mikor Fanny hirtelen megállt. Abády felé fordult. Finoman ívelt ajkai megnyíltak. A szemei csukva. Pár pillanatig álltak így. Ahogy senki más, Bálint sem tudott arról a viszonyról László és az asszony között. Meglepődve várta a meg nem jelenő szót. — De nem jött egyetlen hang sem. Végre két kövér könnycsepp birkózott át a lehunytt pillákon és legurult az asszony arcán a mellére, a gyönggyé fagyott testvérei közé.

A nő pedig ismét megindult a terembe. A zongorához ment, kinyitotta. Elébe ült. Végig a billentyűkön hosszú futamokban szaladtak az ujjai. A háziúr odajött melléje; azt hitte, hogy Berédyné előad néhány dalt, ahogy előző estén.

— Ó, az roppant kedves lesz, ha valamit énekel nekünk!

Az asszony azonban csak a fejét rázta elfordított arccal. Még négy-ötösör futottak el a kezei a zongorán, aztán fölugrott:

— Ó nem! Késő van, menjünk aludni! — és kissé gúnyosan, mégis szomorú mosollyal tette hozzá, miközben Szent-Gyírgyi Antalnak csókra nyújtotta a kezét:

— Magának mindenben igazat adok... amit erről a házról mondott... igen ... igaza van ...

VI.

Klárához, már éjjelre vetkezve, átjöttek Magda és a kis Lili.

Csak úgy átlibbentek, hiszen Wárdayné az unokatestvérük. Ott lakott mellettük a „kápolnától jobbra“, a családi lakosztályban, régi leánykori szobájában. Nagynénje akarta így, ne odatúl a férje mellett, hanem a közelében legyen, hogy ápolhassa a nélkül, hogy a hűvös folyosóra kelljen kimennie.

Átsiklottak hozzá könnyű pongyolában a folyosó két szomszédos ajtajából. Mindketten bizalmasan trécselni akartak, amire a mozgalmas nap alatt alig nyílt alkalom.

Magda a bosszúságát akarta jól kibeszélni.

Neki régi fiirtje volt Klára bátyjával, Péterrel. És az a borzasztóság történt, hogy az apja a Kollonich-fiúk közül csak egyet hívott és nem Pétert, hanem a másodikat, Luikát!

Lili is átjött, ő is beszélgetni akart. Először is, mert ő már nem gyermek, már nem őrzik, hogy ágyban van-e, alszik-e, ahogy eddig, ó, ő már nagy leány, neki most már, ha titokban is, de szabad fönnmaradni. Másodszor pedig jó volna kissé beszélgetni. Mit? — Ó! Semmit! — csak éppen beszélni valamiről, hallani valamit. Például, hogy ki is ez az Abády, aki olyan komoly mindig és... és valahogy más... igen, más, mint a többi... ez, ez furcsa!

Hát ott ültek Kláránál. Magda az ágyra ült, hol a fiatalasszony magasra rakott párnákba dülve feküdt, mert állapota miatt csak így kapott elég levegőt. — Lili a karosszékben az ágy lábánál.

Az alabástrom éjjelilámpa derengő fényben tartotta a szobát. A selyempongyolák enyhe színei összeolvadtak az ágytakaró, bútorok, falak egyenlően rózsaszín atlaszával.

Magda már régóta öntötte a szót:

— Igazán nem szép a papától! Miért nem hívta Pétert? — Azt mondta, hogy Luika már két éve nem volt itt, mivel Oxford-ban volt Tóni-val! — Mondtam, ez nem ok, Péter az idősebb és jobban is lö... Azt mondta: annál inkább ráfér Luikára egy jó vadászat, hogy belejőjön... erre azt mondtam, hát akkor tegyen kivételt és hívja kilencediknek... erre azt mondta, nincs kilenc hely, csak nyolc... erre azt mondtam, hogy ő mondta, hogy ez a pápaszemes micsoda nem tud semmit és hogy Péter jó lenne a fiánkon... erre azt mondta, hogy vendéget nem lehet a fiánkra tenni... erre azt mondtam, Péter közeli rokon és nem bánja... Na úgy-e? Úgy-e, hogy nem bánta volna?

Hirtelen fejmozdulattal, ahogy a madarak teszik, előbb Klárára nézett, aztán Lilire, majd ismét Klárára. Persze tőle várt választ, nem Lilitől, aki alig ismerte Kollonieh Pétert. Klára vontatottan felelt. A hangja fáradt volt és mintha nagyon messziről tértek volna vissza a gondolatai:

— Hát persze... miért... igen, hisz az mindegy...

— Na úgy-e! — kiáltott föl Magda diadalmasan — én azt jól tudom! És... és már azért sem, mert hát ő nagyon szívesen... ó, nagyon szívesen jött volna... én ezt is tudom...

Magam is szívesen!... De te erről ne beszélj! — szólt gyorsan fordítva a fejét a kis Lili felé — ez titok.

— ó dehogya, dehogya! — fogadkozott buzgón a leányka, azzal a mélyen bűgő, kissé gombócosan ejtett szavával. Nagyon hízelgett neki, hogy beavatják ilyen fő-fő titokba.

— Bálintot is elhagyhatta volna a papa; ő azelőtt soh'sem volt itt vadászaton, nem is olyan prima, nem úgy, mint... mint... — de a Qyeróffy nevét nem mondotta ki, hanem a hangja elakadt.

Tágranyíltak Klára tengersizürke szemei. Majdnem fenyegetően nézett Magdára. Szerencse, hogy Lili élénken szólt közbe:

— Miért éppen Abádyt? — Azt találom, hogy az kár lett volna.

— No nézd csak! Ez a trucsli! — kacagott a Szent-Györgyi-lány — talán bizony megtetszett neked?

A kövéres kis leányka vérvörös lett:

— ó dehogya, nem, én csak... csak úgy mondom... — de Magda oda se hallgatott, gondolatai már tovaszökdécseltek:

— És tudjátok, én egészen mást hiszek. A papa akarattal nem hívta Pétert, ó, én fogadnék erre! — Azért nem hívta, mert rájött, hogy van valami közöttünk. Azért! — Hát az olyan baj? — Hát nem! — Akárhányan vannak, akik az unokatestvérükhöz mentek férjhez... — és most hosszas részletekkel számlálgatta az ujjain az ismerőseit, akik ezt tették: bécsieket, hiszen ott is járt világba, — ott van a Mitz és a Trudel, a Titi és Momo — és pestieket: — a Marosa és az Ili, meg a Marietta, de ez csak másodunokatestvér — és ez nem baj és igazán abszurdum! — De Péter sem vérbeli rokon, hanem „angeheiratet“, úgy-e? Már azért is jó az ilyen, mert az ember jól ismeri egymást! — és most megint elvetette a sulykot, pedig

Klára arca mind fájdalmasabbá vált, ahogy a rokon szerelmeket tárgyalta, — de Magda semmire se figyelt, hadarta gyorsan a szavakat és végül kiugrott a száján: — Hiszen, te, Klára, te is nagyon közel voltál... — Mikor hirtelen észbekapott és elakadt a hangja.

Zavarában a kis Lilire förmedt:

— Hát te is mondj valamit, ne ülj itt ilyen bambán!

— Én... én nem tudom... — hebegte a lányka és újra elpirult. Elpirult azon, amire gondolt. Abádyra gondolt. Arra, hogy mikor vele volt ma a sarkon, a sokszori megálláskor mindig beszélgetett vele. Úgy beszélt vele, mint felnőtellel. És hogy a kormosszürke szeméi kissé rézsút állanak és hogy barátságos és biztató a nézése. És a bajusza világosabb, mint a haja. Igen, sokkal világosabb. És délután, mikor a kancáknál voltak, akkor is beszélt vele. Azt mondta: „Látom, maga szereti és érti is a lovakat, az meglátszik azon, ahogy simogatja őket“...

Igen, ezt mondta: „... meglátszik, ahogy simogatja“... És azt is mondta, hogy neki is van ménese ott valahol Erdélyben ... És ez jól esett, mert nemcsak akkor szólt hozzá, mikor muszáj, hanem ott a paddock-ban is, amikor nem is kellett. Végre is meglett férfi ez az új ismerős, ő meg szinte még csak gyermek...

E gondoltsor hatása alatt és mivel rokon kapcsolatokról volt szó és Magda reárvallt, hát úgy vélte, kérdezheti:

— Tulajdonképpen milyen rokonságban vagytok Abády Bálinttal I

— Cousin issu de germains, — másodunokatestvérünk, felelt Magda.

— Hogyan, hát akkor nekem isi

— Dehogy!... Nem Szent-Györgyi, hanem Gyerőffy-ol-

dalról. Az anyám anyja Abády Kata, Abády Péternek, Bálint nagypapjának a testvére, ő ment az anyai nagypámhoz, Győrőf fy Lászlóhoz...

Most haragos hang szólt közbe. Klára szólt a párnái közül:

— Kérlek, menjeteK már el... fejfájást kapok ettől a sok beszédttől... — és mikor búcsúzóul Magda meg akarta csókolni, eltolta magától, a fejét befordította a párnák közé éa csak sürgette:

— MenjeteK, menjeteK már,.. menjeteK...

*

A szalonbeli búcsú után Slawata és Bálint együtt haladtak végig a folyosón a szobáik felé.

— BejöheteK-e pár percre hozzád? — kérdezte a követség! tanácsos, midőn Abády ajtajához értek.

Mikor benn voltak, Slawata szótlan végigjárta a szobát. Erre elég tér volt, mert ez is két cella egyesítéséből vált duplaablakossá. Vastag szemüvegét levette és gondosan megtörülte. Azt a benyomást tette, mint aki még utolszor fontolóra veszi, vájjon előálljon-e a mondanivalójával, vagy ne.

Abády leült és várt.

Végre megszólalt Slawata. Elsőben néhány bókot kanyarított. Hogy mi — „wir“, így mondta, ezzel nyilván a Belvedere-t és nem a Ballplatz-ot értette: — mi állandóan figyeljük a te működésedet. Nagyon helyeseljük és számontartjuk. Az is igen jó, hogy semmi aktuális politikába nem keveredtél. — Még két-három bók következett Abády képességeiről, aztán egy nagyon hangsúlyozott kijelentés: — Amit én most mondok és amit most kérdezek, azt csak én, Jan Slawata mondom

és kérdezem. Nem megbízásból teszem, hanem csak én, mert ismerem ítélőképességedet és diszkréciódat. Amit felelnél, az nekem tájékozás, senki másnak. — Also ganz unter uns!

Most megállt és megigazította a szemüveg nyergét az orrán és belefogott:

— Mit gondolsz? — ha a monarchia mostanság háborúba keveredne valamelyik szomszédjával, mi volna a magyarok álláspontja?

Abádyt meglepte a kérdés. Európai háború lehetőségében akkoriban senki sem hitt. A megindult fegyverkezési versenyt minden oldalon védelmi intézkedésnek tartották. Azok a bókok, miket egykori diplomata kollégája az imént olyan bőkezűen osztott Bálint fejére, óvatossá tették. Ezért tájékozódni akart, mielőtt felelne:

— Háborúba? De hiszen odalenn mondtad, hogy Izvolszkij-jal a macedón-kérdést rendeztéték!?

— Az úgy van. És Oroszország ma nem is harc képes. Kelet-Ázsiában elhasználta, ami fölszerelése volt és a forradalmi mozgalmak sem ültek el. Éppen ez az, amiért fölvetődik ez a kérdés.

— Melyik?... Teljes béke van. Ha Oroszország mint ellenfél nem jön jó ideig számba, a szerbek bizonyára csöndben maradnak. Románia és Itália szövetségeseink. Melyik szomszéd az tehát, aki részéről támadás érhetne?

Slawata megértette, hogy Abády nem fog felelni, míg világosabban nem lát. Rövid percig még habozni látszott, azután egy széket húzott hozzá és most már közel ülve beszélni kezdett.

— A helyzet a következő: Az az apátkanonok jól látta az angol-orosz egyesség következéseit Kétségtelen, hogy Olaszország számunkra elveszett. ítéletem szerint talán Románia is,

mert a szimpátiái Pétervár felé vonzzák. — Számolni kell tehát azzal, hogy néhány év múlva, midőn az Oroszbirodalom francia pénzzel újból föl lesz fegyverkezve, a monarchia szemben fog állani Oroszország, Szerbia és Montenegro, — továbbá Itália és esetleg Románia koalíciójával, hiszen mind vágnak valamelyik területünkre. Háborús okot a Balkánon bármikor lehet produkálni. — Ez azt jelenti, hogy akkor a monarchia 47 millió lakosával szemben 182 millió fog állani. Nyilvánvaló, hogy ezt mi nem bírjuk meg. — Ha pedig Németország védelmünkre lép, akkor francia-angol oldalról támadnak, reá, mert a franciáknak ez fényes alkalom a Revanche-ra, az angoloknak pedig a német kereskedés megsemmisítésére. Ez pedig még a „Reich“-nak is elég veszélyes, különösen az angol nép szörnyű hatalma és ismert szívóssága miatt. Csak egy megoldás van, de ezt azonnal meg kell ragadni, mielőtt késő, ez a vezérkari főnöknek, Conrad-nak a nézete. — Egyenként kell leszámolni velük, még pedig elsöben Olaszországgal, aki ma nem harc képes, érődéi nincsenek és tüzérségi felszerelése elavult. — A miénk is az, hála a magyarok ellentállásának — és Slawata itt gonoszul mosolygott, — mégis a mi hátramaradottságunknál nagyobb az olaszoké. Bizonyos, hogy elég könnyű dolgunk volna. Ezért kérdeztem: Mi volna ez esetben a magyar álláspont?

— Kétségtelen, hogy Magyarország meg fog felelni a közös védelem kötelességének. A királyhűség is minden látszat ellenére igen nagyon erős. — Másrészt az is bizonyos, hogy Olaszország iránt nálunk sok rokonszenv él és a közönség csupán védelmi háborút értene meg...

— Ez érdekes! — szólt közbe Jan és rövid gondolkozás után hozzátette: — Igazad van. Azt az incidenst, amit háborús

oknak használna föl az ember, Fiúméban kellene provokálni: Persze! A Szent-Korona országai — a hangja megint csúfolkodó volt, ahogy pojácás karmozdulattal hangsúlyozta: — Die Lander dér Heiligen Krone! — Hát persze! így kell csinálni, így ez már azonnal magyar ügy és a magyarok szemében védelmi háború. Sehr gut! Sehr gut!

Abády arca elsötétült. Nagyon fájtn neki, ha idegentől halott kritikát a nemzete ellen. Majdnem rendreutasítóan vágta ki:

— Ezek a fogalmak nekem is szentek. Ezért kérek, tartózkodj a gúnyolódástól, ha azt akarod, hogy nyugodtan beszéljünk!

— Pardon, — válaszolt sietve a másik — te félreértesz. Eszembe sincs gúnyolódni és ezt csak azért emeltem ki, hogy megmutassam, mennyire ismerem a magyar közjogi ideológiát.

Pár másodpercig hallgattak. Aztán Bálint szakította meg a csendet:

— Preventív háború? — Nem szörnyű fogalom az? Valahol Bismarck mondta: Soh'sem tanácsolnám, hogy azért kezdjünk háborút, mert az ellenfél később jobban föl lesz készülve rá. — Pedig igazán nem volt szentimentális ember.

Slawata vállat vont:

— Ha tudod, hogy vadorzók künn az erdőn reád cserkésznek és meg akarnak ölni, nem lössz-e valamelyikre, mielőtt körülzártak és menthetetlen vagy? — Ez ugyanaz az eset.

Pár pillanatilag gondolkodott, aztán folytatta:

— A magyar krízist is megoldaná egy ilyen kisebb háború. Föl tudnánk készülni a nagyobb megpróbáltatás idejére, az előbb-utóbb elkerülhetetlen orosz támadásra. Hadüzenet után a hadsereg minden igényét bizonyára megszavazná a magyar parlament,

Bálint nem felelt. Amiért Slawata érvelt, borzalommal töltötte el, bár nem tudott elzárkózni annak logikus volta elől. Megint érvényesült benne az a ritka és reá nézve majdnem átkos képesség: megérteni az ellentétes álláspontot, igazát látni annak is, amit a természete elutasít. — E miatt már gyakran szenvedett a múlt obstrukciók és a Fejérváry-kormány idején. Most is majdnem testi fájdalmat érzett. — És mikorra terveznék? — nyögte ki végre.

— ó, még semmi sincs, Hoheit — itt a trónörököst értette — és Conrad ezen a nézetben vannak. Aehrenthal ellenáll. Ami pedig az öreg urat illeti? — Na, hát ezt gondolhatod, hogy ő csak békét akar! Mégis előkészítjük a hangulatot. Lueger polgármester holnap a bécsi Radetzky-ünnepélyen Itáliáról támadó hangon fog beszélni.

Még pár semmitmondó szót váltottak, aztán Slawata távozott. — Na! vederemo! Und ich danke dir für den wertvollen Tip! — mondotta az ajtóban és eltűnt.

Köszönöm a figyelmeztetést! — Ez roppant fölbosszantotta Bálintot. — Még úgy állítja be ez a fráter, mintha o bármit is tanácsolt volna! — Olyan méreg öntötte el, hogy majdnem utána futott. — Mégis állva maradt. Mi értelme volna? Slawata a maga módja szerint csak udvariaskodni akart. A saját pusztá állítása, hogy a magyar közvélemény csak védelmi háborút értene meg és a között, ahogy ezt Slawata fölfogta, mint fölvilágosítást és tanácsot, — olyan csekély árnyalat van, hogy ezt még megmagyarázni is alig lehet.

Ott állt hát a szoba közepén bosszúsan és telve aggódással. Most összeszegeződtek benne a mai est benyomásai. Amíg ott a nagy szalonban letompított szavakban váltogatták a sokféle

jelentőségű mondatokat, egész figyelmét lekötötte az, amit beszélték. Utóbb itt Slawatával fölháborította annak a hideg cinizmusa. Egyedül maradva, most a megdöbbenés ragadta meg, borzalmas lehetőségei egy nem is nagyon távoli jövődönnek. Háború! Háború, nem távoli gyarmatokon, hanem itt Európában. Élet-halálharc a létért. Háború, ami, ha elvész, széjjeltörné a kettős monarchiát, háború, melynek árát az ő hazája fizetné meg és Erdély, mely fellegvárként áll az oroszok Konstantinápoly felé vezető útján.

Ez a gondolat lélekzetfojtón összeszorította a torkát.

Kinyitotta az ablakot. A fagyos levegő szembeesapta. Ez jó, ez csillapít. Lekönyökölt a párkányra. A holdtalan éjjelben a táj láthatatlan odalenn. Sötét minden, vaksötét. Csupán a csillagok milliárdjai fénypontozták be az eget. A változatlan csillagok, kik millió évek óta egykedvűen tekintettek alá az emberi nyomorra, óriási írásjelek. Rejtélyes aranybetűiket soha el nem olvasta senki, pedig régi mágusok állítják, hogy meg van bennük írva a sors, emberek, népek, világrészek sorsa.

És a mindenség borzalmas méreteit gúnyolva, valahol lenn a Vág mentén pici fényecske tűnt föl; lassan haladt északnak akárha mászna; néha, alig egy ujjnyira mögötte picike vörös petty. — Ez a berlini gyorsvonat. A pöfékelése ide hallatszik a néma éjszakában. — Láttára Bálint szíve összeszorult. — így mennének, itt mennének a katonavonatok északra, ha orosz háborúra kerülne a sor. Itt vinnék sok-sok ezreit az ország ifjúságának harcba, halálba... a sokszoros ellenség ellen és hiába talán, talán hiába is...

Wárday a kápolnától balra a harmadik szobában lakott. Nagyban készült a várt pillanatra, amikor belopódzhat a gyönyörű Fannyhoz. Mikor sok részletesség után azt találta, hogy a haja elég fényes, az arca, nyaka, válla elég jószagú és a selyem hálóköntös kellőképpen áll rajta, fülelni kezdett. Eloltotta a villanyt és picit kinyitotta az ajtóját. Már majdnem kiindult a folyosóra, mikor váratlanul a szomszédja, Slawata lépkedett el előtte. Várni kellett. Végre esőndesség lett. Na most, most már mehetünk!

Midőn azonban óvatosan kitérte az ajtaját, a tőle második szobáé váratlanul kinyílt és Pfaffulus lépett ki rajta. Szerencse, hogy nem feléje jött, hanem a kápolna portáléjához ért, karja alatt a breviárium. Csak fekete reverendát viselt, már nem volt rajta sem a vörös szalagja, sem a nyaklánc. Eltűnt. Halkan csattant mögötte a templomajtó.

Pár percet várt még Wárday — hátha a pap visszatér. De hiszen vele volt az a kis imádságos könyv! — bizonyára imádkozni ment, hát gyerünk, gyerünk! Végre elindult. — A folyosó szőnyegén úgy csúsztatta a lábait, mintha korcso-lyázna, nehogy csattogjon a papucs, míg odaért a fürdőszoba bejárásához, a szolgálati lépcső mellett. — Nyitva volt. — Odabenn sötétség.

Ekkor eszébe jutott, amire Berédyné tanította, még akkor, mikor most két éve a szeretője lett: „Okosabb egy pillanatra világot gyűjtani és tájékozódni, mintsem belebotlani valamibe és lármát okozni.“ — Elmosolyodott ezen az emléken és a keze megkereste a kapcsolót. Világosság. Itt a vendégszoba ajtaja mellette, ahol várja a szépséges asszony, csak a karját kell kinyújtja. A szíve örömben dobbant meg. Eloltotta a villanyt és a kezét reátette a kilincsré.

Az ajtó nem engedett. Be volt zárva.

Kopogott. Nincs válasz. Újra kopogott, most már hangozabban, aztán várt. — Belülről, mintha halkan ziháló zaj hallatszana. — Mi történt? Mi ez? — Valami vicc? — Mérgesen két erőset koppantott és majdnem haragosan beszólt: — Én vagyok! — miért zártad be?!

Végre válaszolt Fanny: — Megfájult a fejem... menj...» menj... nem lehet...

Wárday jó fiú volt. Megsajnálta, valóban a hangja milyen tompa, mintha csak küszködve tudna ennyit is mondani.

— Ó szegény Fanny, — milyen pech! — de úgy-e, Pesten, úgy-e?

— Jó, jó... de menj ... menj... — éj midőn a kijáráshoz lépett, újra kezdődött a hálósobában az a halk ziháló zaj, ami Imrét elsőben már megkapta.

— Roppant szenvedhet szegény! — gondolta, mikor hazasietett a folyosón.

Ebben igaza volt, bár nem úgy, ahogy ő hitte. Berédyné a mellén feküdt az ágyán, a haja széjjelömlöve a szétdúlt párnák között és görcsösen sírt. Az inge megtépve. Egész szép testét rángatta a zokogás. Néha megfeszült a háta domborúan és a fejét behajtvá, akárha be akarná fűrni, a tolipárnába beléfullasztani magát.

Végre csend borult a jabláncái kastélyra. Elpihent mindenki. Csak két nő és két férfi volt még ébren. Klára a régi leányszobájában a magas csipkevánkosaiból mozdulatlanul a

lecsüngő alabástrom lámpába nézve, a túlsó oldalon Fanny fuldokolva a könnyeitől átázott hajában.

A kápolnában a kicsi Pfaffulus az örökéő előtt térdelt. Imádkozott. Azért a tékozló fiúért imádkozott, akiért az egyik asszony sírt és a másik a mécsesbe nézett.

És még Bálint volt ébren a nyitott ablakban, akárha a végzettel nézne farkasszemet.

A berlini gyors most ért oda ahol a Vág kikanyarodik a szűk hegyszoroson. Hosszan fűtyült a mozdony. Onnan a sötétből, a mélységből visitott föl a sípja és végig visszhangzott az egykori klastrom boltozásai alatt.

III. RÉSZ

I.

Bálint visszatért a fővárosba.

Viharos hangulatot talált a pesti parlamenti körökben. A függetlenségi párt zajong. Kossuth egész súlyát kellett latbavesse. Csak így tudta elfogadtatni az új pénzügyi kiegyezést Ausztriával. Az is félt, hogy a Házban obstrukció lesz azok részéről, akik a kvótaemelés miatt kiléptek a pártból. A kormány ezért egyetlen szakaszos javaslatot terjeszt be. Ez kimondja, hogy „addig is, míg részleteiben letárgyalják“, életheléptetik összes rendelkezéseit, mégpedig már most január 1-étől! tíz esztendőre.

A múltban soha ilyen globális intézkedést nem merészelt kormány. Annál meglepőbb, hogy a koalíció követ el ilyet, aki amíg ellenzéken volt, a szörszálhasogatásig szigorú volt a törvényhozás és a szólásszabadság védelmében. A kormány azonban a paktumban kötelezte magát, hogy átviszi a kiegyezést és más járható út nem volt számára.

A kiléptettek tehát elég logikával támadták elsősorban a függetlenségi pártot, amelyről azt állították, hogy az egész múltját megtagadta. Hiába állt föl Apponyi, hiába védelmezte a pártot azzal az ő ragyogó ékesszólásával. A vita mind durvább és személyeskedőbb lett. Odáig fajult, hogy maga a miniszterelnök kénytelen volt párbajozni Polónyi Gézával. Mind-

ketten már idősebb emberek, mégis a segédek kardra bocsátották őket.

Nagyobb baj nem történt. Vér nélkül folyt le, mivel mindketten úgy kifulladtak, hogy végkimerülést állapított meg az orvos. Ez helyes is volt. Mégis sok rossz viccet faragtak erről a pestiek, ami a kormány tekintélyének nem vált előnyére.

A nagyközönség csak ilyenekre figyelt, Lueger olaszellenes beszéde, melyet Slawata bejövendölt, senkit sem érdekelt. Csak a Házban vívott szócstaták izgatták. Talán szerencse is, mert így Andrassy okos rendelet[©], melyben a közigazgatás tisztviselőitől megköveteli, hogy a nép nyelvét ismerjék, nem váltott tó semmi megjegyzést. Valószínű, hogy a szélső sovíniszták ebbe is belekötnek, ha a kvóta-vita vihara minden mást túl nem harsog.

Pedig a horvát állapotok is mindennap rosszabbodnak. A Starcsevics-párt nagygyűlése elszakadást hirdet a magyar koronától; Zágrábban megnyílik az országgyűlés, de azonnal el kell napolni, annyira forradalmi a hangulat; tüntetések is napnap után.

Bálint a Jabláncán hallottak alapján most érzékenyebb tolt a horvát hírekre, mint azelőtt.

Borús lélekkel utazott haza a karácsonyi ünnepekre. A középhatalmak körülkerítésének veszélye, az olasz háborús terv, mely legközelebb valóra válhat, a Dráván túli események, mindez reánehezdedett és mindez aláhúzta azt az öntudatlanságot, amiben a magyar politikai világ élt, azt a gondatlanságot, mellyel csupán egymással törődtek, egymás ellen agyarkodtak, mintha mi más sem volna fontos, mint a napi politika apró kérdései.

Hazaérve Kolozsvárra, arra gondolt: jó volna valami Ins ajándékkal meglepni az anyját. Ez enyhítené azt a feszültséget, ami közöttük volt az utóbbi időkben. Ez azonban nem könnyű dolog. Aif anyja csak olyan ajándékot fogad el tőle, amit úgy mutat be, mintha nem neki, hanem Dénestomyának adná. Régi, ezüst hamutartó, antik asztali órácska vagy valami porcellán; olyan, ami talál oda. Olyan, akárha mindig ott lett volna. Az ilyennek örült, mert az öreg kastély az ő számára majdnem élő személy, akit gazdagabbá tenni, ékíteni közös és állandó feladat.

Minthogy a fővárosban ez nem jutott eszébe, hát itt Kolozsvárt ment el, ahhoz a régiségeshoz, akinél a legjobbat remélhette.

Ez az öreg Brucknemé. Nem tartott nyitott boltot. A Belmagyar utcában, az emeleti lakásán árulta a holmiját. Kiesi, vastag asszony. Nagyon megbízható. Soha hamisítvány nem került ki a kezéből, bár semmi korszakról, sem stílusról fogalma sem volt, és ha valamit nagyon réginek tartott, azt úgy hívta: „Das ist gotisch!“

Brucknemé mindenkit ismert. Örömmel vezette körül Abádyt a zsúfolt szobákon. Volt ott a világon minden egymásra rakva, fiókos szekrények, almáriomok, asztalok, órák és szobrok, vagy a falakra függesztve akárhogy; kép, lámpaernyő, varrottas vagy papi ruha.

— Van egy gyönyörű csésém, — mondotta a vénasszony — most kaptam; még senki sem látta! — és vevőjét elvezette ahhoz a polchoz, hol mindenféle ötödrangú tárgy között valóban három gyönyörű „Alt-Wien“-csésze állott. Különösen a közbülső lepte meg Bálintot. Az anyjának a dédapja, Abády gubernátor képe volt reá füstve. A múlt század fordulóján

ugyanis divat volt ilyen képmásos kávécsészéket ajándékozni, emlékül, rendszerint rokonoknak, ahogy ma aláírt fényképet adnak. Nekik, Dénestornyán, volt is ilyen kettő. Most itt a harmadik került elő.

— Hát ezt ugyan honnan kapta? — csudálkozott Bálint. Brucknerné azonban csak rejtélyesen mosolygott:

— Nagyon jó helyről. Persze nem mondhatom meg, kitől, de igazán nagyon jó helyről!

Hatvan koronát kért érte. Bálint alkuvás nélkül megvette. Az antikváriusné kikísérte az ajtóig. Azt mondta: — Tessék újra jönni néhány nap múlva. Én onnan még több dolgot kapok, azt hiszem. Alles prima ... ugyanonnan ... alles hoeh-prima.

De hogy kitől vette, azt most sem árulta el, pedig Bálint újra faggatta e miatt.

A karácsony-est az Abády-háznál, akár itt Kolozsvárt töltték, akár a falusi otthonukban soh'sem kedélyes, inkább ünnepélyszerű. Bálint iskolás évei alatt Bécsben az intézetben maradt és Róza grófnő egyedül ülte meg az ünnepet, hát ezért is alakult így évek hosszú sora alatt. Ma is, mint mindig, az ebédloasztalon közepes fácska, persze vásárolva a piacon, hiszen a sajátjaiból akár Dénestornyáról, akár a havasról hozatni szentségtörésszámba ment volna. A tálalóasztalon magos garmadában az a rengeteg kötött kendő és búj ka, amit Abádyné a két gazdaasszonnyal egész éven át köt és amit ünnep reggelén osztanak ki Dénestornyán a falu összes gyermekei között. Most, hogy itt vannak, hajnalban utazik oda a számtartó és a templom után átadja. Az *égő fácska* körül rep-

geteg holmi az egész háznépe számára. Tóthyné és Baczónénak ruhaszövet, a cselédeknek és családjuknak megfelelő hasznos ajándék, mindenik cédulával megjelölve.

Egyenként hívták be a cselédeket pereputtyostól és ki-ki átvette a neki szánt ajándékot. Aki átvette, kezecskölt és kiment; aztán jött a másik. Abádyné egy karosszékben ült a szoba közepén. Ott nyújtotta a kezét csókra, akárha őszes, kissé kövér, kicsi királyné lenne, aki a népe üdvözlését fogadja. Bálint két nyakkendő-t kapott és immár a tizedik cigaretta-tárcát, minthogy az anyjának nem volt fantáziája az ajándékozásban és minden évben azt adott neki.

Csak mikor mindezek lefolytak, akkor került elő a gubernátoros csésze. Jó választás volt! Valóban nagyon megörült Róza asszony. Midőn visszavonultak a nappaliba teázni, kompótozni, mint rendesen, oda is magával vitte és ott is simogatta, megtartotta az ő roppant apró, gömbölyded kezecskéiben.

A fia Jablankáról mesélt, Élize tante sok érdeklődéséről mindenki iránt és az ottaniakról. Elég későig maradtak fenn. Bálint érezte, hogy az anyja most nem gondol egyébre, mint amit halt. A viharfelhők elvonultak. Abádyné kedves és mosolygó egész estén át.

Erre gondolt, mikor végül nyugvóra tért. Az öreg dáma tán azt hiszi, hogy ott Szent-Györgyiéknél ő talán valami új kalandba kezdett. Mikor a kis Hlésváry Liliről beszélt, még el is mosolyodott. A hangjában most nem csöngött semmi gyanakvás, semmi lappangó harag. — Persze! — hiszen már

több mint két hónapja, hogy nem találkozott Adrienne-nel! Azért barátságos most, gondolja: vége van! — azért örül..., azért örül... Pedig e hosszú távoliét még érezhetőbbé tette Bálint számára azt a láncot, amely minden sejtjével ahhoz az asszonyhoz kötötte. Eddig, mióta szerelmük kiújult, alig telt el egy hét, vagy tíz, legfőnnebb húsz nap és találkozni tudtak valahol. Ha lopva, ha olykor életveszély között is. — Az almás-kői látogatás óta a hunyadi erdőre azonban már nem mehetett. Feltűnő volna télvíz idején a kalibában lakni és ismét át kéne mennie az Uzdy kastélyba, ahogy a múltban. Adrienne is, bár nem mondta miéért, — nem mondta soha, hogy a férje utána vadászott puskával, — azt írta: ne jöjjön, nem jöhet! így hát nem láthatták egymást.

— Ez így nem élet! — gondolta Bálint mind gyakrabban — ez nem élet! Most karácsony éjjelén erősebben, mint valaha eddig. Valóban, ahogy teltek a napok és a hetek, mind keményebb lett az elhatározása: véget kell vetni akármi áron ennek a sivár helyzetnek. És számbavette az akadályokat, az anyja ellenállását, Uzdy Pál kiszámíthatatlanságát.

Elhatározta, mihelyt bejön Addy, komolyan megbeszélük a válást.

Azonban telt az idő és semmi változást se hozott. Január közepén Adrienne megírta, hogy jóidéig egyáltalán nem tud mozdulni. A kislánya kanyarót kapott és bár az anyósa őt úgyszólván elzárja a gyermektől, ő nem teheti, hogy most elutazzék.

Bálint még ünnep alatt levelet küldött Gyerőffynek és anyja

nevében is meghívta Szilveszterre magukhoz. Közölte azt is, hogy számára Szent-Györgyinéől levelet hozott. László nem válaszolt. Később se mutatkozott. Így hát Bálint elhatározta, hogy kirándul Szamos-Kozárdra, mégpedig fuvarossal, nehogy előle az unokaöccse bolondjába még *meg* találjon szökni. Végre is nincs messze, alig öt mérföld.

Jó erős három ló vitte a fedeles bárkát, mely talpakra volt szerelve, lévén szép szánút mindenfelé. Akkoriban kitűnő bérkocsisok éltek a Hóstátban. Három órába se telt, még alig múlt dél és már odaérkeztek nagy csilingelőssel. Felhajtottak a kastélyocská elé odafönn a dombra.

— A gróf úr nincs itthon — mondta Balog Márton, a vén mindenes. — Lement a faluba, talán a szatócsnál van, nem tudom...

— Mikor jön haza? — kérdezte Abády, de a szolga válaszképpen csak vállatvonván, arra gondolt, hogy tán pálinkázni ment oda László!... Erre elhatározta: utánamegy és kihozza onnan. Bekecsben indult vissza gyalog a hóborította lejtőn. Útközben egy fiatalos gazdával találkozott, aki valami hivatalos írásfélét vitt a kezében. A helybeli kisbíró volt. Ettől kérdezte meg: hol a bolt? Ez mondta, hogy ott a harmadik telek a saroktól.

László valóban ott volt.

Háttal állt. Túl a pudlin, a lakás üvegajtaja előtt Bischitz, a boltos. Körülöttük az ilyen falusi üzlet ezer holmija, istrángok hosszú öles bojtokban az ajtó mellett, kasza, kapa, ásó spárgával egymásra kötve; a polcokon dohány, ecet, cukor, rizskása és szeszes üvegek, poharak, sókockából gúllak, heringes hordó és bothal melléje támasztva, mindettől furcsa, kellemet-

len szag volt idebenn, amin az eceté és a dohányé uralkodott, az ánizsos pálinkával vegyülve.

Mikor Bálint belépett, az ajtócsengő nagyot csörgött. Csak annyit látott, a boltos lekap László előtt valami porellántárgyat és hirtelen eldugja. Csak a szilvóriumos üveg maradt ott a polcon és egy már használt pohár.

— Hát te hogy kerülsz ide? — kiáltott fel Gyerőffy, mikor a jövevényt megismerte. A hangja nem örömet jelez, inkább bosszúságot.

— Hozzám jöttem. Minthogy nem jöttél be, hát ez az a bizonyos Mohamed esete — nevetett Abády — és ahogy látod, le is vadásztalak.

— Az a vén számár igazán fölhivatható volna... — morgott László, azután pálinkával kínálta az unokatestvérét.

Bálint kissé békétlenül utasította vissza:

‘— Inkább menjünk innen, ha itt nincs dolgod!

Gyerőffy mélyen ránézett:

— Nincs. Ami még volna, azt majd elvégezzük délután, úgy-e, Bischitz?... Én azonban még iszom egy kupicával, ha már te olyan nagyurasan megveted! — és dacosan föllibent a polcra. A boltos töltött és László leitta.. — Még egyet! — és azt is. — Na, most már mehetünk.

Mégsem indultak azonnal, mert a kisbíró lépett most be. ő is idejött Gyerőffy után.

— Ez jött kérem a járásbírószágtól — jelentette és átadta a hivatalos írást. Majd a kézbesítőkönyvet tartotta László elé:

— Kérem, tessék itt aláírni.

— írja csak oda a nevemet, Bischitz! — szólt László és maga elé dobva azt az okmányt, újabb pohárkát töltött magának. Abády önkéntelen reánézett az írásra, mely odaesett eléje.

Fölvette. Belenézett. Valami Kardos E. Leó budapesti lakó kérésére árverési végzés.

— Te, hisz ez nagyon komoly dolog! — kiáltott föl. — Árverés április 15-én.

— Volt ilyen már több is! — válaszolt vissza Gyerőffy és a szatócshoz fordulva folytatta: — Küldje el Ázbejnek! Hiszen tudja . . .

Bálint megcsóválta a fejét. Igazán szörnyű könnyelműség.

— Talán jobb, ha én magam adom át neki, — ajánlkozott — holnap, vagy holnapután úgyis Dénestornyára megyek.

— Minek? Maga majd elküldi, úgy-e, Bischitz? Nem először történik! — gúnyolódott László.

Végül megindultak vissza a kastélyhoz.

Elég szótlán sétáltak föl. Bálint arra gondolt, miként emelhetné ki Lászlót ebből a sok bajból és a magános ivásból, ami az iszákosság legveszélyesebb formája. Csak odafönn a manzardfedél alatti egykori szalonban, mely ma egyedüli lakószobája Lászlónak, csak ott vette elő Szent-Györgyiné rokonias levelét. Mielőtt átadta, elmondta,, hogy Jabláncán milyen szeretettel emlékeztek meg róla, Élize néni, Magda, Pfaffulus, mindenki. Persze sem Kláráról, sem Wárdayról nem tett említést.

A francia kandalló elé kicsi parasztkályhát építettek. Abban égett a tűz. A kürtője behaladt a márvány tűzhely torkába. E mellett állott László némán. A szemei merően az ablakra szögezve, a sűrű téli égre. Bálint hosszas elmondása alatt egy szót sem szólt.

Akkor sem szólt, midőn Bálint átadta a nagynénje levelét. Egy pillanatig a kezében tartotta. Meglóbálta párszor, majd hirtelen megfogta mind a két sarkát és dirib-darabra szakí-

tottá. A papírtörmeléket hévizes csizmájával berúgta a tűzhelybe.

Ez annyira meglepő volt, hogy Abády fölugrott. De László már beszélt is:

— Én ezzel a világgal végeztem. Semmit! Érted, semmit sem akarok ő róluk hallani. Rám nézve nincsenek. Semmi, semmi! Meghaltak vagy soh'sem is voltak... soha, soha...

— Miért utasítasz el mindenkit, aki szeret, aki segíteni akar rajtad? — vágott közbe Bálint.

— Rajtam ne segítsen senki! Hagyjanak békét! És különben azok... azok ott... ott Magyarországon! — kiáltotta Gyeróffy és izgatottan járt össze-vissza a rendetlen szobában.

Minden bútoron valami odadobott ruha vagy fehérenmű fetrengett, a kanapén pedig elhajtott könyvek. Unokatestvére megszánta és csatlakozott hozzá:

— Hát jó, jó, hiszen senki sem erőltet... — mondotta és hogy lecsillapítsa, a szót másra terelte hosszás mondatokban.

Így lépkedve le a föl, többször fordultak mag ama sarok előtt, melyben finom üveges vitrin állott. Bársony fedte porpolcai majdnem üresek; csupán egy csorba Vieux-saxe kávéskanna és egy meghasadt cukortartó állt benne, olyan, amit már nem vesz meg senki, míg a bársonyba nyomott és pormentes köröcskék mutatták, hogy ott sok minden lehetett még nem is olyan régen. — A gubernátoros csésze hát innen származott! — gondolta Bálint és most már megértette, mit dugott el a szatócs olyan hirtelen, mikor ő belépett az üzletbe. Azzal a gyakran megfontolatlan segítniakarással, ami a természetében volt, megállt a szekrénynél és reámutatva, azonnal szóhozta:

— Úgy-e, innen adtál el porcellánokat?

László nem felelt.

— Nézd, ha már megváltsz ilyen családi tárgyaktól, hát az mégis csak bolondság, valami potom árért a helybeli boltos útján adni el! Az anyám, vagy én is szívesen megbecsültetnök és reális árért inkább megvesszük, minthogy elprédálódjék.

László ráordított:

— De hát hagyjatok békét! Ne gyámkodjék rajtam senki! Ha el akarok pusztulni, hát elpusztulok. És eladok mindent, akinek akarom és ahogy akarom. Te pedig ne üsd bele mindenbe az orrod.

Abády most mégis megharagudott. Háta fordított és szó nélkül kiment a szobából.

László lassan utánajött. Csak most jutott tudatára, mennyire sértő hangon beszélt azzal, aki gyermekkoruk óta egyetlen barátja volt. Jóvá akarta tenni. Már a gárgyátlan lépcső közepénél járt Bálint, mikor odafönről utána szólhatott László:

— Róza néninek add át kézcsokomat Amint valami pénzt össze tudok szedni, bejövök és tiszteletemet teszem. Te pedig bocsáss meg, de én már nagyon el vagyok komiszosodva! — izéit, megfordult és becsapta az ajtót.

II.

Sok hetek múltak.

Már március vége felé járunk. Csak akkor tért haza Abády. Idáig Budapesten volt, a képviselőház ülésein, melyek szóviharok hosszú egyformaságában, mindig azonos céltalansággal peregték le, jórészt az új hárszabály fölötti vitákkal. Egyetlen komoly alkotás az erdélyi birtokrendezési javaslat, ami a Székely-kongresszus előtt vázolt akció első lépése. Szerény kezdet, mégis valami. A többi időt jórészt obstrukció tölti ki vagy visszhangja egy-egy ügynek, amit a Bécsben összeült delegációkban tárgyaltak. Ott a magyar hadügyminiszter a kabinettel egyetértésben a tisztii fizetések rendezésére tesz javaslatot. A hivatalos előadó, Okolicsányi, ezt elő is terjeszti. Ekkor azonban egyik függetlenségi delegátus föláll és ellentmond. Azt kívánja, hogy előbb a magyar országgyűlés határozzon ebben, mikor is nemzeti föltételekhez fogják kötni a hozzájárulást. A delegációs bizottság leszavazza az előadót, tehát ha burkoltan is, de a saját kormányát. A másik oldalon az osztrák delegáció nemcsak hogy támogatja a hadügyminisztert, de meg is szavaz hat és félmillió koronát, már a folyó évre. Így homlok-egyenesen szembekerült egymással a monarchia két állama; míg az osztrákok a tisztikar javára döntenek, a magyarok magukra veszik az elutasítás ódiúmat. Magukra veszik, teljesen

hiába. Nyilvánvaló, hogy nem lehet fönntartani azt az álláspontot, hogy a katonatiszt sokkal rosszabbul legyen fizetve, mint a polgári hivatalnoki kar. Nem is lehetett; pár hó múltával Wekerle rendeleti úton valósítja meg, amit a saját többsége neki megtagadott. Az egész áldatlan ügy egyetlen eredménye, hogy a tisztek a magyar törvényhozást okolták hátramaradásuk miatt és azok a körök, amelyek osztrák részről a 67-es kiegyezés és a magyar alkotmány ellen vezettek támadást, újabb érvet találtak a maguk törekvéseihez.

Talán van valami összefüggés az elmondottak és Kristóffy fellépése között. Most, március elsején bontott zászlót. Nagygyűlést hirdetett, mely kimondta a „Radikális párt” megalakítását. Ő már bukása óta kapcsolatba lépett a trónörökösrel. Míg kormányzata alatt az *öreg* király szolgája volt, most átment a Belvedere táborába. Ebben a táborban most már összehatalákoztak mind, akik a magyar múlt ellenségei voltak, a klerikális Lueger, az abszolutista irányú katonák, a magyarországi nemzetiségek egy-egy vezérembere és most Kristóffy radikális jelszavával a szabadkőművesség legszélsőbb szárnyát hozza oda. Nagyon különböző irányok. Mindeniknek más-más a távolabbi célja. Csak a közvetlen céljuk egy: a magyarság letörése.

A radikális párt inkább csak papíron maradt. Pusztá jelszó csupán. Az alakuló gyűlésen néhány budapesti tanáron, szociológus magántudóson és a hasonló nevű páholy által nemrég létesített „Galilei-kör” egyetemistáin kívül, akik világpolgárnak és „ajropéer”-nek tartották magukat, más nem vett részt. Polgári alakulás. A szocialisták távol maradtak. Így tehát a közönség nem vette komolyan ezt a vállalkozást annál kevésbé, mert Kristóffy-t mint egykori darabont-minisztert politikai szempontból megbélyegzett embernek tartották. Mégis

innen indul az a lélekromboló folyamat, mely tíz év múlva a forradalomhoz vezet. Hogy Kristóffy a Belvedere bizalmasa, azt csak kevesen tudták.

E hosszú hetek lassan teltek. Bálint eljárt a gyűlésekre, esténként a világba, egy-egy estélyre vagy ebédre, de szörnyű üresnek érezte életét. Újra hozzáfogott, ahhoz a félig bölcsészeti, félig vallástörténeti munkához, a „Szépség mint cselekvésihez, amit Adrienne iránti szerelme korábbi idejében kezdett volt el, és melyet abbahagyott, midőn szakítottak. Hozzáfogott, de biz’ az sem ment. Nem érdekelte már. De ahogy átolvasgatta a megfakult lapokat, a szöveg minden sorából előléptek azok az emlékek, midőn Adrienne-nek olvasta föl ezeket kolozsvári lakásán, ott a csergepokróeokon feküdve a kandallója előtt... Szerelmes sorok. Még akkor Addy nem lett az övé, minden szavából az ő sóvárgása zengett.

És most, hogy hónapok óta nem tudtak találkozni, mind erősebben markolta meg a vágy, a végső megoldás vágya.

Míg gyakranta találkoztak, ez nem volt ilyen parancsoló. Ha vigyázni is kellett, előre megtervezni, ha néha napok is múltak el üresen, mégis rövid időközökben láthatták egymást, az együvértartozás, az együttélés érzését adta mindez, akárha csupán az ő munkája szakítaná meg a folytonosságot. Így folyt le a tavasz, a nyár és az ősz jórésze. Sok jáxása-kelése közben politika, szövetkezeti és saját gazdasági ügyei közben és mivel mindenkor, ha akarták, újra és újra találkozni tudtak, nem hiányzott a nő állandó jelenléte. Most végeszakadt ennek, már több mint három hónapja. Három hosszú hónap. Most dobbant eléje áldatlan helyzetük. Nem lehet találkozniok! El vannak zárva egymástól. Akármi baj történne Adrienne-nel, ha megbetegednék, ha baleset érné, ő nem mehet hozzá, nem segíthet rajta.

Csak híreket várhat, véletlenül jövő híreket, mint akárki, aki idegen. Ez szörnyű! Most is csak néhanap jön tőle levél. Így tudta meg, hogy a kislány kanyarója komplikációkkal járt» A gyógyulás Lassú. Míg föl nem épült, nem mozdulhat mellőle. ...Várni kell, várni, várni...

E sok, sok napok, hetek alatt mind jobban megerősödött az elhatározása: kierőszakolja Adrienne-től válását. Feleségül veszi.

Két nehézség van csupán. Így a távolból mindkettő könnyebbnek tetszett, mint ahogy azt eddig látta. A főakadály Uzdy. Adrienne azt állította mindig, hogy soh'sem bocsátaná el. Bár nem mondta soha, de a szavai között ott lappangott az a föltevés, hogy inkább megölné az asszonyt és azt is, akit szeretni merészel. De valóban így van-e ez? Nem csupán rémiátás-e? Igaz, hogy terhelt, zavaros ember, az apja örülten halt meg, mindig bolondozik is a revolverével, dehát ez tán mégsem bizonyíték. Lám, ott Almáskőn, midőn Adrienne megtagadta magát, Uzdy ezt elfogadta! így bátorította magát Bálint, aki persze nem tudott arról, hogy másnap golyópuskával utánuk cserkészett Uzdy, amit Addy elhallgatott. Végre is szembe kell ezzel nézni, elébeállani, nyíltan megmondani...

A másik nehézség az anyja. Okvetlen ellene lesz. Gyűlöli Adrienne-t. Oknélküli csodálatos gyűlölettel. Ismerve uralkodni akaró természetét, bizony nem lesz könnyű ezzel megküzdeni. Annál nehezebb, mert ő eddig mindent elkövetett, hogy az anyjának örömet adjon. És most szembeszállni vele?... Már előre sajnálta azért a bánatért, amit okozni fog neki. Eddig azt tartotta, hogy viszonyukat teljesen feldúlóna ez a házasság; most azonban azt hitette el magával, hogy csak egészen múltó harag volna, hogy Adrienne-t megszereti, ha jobban megismeri.

És továbbcsözte az álmait. Tán fagyos lesz a viszonyuk egyideig. Az is megenyhül. Ha megjön az első unoka. Hiszen erre vágyik. Gyakran célzott is reá. Utód. „Stammhalter“. Fiú. És itt már az érvelés lassacskán eltűnt. Ahogy ezt gyakran ismételte gondolatban, a saját vágya lépett helyébe, az otthon iránti sóvárgás^ asszony, aki élettárs, asszony, aki anya lesz, asszony, aki már anya, békés tűzhely, derűs munka, derűs nyugalom és gyermekek, akikért dolgozni érdemes...

Akárhol volt, ilyen képzetek foglalták el; a parlament padjain, a lármás szó viharok, nagy, hosszadalmas szónoklatok alatt, a Casino politizáló asztalánál, parádés ebédek, vagy bálok során is, miközben semmitmondó udvariasságokat halandzsázott annak a nőnek, aki véletlenből melléje került. Olyan volt, mint egy alvajáró. A kis Szent-Györgyi Magda az ő könnyű madáreszével szembe is mondta neki: — Mi történt veled, olyan szórakozott vagy! Biztosan sokat lumpolsz, persze nőekkel. Úgy-e? — és örült, mert szerette fitogtatni, hogy neki valami fogalmai vannak a férfi és a nő viszonyáról. — Meg is vagy fogyva! — tette hozzá kacagva. — Mondd, mondd... az nagyon... úgy nagyon...?! — de nem tudta kifejezni azt a bizonytalant, amit kérdezni akart.

Vége március közepén megjött a régen várt hír. Az öreg Clémence grófné Meránba viszi utókúrára az unokáját. Adrienne pedig néhány nap múlva beköltözik az Uzdy-villába, Margitka ott fog lakni nála. Jótékony sági bazár lesz az árvaház javára, ahogy minden évben. De az idén nekik is lesz sátruk.

Vége! Végre! Végre!

A Mária Valéria Egylet bazárja Kolozsvárit mindig nagy esemény. A város egész hölgytársadalma résztvesz benne. Az idősebbek patronák, a fiatalabbak árulnak. Rendszerint ketten, hárman állnak össze *egy-egy* sátorra; egy mágnásasszony és egy vagy két polgári együtt. Nagy versengés is dúl az előző napokon, míg elhatározzák, ki mit fog árulni és hogy a bódéja a terem melyik pontján fog állni. Mert fontos ám nemcsak a hely, de az is, hogy a két szomszéd, sőt még a szemben lévő is másfajta árut kínáljon. És nagy dolog valami különlegeset kitalálni, ami nem lehet senkinek, ami aztán szenzáció! Mert a legnagyobb dicsőség több pénzt harácsolni össze, mint bárki más. Ezért a sátor díszítése is fontos. Szembeötlő legyen és elég nyílt, sok vevő állhassa körül, mégis elég intim, hogy ott lehessen tartani, leültetni azt a vevőt, akiből aprádonként lehet többet kivásalni. Erre valók azok a lányok is, kik a bódénál segédkeznek.

Kolozsvárit a vigadót „Redut“-nak hívták. Régi épület, a XVIII. század végéről. Itt tartották egykor az erdélyi országgyűléseket. Most a duplamagasságú teremben bálokat rendeznek.

A bazárokat is itt. Most a két végéből nyíló tágas szobák egyike a művészeké, mert ott áll az ajtón innen az a pódium, hol a lady-patronessek ülnek és amelyen majd később műkedvelő előadás lesz. Túl pedig társalgó az idősebb hölgyeknek, ahol kávézni és vaesorálni lehet. Közöttük nyúlik el a szála. Két hosszú oldalán sátor sátor mellé szorul, alig is lehet kilépni közöttük. Mindegyik más. Az egyik perzsaszőnyeggel, má-

sík varrottassal, megint más selymekkel díszítve, átborítva; némelyiken széles szalagok lógnak, amelyet a parasztlányok viselnek, olyan sűrűn, akár egy függöny. Hát még *aa* a sokféle áru, ami a polcokat borítja! Van ott minden a világon. Tarka szőttestektől likőrös üvegekig minden. Roppant tarka látvány. Pazar keleti vásár, nem a piacon, hanem a bálteremben. És minden boltocska ölében fiatal asszonyok, csinos lányok mosolyognak a látogatókra.

Tömérdék férfi járkál a sátorosorok közötti téren.

Nemcsak a városbeliek, de sok vidéki is, mert az Egylet hölgyei kellő ravaszsággal úgy rendezték, hogy a bazár az EMKE közgyűlésének idejére essék, hova egész Erdélyből begyűlnek a vezéremberek, olyan fontos tényezők, mint az öreg Bartókfáy, dr. Boros Zsigmond, sőt a Petőfi küllemre maszkírozott Kuthenváry, Csík megyének kitűnő képviselője is.

Kötelesség ide eljönni, kötelesség vásárolni Nemesak a fiatalok, de az idősebb urak is, Kendy Sándor, Gyerőffy Szaniszló, sőt Absolon Miklós és a vén Kendy Dániel, meg a többi öregurak mind itt vannak, de lejöttek Budapestről Alvincay Farkas és a kis Kamuthy Isti, akik most képviselők, tehát komoly egyéniségek. Kendy Jóska is itt van, pedig ez nem lóügy, ami eddig egyedül érdekelte, de kát ő most főispán, tehát közéleti fontos ember. Egyedül a vén Zakata hiányzik. — Én nem megyek bé, fiókám — mondotta, midőn a kiei Margit szóba hozta — nem való az ilyen az én megtört lelkemnek. Aztán itt a gazdaság is, szántani kell és vetni, arra az én marha tisztartómra nem bízhatok semmit! — Margit nem i*erőltette. Tudta, összebarátkozott új szomszédjával, idősb Kozma Dezsővel. Egyike azoknak a Kozma testvéreknek, kft Dénestornyán Abády Róza játszótársai voltak valamikor, ő

múlt Szent Mihálykor kétezer hold földet vásárolt meg ott a közelben, Aranytón. Ehhez látogatott Zakata majdnem naponta, ha nem volt sár. A vén Kozma békecséggel hallgatta Milóth Ákos régi históriáját, meg is volt tisztelve, hogy jár hozzá Milóth Ákos, aki pedig régi ősbirtokos, míg ő Aj ember a vidéken.

A bazárt látogató urak jólelkűen hagyják, hogy megkoppasszák őket. Akármi haszontalanságot megvesznek, még pedig háromszor olyan drágán, mint a városi üzletekben. Megveszik, mert az árban azt a kacérkodást is meg kell fizetni, amivel a hölgyek megbélelik a vásárt. Ezzel pedig nem fukarkodnak a nők. Mert izgató azt kipróbálni: mennyivel fizeti tál a férfi azt az egy koronát érő virágcserepet, háromkoronás nyakkendőt, vagy teljesen haszontalan papirpojácát, ha ő rámosolyog, ha feléje hajlik a jószagú váltóval, ha megsúrolja — ó, csak véletlenül — hajának egyik elszabadult tincsével. Valamicskét önmagákból is árulnak és ez az Öntudatlan érzés villogóbbá teszi a szemüket, bujábbá a kacagásukat. A legtisztességesebb nőben is van *egy* szemernyi hajlam a prostitúcióra; ennek a hajlamnak engednek itt, mikor a sátrak forgalma számokban fejed majd ki, jnire írteUk őket a férfiak.

Egy-egy bódé előtt tömegben állnak az emberek. Váltakozó vendők, jórészt, akik tovább sétálnak, bár mindenképpen van egykettő, aki hosszasan ott marad. A bodegát a kis Kamuthy nővére, a szép, kicsi Szentpáliné tartja a két nagyobbik Laczók-lánnyal. Szörnyen biztatnak mindenkit a sok jó itala, francia konyakok és Benediktinerekre. Csak egyet nem kell

biztatni, a vén Kendy Dánielt. Odatelepedett a bódé elé. Számitásból tette. Neki egy krajcárja sincs, nemhogy háromszoros áron rendelhetne italt. Dehát, aki idejön, az mégis csak megkínálja. Így hát rég volt ilyen jó dolga az öreg Dani bának, különösen mikor Gyerőffy László idevetődött, melléje ült le és sorra rendelte a dupla stamperliket.

Velők szembe mézet árul Lázár Bogdánna. A saját méhesének termését, csinos kis üvegekben. Vele van Gy alakú thy Dodó, aki Lázárné boltját mézeskalácsokkal gazdagította. Itt is van egy, aki nem mozdul mellőlük. Nagy, tagbaszakadt, vöröshajú ember. Hosszú, csontos arca teli van szeplővel. Idegen. Udo ven dér Maultasch. Hogyan került ide Pomerániából, azt senki sem tudja, hacsak nem az a rejtélyes pénz-szimat hozta, mely miatt némely vagyontalan német báró csodálatos távollágókról megérzi, hogy valahol gazdag lány eladó.

Itt van pár hete. Most is életre-halálra udvarol Dodónak. De nem azzal, hogy megvenné a fél boltot, ahogy magyar tenné, hanem úgy, hogy segít az eladásnál, papírba csavarja a vásárolt árut, kínálgat ő is, bár ritka ember érti az ő észak-német beszédét, és nagyban lelkesedik. Tán ezzel akarja mutatni, milyen hasznavehető ember.

Milóth Adrienne sátra tovább van, közel a pódiumhoz, hol az idős hölgyek trónolnak még.

Társa dr. Körösi Béla fiatal felesége, azé a főfő ellenzéki professzoré, aki időses ember és a városházán a függetlenségi párt egyik vezére. Van valami bájosan panaszos ezen a csinos barna asszonyon. Mintha nagy bogárszín szemei azt mondanák folyvást: ó, az a sok közügy; az a sok politika! — az én uram minden idejét erre fordítja, meg a katedrájára, és én? Én velem — ó! olyan keveset törődik! — Játékszerboltot rendez-

tek be. Babákat árulnak. Van ott mindenfajta-féle, óriási olasz babáktól, amelyek akkorák, akár *egy* fél éves gyermek, a legapróbbig, amit csak egy-egy összeszorított pamutbojtból csináltak. Ott lógnak ezek köröskörül. Az egész kapuzásán végig és oldalt is, kétfelől mindenféle pojácák és pólyások, míg a legnagyobbak az áruészekről bámulnak üvegszemeikkel.

De mindez alig látszik a vevők tömegétől, mert a szép Kőrösiné nagyon népszerű és a Milóthék köréhez tartozó úrfiak, az Alvinczyek, Kendy Pityu, Kadacsay, ha el is kószálnak más bódékhoz, ide térnek vissza, akárha mágnus vonzaná. Ambrus bá azonban meg se mozdul innen. Odahozott egy székot, odaállította Adrienne oldalán a bolt elé és nagyban csapja a szelet „az eszemadta asszonyának, át a bábuk selyemhaja és főkötői fölött, az ő hangoskodó módján. Egész viselkedésével azt akarja mutatni, mintha neki több joga lenne Adrienne-nél, mint másnak. Olykor háziúr-félét játszik. Beleszól a vásárba. Rászól egyik-másik úrfira: — Te, pedig ne barmoskodj, fiam, hanem elő a pungával!... — vagy: — öcsém, ne légy marha, de végy példát rólam: ezért a szép asszonyért én a bőröm is lenyúzatnám! — dörgő az ő hangja, hadd hallják az emberek. Azért is vette meg a legdrágább bábút háromszoros áron. Az ölében tartja. Ide-oda forgatja. — Szép, szép ez a baba, — mondja széles kacagással — de szebb volna az, akit én csinálnék! — Ez a mondás megérte a sok pénzt, amit fizetett érte és Adrienne-nek nincs arra érkezése, hogy rendretasítsa, annyira elfoglalják a vásárlók.

Mert nagyszerűen megy az üzlet. Csupán egy akadály van. Nem az eladásban, hanem a vevők kiszolgálásánál. Gyakran valamelyik játékszert le kéne akasztani; legtöbbször csomagolni is kellene.

Erre volna való az a két leány, kik a bódéhoz tartoznak; Liszka, a legkisebbik a Laczók lányok közül és Addy húga, a kicsi Milóth Margit. Liszka sűrög-forog, de egyedül nem bírja a sok dolgot, Margitka pedig legtöbbször sehol sincs! Csak ha már vagy tízszer kiáltoztak utána, akkor kerül elő valahonnan, és alig telik el pár pillanat, hát már megint eltűnt!

Pedig itt van közel, itt bújt meg a sátor hátsó függőnye mögött.

Azon a sötétes, alig félméternyi helyen a függöny és a fal között, ott ül Alvinczy Ádámmal. Innen lép elő, ha már nagyon kiáltoznak utána. — Hiszen itt vagyok! — mondja a legártatlanabb arccal, de alig marad egy percig.

Neki komolyabb dolga van, mint ez a buta bolti szolgálat. Ádámot kell vigasztalni! Csak ez fontos neki!

Mert Ádám bánatosabb, mint valaha. Jóféle bánat, amit hosszan, sok-sok szép szóval lehet elpanaszolni. Az ő szerelmi bánatát Adrienne miatt. Aki reá sem néz már. Egy jó szava sincs hozzá! — Lám! — Ambrus bát pártolja, és őt, Ádámot, alig is vette észre, mikor köszöntötte, ó, ez rettenetes!

Régi téma ez már a kicsi Margit és Alvinczy Ádám között. Jó téma, szép téma. Ezt folytatják most is azon az egy üres lánán ülve, a hosszúlábú Ádám és a kis gömbölyű Margit. Az ilyen szűk helyen muszáj összeszorulni, a karjukat egymás mögé muszáj öltetni, — ez nem ölelgetés, — ó, dehogy! — ez kényszerűség csak, hiszen nem férnének el másképp. És ha ilyen közléről sugdosva, az egyiknek az ajka a másiknak a füléhez tapad, — az nem csók, az csupán véletlenség, még akkor is, ha néha a fülkagyló helyett a szomszédja száját találja súrolni. — Vannak ilyen véletlenségek, amiről az ember nem tehet.

Adrienne szívtelensége a főtárgy. Erről leveleztek már Mező-Varjas óta. Már ebbe a levélváltásba is mellékszövegbe ve-
gyült. Ez a Margitka „megértő lelke“. Most is erről suttognak
egymás fülébe. *Ó*, igen, ő egészen más mint a nénye! — Mar-
gitka könyörületes. Margitka sajnálni tud. Margitka együtt
tud érezni Ádámmal. Jóságos és rokonszenves. — Annyira
rokonszenves, hogy hiába kiáltoznak utána Adrienne és
Körösiné, nem is sejtve, hogy ott van a bódé mögött Ádámmal,
— a kicsi Margit mind ritkábban mozdul, csakhogy el ne
hagyja a fiút árván, az ő rettentő nagy-nagy bánatával. —
Ez pedig jó! — mondaná a kicsi Margit, ha valaki kérdezné
és ha egyáltalán felelni akarna.

A védnőknék emelvényén, több idősebb hölgyek között,
Abády Róza is. Nagy dolog, hogy eljött, mert csak otthon lát
embert, de rendszerint nem megy sehová, ő is ladi-patrosses,
hát eljött. Nem szívesen tette, de ez kötelesség. Meg is bánta,
hogy itt van, mert a kicsi, gonosz Lizinka tánti ült melléje és
mérgezi azzal az ő csípős nyelvvel. Adrienne-ről pletykál és
a csinos Körösinéről, kiknek sátrát ott a közelükben körül-
rajazzák a férfiak. — Ez pedig fáj Róza grófnénak. — A fia
megérkezett ma reggel; biztosan nem véletlen, hogy éppen most
szabadul Pestről, most, mikor ez a no beköltözött Kolozsvárra.
Miatta fog ide is eljönni. És itt előtte megy majd oda, ahhoz
az asszonyhoz, itt előtte folyik le az az udvarlás, amiért any-
nyira aggódik. És, ha ez a nő legalább szeretné az ő fiát!
De nem! Kacérkodik mindenkivel, főleg Kendy Ambrussal!
Nyilván azt szereti, azt a paraszti embert. — Bizonyosan vi-

szonya van vele, illetve vele is! — gondolta Abádné és a szíve gyűlöletben szorult össze.

Az a vén Lizinka pedig sugdosta:

— Látod, lelkem, Rózám, ilyenek a máí asszonyok. Nem elég nekik egy kan, mingyárt tucatastól kell nékiek. Nézd csak, nézd! — az az Uzdyné hogyan hajlik az én Ambrus öcsém felé, akár az ölébe ülne a szemünk láttára...

Valóban Adrienne nagyon kacérkodott ma Ambrus bával. Szándékosan tette. Bálint megérkezett. Itt fogja őt keresni. Fontos, hogy ez ne tűnjön föl. Hogy ne pletykáljanak erről. Főleg Uzdy miatt fontos, aki itt lézeng a teremben és hórihorgas magosságából néha át-át tekint hozzá a tömeg fej® fölé. Bárcsak komolyan venné ezt az Ambrus dolgot, akkor nem Bálintra figyelne.

Róza asszony mereven ült. Kissé kiülő szemei az ajtót figyelték. — Vájjon mikor jön a fia? — Nem válaszolt Lizinkának. Remélte, hogy Sarmasághyné abbahagyja ezt a tárgyat, ami miatt amúgy is annyit szenvedett.

De a vén Lizinka csak folytatta:

— Csak aztat nem értem, mivel fagja meg magának a férfiakat. Ambrus csélcsap ember vált mindig és már több mint esztendeje ennek a szaknyájában ül. Talántám, mint a boszorkányok, tud valami dalgat, amiről — lelkem — nekünk fagalmunk sincs...

Elmúlt hét óra. A tömeg kissé megapadt. Azért még mindig sokan voltak, főleg azok, kik a Redutban a hideg buffetből akartak majd vacsoráim az árusító hölgyekkel. De addig;

még sok idő van. Előbb lesz a műkedvelő előadás, amire a közönség újabb hullámát várják.

Ekkor jött be Bálint. Nem ment még az Adrienne sátrához; előbb végiglátogatott sok mást, fel is ment a patroness» hölgyekhez, kik az emelvényen előkelően unatkoztak, amin nem változtatott, hogy a szótlan Kendy Sándor odaült közéjük, sem Bogácsy nyugalmazott őrnagy jelenléte, ki egy bizonyult régi párbajügyet magyarázott nekik kiváló szakértelemmel. Bálint kezetsókolt az anyjának és a többi hölgyeknek, elszenvedte, hogy a vén Lizinka tánti homlokon cuppantsa, le is ült Gyalakuthyné mellé és Bogácsy okfejtését figyelemmel hallgatta.

Hogy ő, fiatalember létére, odaült a pódiumra, tán az indította Alvinczy Farkast és a kis Kamuthyt arra, hogy ők is odajöjjenek. Mindketten igen fontosnak tartották az ő képviselő voltukat. Helyes tehát, hogy komolyságukat bizonyítandó, kiváljanak a flirtölő, tréfálkozó tömegből és föllépkedjenek a mindenholnan látható emelvényre.

Farkas nagyon megváltozott, amióta törvényhozó, ő, aki addig kedves, jó fiú volt, kitűnő előtáncos és kissé könnyelmű ivópajtás, azt hitte, hogy be kell mutatnia mennyire fontos politikai tényező. A fővárosban más szerepe nem volt ugyan, minthogy néha a Házban vagy a függetlenségi pártgyűlésen leadta a szavazatát. De ő nem tudta, hogy ő ott csak egy a sok névtelen között és most komolyságával akart tüntetni a rokonsága előtt. Szép, görög vonású arca, — ilyenek mind az Alvinczy testvérek — soha el nem mosolyodott és csupán politikáról volt hajlandó beszélni.

A kis Kamuthy-ra még rosszabb hatással volt Budapest.

Tökéletesen el van majmosodva. Valami szabó elhitette vele,

hogy a külseje angolos. Ez megnyilatkozásként hatott a kis Kamuthy Istire. Annál inkább, mert természetből selypít — tehát az angol th már készen van a szájában, még akkor is, ha semmi szükség sincs reá. — Azóta angolnak öltözik, igaz, hogy bohózat angolnak. Tágkockájú szürke szalonkabátot visel, szürke nyakkendőt, cilindert, fehér kamáslit; monokli szorul a szemében és pofaszakállt növesztett arra a pufok csecsemő ábrázatára.

Feljönnek és rögtön politizálni kezdenek.

— Mit folf, a parlamenti helyfethet? — kérdi Isti Abádytól és választ se várva folytatja:

— Én aggaftónak tartom. Mondottam if Juft Gyulának, hogy a háffaabály-reform nem időferü.

— Miért ne volna? — vág közbe Alvinczy — Kossuthnak igaza van, ha rendet akar, mert a nemzeti kormány az más, mintha nem az volna...

— Af angol alkotmány... — mondja Kamuthy angolt „engöl“-nek ejtve, — af engöl alkotmány nem if ifimer háffa-bályt; ott a fokáfjog férint...

Az öreg Kajsza egyet rövidet mordul, a hölgyek előtt ki nem ejthetvén az ő szokásos mondását, fölkel nagy robajjal és elmegy.

A szegény lady-patronessek sem bírták ezt soká; lassanként leszállingóztak az emelvényről. Bálint is leszökött onnan. A hosszú Farkas és törpe Isti azonban ottmaradtak állva és vitáztak mindenki szemeláttára, amiről azt hitték, hogy imponáló látvány.

Végre az egyik rendező tessékelte őket le, mert következik az előadás, A közönség már begyült és várakozik.

Ez is lepörgött. Valamivel gyorsabban, mint számították, mivel az egyik főszám elmaradt: a Gyerőffy László hegedűjátéka. Ő annyira elázott a vén Dániellel, hogy mind a kettőt ki kellett támogatni, hogy nagyobb baj ne essék. A nagyközönség elment. Így hát zárást csináltak. Most, hogy kiürült, milyen más a terem képe! Nyitáskor keleti vásárhoz hasonlított, most valami cigánytáborhoz. A bódékból minden holmit elhordták a vevők. Soknak még a díszítéséből is eladtak. Másoktól leomlott itt-ott a borítás és néhol csak a váz lécezése meredezik. Az árusító hölgyek átadván a perselyt az egyleti titkárnak, most végre megvacsorálhatnak.

Az eredeti program szerint az árusító hölgyek a szomszédos étkezőbe vonultak volna, hol hideg buffét várt reájuk. E helyett inkább itt maradtak majdnem mind, míg a körükhöz tartó számos udvarlók a tálakat áthozták ide, tányérokat, poharat, pezsgőt, sőt még néhány abroszt is. Ezeket a padlón vagy a polcokon terítették végig, reáakva, amit a buffet-ről raboltak.

Két- három csoport összeköltözött, törökösen ülve a sá-tordíszból szerzett szőnyegekre, üres ládákra, vagy az árusító deszkán, mellettük, közöttük egy-egy pulykasült, galantine vagy sonka fölaprított hullájával. Így lepték el nők és férfiak vegyesen az egész közbülső járó. És persze alig telt el pár perc, már ott termett Pongrácz Laji primás az egész bandájával és fölszállott a nóta az ő zengő hegedűjén.

Adrienne-ék társasága a szomszédos emelvényt és annak lépcsőit foglalták el. Ez a legtágasabb hely. Jó is így, mert ők vannak legtöbben. A másik két Laezók lány, Szentpáliné és Dodó is ide csatlakozott. A kicsi Margit is előkerült végre, bár kissé borzosan. Az Ádám jobb vállán a fal zöldes mészpóra;

de ki figyel ilyenkor az ilyen apróságokra! A csinos Kőrösiné és barátnői is idehozták a hozzájuk tartozó városi ifjakat és a pódium másik végét lepték el. Odaszegődött Kendy Jóska főispán uram is, aki a maga szótalan módján a kis professzor-áénak „teszi a szépet“, ahogy azt Erdélyben mondják.

Furcsa kép. A nők maguk elé húzott lábakkal, díszes se-lyem ruháikban a földön; mellettük, előttük az elegánsan öltözött urak, kiknek legtöbbje magán viseli szolgasági jelként azt a tárgyat, amit attól vett, akinek akár komolyan, akár tréfából udvarol. A leggyakoribb a bábú. Ambrus bá' már elment, de nélküle is van elég. A legkisebbfajta Kendy Jóska pipaszá-rán fityeg bojtznak; Alvinczy Adám mind a két zsebéből egy-egy babaarc kandikál ki, Pityú nyakában egy óriáspojáca lóg, míg Abády maga mellé ültette az ő paprikajancsiját. Az emel-vény túlsó oldalán is sokféle babák hirdetik a játéksátor si-kerét. Von dér Maultasch báró egy mézeskalács-szívet tűzött a mellényére, de a legfurcsább a kis Kamuthy.

Ő előkelően ténferegve a postabódéhoz került. Az ott áru-sító nők rögtön fölfedezték, hogy ő egészen angol.

— Azt hittük, hogy maga angol! — ezzel fogadták. Addig ismételtették vele nagy huncutsággal, hogy „engöl, engöl, eu-göl“, amíg örvendő hiúságában eltúrte, hogy a homlokát aprá-donként végigragasszák 10 filléres postabélyeggel. Mert min-den erdélyinek, embernek, asszonynak, öröm valakit megcsú-folni. Most is így van. Mire megszáradtak, el is felejtette, hogy mit tettek vele.

Szól a nóta a terem túlsó végéről. Elég zajos, hogy ket-tecskén beszélgethet, aki akar, elég halk mégis, hogy anékdö-tázni lehessen.

Ákos, a legkisebbik Alvinczy ad elő. ő most Küküllőben tiszteletbeli aljegyző. Szörnyen bámulja a főispánját, Jóskát. Dacára, hogy az alig háromlépésnyire onnan szemezik sokatmondólag a kis Kőrösínével, ő itt a dicsőségét hirdeti: — „Gesta Dei per Jóskám“ lehetne a címe az ő történeteinek.

Van ott egy gyakornok, — mondja — aki napokig nem járt hivatalba. A főispán kidoboltatta a városon: „Elveszett egy gyakornok, a becsületes megtaláló kap 10 koronát, ha visszahozza.“ Akár egy borjúért! — A gyakornok lóhalálba jött a megyeházára és azóta ki sem mozdul.

Van ott — mesél tovább — egy penzionatus osztrák tiszt, aki földbirtokos. Ez cséplőgépet vett az állami gépgyárból. Az ilyen gépre reá van festve a magyar címer. — Az osztrák szerzett valahonnan egy pléh kétféjűsast és a magyar címer fölé azt rászögezte. Mit tett erre Jóska? — Megkérdezte, van-e engedélye az osztrák császártól, hogy a Habsburg-jelvényt használja. Ha van, jó. De ha nincs?! Ha nincs, akkor „idegen címer bitorlásáért“ indítsák meg az eljárást ellene, azonkívül pedig mérjék ki, hogy a vizes csöbör nincs-e túl közel vagy túlmessze a kazánhoz, mert, ha így volna, — akkor — jaj neki! — betiltja a cséplést három hónapra!

Nagy kacagás volt minden történet után, olyan jóízűen mondta el őket Ákos. Egyedül Kadacsay vált mind szomorúbbá, ahogy ezeket hallgatta. Neki valamikor ideálja volt Jóska, mint nagyszerű lótudós és úr kocsis. Kölyök kora óta őt utánozta és belátva, hogy hajtási tudományát nem múlhatja fölül, ő mint lovas akarta elérni azt a kiválóságot. — Igaz, hogy magán tapasztalta, hogy az ő eszményképétől nem jó lovat venni, dehát becsapni lóvásárnál bárkit majdnem virtusnak számít; később arra is reájött, hogy a túlzott lelkiismeret-

tesség más téren se nagyon bántja Jóskát. — De amíg csupán sportember maradt, az ilyet el lehet nézni.

Nagy csalódás volt azonban, mikor főispánságot vállalt Jóska. Ekkor romlott le a sihederkori ideál. Kezdte a barátját másként megítélni, annál is inkább, mert a saját lelkében új éhségek támadtak, kíváncsiságok és vágyak. Lassacskán az az érzése támadt, hogy a Jóska utánzásával átsemmizte az életét. Az iskolában igen rosszul tanult, bár jóeszű fiú volt. Önkéntességi éve után bezupált, hiszen akkoriban a huszártiszt az idejét jórészt versenylovaglással, bukásból származó kulcsesont-töréssel és lóidomítással tölthette. Most kezdett rájönni, hogy mitsem tud. Ezért kilépett a hadseregből. — Könyveket vett és tanulni próbált. Behozni, amit elmulasztott. Olvasott össze-vissza a világon mindent. De főleg bölcsészeti írásokat. Menlől többet olvasott azonban, annál több probléma lépett elébe, amin gondolkozni kellett, töprengeni kellett. Annál fájóbb lett a mulasztása. A lelkében pedig az elherdált évek miatt felébredt a harag Kendy Jóska ellen, akinek bámulásában elprédált több, mint tíz hosszú esztendő. — Ezek a gondolatok különös erővel ragadták meg, ha úgy mint ma, kissé sokat ivott.

Alvinczy Ákos újabb történetet mesélt. — Van egy köznépbirtokos, Ráczy Tódorka az egyik félreeső községben. Jó ivó. Nagyon szenvedélyes, de igen rossz kártyás. Persze mindig veszít. A főispán rendes ferbli pajtása. Hát egyik játék után hajnalban azt mondja Ráczy, hogy neki vége van, nem is jön többet ide, mert holnapután kiszáll hozzá az adóvégrehajtó. Igen sok év óta egy krajcár adót sem fizetett — hát most elárverezik mindenét. — Mit tesz erre Jóska? — Behívátja a falubeli bírót és megparancsolja, hogy a faluban kolerát találjanak, ragasszanak vörös cédulát minden második házca és

zárják körül az egész helységet. Így aztán, mikor másnap a végrehajtó odaérkezett, már a község határáról furkóssal fölfejervertt örök hivatalosan kergették vissza.

— RácZ Tódorka még az este velünk kártyázott és a végrehajtó azóta sem merészelt kimenni abba a távoli faluba! — fejezte be Ákos a történetét az általános nevetés között.

Gazsi báró nem bírta ki tovább:

— Én ennek nem látom a humochát, — mondotta az *i* áthatóan ráccsoló beszédével — végre is a főispán mégse aehcha való, hogy a pajtásai adómulasztását páchtolja!

Mi lelte Gazsi bárót? Hiszen ő volt eddig a fő mókaszerző, aki soha egy komoly szót nem ejtett. Egyedül Abády emlékezett vissza arra a furcsa, de érdekes előadásra, amit Gazsi Mezővarjason, akkor is kissé részegen a boldogság nemlétezéséről tartott. Ebben az emberben mozog valami! — gondolta. Mindenki más meglepődve nézett Kadaesayra.

Kendy Jóska azt hitte, hogy ez valami tréfa bevezetése. Azért onnan a kis Kőrösintől, hol eddig úgy tett, mintha nem hallaná a róla hangzó sok dicsérő anekdotát, átszólt kur-tán a makrapipa mellől:

— Ha majd egypatájúaknak kell kormányozni, akkor te is lehetsz főispán! — Ez volt az a hang, ahogy egymást hergelni szokták.

— Én sehogyse leszek — vágott vissza mérgesen a másik.

Én nem vállalok olyat, amihez nem échték. Én megmachadok bachomnak, ha mách baehom vagyok...

— Érdekes önvallomás! — csúffolkodott Jóska.

— És ha egypatájúak fölé tennének, ahogy te mondog, vagyis a fölé, az is kötelesség volna, nem pedig vice.

Most szomszédjához, Bálinthoz fordult: — Hát nincs igazam? — Te beszéltél egyszech echchól? — és választ nem várva, újra Jóska fölé sűvítette: — Én legalább belátom, hogy baehom vagyok!

— Ezt, hogy érted? — kérdezte most már száraz hangon a makrapipás főispán. A szóváltás komoly kezdett lenni. — Gazsi báró pár pillanatig habozott. Nyilván azt a sértő szót kereste, amit ki akart vágni.

Ekkor váratlanul magas, szikár alak lépett a pódium és Gazsi báró közére: ő, Abády, a kis Dodó és Maultasch társaságában a bódé oldalán ült a földön.

Uzdy Pali volt, hosszú utibundájában, olyan mint egy torony. Senkivel sem törődve odaállt az emelvényen lévő felesége elé, bakkancsos lábát az első lépcsőre tette és szólt:

— Én most indulok Almáskőre. Nincs valami parancsa — édes Adrienne? — Valami, amit beküldjek onnan...

— Most éjjel indul? — csodálkozott a neje.

Uzdy rézsútos szemöldökei fölcúsztak 'a homlokán: — Még nem szokta meg, hogy bármikor jövök-megyek? — kérdezte az ő mindig gúnyos hangján. — A kocsim odalenn vár — tehát nincs? — Jó. Csak kérdezni akartam. — Hát akkor pá! — ajánlom magamat. — És széles mozdulattal meglóbálta a hódprémes kucsuját. — Ajánlom magam kegyeibe az egész becses társaságnak!

Megfordult és ugyanazzal a hangtalan kimért lépésével, amivel bejött, kísértelt a teremből.

Mikor az ajtózár távoztakor becsattant, Adrienne és Bálint szemei egyetlen pillanatra összetalálkoztak.

A kis Kamuthy fölhasználva a csöndet, visszaakart térni az előbbi témára: — Engliában, — mondotta fontoskodva —

a vefetőktől nem kívánják, hogy fakemberek legyenek. Föt! Aft tartják, hogy a fakértelem árt a jófan ítéletnek...

— Na, a tiédnek nem fog ártani! — kiáltott közbe Jóska, aki örült, hogy másfelé terelheti a szót, mert nagyon tinta volna, ha Gazsival valami becsületügye támad. — Mindenki örült a tréfás hang visszatérének. Mindenki kacagott, de igazán orkánszerű nevetésre csak most lett, mikor Kendy Pityú rászólt Kamuthyra:

— Inkább mosnád le azt a sok bélyeget az ábrázatodról, mert valaki még be talál dobni a postaládába! — és a kis hamisított angol a homlokához kapott, szörnyülködve fölüvöltött: — oh My God! Iftenem! Iftenem! — és szégyenszemre kiszaladt.

Távozása a többieket is elindította.

— Késő van, ideje hazamenni! — mondotta valaki és erre, mintha varázsszóra, szedelő'zkdöni kezdtek.

— Csak ilyenkor, mikor vége van érzi az ember, milyen fáradt... — mondotta elmenőben Adrienne.

Bálint még ott maradt. Úgy látszott, mintha nem is venné észre, hogy Addy távozik. Udo bárót hallgatta változatlan figyelemmel, aki magyarázott neki valami hosszút, de talán roppant érdekeset az ő pomerániai németiségével:

— Das is mán so, wie ich soeben ihnen sagte, mein lieber Gráf; bei uns und auch in Ost-Preussen ist es wohl nich anders..

III.

Adrienne hálósobája majdnem vaksötét. Csupán egyetlen gyertya ég, ezt is letette a padlóra a sarokba, az ágy két oldalán álló egyik asztalka mögé. Az így leborított fény furcsa rajzokat vet, óriásivá növesztve az asztal lábait, meghosszabbítva azoknak árnyait, ketté is törve őket a mennyezet szögletében. Az ágyé pedig a fűlszobát eltölti sötétséggel, akárha fekete pára hömpölyögne benne. Az alólról szüremelő világosság majdnem fantasztikussá teszi ezt a szobát, mely máskülönben rendkívül banális. Pár párnázott szék a hatvanas évekből, egy fiókos szekrény, amilyen száz hasonló van, diófa állótükör és toilette-asztal az ablaknál. A falakon olcsó, színeha gyott papírtapéta, egyéb semmi. Közepes vendégszoba hatását tenné, ha az ágy, egyedül nem volna egészen más, mint minden, ami körülveszi. Ágyfája nincs. Elefántcsont színű, puha takarók ömlenek le róla mindenfelől, még a padlót is elborítják íneltette. A szürke, ócska szobában idegen ez az ágy. Jövevény. Valóban ez az egy tárgy az Adrienne sajátja, a többi bútor az anyósáé. Olyan idegen itt, mint a szomszédos szalonban, az öles kandallónyílás előtt szőnyegként a fehér csergepokrócok és rajtuk széjjelszórva az a tömérdek selyem vánkos, a kimért- unalmas empire-bútorzat közepén.

Mindennek, amit Addy bevisz a lakásba, annak nomád

jellege van. Ideiglenes. Egy díván a szoba közepén. Párnák, pokrócok. Semmi más. Magával hozta. Ha elvinné, a lakás jellege mit sem változna meg, sőt visszatérne eredeti állapotába.

— Táborozás a tovavándorlás előtt, ahogy a beduinok sátrat ütnek antik templomok oszlopai között.

Az ágypárnákon egyetlen fekete volt, Addy hollófeketén széjjelbontott haja, kétfelől az arca mellett szélesen, akárha egyiptomi paróka lenne.

Ébren van. Vár. Tudja biztosan, hogy Bálint el fog jönni. Nem beszéltek meg, nem is beszélhették, hiszen Uzdy itt volt mostanig. Csak ott a bazarban mondta egészen váratlanul, hogy indul falura azonnal. Csupán a szemük akadt össze és csak egy pillanatra. De ennyi elég. — Hogyne lennel I Annyi hónap után. Annyi hónap szomjas várakozása után.

Hosszú, hosszú idő. Mióta ő visszautazott Varjasról Al-másköre, nem találkozhattak. Ez november elején volt és most március vége. Hosszú, hosszú idő. Végtelen napok, végtelen éjjelei a vágyakozásnak, várásnak. Szörnyű volt így elszakítva lenni egymástól és csak néha kapni egy-egy sort, hiszen sűrűn még írni sem lehet, nehogy föltűnjék. Odaláncolva lenni az anyósa és Uzdy otthonába, ahol ő nem is vendégnek, hanem rabnak érzi magát. Szörnyű hetei nemcsak az aggodalomnak a leánykája miatt, küzdéses hetek, mindennapi küzdelem az öreg Uzdynéval, aki a leánykája mellől ki akarta zárni, ahogy mindig tette, mióta a gyermekét a világra hozta. Míg a leányka egészséges volt, ezt nem nagyon bánta már. Az első összetűzés után beleadta magát. Akkor még — nyolc éve majdnem

— nagyon fiatal is volt. Engednie kellett. Lassacskán majdnem hozzászokott, hogy a gyermekét elvették tőle, amit valamennyire megkönnyített, hogy a kislány annyira más volt, mint

ő és látszólag szenttelen, mintha nem is ő szülte volna. Ez a belenyugvás azonban azonnal felrobbant, mikor a gyermek ágynak esett. Minden nő ápolónő is. Az anyai érzésnek egyik formája ez. Kétszeres erővel tört elő nála, hiszen anya is volt valóban. Adrienne föllázadt, midőn már az első napon az anyósa vöröskeresztes nővért hozatott Kolozsvárról. Iszonyú jelenet volt közöttük, nem hangos szavakban, de gyűlölettől mérgezett sima mondatokkal. A férje nem segített neki. Gúnyos arccal hallgatta őket és némán. Talán mulatott rajtuk. A fiatalasszony győzött, de a győzelme nem volt teljes. Csak annyi részt kapott az ápolásban, akár a nurse vagy a vöröskeresztes leány. És ezt a részt, ezt az alárendelt szerepkört is naponta védenie kellett. — Az öreg Clémence grófné minden mozdulatát figyelte, folyton leste nem kapja-e rajta valami hanyagságon, hogy ezt fölhasználva, ismét kizárhassa az unokája mellől. A lázméréseket, orvosságadást, minden tünetét a betegségnek táblázatokba kellett leírni, az órát és a percet pontosan betartani folaj zott figyelemmel.

Talán jó volt ez a minden pillanatot betöltő gond. Elfoglalta. Könnyebben teltek a napok és hetek; sivárságukat más-ként aligha bírta volna. — Valami pici öröme is volt. A kicsi Kiérni, — a leánykát a nagyanyja után keresztelték — mintha kissé fölmelegedett volna iránta. Lassú gyógyulása alatt néha előfordult, hogy a leányka reámosolygott. Gyakran az is, hogy letelvén az Adrienne-nek kiosztott idő és őt leváltották a beteg mellől, a gyermek vissza akarta tartani: — Maradj még, — ne menj — maradj... és pici kacsójával megfogta a kezét. — Ilyenkor hamiskásan reánézett a nagyanyjára, mert ez csupán olyankor történt, ha az öreg asszony jelen volt. Ha a nagymama nem volt jelen, a gyermek ilyet nem mondott. — Vagy

mégis?... — Nem. Csakis ilyenkor. — Majdnem azt a benyomást tette, mintha a gyermek tudná, hogy a nagyanyját ez bosszantja, csakis azért tenné, semmi másért. — Adrienn® azonban ezt nem akarta meglátni; hinni akarta, hogy a leány hozzá vonzódik inkább.

Mikoi a leányka fölépült az öreg Uzdyné elvitte előle. Meránba mentek, ahogy máskor már karácsony előtt. Ha nem vitte volna el — talán valóban meg tudta volna hódítani magának a kicsi Kiérni szívét. Dehát elvitték! Újra kell kezdeni majd ezt a küzdelmet a gyermek birtokáért. Újra is fogja kezdeni... Vissza kell hódítania magának.

Ezekre gondolt Adrienne, maga elé bámulva a sötét menyegyzetre.

De megzörrent a szomszédos szalon üvegajtaja. Hirtelen, akár a hullám, a viszontlátás közelgő öröme minden fájó emléket kitörölt a leikéből.

— Ez így nem élet! — ismételte Bálint — ez nem élet! — és most azt a hosszú okfejtést Addy válaszáról újra kezdve, minden érvet újra felsorakoztatott. A párnákba dőlve *egymásba* kulcsolt tagokkal, úgyszólván mozdulatlanok. A tökéletes odaadás kényelmessé tesz bármilyen helyzetet. Miként a lelkek némán megérti egymást, a testük is mindenkor egybeigazodik teljes harmóniában, ahogy a ketrecben a nagy vadállatpárok összefonódva alusznak a bizalmas nyugvás természetességével. Az arcaik egymás mellett.

A halkán ejtett szavak majdnem csókok is annyira közelről indulnak.

Adrienne válasát, ezt magyarázza már jó ideje Bálint. A szükségességét, elkerülhetetlenségét. Minden körülményt, minden érvet, meggyőzően csoportosítja ezeket. Tán még meggyőzőbbek így, mikor egymásba tapadó bőrén az ölelő karjai, simogató keze, csóklehellő ajka, minden erről beszél, szabadulásról, örökkön együttmaradásról. — Mégis Addy tárgyilagosa tud maradni.

Valóban talán lehetséges — gondolta. — Uzdy újabban nem zsarnokoskodott vele. A betegápolás alatt majdnem került. Ez azonban nem bizonyít semmit. Ez már sokszor volt így házaseletük alatt. Kiszámíthatatlan mindig. — De van egy kérdés, ami latba esik, ami a képzeletében azonnal föltámadt. Mi lesz a leánykájával? — Azt ő nem hagyhatja, azt ő nem áldozhatja föl. Nem maradhat „azoknál“, ahogy ő a férjét és az anyósát egyetlen szóval nevezte. Teljesen tönkretennék! Visszaemlékezett, hogy máris milyen furcsán zárkózott, kimért modorú, szótalán az a gyermek, ő mindezt az anyósa fagyos szigorának tulajdonította és kötelességet látott abban, hogy kiszabadítsa onnan. De vajjon sikerül-e? — Föltéve, hogy Uzdy elfogadná a válást, bizonyos: mindent el fog követni, hogy ezért büntessen. Az öreg asszony körömszakadtig fog küzdeni, hogy megtartsa az unokát magának és kétségtelen, hogy az egyetlen lény, akire valamiként hallgat Uzdy, az anyja. Tehát ez is akadály, ez is szörnyű akadály lesz! Már pedig a sok hónapos harc után, amit a gyermekéért most folytatott Adrienne, megszegyenítésnek érezte, ha lemond róla.

Mindez pillanatok alatt végigcikázott az agyán. Mindéből azonban semmit sem mondott. Csak annyit mondott:

— És a gyermek? Mi lenne azzal?

Bálintot meglepte ez. Mindeddig Addy leányáról alig esett

szó közöttük és ha az asszony nagynéha említette, mindig úgy beszélt róla, mint akit elvettek tőle, mint aki már régóta nem is az övé. Ő sohasem gondolta, hogy ez számba jöhet. — Hát magaddal hozod persze! — válaszolt könnyedén — bár azonnal eszébe ötlött, hogy az ő anyjánál az idegen gyermek szaporítani fogja az ellenállását.

— Mert a leányom nélkül nem... — nem tudnám megtenni ... nem tudnám ... És az asszony most először nem nézett reá, elnézett mellette a távolba, a sötétbe. — Azt nem lehetett tűrni, hogy máshova gondoljon! A férfi ölelése szorosabbá vált. A szája elkezdett vándorolni a nő arcán, a nyakán, a vállán. Bódító csókok, céltudatosak. A nyomukban, mintha tüzek fakadnának. Ezernyi erő, kiknek kábulata eltőrlől minden mást ezen a világon, gondot, aggódást, érvet és értelmet ...

Az a szó, amit Adrienne mondott, megindított egy gondolatort, mely öntudatlan szunnyadt eddig is a férfiban. Hosszú egyedülvalósága alatt jelentkezett néha, akkor is csak bizonytalanul. Most hanyattdőlt arcán a reáborult no vaskos fekete hajával, a kunkorodó fürtök vad bozótja közül megszólalt Bálint hangja:

— Fiad volna tőlem és szép volna ... szerelem gyermeke ... örökölné a te elefántcsont bőrödöt és az én homlokomat... A te sárga szemedet és az én hajamat... És... és tovavinné, amit mi érzünk ... amiben mi hiszünk ...

Nagyon halkán mondta ezeket. A töredezett mondatok minden egyes megállásánál érezte, miként markolják meg a

nő kezei a vállát. Egyetértő kezek, minden válasznál világosabb válasz; az együttes vágy rajongó beszéde. És mikor végleg elhallgatott, a nyaka koré csúszott a nő csupasz karja, körülfogta egész testét és a szája a széjjelbomlott haj kigyózó szálai között megkereste a száját. Forró, forró hosszú csók, megpecsételése néma ígéretnek. Fogadalom. Szerződés.

Virradt. Bálint kilépett a szalon üvegajtáján. Előtte a villa hátsó kertjének keskeny sávja után az alacsony léces kapu, mely a Szamosárok pallóját lezárja. Idáig kell vigyáznia, hogy nyomot ne hagyjon a lába. Szerencsére északos oldal ez; a ház árnyékában, a régi hó kemény jéggé fagyva ellepi a földet. Jól bírja az embert. Csak alatta szortyog az olvadás. Csak az utolsó lépést kellett meghosszabbítani, azzal elérte a hidaeska párnafáját. Visszanézett. Valóban semmi nyom sincs.

Túl az árkon lucskos út vonul a víz mentén. Bár hócipő volt rajta, nem volt kedve így tapicskálni a sárban, inkább befordult a sétatér felé. Ez nagy kerülő, kissé szítal is az eső, de sebj! Szép így járni a hajnalodásban. A szíve teli volt reménységgel és a még alvó természet is mintha azt érezné, amit ő: a közelgő tavaszt.

A levegő is teli ígérettel, ahogy az ő lelke.

Mikor búcsúztak az illatterhes hálószobában, csak annyit mondott Adrienne: Megpróbálok... Ezzel váltak el. Megpróbálja szobáhozni a válást. Bizonyára sikerül, gondolta Bálint. Sikerülni *fog*, sikerülnie kell. Adrienne és férje már alig

élnék házasetet. Miért ragaszkodna hát Uzdy annyira hozzá? Talán csak Adrienne képzei, hogy semmi áron sem bocsátana el? És végreis, törvények is vannak ...

A derengő hajnalodásban jólesett lassan végigsétálni a néptelen parkon, a reménységet szívni magába teli tüdővel. Az óriási fák lila mozdulatlansága vette őt körül. Közöttük egy-egy hófolt tarkítja az avart, hol láthatatlan apró csermelyek csurgadoznak szanaszét, áztatják a földet, lazítják, puhítják, hogy kiserkenhessen százmillió fűszál, lapu és virág, újra kezdődjék az élet, a jövő. Az egész természet arra készül, azt várja; a hajnali levegőben a termékenység le nem írható szaga. Így ment végig a hosszú sétányon és jártában már nemcsak az asszony bírásának a reménye zengett, hanem az is, ami olyan önkéntelen jött az ajkára ma éjjel... fiad volna tőlem ...

Midőn a faszor végére ért, jobbnak tartotta még egy vargabetűt írni az Ováron és annak girbe-görbe apró utcáin menni a lakása felé, nehogy találkozzék a főtéren valami hazatérő lump ismerőssel.

Éppen a Híd-utca sarkához közeledett, midőn a főúton négyesfogat csattogott el rettentő iramban. Szörnyen csatakosak a lovak, a kocsi födele föl húzva, a sárvédő is. Ha volt is benne valaki, nem látszott. Elég messzi volt és a fogat már rég eltűnt a piac sarkánál, mire ő kiért a sötét házak közül. Pillanatnyi villanás az egész, akár egy látomás. Nem is figyelt rá, csupán az agya raktározta el, mint múló benyomást, mert váratlan, hogy valaki hosszú útról ilyen kora reggel érkezék be a városba.

Adrienne mélyen elaludt,
Valahol egy ajtó nyílik és mintha világosság csapna be a szobába.

Arra ébredt föl. Még a párnákon kinyitotta a szemeit. A fürdőszoba ajtaja van nyitva. Onnan jött a fény. És az ajtóban vele szemben ott áll sarkig érő bundában, kucsával a fején Uzdy Pál.

Annyira valószínűtlen, hogy itt lehessen, mikor csak késő este utazott ki falura, hogy az asszony elsöben azt hiszi: álmodik.

De a férfi karja kilövell, mintha feléje mutatna, az ökle előtti valami szikrázik és eldőrdült egy, kettő, három lövés, olyan élesen, mint az ostorcsattanás. Három sivitás is füttyül el fölötte és ugyanakkor hármat koppan valami az ágy mögötti falon. Egy másodperc századrésze alatt megértette Adrienne, hogy feléje lövi Uzdy. Akárha rúgok dobnák föl, de felült és szembefordult a férjével, nem törődve, hogy még két golyó van a Browningban.

Éppen a golyók útjában lett volna, ha azt a kettőt is kilövi.

Nem törődött azzal. Emelt állal, tágra nyílt dacos szemmel nézett a férjére. Nem szólt, csak nézett. Dúsan ívelt ajkai között ragyogtak a fogai és koromszín haja vad kígyózásban lobogta körül az arcát. Várta, hogy a két utolsó golyó feléje fog repülni. Pár pillanatig némán így meredtek egymásra.

Uzdy azonban lebocsátotta a karját.

— Allé Éhre! Ez már kurázsi! Ez már igazán kurázsi. Igazán. Allé Achtung! Igazán... Zsebrevágta a fegyvert, Most furcsa derékhajlással, ami mintha kettőbe törné hórihar-

gas természetét, hajladozott az ajtóban, még öt-hatszor ismételvén nevetve: Igazán, ez már beszéd ... igazán ...

A kacagása olyan, mint valami gonosz kölyöké jól sikerült csínytevés után.

— Maga meg van örülve? — szólt reá az asszony.

Uzdy azonban nem felelt. Sarkon fordult és az ajtót csöndesen betette maga mögött.

Túlán még hallatszott a nevetése.

Pár percnyi csönd most. Majd az udvar felől paták csatogása. Bizonyára fordul a négyes fogat. Kocsizörgés is, mely gyorsan elhalkul. Újra csönd. Elment.

Adrienne még soká úgy maradt ülve az ágyában. Csak most kezdett a szíve erősen verni, mikor az Ő számára már minden veszély elmúlt. A szívdobogás fokozódott; már a torokban érezte. Az ötlött az eszébe: Uzdy nem hajtat-e el Bálinthoz, nem használja-e ott azt a két töltnyt, ami még a revolverében ül.

Kiugrott az ágyából. Átszaladt vékony hálóingben a szomszédos hideg szalonba és gyorsan írt pár sort:

„U. itt volt most reggel. Egészen bolond! Elment. Nem tudom, hová. Vigyázz magadra! Délután sétálni fogok. Ha addig nem történik semmi, a főtéren keress meg..

Csöngetett. Elég későre jött öreg kis szobalánya, Jolán, hiszen messze lakik a főépületben, kissé álmosan is, hiszen még nagyon korán van. Adrienne már újra az ágyában volt.

— Vidd el ezt azonnal az Abády-házhoz a Farkas-utcába. Mondd meg, hogy rögtön adják át Bálint grófnak a levelet. Ha alszik, költsek föl és választ is kérek.

Így akart hírt kapni, riadt aggodalmában.

Eltelt vagy háromnegyed óra. Ahogy szaporodtak a percek, mind kínosabban gyötrő a várakozás. A szomszéd toronyóra már elütötte a nyolcat, mikor Jolán végre visszatért. Midőn nyugodalmas arccal belépett, minden aggodás elszállt az Addy leikéből. Nyilván semmi baj sincs. Már alig volt szükség az ÁB névjegyére, melyen csupán két angol szó: „All right!”

Mégis jó ez a rövid két szó! Alig olvasta él, mélyen elaludt.

*

Séta közben mit sem mesélhetett el, hiszen Margitka is vele volt. Később az ozsonnánál sem, számosán lévén nála, a Laczók lányok és a rendes férfivendégek csoportja, Alvinczy Ádám, Kendy Pityu és a többiek. Bizalmasan nem beszélhettek.

Azt a mondatot: „... úgy, ahogy tegnap ..azt is belepítette a bazárról szóló visszaemlékezés közé, amit akárki hallhatott. Értelmet csak szemei adtak ennek, az a hangsúly, amivel beletámasztotta a nézését az ÁB tekintetébe ennél a néhány szónál. Válaszként a férfi szemhéjjait egyetlen pillanatilag lecsukta, miközben elfordította a fejét másfelé.

A titokzatos jelek technikája ez.

Estig üzdy nem tért vissza faluról. Éjjel sem. Adrienne hát végre elmondhatott mindent és megmutathatta barátjának azt a három kis lyukat is a falban, mely három mésziporos kerek pöttyöt vágott a vajsárga tapétába. Azt is kiszámították, — egészen jó játék volt — hogy a golyók útja az ajtótól a falig éppen Bálint felsőtestét fúrta volna át, ahogy így most

Addy fölött könyökölt az ágyon, akárha Uzdy az alig eltávozott fantomját célozta volna meg, lőtte volna szíven.

Kacagtak, tréfára vették. Ám az asszonytól a tréfa csak színlelés. Ez a váratlan hajnali jelenet más képet adott a helyzetnek. Már nem lehet hinnie, hogy üzdy belenyugszik a válásba. Eddig se nagyon hitte, de most már képtelenség! Sőt, a veszély is most már határozottabb. Az a körülmény, hogy csak föléje célzott üzdy, pontosan a teste fölé, hogy a golyók ott repültek, ahol alig egy órával előbb Bálintot találták volna el, az is, hogy azonnal megszűnt lövöldözni, mikor ő felült, mindez azt bizonyította, hogy nem ő, hanem a barátja van veszélyben, annak életével játszik, ha most szól. Már pedig arzenyire vakmerő, mikor csak önmagáról van szó, annyira vigyáznia kell, nehogy veszélybe jusson az, akit szeret. Ezen töprengett egész nap, bár senki sem látta rajta. Arra a meggyőződésre jutott: valahogy másképp, valamikor, mikor Bálint nincs a közelben, ha Pesten van, még jobb, ha külföldön, csak akkor szabad valamit próbálni, addig nem, semmi szín alatt, akkor is csak óvatosan, valami ürüggyel, valami más látszattal. Valamit ki kell találni addig! Mindezt azonban nem is említette, úgy tett, mintha mi változás sem volna. Tovább is vállalta, hogy ő beszél majd a férjével, mert tudta, ha visszaköznek, Bálinttól kitelik, hogy maga veszi kezébe a dolgot.

Tehát tervezgetni kellett. És mivel a közvetlen cselekvésről le akart térni, tudatosan — oh milyen könnyű volt! — tovább szötte a tegnapi álmokat, hogy lesz majd, miként lesz, ha gyermekük születik kettejük véréből, milyen lesz? Mit örököl tőled, tőlem ... és fülbemondva súgdosta, sok csók megszakításával is, a sötét szoba bakacsin homályában; tündöklő mesevilág ragyogott körülöttük, középpontján pedig valótlanul va-

lódi lény, képzeletük és vágyuk szülötte, kisbaba, majd serdülő fiú; és legott ifjú is. Míg a másik percben újra csecsemőként hempereg csupasz testének rózsaszín csodáival...

Már neve is van; Ádámnak keresztelték, mintha ő kezdené a jövő emberiséget, új tökéletes emberfaját, amilyen még sohasem volt — akár Euphorion, a Faust-ban.

És ezt a témát újra és újra kihímezték sok, sok éjszakákon beszéltek róla, mintha már a világon volna, élő, való személyiség volna szerelmük végső célja és betetőzése.

IV.

- Már öltözik Bálint gróf, mindjárt készen lesz — mondotta Tóthyné belépve az Abádyné nagyobbik szalonjába, ahol Baczóné, kezében örökös kötésével, egyedül várt a visszatérésére. Ebédidő volt. Félkettő. Róza grófné a kis szalonban az íróasztalnál leveleit rendezgette. Ez jelentés volt az ő számára is.

A két gazdasszony pár percig hallgatott, aztán csevegni kezdtek. Halkan beszéltek, mintha sugdosódnának, mégis elég hangosan arra, hogy Abádyné, ha odafigyel, meghallhassa, amit mondanak. Azt pedig tudták, hogy oda fog figyelni.

— Biz'a reá is fér az ifjúira, hogy kipihenje magát, nagyon későn jött haza ma reggel... — mondotta Tóthyné.

— Abbiz'a — helyeselt Baczóné — és még akkor se hagyták békin. Levéllel zaklatták, pedig még nyolcóra se volt.

— Igaz biz'a — folytatta az első: — a Monostori-útról hozták. A szakácsnő éppen a piacról jött haza, ő látta is azt a szobalányt.

óriásit sóhajtott itt a két kövér nő, akárha a szívük szakadna meg, aztán Baczóné újból elkezdte:

— Fölverték az álmából szegény Bálint grófot, abbiz'a, annyira erősködött az a cseléd, hogy sürgös,,

— Hát ugyan váljon, tám cigányozni vala, a mi fiatal úrunk? — kérdezte Tóthyné nagy hamissággal.

— Aligha! — nevetett a másik — reggelig nem igen szokott már régóta, hanem biz'a másfelé járt talán, nem ott, ahová várták, azért futtattak hozzája ...

— Hát abbiz'a jó is, ha másfelé jár végre...

Most csöndesen és kárörvendőn nevetett a két kövér gazdasszony. A társalgást nem folytatták, mert Bálint frissen mosdva belépett a szobába. Ennyi ügyis elég volt.

Abády Róza a szokottnál melegebben fogadta a fia kézcsokját. Ebéd alatt is jókedvvel hallgatta Bálint elmondásait a tegnapi bazárról, mert nagyon megörült annak, amiről ő persze azt hitte, hogy csak véletlenül hallotta meg. — Bálint reggel jött haza és bizonyos, hogy nem attól az átkozott asszonytól! Talán szakított vele! Másként nem is magyarázható, hogy az Uzdy-villából keresnék korán reggel, ha onnan jött volna el egy órával előbb. Elképzelte, milyen megalázás lehetett Adrienne számára, ha várta magához Bálintot és az nem jött. Ha hagyta, hogy várják és más nőhöz ment. Róza grófnő most nem bánta, akárki lett legyen is az a másik nő. A fia asszonysikerei amúgy is bizonyos büszkeséggel töltötték el mindig. Öntudatlanul úgy érezte, mintha az ő korai özvegységével kettészakadt életéért kárpótolná Bálint azzal, hogy világszerte tetszik az asszonyoknak. Már diplomota korában is így volt. Természetesen soh'sem kérdezte a fiát, de a női írású borítékok, mik távol országokból érkeztek Dénestornyára, ha Bálint szabadságon volt, örömet okoztak neki. Mikor a szomszédban Marosszilváson Malhuysen Dinórához járt át éjjel és lóháton, azt is tudta a cselédektől, bár soh'sem kérdezett senkit. Az ilyen nőket ő nem ítélte el, csak másnak, más fajtáknak tar-

tóttá, egy kalap alá vevén kokottot és úrinőt, akár több, akár csak egy szeretője van, férfiak játékszerének tartotta őket, kik komoly érzést egyáltalán nem is kelthettek.

Az első nő, akinél megijedt, az Adrienne volt. Jól látta, mennyire komoly ő a fiára nézve, mennyit szenvedett miatta most másfél éve, mikor Velencéből hazakerült; azt is, hogy most, mióta újra kezdődött, miként osztja be a vállalt munkáját aszerint, ahol találkozhatnak vele. Mindezért gyűlölte.

Talán az egyetlen lény, akit valaha gyűlölt. Annál ádázabbul, annál könyörtelenebből, mivel elhitt minden leggonoszabb pletykát, amit hoztak neki és nem volt a világon senki, akit olyan aljasnak tartott volna, mint Adriennet.

Ezért volt öröm és diadal az a hit, hogy Bálint elhagyta és megszégyenítette.

A jótékonyági bazárhoz kapcsolódott még más esemény is.

A „Vajda“ Kendy Sándor Kajsza jelen volt, mikor az öreg Kendy Dánielt és Gyerőffy Lászlót részegen ki kellett támogatni a teremből. Unokabátyjánál, Dani bá'nál megszokta régtől fogva, hogy leissza magát ahol alkalom van reá; egyetlen mondással elintézte: „vén disznó“. Rajta úgysem lehet segíteni már.

Gyerőffy László esete azonban tovább foglalkoztatta. Folyton maga előtt látta, miként áll föl bizonytalanul, miként tántorog pár lépést, hogyan támasztják ki az ajtó felé két-félét, mert a lábai nem bírják. Ez ott történt, elég közel hozzá. Abban a pillanatban, mikor talpraállították, László feléje volt

fordulva. A körülötte állók miatt csak az arca felső része látszott, a homloka, az összenőtt szemöldöke. Mintha ránézett volna! És ez a haragos, kissé üveges nézés, megütötte a vén Kendyt, összefolyt régi emlékekkel, valaki másnak a tekintetével; olyan volt, mintha az nézett volna reá, mintha az kérne segítséget tőle... Szamárság! Ez a fiú tökrészeg volt, teljesen öntudatlan az italtól, különben sem tud semmit, nem is tudhat, semmi köze sincs hozzá...! De az a nézés ... az a nézés mégis annyira ugyanaz...

Két napra rá elküldte az inasát, azzal az izenettel, hogy Gyeróffy László keresse föl a belszenutcai lakásán. Legyen ott délben tizenkettőkor.

Mikor szemben ültek egymással, pár percig hallgattak, Ax-tán a „Vajda“ megszólalt:

— Te marha! — ennyit mondott és megállt.

A fiatalember meg sem sértődött, annyira meglepő volt ez a váratlan gorombaság. Csodálkozva nézett az öregúrra. De most a vén Kajsza belefogott. Elmondta amit hallott László életéről, könnyelműségéről, adósságairól, iszákosságáról. Keményen beszélt sok trágár szót is használva, ahogy már szokása.

A fiatalember szótlán hallgatta. Annyi erő és akarat áradt ebből a hatalmas, szélesmellű, sasorros és ferdeszájú emberből, durva szavai mögött talán annyi burkolt jóakarattal is, hogy most még béketűrő volt, majdnem alázatos. Amiket Kajsza ilyen keményen mondott, az úgyszólván ugyanaz, mint amit László gyakran önmagáról tartott, mivel önmagát vá-

dolta, amiért önmagát megvetette, ha véletlenül józanul ébredt föl némely reggel. Ilyenkor ugyanezeket vágta saját fejéhez és éppen e vádak elől menekült az ivásba és még sok-sok más elől, amikről a „Vajda“ nem tudott, nem is tudhatott. Úgy érezte most, mintha nem másvalaki sorakoztatná föl a bűneit, léhaságát, züllését, hanem akárha tükörbe nézne és a más-ik énje, az a vádaskodó, szigorú, az mondaná mindezt.

Így tartott ez elég soká. László körülnézett. Szeszhez szokott természete alkohol után ordított. Nem volt pálinka sehol; nem is kérhet, az nem illik. Az öreg Kajsza most tanácsokat adott, ami persze nála parancs formát öltött.

— Te kérést fogsz beadni az árvaszékhez. Kéred a kis-korúsításodat, ha már ilyen számár vagy a magad dolgában! Én vállalom a gondnokságot! Én majd rendben tartalak, ha a fene fenét eszik is! Nem fogom túrni, hogy elpusztítsd magad!

László arca elváltozott. Ismét az a szó, amit Bálint is használt: „Elpusztítod magad!“ Megint azzal jön valaki. Megint menteni akarja valaki, rendelkezni vele, talán helyette fizetni is akar, ahogy egykor Berédyné és most nemrég Dodó. Szörnyű harag öntötte el. Lázadás a beavatkozás ellen. A gyöngeség lázadása az erő ellen.

— Dehát kinek mi köze hozzá, ha én elpusztítom magam! — kiáltotta mérgesen és fölállt. Most ömlött a szó belőle: — Egész életemben mindig pártoltak, kisgyerekkorom óta, mindig ide-oda rángattak, a gyámom, a nagynénéim, mindenki. Mindenki rendelkezik, mindenki parancsol. Hát nem! Elég volt! Elég volt! Én azt teszem, amit akarok, úgy élek, ahogy akarok! — Ilyeneket mondott sok-sok ismétléssel, önmagát erősítve azzal, hogy kiabált és azt is: „ez az én dolgom,

senki másé“ és azt is: „nem tűnök semmit senkitől, nem tűnök, nem tűnök, nem tűnök...!“ Míg végül széles karlejtéssel, majdnem üvöltötte:

— Ha el akarom pusztítani magam, hát igenis elpusztulok. Mindenkinek joga azt tenni az életével, amit akar!

Az öreg Kajsza mozdulatlan ült. Némán hallgatta. Nem csupán hallgatta, de figyelte is. Ezek az összenőtt szemöldökök, ez a furcsa karmozdulat, mely mintha hátra nyúlna és onnan dobná előre a szót... Az utolsó mondat is: „mindenkinek joga azt tenni az életével...“ Milyen atavisztikus mindez! Régi, régi emlék támadt föl benne: Ladossa Júlia. Az is így beszélt, az is azt mondta, az is ilyen lázongó természetű volt. Az is önmagát pusztította el. Akarattal. Tudatosan. Már leánykorában szerette őt, mégis dacból férjhez ment más-hoz ... és később, akkor is dacból ment világgá, nem vele, de őmiatta... Mindkettőjük meg nem alkuvo természete üt-között össze, akkor beszélt így, ahogy most a fia, akkor vetette így előre a karját, néztek reá ugyanilyen szemek...

Az öregember fölállt. A kezét az ifjú vállára tette.

— Ne haragudj reám öcsém, nem kejl haragudni, az nem jó, arra nincs ok és én... én bocsánatot kérek!... — Soha ilyet a „Vajda“ nem mondott, soha ilyen lágyan nem beszélt: —> A világon nincs olyan sok szeretet, hogy eldobáljuk magunktól. Tudom, neked kevesebb részed volt benne, mint másnak. Én azt megértem. Talán rosszul mondtam, amit mondtam, tán másként kellett volna. Neked nincs se apád, se... se anyád. Sok minden hiányzott az életedből... Ez az, ami rajtad van, ami reád nehezedik. De örülnék, ha a saját módod szerint össze tudnád magad szedni és én... én segítenék... ha elfogadod ...

E töredezett mondatok alatt László arcán meglepő változás ment végbe. Az álla leesett, a szemei csodálkozásban nyíltak tágra, aztán megteltek könnyel. Merev állásából hirtelen összecsuplott, akár egy játépojáca, akinek elejtik a zsinórját. Leomlott a székbe és elkezdett zokogni.

Az öreg Kendy állva maradt előtte.

— Na, na, — mondotta — ezt nem kell... nem kell... Majd váratlan és kissé ügyetlen mozdulattal megsimogatta a fiatalember fejét. — Nem kell... az ilyet nem kell... — ismételte dörmögve.

Nagyon soká sírt László, mind összébb görnyedve a karosszékben. Valami fölzsabadult, valami föloldódott benne. Most már csak csöndesen sírt, siratta önmagát, elrontott életét, mindazt a fájalmat és dacot, amit évek óta hordozott magában, mindazt a tehetséget, amit elprédált léhán, az elmulasztott időt és az eltékozolt ifjúságát... Mindezt most oly világosan látta. Hosszan tartott ez. A vén Kajsza türelmesen várt, míg László végre megtörülte könnyes ábrázatát és fölnézett:

— Bocsásson meg bátyám, — mondotta — nagyon szégyellem ... én nem szoktam... igazán ...

Az öregúr egyetlen kurta paraszti szóval felelt, aztán folytatta:

— Van az így, ne szegyeid, talán jót is tesz.

— Dehát mit csináljak? — kérdezte Gyerőffy.

Az öregúr melléje húzta a székét és leült. Programmot adott. László menjen haza mindjárt, írja vagy írassa össze az adósságait pontosan, azt is, ami birtoka van, erdő, ház, föld. Ha ez együtt lesz jöjjön be, hozza el neki: akkor majd megtárgyaljuk, meglátjuk, megbeszéljük mit lehet tenni. Ez mégsem lehet olyan reménytelen dolog, csak hozzá kell fogni...

Ebben egyeztek meg. Mikor kezet fogtak, még annyit mondott Kendy:

— Aztán próbáld meg és ne igyál olyan fene sokat!

Régóta nem érezte László magát olyan nyugodtnak, könnyűnek, mint mikor távozott az öreg Hajszától.

Odalenn pár lépésnyire kávéház van. Kissé habozott, mielőtt bement. Alkoholhoz szokott szervezete azonban legyőzte az akaratát. Betért. Három pohár pálinkát bevágott.

Mégis aznap este kiutazott falura.

A bazárhoz fűződik még egy másik esemény is; a kiesi Margit mátkasága Alvinczy Ádámmal. Hát ez roppant meglepő dolog! Hogyne volna, hiszen tudjuk, hogy Ádám sok év óta halálosan szerelmes Adriennebe. És elveszi a hűgát!? Oh, ez nagyon váratlan.

Valóban váratlan volt ez főleg magának Ádámnak. Alig is értette, miként történhetett, hogy egyszerre csak vőlegény lett, Margitka vőlegénye. És az a furcsa, — gondolta — hogy nem is találja furcsának! Olyan magától jött ez valahogy.

A bazár délutánja óta, mikor régi szokás szerint uzsonnakor ellátogatott az Uzdy-villába, már nem is próbált Adrienne mellé ülni, még vele szembe sem, ahogy azelőtt tette volna, hanem azonnal a kicsi Margitét kereste, aki — oh milyen véletlen! — mindig a szalon legtávolibb sarkában volt található. Azonnal odaszegődött, amit azzal indokolt magának, hogy Adrienne úgysem törődik vele, hanem megveti az ő nagy szerelmét. Mivel pedig a többi vendégek, Kadacsay, Kendy Pityu, a másik három Alvinczy és a Laczók-lányok is hamarosan rájöttek, hogy amint Ádám és Margit összeülnek, rögtön elkez-

denek bizalmasan puszogni, pár pillanat és aki véletlen ott is volt, az is elment onnan, ők pedig kettesben maradtak. Így hát nyugodtan tárgyalhatták hosszan kedvelt témájukat.

Azt a szörnyű különbséget, ami Adrienne könyörtelen szíve és Margitka megértő lelke között fennáll.

Ezt a megállapítást forgatták, tanulmányozták aprólékos & megható részletekben azon a délutánon is. Túl, a nagyorkú kandalló előtt Gazsi báró adott elő valami szörnyen nevetséges históriát, ami vele, egy lóval és egy vaddisznó kocával történt, ahol persze ő járt rosszul. Mert Gazsi a henegeőnek az ellentéte; csakis olyat beszél önmagáról, ahol ő saját állítása szerint, a legbambább áldozat szerepét játssza. Harkályforma hosszú orrához, panaszos vágású szemeihez ez jól illett, természetből való raccsolása pedig még külön zamatot adott az ő siralmasan nevetséges adomáinak. Ott sokat kacagtak a szalon kandallója körül.

— Milyen vigak azok ott túl, — mondotta búsan Ádám a kicsi Margitnak — milyen jól mulatnak!... és maga olyan jó; a helyett, hogy ott mulatna maga is, ahogy a többiek, itt ül velem és hallgatja az én sok bánatos szavaimat! Mondja kérem, nem únja már ezt az én sok panaszkodásomat?

— Ó, dehogy! Én azt olyan szívesen teszem — felelt a kicsi Margit — én inkább olyan ápolónőféle vagyok. Öröm volna nekem, ha valamit használnék, ha könnyebben tudná viselni, ami fáj magának: ami, sajnos, reménytelen!... Olyan szívesen hallgatnám, akár évekig...

— Milyen jó, végtelenül jó maga, Margit... Lássa!... nekem, majdnem boldogság, hogy magával vagyok. Ó, bár mindig mellettem volna, olyan vigasztalás nekem ez a maga rokon-szenves lelke!

Ezt egészen halkan mondta Ádám. Tehette, mivelhogy nagyon közel ültek egymáshoz. A hosszaeska kanapén lett volna hely bőven. Nem volt hát feltétlenül szükséges ilyen közel ülni. De tán, hogy ne zavarja őket a jókedvű társaság beszéde, ezért húzódtak úgy össze. És a szó így bensőségebb ha majdnem csak fülbe sugdossák. Könnyebb is lelkieket illetően módon magyarázni; Margit sem válaszolhatta volna fennhangon, amit most válaszolt:

— Az lesz a legjobb. Maga engem feleségül vesz és én mindig maga mellett maradok. Én a pajtása leszek, a gondozója és mindig úgy elbeszélgethetünk Adrienneről, ahogy most...

— Kedves! — pusmogta buzgón a férfi. — Maga ezt váltalni képes, tudva, hogy az én szívem...

— Ez a szív? — szólt a leány hirtelen és pici keze rászorult a szomszéd mellényére és pár percig ott maradt. — Ez el van törve! Azt én tudom! Azt is, hogy nem szerelmes belém, nam is lehet soha...

— Nem! — mondotta a fiatal ember búsongva, de buzgón. — Mégis azt érzem: ha nem ismertem volna Adriennet, akkor csakis magába szerettem volna!...

Így váltogattak sok hiábavaló de mézédés szavakat, míg a társaság indulni készült. Midőn már mindenki búcsúzott és jórésze már az előszobába jutott, Margit visszatartotta Ádámot. — Maradjon! — parancsolta kedves erőszakkal — azonnal közölnünk kell Addyval.

Ez volt az egyetlen kényelmetlen pillanat Alvinczy számára. Annyi gyönyörű mondatok után, amikkel sok év óta körülzsolozmázta az asszonyt, most kijelenti, hogy a hűgát veszi nőül! A kicsi Margit azonban óriási tapintattal vitte ezt végbe.

Megfogta az ifjú hatalmas tenyerét az ő kicsi kezébe, odavezette a néjje elé és azt mondta:

— Látod Addy, ez a szegény Ádám borzasztó szerencsétlen. Ezért elhatároztuk, hogy feleségül vesz. Ez így, úgy-e, a legjobb!

És Adrienne nem kacagott, nem haragudott, nem is csodálkozott, komoly maradt és megértő, sőt mindkét karral fölnyúlva az Alvinczy arcához lehúzta a fejét és áldása jeléül homlokon csókolta. Ezt soha el nem érte hosszú udvarlása alatt.

Ádám sötétvörösre pirult és valami szép érzelmes mondaton gondolkodott, amit most ki kéne vágni, de semmi sem jutott eszébe, annál kevésbbé, mert a kicsi Margit olyan erővel szorította meg a kezét, amit ilyen kicsi leánytól alig is hitt volna az ember.

Ezt az erős markolást szimbólumként lehet tekinteni, de Ádámnak erről persze fogalma sem volt.

«

Másnap a város teli volt a mátkaság hírével. A vén Milóthi Ákost, a jó öreg Zakatát besürgönyözték. Roppant boldog volt örömapai szerepében; lehetőleg mindenkit megölelt, még elég idegen embereket is és minden ötpercben meghatódott hangon ordította:

— Ó, szegény feleségem, Judith, hogy te meg nem érted ezt az örömet! — miközben bőséges könnyeket sírt a bajuszába és rögtön azután nagyokat kacagott.

Harsogva járta végig minden ismerősét, ahol ugyanezt a jelenetet naponta sokszor megújrázhatta, az idősebb dámáknál és a kaszinóban. Az utcán is megállított mindenkit, hosszan magyarázva az ő boldogsággal vegyített bánatát.

(Vége az első kötetnek.)